

พระราชพงษาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
พิมพ์ขึ้นเป็นส่วนพระกุศุดทานมัย ในงานพระศพ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ (ชั้น ๓) กรมหลวงวงวรเดโชสดุดา
พระธรรมาชยาเธอ พระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาถ
กรมขุนอรรคราชกัญญา
สมเด็จพระเจ้าฟ้างเอกเธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร
กรมขุนพิศิครเจษฎจันทร์
สมเด็จพระเจ้าฟ้างเอกเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมิต
กรมขุนสรวรคโทยัตถกษณวดี

คำอุทิศ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช พิเศษชติยศศักดิ์อรรคokusมชาติ ปรมินทรมหาราชาไศถวานุชาธิเบนท์ ปรมนทรมหาอริราชกุมารขบีตุดา มหันตมหาอุสาหะ พริยพหตตตประสิทธิ์ สัจจิศจาร์ราชการณีย์ สุรพตชนชคณาภรณ์ ดุณฑรธรรมพิทักษ์ อรรคมโหฬาริชาไศรย ศัรรัตนไศรย สรณชาติตา อคุดยเดชานุกาพิตาค์ ชรมิกนารถบพิตร ทรงพระปรารภถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ (ชั้น ๓) กรมหลวงวรเสฐสุธาดา พระอรรคชายาเธอ (ในรัชกาลที่ ๕) พระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาค กรมขุนอรรควรราชกัญญา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวารวโรพารตักษณธัมบศิริคณกุมารี กรมขุนพิจิตรเจษฎุจันทร สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาตย์นฤมต สรรพตกนรภักดียานี กรมขุนสรวรคโตกตักษณวดี ซึ่งได้สิ้นพระชนม์ไปแล้ว แต่จะได้มีการพระราชทานเพลิงพระศพณะที่อ้งตั้งนามหลวงในศัคน มีพระประสงค์จะทรงบำเพ็ญพระกุศลอุทิศถวายแก่ท่านทั้ง ๔ พระองค์นในงานคราวนี้

ด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรเสฐสุธาดา ได้ทรงอุปการะสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระชนนีของพระองค์ มาในกาลก่อนครังยังทรงพระเยาวนเป็นกำพรว้า เมื่อพระชนกสิ้นพระชนม์แล้วพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชอัยยกา ทรงรับมาได้ ในพระบรมมหาราชวัง แต่ทรงมอบไว้แก่กรมหลวงวรเสฐสุธาดา ใน

เวदानันต์ เสด็จประทับรับใช้สร้อยอยู่บนพระมหามณเฑียร ท่านได้
 ทรงทำนุบำรุง แดชก้นำให้ ได้เข้าเฝ้าใกล้ชิดสมเด็จพระราชอัยยกา
 แดได้ช่องรับทรงใช้สร้อยสนิทสนม ทรงสอนอักษรวิเศษฝึกหัดในชนบ
 ธรรมเนียมแต่ธรรมเนียมปฏิบัติ อุปถัมภ์ให้วัฒนา จนพระชนมายุของ
 สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีได้ ๑๘ พรรษา ได้ทรงรับสมมตยา
 ภิกษุเป็นสมเด็จพระราชเทวี ในรัชกาลที่ ๔ นอกจากนั้น กรมหลวง
 วรเสวีสุธาดา ยังเป็นพระกนิษฐภคินี ผู้จงรักภักดีในสมเด็จพระเจ้าบรมไปยิกา
 เชอ กรมพระยาสุทัศน์คารวดีราชประยูร พระจุลจอมเกล้าผู้ได้ทรงทำนุบำรุง
 พระองค์มา สมเด็จพระยาสุทัศน์คารวดีราชประยูร ก็ทรงพระเมตตา
 ปราณี่สนิทสนมกับท่านยิ่งกว่าพระภคินีพระองค์อื่น ด้วยบุรพกิจแ
 ความสนิทสนมในภายหลังประกอบกัน ความคุ้นเคยในรวงกรมหลวง
 วรเสวีสุธาดากับพระองค์ จึงได้มีสืบตงมา เป็นทางที่ได้ทรงรับพระเมตตา
 กรุณาแด่พระโอรยาของ ท่าน ทำให้ทรงรักใคร่นับถือในสรวงพระองค์
 ซึ่หนัก เมื่อสมเด็จพระยาสุทัศน์คารวดีราชประยูรสวรรคตแล้ว ได้ทรง
 ถ้อเอาเป็นที่เคารพแทนท่านสืบมา ตลอดเวลาสิ้นพระชนม์

ฝ่ายพระอรรคชายาเชอ กรมขุนอรรควรวราชกัญญานันต์เถ่า ก็เป็น
 พระภคินีของสมเด็จพระยาสุทัศน์คารวดีราชประยูร ได้ทรงอุปถัมภ์
 บำรุงมา ทรงพระเมตตาปราณี่สนิทสนม จนทรงเจริญพระอิศริยยศ
 ยิ่งขึ้นโดยลำดับ แดพระอรรคชายาเชอ (ในรัชกาลที่ ๕) พระองค์
 เจ้าเสาวภาคยนาธิบดี ก็เป็นเช่นเดียวกัน แต่สิ้นพระชนม์ไปเสียก่อน
 พระเมตตาปราณี่ของสมเด็จพระยาสุทัศน์คารวดีราชประยูร มีสืบเนื่อง
 มาตลอดถึงสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ ๒ พระองค์นั้น แต่ท่านพระองค์

อินทยงทรงพระชนมชยด้วย เพราะเหตุนี้ พระองค์จึงได้ทรงคุ้นเคย
กับท่านพระวงศ์ นมาด้วยทุกพระองค์ จนถึงได้มีสัมพันธ์เกยวอดอกกัน
ตงมาอีกชนหนง ในบัดนี้

การพระกศศครวงนี้ มีพระประสงค์จะทรงสร้างหนังสืออย่างใด
อย่างหน่ง ซึ่งให้ประโยชน์แก่คนผู้อ่านผู้เรียน ครัดขอให้กรรมการ
หอพระสมุดวชิรญาณเด็กเรื่องถวาย กรรมการเด็กได้พระราช
พงษาวดารไทย ฉบับที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
ตรวจแก้ไขไว้ เรียกว่า “พระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา”
รับสั่งให้พิมพ์ขึ้นเป็นส่วนพระกศศทานมัย ในารพระศัปรวงนี้ ทั้ง
เป็นทางที่จะได้แสดงควมรำลึกถึงแต่ดของพระเดชพระคุณ เชษฐพระ
เกียรติยศแห่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมวดวงวรเสฐ์สุธดา แดเป็นทาง
ที่จะได้ ไรชวตยถึงพระอรรคชายาเธอ กรมขุนอรรควรรราชกัญญา
แต่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิจิตรเจษฏจันทร ส้มแดง
พระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสดวรวคโศกตักษณวดี ทรงอุทิศ
ส่วนพระกศศถถวายท่านทั้ง ๔ พระองค์น ซึ่งได้เสด็จละโลกนไปแล้ว
สุดแต่จะดำเร่เจตได้เพียงไร โดยควรแก่สัมปรายภาพ ทรงแต่ส่วน
พระกศศถแก่คนทั้งหลายด้วย ขอจงได้รับประโยชน์ทวกัน เทอญ

วังบูรพาภิรมย์

วันที่ ๗ มีนาคม ร.ศ. ๓๓๓ พ.ศ. ๒๔๕๕

คำนำ

ว่าด้วยตำนานหนังสือพระราชพงษาวดาร

หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา^๕ เนื้อความบริบูรณ์กว่าฉบับอื่น ๆ ต้นฉบับที่หอพระสมุดวชิรญาณได้มา เป็นฉบับที่หลวงมโหฬารพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้ไขไว้บ้าง พระราชทานพระบรมราชาธิบายไว้บ้างในที่หลายแห่ง กรรมการหอพระสมุดจึงเห็นควรเรียกว่า “พระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา” เพื่อมิให้พ้องกับหนังสือพระราชพงษาวดารฉบับอื่น.

หนังสือพระราชพงษาวดาร ที่ปรากฏแก่คนทั้งหลายโดยมากมาแต่ก่อน คือ หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับ ๒ เดิมสมุดฝรั่งที่หมอบรัดเลตั้งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปีกุนจตุศักราช ๑๒๒๕ แต่โรงพิมพ์อื่น ๆ ได้พิมพ์ต่อมาอีกหลายครั้ง เข้าใจกันมาแต่ก่อนว่าหนังสือพระราชพงษาวดารฉบับ ๒ เดิมนั้น กรมสมเด็จพระปรมานุชิตฯ ทรงแต่งขึ้น (ด้วยเอาไศรยเก็บข้อความจากหนังสือเรื่อง ๑ ซึ่งสมเด็จพระวันรัตน์ได้แต่งไว้เป็นภาษามคธ เรียกชื่อหนังสือนี้ว่า มหายุทธการตอน ๑ จุฑยุทธการตอน ๑) จึงเรียกหนังสือพระราชพงษาวดารฉบับพิมพ์ ๒ เดิมนั้นว่าพระราชพงษาวดารฉบับกรมสมเด็จพระปรมานุชิตฯ ผู้ศึกษาพงษาวดารได้อาไศรยแต่หนังสือฉบับ ๒ เดิมนั้นเป็นตำรา จนแทบเข้าใจกันทั่วไปว่า หนังสือพระราชพงษาวดารกรุงเก่ามีแต่ฉบับนั้นฉบับเดียว.

ความ^๕เรื่องหนังสือพระราชพงษาวดาร^๕ พงมาก่างขวางออกไปเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้จัดหอพระสมุด

วชิรญาณเป็นหอดสมุคสำหรับพระนครเมื่อ ร.ศ. ๑๒๔ แต่ต่อมาได้ทรง
ตั้งโบราณคดีสโมสรขึ้นเมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ กรรมการหอดพระสมุคพยายาม
หาหนังสือเก่ามารวบรวมไว้ในหอดพระสมุคได้มาก แต่ผู้ที่เป็นสมาชิก
ในโบราณคดีสโมสรหลายคน ได้ช่วยกันตรวจด้อมหนังสือพระราช
พงษาวดารที่หอดพระสมุครวบรวมไว้ ถ้ามีข้อสงสัยก็นำความขึ้นกราบ
บังคมทูล ฯ หรือ แต่ได้รับพระราชทานกระแสพระบรมราชวินิจฉัยมา
เนื่อง ๆ จนที่สุดได้รับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยในเรื่องหนังสือ
พระราชพงษาวดารในเวดาก่อน พระองค์เสด็จสวรรคตเพียง ๒ เดือนเศษ
ดังแจ้งอยู่ในสำเนาพระราชหัตถเลขาที่พิมพ์ไว้ต่อไปนี้.

ที่ ๘๘/๗๗๓

สวนดุสิต

วันที่ ๘ สิงหาคม วันโกสินทรศก ๑๒๘

ถึง กรมหลวงดำรงราชานุภาพ

ได้รับหนังสือลงวันที่ ๕ เดือนนี้ว่า หอดพระสมุคได้หนังสือ
พงษาวดารแปลอีก ๒ ฉบับ เป็นฉบับเขียนเมื่อจุลศักราช ๑๑๔๕ แต่
ฉบับทรงชำระในจุลศักราช ๑๑๕๗ ความเดียวกันกับฉบับพิมพ์ แต่
ฉบับเขียนเมื่อจุลศักราช ๑๑๔๕ ถ้อยคำขาด ๆ เกิน ๆ ครุกระผิดกับ
ฉบับพิมพ์ ได้คัดเทียบไว้ด้อมหนึ่ง ส่งคืนหนังสือพระราชพงษาวดาร
๒ เล่ม กับที่ได้อธิบายความไว้มาให้ดู เชอติความไม่ออกว่าฉบับ
จุลศักราช ๑๑๔๕ จะเป็นหนังสือกรุงเก่าแผ่นดินใด หรือหนังสือ
กรุงธนบุรีแต่ได้ตั้งพิจารณาดูความในหนังสือพงษาวดารฉบับพิมพ์
เล่ม ๒ หาหัวข้อยังไม่ได้นั้น ทราบแล้ว.

พงษาวดารว่ากันด้วยฉบับพิมพ์ เห็นว่ามีอยู่ ๕ ฝั่งปาก

ตอนแรกจะเป็นคดีจากจดหมายท้ายปุม (ตอนที่ ๒) ขึ้นหัวต่อ แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จนถึงแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง ตอนนั้นเข้าใจว่าได้แต่งในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หลักที่จะ แต่งได้มาจากไหน คือ จดหมายรายวันทัพ อย่างเช่นจดหมาย รายวันทัพครั้งพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งฉันได้คัดลงไว้ในพระราชวิจารณ์ บางตอนนั้น

ตอนที่ ๓ เริ่มตั้งแต่แผ่นดินพระนารายณ์ลงมา จนถึงแผ่นดิน พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เข้าใจว่าจะแต่งโดยรับสั่งพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แต่ในระยนั้นไม่มีจดหมายรายวันทัพจึงคัดลงไป เช่นกับได้ผู้กล่าววน คำให้การอัน ก็คัดลงไปทั้งคุณเดอยเจอย เพราะเก็บข้อความไม่ เปนเสียแล้ว

ตอนที่ ๔ ข้อความตั้งแต่ในแผ่นดินพระบรมโกศก่อนปลายมาจนเด็จ กรุง อาจที่จะเป็นเจ้ากรุงธนบุรีรับสั่งให้จดหมายขึ้นไว้ให้บริบูรณ์ ข้อความจึงแตกกันอยู่เป็น ๒ แปลง

ตอนที่ ๕ เปนตอนซึ่งกรมสมเด็จพระปรมานุชิตทรงเก็บตามรายวัน ทัพตนเอง ซึ่งมีสมุดรายวันอาจจะต่อบกับพงษาวดารได้ว่าท่านเก็บ อย่างไร ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

ข้อซึ่งหนึ่งคือ ๒ เดิมอ้างว่าทรงชำระเมื่อจุลศักราช ๑๑๔๕ แด ๑๑๕๗ ฉันเห็นว่าจะเป็นแต่ชำระตรวจสอบถ้อยคำ แดัดแปลงสำนวนบ้าง ไม่ใช่แต่งหรือเก็บความขึ้นหรือกรองใหม่ เคยตั้งเกล้าใจว่าสำนวน

พระราชดำรินั้นแบ่งเป็นตอน ๆ เช่นนี้ ได้ตั้งสมุดคำทั้ง ๒ เล่มนั้นคน
ออกมากด้อย.

(พระบรมนามาภิไธย) สยามินทร์

เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจพระบรมราชาธิบายในพระราชหัตถเลขาหนังสือ
เจน จำจะต้องเดาแม่โดยย่อ พอให้ทราบก่อน ว่าหนังสือ
พระราชพงษาวดารฉบับต่าง ๆ ที่หอพระสมุดวชิรญาณรวบรวมไว้ได้
มีต่างกันอย่างไรบ้าง.

หนังสือพระราชพงษาวดาร ที่กรรมการหอพระสมุดหาต้นฉบับ
ได้ในรัชกาลที่ ๕ มีอยู่ ๕ ความ คือ.

(๑) หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ข้างต้น
มีบานแพนกว่า “ศักราช ๑๐๔๒ คัถวอภักษัตริ ฅวันพุมเดือน ๕
ขึ้น ๑๒ ค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเห็นเกล้าเห็นอกระหม่อมสั่งว่า ให้
เอากฎหมายเหตุของพระโหราเขียนไว้แต่ก่อน แลกฎหมายเหตุซึ่งหา
ได้แต่หอหนังสือ แลเหตุซึ่งมีในพระราชพงษาวดารนั้น ให้คัดเข้า
ด้วยกันเป็นแห่งเดียว ให้ระดับศักราชกันมาคงเท่าฉบับ” ดังนี้ คือว่า
หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับนี้ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีรับสั่ง
ให้แต่งขึ้น ต้นฉบับที่หอพระสมุดได้มา จะเขียนในครั้งกรุงเก่าหรือ
เมื่อแรกสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ไม่แน่ ได้มาแต่เล่ม ๑ เล่มเดียว ความ
ขึ้นต้นแต่สร้างพระพุทธรูปพระเจ้าฟ้าง่างเมืองเขมร เมื่อปีชวดจุลศักราช ๖๘๖
แต่สร้างกรุงศรีอยุธยา เมื่อปีชวดจุลศักราช ๗๑๒ มาจนปีมีโรง
จุลศักราช ๘๖๖ ปลายรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้มี ๑ หนังสือ

พระราชพงษาวดารฉบับที่มีความกล่าวย่อ ๆ เข้าใจว่าจะมีเต็ม ๒ อีกเต็ม
เดียว หรืออย่างมากก็ไม่เต็ม ๓ เต็มจบ.

(๒) หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับจุลศักราช ๑๑๔๕ (คือ ต้น
ฉบับที่ได้มาเขียนเมื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ได้ ๓) ฉบับนี้ความ
พิศดารอย่างฉบับที่พิมพ์เป็น ๒ เต็ม แต่จะชนกันที่ไหนลงท้ายที่ไหน
แต่ก็เต็มจบทราบไม่ได้ เพราะหาต้นฉบับได้แค่ ๒ เต็ม รู้ได้วา
ความหนึ่งต่างหาก ที่คำนวณผิดกับฉบับอื่น ๆ

(๓) หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับจุลศักราช ๑๑๕๗ มีบาน
แพนกว่า “ศุภมัตตจุลศักราช ๑๑๕๗ ปีเถาะสัปตศก สมเด็จพระ
บรมฤททมหาราชาราชิราชพระเจ้าอยู่หัว ผ่านถวัลยราชกรุงเทพทวารวดี
ศรีอยุธยา เสด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงชำระพระราช
พงษาวดาร” ดังนี้ เข้าใจได้ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ได้ทรงชำระหนังสือพระราชพงษาวดารในปีนั้น แต่ในต้นฉบับเขียนบอก
ในที่บางแห่ง ว่าตรงกับทรงแทรกเข้าใหม่ หนังสือพระราชพงษาวดาร
ฉบับนี้ ได้ต้นฉบับเขียนครั้งรัชกาลที่ ๑ ไว้เพียง ๓ เต็ม มีฉบับ
จำลองอีก ๔ เต็ม รวม ๗ เต็ม คงจะเริ่มความแต่เมื่อสร้างกรุงศรี
อยุธยา แต่จะจบเพียงไร แต่จะเป็นสมุดไทยก็เต็ม ยังทราบไม่ได้.

(๔) หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับเมืองเพชรบุรี (คือ ได้ต้น
ฉบับมาจากเมืองเพชรบุรี) ฉบับ ๑ ฉบับพระจักรพรรดิพงษ์ (จาด) จาน
งไบตาดนผูกไว้เป็นคัมภีร์ฉบับ ๑ ทัง ๒ ฉบับนี้เทียบไฉนหาดู ความ
ตรงกับฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม ที่ว่ากรมสมเด็จพระปรมานุชิต ฯ ทรงแต่ง
แต่ไม่มีพระราชพงษาวดารตั้งเขปเรือ่งนายแต่นปม แต่พระราชพงษาวดาร

ย่อข้างต้น เรื่องพระราชพงษาวดารตั้งเขปทักพิมพ์ไว้ข้างต้นฉบับ ๒ เล่ม
 หนึ่ง ตามฉบับพิมพ์ในหอพระสมุด มีบานแพนกว่า "ศุภมัตต
 จุดศักราช ๑๒๐๒ ปีจอโทศก ๗๗๗ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระบรมนาถ
 บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย
 มีพระราชโองการมานพระบัณฑูรสูรตั้งหน้าท ค่ำรัตเห็นเกล้าเห็นอ
 กระทบ่อม ให้พระเจ้าตุ๊กเชอพระองค์เจ้าอรณพมาเสด็จกรมหมื่นนุชิต
 ชีโนรส วัดพระเชตุพนให้เรียบเรียงพระราชพงษาวดารลำดับกระษัตริย์
 กรุงเก่าแต่โดยตั้งเขปทักเกล้า ๆ ถวาย" ดังนี้ เป็นอันเข้าใจได้ว่า
 เป็นหนังสือซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้อารยา
 กรมสมเด็จพระปรมานุชิต ๆ ทรงเรียบเรียงขึ้นที่หลัง เป็นเรื่อง ๑ ต่าง
 หาก หมอบรัดเดี้นจะได้ฉบับมาพร้อมกับพระราชพงษาวดารความ
 พิศดารจึงพิมพ์ก่อนตั้งเขปทักไว้ข้างหน้า ส่วนพระราชพงษาวดารย่อคือ
 ตอนตั้งเขปนั้น ก็คงเป็นเรื่อง ๑ ต่างหากเหมือนกัน บางที่กรมสมเด็จพระ
 ปรมานุชิต ๆ จะได้ทรงเรียบเรียงขึ้น ในคราวทรงเรียบเรียงพระราช
 พงษาวดารตั้งเขปนั้นก็จะได้ ส่วนเนื้อความพิศดารฉบับพิมพ์ ๒ เล่ม
 ข้างเจ้าได้สอบดูกับฉบับหลวงประเสริฐ ข้างตอนค้นทั้งความถ้อยคำ
 ตรงกับฉบับหลวงประเสริฐ เห็นได้ว่าผู้แต่งหนังสือพระราชพงษาวดาร
 ฉบับพิศดาร ได้คัดพระราชพงษาวดารฉบับที่แต่งในแผ่นดินสมเด็จพระ
 นารายณ์มหาราชมาตั้งไว้ในฉบับพิศดารนี้หลายแห่ง แต่เพิ่มเติมขยาย
 ความออกให้กว้างขวาง ตั้งแต่ตอนแผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาลงมา
 มีที่พลาดอยู่หน่อยที่ศักราชซึ่งตั้งไว้ในฉบับพิมพ์ ๒ เล่ม ตรงกับฉบับที่

ตงไว้ ในฉบับหลวงประเสริฐเพียงในแผ่นดินพระเจ้าอู่ทอง ^๕ก่อนมาผิด
ศักราชกันตั้งแต่ ๔ ปีถึง ๒๐ ปีก็มี.

(๕) หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับ พระราชหัตถเลขา ^{๑๑}ที่พิมพ์
ฉบับ ๑ ฉบับกรมหลวงมหิศวรินทร์ฉบับ ๑ ๒ ^๕ฉบับนี้ความค้องกัน
ไม่มีพระราชพงษาวดารตั้งเขปเรื่องนายแสนปม แดพระราชพงษาวดารย่อ
ข้างต้นอย่างฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม แต่เนื้อเรื่องได้ส้อกับฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม
(ตามเวลาเท่าที่มีพอทำได้ ^๕ไม่สู้ละเอียดนัก) ความค้องกันตรงกัน ความ
มาที่ผิดกันตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ ความในฉบับพระราช
หัตถเลขาเพิ่มเติมบริบูรณ์ ^๕จนหลายแห่ง ที่เปลี่ยนความฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม
เสียทีเดียว (เช่นเรื่องสมิงทอเมืองหงษาวดีเป็นตัวอย่าง) ก็มี คัด
ความออกเสียจากฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม (เช่นความที่กล่าวสรรเสริญ
เยินยอสมเด็จพระเจ้าบรมโกษแด่พระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นต้น) ก็มี ที่แก้ไข
ถ้อยคำของฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม (เช่นความในตอนจวนจะเสียกรุงเก่า
แต่ตอนก่อนจะตั้งกรุงธนบุรีเป็นต้น) ก็มี ความฉบับพระราชหัตถเลขา
บริบูรณ์ดีกว่าฉบับพิมพ์ ๒ เต็มมาก เข้าใจว่าพระราชพงษาวดารฉบับนี้
จะได้โปรดให้ชำระใหม่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อชำระแล้วนำต้นฉบับ ^๕ขนทูล
เกล้า ๆ ถวายฉบับ ๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรวจ
เห็นว่ายังไม่เรียบร้อยดี ทรงแก้ไข จึงปรากฏพระราชหัตถเลขาอยู่ใน
ต้นฉบับ หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ^๕นี้ หอ
พระสมุดได้มาแต่ ๒๒ เต็ม แต่เพราะ ^๕หัดที่ได้ฉบับกรมหลวงมหิศวรินทร์
มาประกอบกันได้เนื้อความบริบูรณ์ เป็นหนังสือ ๔๒ เต็มสมุดไทย

กล่าวความแต่สร้างกรุงศรีอยุธยาจนถึงในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร
จบเพียงจุลศักราช ๑๑๕๒

หนังสือพระราชพงษาวดารที่หอพระสมุดได้มามีต่างกันเป็น ๕ ความ
ดั่งนี้ ทำให้เห็นว่าหนังสือพระราชพงษาวดารมีอยู่ก่อนกรมสมเด็จพระ
พรหมานุชิต ๆ มิได้ทรงแต่งพระราชพงษาวดารฉบับพิมพ์ เดิมขึ้นใหม่
ดั่งเข้าใจกันมาแต่ก่อน จึงเป็นเหตุให้หาความจนกราบบังคมทูล ๆ หรือ
ว่า หนังสือพระราชพงษาวดารนี้จะแต่งในครั้งใดบ้างแน่ จึงได้พระ
ราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ดั่งแจ้งอยู่ในพระราชหัตถเลขาณนี้.

ครั้นต่อมาในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อ ร. ศ. ๑๓๐ นายเสด็จรักษา
(กองแก้ว) ให้หนังสือพระราชพงษาวดารแก่หอพระสมุดอีกฉบับ ๑
ต้นฉบับเขียนครั่งกรุงธนบุรีเมื่อจุลศักราช ๑๑๓๖ จำนวนยังต่ำกว่า
ฉบับจุลศักราช ๑๑๔๕ ขึ้นไปอีก หนังสือฉบับนี้หอพระสมุดได้ไว้แต่
เล่มเดียว ทราบไม่ได้ว่าจะขึ้นต้นดั่งท้ายเพียงไร แต่ได้
ความเพิ่มเติมขึ้นอีกหนึ่ง ว่าหนังสือพระราชพงษาวดารความพิศดารมี
มาแต่ครั้งกรุงเก่าแน่ ฉบับจุลศักราช ๑๑๔๕ แต่งหรือชำระครั้งกรุง
ธนบุรี จึงผิดจำนวนกับฉบับนี้ น่าเสียดายที่ไม่ได้หนังสือพระราช
พงษาวดารฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖ มาทันถวายเมื่อกกราบบังคมทูล ๆ ขอ
พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ถ้าได้ทอด
พระเนตรเห็นจะต้องพระราชฤทัย แต่บางที่จะได้รับพระราชทานพระ
บรมราชาธิบายพิศดารออกไปอีก.

หนังสือพระราชพงษาวดารทุก ๆ ฉบับ ที่หอพระสมุดพิจารณา
ได้ต้นฉบับมา นายนิคมจึงเชิญขอความค่อนพระเจ้ากรุงศรีสัตนา

คนหูตึ้นพระศรีสัตตภัณฑ์สมเด็จพระมหาจักรพรรดิด้วยกันทุกฉบับ ข้อนั้นเป็นหลักฐานที่คัดเทียบให้เห็นได้ ว่าจำนวนหนังสือพระราชพงษาวดารเหล่านี้ต่างฉบับผิดกันอย่างไร หรือถ้าจะว่าโดยทางต้นนิฐานคือ หนังสือพระราชพงษาวดารของเดิมแต่งไว้อย่างไร แต่ได้แก้ไขโหวงผิดกันเป็นชั้น ๆ โดยลำดับมาอย่างไร จึงได้คัดเทียบโหวงตรงไว้ต่อไปนี้ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ความตั้งเกศของผู้ศึกษาพงษาวดาร.

ความฉบับหลวงประเสริฐ

“ศักราช ๘๒๖ ชวดศก พระเจ้าล้านช้างจึงให้เชิญ สมเด็จพระแก้วฟ้าพระราชบุตร ตั้งมาตั้งยังพระนครศรีอยุธยา แล้วจะขอสมเด็จพระเจ้าตากเธอพระเทพกระษัตรีเจ้านั้น แต่จึงพระราชทานสมเด็จพระเทพกระษัตรีเจ้าไปแก่พระเจ้าล้านช้าง” นี้เป็นจำนวนในฉบับเก่าที่สุดที่หาได้.

ความฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖

“ในขณะพระแก้วฟ้าพระราชบุตร พระเจ้า ล้านเผือก ปราสาททอง เธอตั้งให้ ไปถวายแก่พระยาล้านช้างนั้น ครั้นพระแก้วฟ้าราชบุตรไปถึงเมืองล้านช้าง พระยาล้านช้างก็ว่าเราจำเพาะใช้ ให้ไปขอพระเทพกระษัตรี แต่พระแก้วฟ้าราชบุตรนเรวมได้ ให้ไปขอ แต่เราจะตั้งพระแก้วฟ้าราชบุตรคืนไปยังพระนครศรีอยุธยา และขอพระเทพกระษัตรีซึ่งจำเพาะแต่ก่อนนั้น ครั้นเสร็จการศึกข้างเผือกพระยาล้านช้างก็แต่งพระยาแสน ๑ พระยานคร ๑ พระยาทิพมนตรี ๑ ให้

มาส่งพระแก้วฟ้าราชบุตรี แด่พระยาตันช้างให้แต่งราชดำเนินมา
ถวาย ว่าจะขอพระเทพกระษัตริ์ พระเจ้าช้างเผือกก็ตรีดีบัญชาตาม
จึงตกแต่งการที่จะส่งพระเทพกระษัตริ์ไปแก่พระยาตันช้าง ครั้นถึง
เดือน ๕ ปีชวดตศกศักราช ๙๒๖ พระเจ้าช้างเผือกตรีดีให้พระยาแมน
ไปส่งพระราชธิดาไปแก่พระยาตันช้างอันมานั้น ส่งไปโดยทางสมอศอ”
ตำนานนี้แต่งใหม่ที่หลัง ความตรงกับฉบับหลวงประเสริฐแต่เนื้อเรื่อง
กับศักราช.

ความฉบับจุลศักราช ๑๓๔๕

“ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตแจ้งว่า ไซ้องค์พระเทพกระษัตริ์
ก็เสียดพระไทยหนัก จึงครัดว่าเดิมเราจำนงขอพระเทพกระษัตริ์ ซึ่ง
เป็นพระราชธิดาพระสุริโยไทย อันเสียดพระชนม์แทนพระราชดำกับคอ
ช้าง เป็นตระกูลวงศ์กระตัญญูอันประเสริฐ ครัดแล้วก็แต่งให้
พระยาแต่น พระยานคร พระยาทิพมนตรี เป็นทูตานุทูตให้มาส่ง
พระแก้วฟ้าราชบุตรีคณิงพระนครศรีอยุธยา แต่มีพระราชบรรณาการ
มาถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าช้างเผือก ในลักษณะพระราช
ดำเนินนั้นว่า เดิมพระองค์ประดำทพระเทพกระษัตริ์ให้ กฤติศัพท์
นี้ที่ทั่วไปในนิคมชนบทชอบชื่นชมเสมากรุงศรีสัตนาคนหุตสิ้นแล้ว บดิน
พระองค์ส่งพระแก้วฟ้าราชบุตรีเปลี่ยนไปแทนนั้น ถึงมาทว่าพระแก้วฟ้า
ราชบุตรี จะมีศรีสวัสดิ์ลักษณะได้ภาคย์กว่าพระเทพกระษัตริ์ร้อยเท่า
พันทวีก็ ยังไม่ต่างกฤติศัพท์พระเทพกระษัตริ์เสียได้ ก็เป็นอภัยศ
ที่วาทปาถด้าน ข้าพระองค์ขอส่งพระแก้วฟ้าราชธิดาคัน จงพระ

ราชทานพระเทพกระษัตริ์แก่ข้าพระองค์ คุ่มพระราชดำذنอนุญาต
 มาแต่ก่อน ดมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเฝือกแจ้งในลักษณะ
 พระราชดำذنแต่งตั้งพระแก้วฟ้าคั้นมาคั้งนึ่งถอยพระไทยนิก พอพระ
 เทพกระษัตริ์หายประชวรพระโรค จึงคบแต่งการที่จะตั้งพระราชธิดา
 แดจัดเถ้าแก่ก้านัดต่างใช้ทาสชายห้ำร้อยหญิงห้ำร้อย ครนถึงเดือน ๕
 คักกราช ๘๓๓ ปีกุญครนศก จึงมีพระราชโองการดำรัสให้พระยาแมน
 คุมไพร่พันหนึ่งไปตั้ง พระยาแมนกับทูตานุทูต ก็เชิญเสด็จพระเทพ
 กระษัตริ์ชนทรงตั้งวิภาคาญจนยานุมาศไปโดยสถมมารคสมอส์” ดำนวน
 นี้เห็นได้ว่าเอาฉบับจุตคักกราช ๑๓๓๖ มาคกแต่งความให้ไพเราะห้ แต่
 แต่คักกราชให้เร็วเข้า ๑๓ ปี.

ความฉบับจุตคักกราช ๑๓๕๗

“ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุดแจ้งว่า ใช้ของคพระเทพกระษัตริ์
 ก็เดี่ยวพระไทยนิก จึงตรัสว่าเคิมเรวจำนงขอพระเทพกระษัตริ์ ซึ่ง
 เปนพระราชธิดาพระสุริโยไทย อันเดี่ยวพระชนม์แทนพระราชดำมกับ
 คอข้าง เปนวงษ์กตัญญูอันประเสริฐ ตรัสแตงก็แต่งให้พระยาแฉ่น
 พระยานคร พระยาทิพนคร เปนทูตานุทูตให้ดงมาตั้งพระแก้วฟ้า
 ราชบุตรีคั้นยังกรุงพระนครศรีอยุธยา แต่มีพระราชดำذنเคื่องราช
 บรรณาการมาถวยดมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเฝือกด้วย ใน
 ลักษณะพระราชดำذنนั้นว่า เคิมพระองค์ประดำทพระเทพกระษัตริ์ให้
 กฤคคัพทนทักวไปในนิคมชนบทขอขณคเฒมาเมืองกรุงศรีสัตนาคนหุด
 สันแตง บันพระองค์ตั้งพระแก้วฟ้าพระราชบุตรีเปดชนไปแทนน

ถึงมาทว่าพระแก้วฟ้าราชบุตร จะมีศรีธรรมพัทลักษณ โสภาคยยิ่งกว่า
 พระเทพกระษัตริย์ร้อยเท่าพันทวีก็ตั้ง ยังไปต่างกฤตศัพท์พระเทพกระษัตริย์
 เดียวได้ ก็เป็นที่อภัยชวักัดปาวสาน ข้าพระองค์ขอส่งพระแก้วฟ้า
 ราชธิดาค้น จงพระราชทานพระเทพกระษัตริย์แก่ข้าพระองค์จุม้พระราช
 ดำรงอนุญาตมาแต่ก่อน สมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเผือก
 แจ้งในตักษณพระราชดำรัส แดส่งพระแก้วฟ้าค้มาดงนนกถอย
 พระไทยนัถ พอพระเทพกระษัตริย์หายประชวรพระโรค จึงตกแต่ง
 การที่จะส่งพระราชธิดา แดจัดเก็บแก่นันตดาวใช้ทาสชายห้าร้อย
 หมิงห้าร้อย ครนถึงเดือน ๕ ค้กรวช ๙๑๓ ปีกุญครันค้ก จึงมี
 พระราชโองการดำรัสให้พระยาแมนคุมไพร่พันหนึ่งไปส่ง พระยาแมน
 กับ ทูตานุทูต ก็เชิญเสด็จ พระเทพกระษัตริย์ ขึ้น ทรงสัจจากาญจน ยานุมาศ
 ไปโดย สกลตมารคสมอธอ” ดำนวน น้เป็นแต่แก้ไข ถ้อยคำฉบับ
 จุตศักรวช ๑๑๔๕ เด็กน้อย.

ความฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม

“ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตแจ้งว่า ไซ้องค์พระเทพกระษัตริย์
 ก็เสด็จพระไทยนัถ จึงตรัสว่าเดิมเราจำนงขอพระเทพกระษัตริย์ ซึ่ง
 เปนพระราชธิดาพระสุริโยไทย อันเสด็จพระชนม์แทนพระราชดำม้กับ
 คอข้าง เปนตระกูลวงษ์กระษัตริย์อันประเสริฐ ตรัสแต่ว้ก็แต่งให้
 พระยาแสน พระยานคร พระยาทิพมนตรี เปนทูตานุทูตมาส่ง
 พระแก้วฟ้าราชบุตรค้ค้ยังกรุงศรีอยุธยา แดมีพระราชดำรัสเครื่อง
 ราชบรรณาการ มาถวาย สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเจ้าข้างเผือก ด้วย

ในลักษณะพระราชดำริว่า เดิมพระองค์ประสูติที่ประเทศนครศรีให้
 กฤติศัพท์ นรุตว์ไปใน นิคมนบทยอบชันทเดมา กรุงรัตนาคนหุด ดั้นแล้ว
 บดินพระองค์ตั้งพระแก้วฟ้าราชบุตรเปดียนให้แทนนนั้น ถึงมาทวงพระ
 แก้วฟ้าราชบุตร จะมีครุ่รพตักษณโศภาคยยังกว่าพระเทพนครศรี
 ร้อยเท่าพันทิวักดิ์ ยังไปต่างกฤติศัพท์พระเทพนครศรีเสียได้ ก็เป็น
 อันอภัยชั่วทวงดาปาด้าน ข้าพระองค์ ขอตั้งพระแก้วฟ้าราชธิดาคัน
 จงพระราชทานพระเทพนครศรีแก่ข้าพระองค์ คุณมีพระราชดำริ
 อนุญาตมาแต่ก่อน ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเฝือก แจ้ง
 ในลักษณะพระราชดำริ แต่ตั้งพระแก้วฟ้าคั้นมาดั่งนถัดฮายพระไทย
 หนัก พอพระเทพนครศรีหายประชวรพระโรค จึงตบแต่งการที่จะตั้ง
 พระราชธิดาแต่เถ่าแก่ก้านัดสาวใช้ทาชชายห้าวร้อยหญิงห้าวร้อย ครั้นถึง
 เดือน ๕ คักราช ๙๓๓ ปีกุญครุ่ศก จึงมีพระราชโองการดำรัสให้
 พระยาแมนคุมไพร่พันหนึ่งไปตั้ง พระยาแมนกับทุดานทุดักี่เชิญเสด็จ
 พระเทพนครศรีชนทรงสูวกาภาณจนยานุมาศไปโดยสถถมารคสมอดฮอ”
 ดำนวนนเกือบจะเหมือนกับฉบับจุตศักราช ๓๑๕๗ เชื่อว่ากรมสมเด็จพระ
 พระปรมาณูชิต ๑ ไม่ได้ทรงแก้ไข ทิมคามคคกนอยู่ข้างคำหนึ่งต้องคำ
 เห็นจะแก้เมื่อพิมพ์.

ความฉบับพระราชหัตถเลขา

“ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีรัตนาคนหุดแจ้งว่า ใช้องค์พระเทพนครศรี
 ก็เสียพระไทยหนัก จึงครุ่รว่าเดิมเราจำนงขอพระเทพนครศรี ซึ่ง
 เป็นพระราชธิดาพระสุริโยไทย อันเสียพระชนม์แทนพระราชดำริกับ

คอช้าง เป็นวงษ์คัณญ์อันประเสริฐ ครัดแต่ก็แต่งให้พระยาแสน
 พระยานคร พระยาทิพมนตรี เป็นทูตานุทูตให้ลงมาตั้งพระแก้วฟ้า
 ราชบุตรีคนยังกรุงพระมหานครศรีอยุธยา แต่มีพระราชดำรัสเครื่อง
 ราชบรรณาการมาถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าช้างเผือกด้วย
 ในลักษณะพระราชดำรัสนั้นว่า เติมพระองค์ประสูตพระเทพกระษัตรีให้
 กฤติศัพท์ นกทิวไปในนิคมชนบทขอบเขตเข้ามาเมืองกรุงศรีรัตนาคมนหุค
 ดั้นแล้ว บัดนี้พระองค์ตั้งพระแก้วฟ้าราชบุตรีเปลี่ยนไปแทนนั้น ถึง
 มาทว่าพระแก้วฟ้าราชบุตรี จะมีศรีสวัสดิ์ลักษณะไธภากย์ยิ่งกว่าพระเทพ
 กระษัตรีร้อยเท่าพันทิวก็ ยังไม่ต่างกฤติศัพท์พระเทพกระษัตรีเสียได้
 ก็เป็นทอภัยศทิวภาตปาด้าน ข้าพระองค์ขอตั้งพระแก้วฟ้าราชธิดาคัน
 จงพระราชทานพระเทพกระษัตรี แก่ข้าพระองค์ ดุจมีพระราชดำรัสอนุญาต
 มาแต่ก่อน สมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าช้างเผือกแจ้งในลักษณะ
 พระราชดำรัส แต่งตั้งพระแก้วฟ้าคั้นมาดั่งนั้นก็ถวายพระไทยนิก พอพระ
 เทพกระษัตรีหายประชวรพระโรค จึงตกแต่งการที่จะตั้งพระราชธิดา
 แดเจ็ดเก้าเก้าก้านิตสาวใช้ทาสชายห่าวร้อยหญิงห่าวร้อย ครนถึงเดือน ๕
 คักราช ๙๑๓ ปีกุญตรีศก จึงมีพระราชโองการดำรัสให้พระยาแมน
 คุมไพร่พันหนึ่งไปตั้ง พระยาแมนกับทูตานุทูตก็เชิญเสด็จพระเทพกระษัตรี
 ขึ้นทรงสัวิกาภาณจนยามาศไปโดยสถตมารคสมอดสู ” ดำนวนตรงกับ
 ฉบับจุศักราช ๑๑๕๗ ไม่ได้แก้ไขอย่างไร.

เมื่อได้อ่านตัวอย่างดำนวนที่คัดเทียบไว้ทุกฉบับแล้ว ผู้ศึกษา
 พงษาวดารจะสังเกตเห็นได้ ว่าหนังสือพระราชพงษาวดารมีขึ้นในแผ่นดิน
 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นปฐม เมื่อปีออกจุศักราช ๑๐๘๒ ก่อน

มาได้มีผู้หนึ่งผู้ใดเอาหนังสือพระราชพงษาวดารฉบับจุลศักราช ๑๐๔๒ มาขยายความแต่งเป็นฉบับพิศดาร ดังตัวอย่างที่เห็นในฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖ แด่หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖ นั้นเป็นต้นของฉบับอื่น ๆ ที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมต่อมา จนถึงฉบับพระราชหัตถเลขาเป็นที่ถูกต้องความที่ว่าขอไม่มีที่ตั้งได้ย เว้นไว้แต่จะมีหนังสือพระราชพงษาวดารฉบับอื่นที่แก้ไขไปกว่าฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖ ที่ยังไม่ได้พบมาปรากฏขึ้นอีกเมื่อตงเหนือเห็นดังนี้ ก็แต่เห็นข้อหาวินิจฉัยเกิดขึ้นอีกข้อ ๑ ว่าหนังสือพระราชพงษาวดารพิศดาร คือ ฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖ นั้นใครแต่ง แด่แต่งเมื่อไร คำถามอันนี้เหมือนจะถามที่ตอบไม่ได้ แต่ที่จริงหลักฐานที่จะคิดค้นคำตอบมีอยู่หลายอย่าง ข้าพเจ้าจะต้องตอบตามอัธยาศัย ถ้าท่านผู้ใดไม่เห็นชอบด้วยก็ขออภัยโทษ.

ความเห็นของข้าพเจ้าในข้อคำถามว่า ใครแต่งหนังสือพระราชพงษาวดารฉบับพิศดารนั้น ข้าพเจ้าตอบว่า หนังสือพระราชพงษาวดารทุก ๆ ฉบับ เป็นของที่พระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งให้แต่ง ยกยกยานเป็นตัวอย่างตั้งแต่ฉบับหลวงประเสริฐเป็นต้น ตงมาจนทุก ๆ ฉบับในกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่มีผู้อื่นนอกจากพระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งให้แต่งหรือให้ชำระ จะตั้งเสียไม่ได้ ว่าในครั้งนั้นการพิมพ์หนังสือยังไม่มี หนังสือเช่นพระราชพงษาวดาร นอกจากในหอหลวงจะมีที่อื่นก็ฉบับ ถึงผู้อื่นจะมี ผู้หนึ่งจะหาหลักฐานเครื่องประกอบการแต่งพระราชพงษาวดารได้อย่างไร.

คำถามข้อ ๒ ซึ่งว่า หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับพิศดารอย่างฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖ นั้นแต่งขึ้นเมื่อไร คำตอบจะต้องใช้ความคิด

คเนมากสักหน่อย แต่การศึกษาพงษาวดารเป็นการที่ต้องใช้ความคิด
 คาคคเนอยู่แล้ว เดิมว่าการคาคคเนเป็นหน้าที่ของผู้ศึกษาพงษาวดาร
 ข้าพเจ้าจึงจะกล้าคาคคเนในข้อนี้ โดยสังเกตโวหารในหนังสือฉบับหลวง
 ประเสริฐกับฉบับจุฬศักราช ๑๑๓๖ เห็นไม่ห่างกันนักเป็นหลัก ว่า
 หนังสือพระราชพงษาวดารความพิศดารความฉบับจุฬศักราช ๑๑๓๖ นั้น
 เห็นจะแต่งในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ เพราะการแต่งหนังสือ
 ในครั้งกรุงเก่า ดังเกตตามจำนวนเรื่องหนังสือที่มีอยู่จนทุกวันนี้
 เป็น ๓ ยุค คือ ยุคที่ ๑ ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
 แต่งหนังสือกันคราว ๑ เรื่องหนังสือที่ยังปรากฏอยู่ คือมหาชาติ
 กำหนดวงแถมพ่าย เป็นต้น เรื่องดิลิตพระลอก็เข้าใจว่าแต่งใน
 คราวนั้นเหมือนกัน ยุคที่ ๒ แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่ง
 หนังสือกันอีกคราว ๑ หนังสือที่ยังปรากฏอยู่ คือหนังสือสมุทรโฆษ กำ
 ด้รวณ อธิรุท เป็นต้น ต่อตงมาถึงยุคที่ ๓ ก็ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้า
 บรมโกษ ยังมีหนังสือบทกลอนต่าง ๆ ปรากฏอยู่เป็นอันมาก หนังสือ
 ในระหว่างยุคที่กล่าวนี้ไม่ใคร่พบ ว่าโดยย่อ ยุคใดพระเจ้าแผ่นดินพอ
 พระราชฤไทยในการแต่งหนังสือ ก็มีกระวเกิดขึ้นมากในยุคนั้น ด้วย
 เหตุนี้ จึงเห็นว่าพระราชพงษาวดารฉบับพิศดารจะมีขึ้นในครั้งแผ่นดิน
 สมเด็จพระเจ้าบรมโกษ มีความที่น่าคิดคาคคเนอีกข้อ ๑ คือว่าหนังสือ
 พระราชพงษาวดารนี้ จำต้องแต่งนี้เรื่องเพิ่มเติมข้อกันมาเป็นคราวๆ
 แผ่นดินไหนจะได้แต่งนี้เรื่องตงมาเพียงใด ข้อสมเด็จพระพุทธเจ้า
 หลวงได้ทรงตรวจนี้เอกความตามฉบับพิมพ์ ๒ เดิม พระราชทานพระ
 บรมราชวินิจฉัยไว้ ในพระราชหัตถเลขาเป็นหลัก เมื่อตรวจข้อ

ประกอบกับหนังสือพระราชพงษาวดารที่มีอยู่ทุก ๆ ฉบับเห็นว่าน่าจะดง
เนื้อเห็นได้อยู.

การแต่งหนังสือพระราชพงษาวดารทุกตัวในหนังสือของแยกเปน ๒
อย่าง เรียกว่าแต่ง คือ เอาเรื่องที่มีอยู่แล้วมาเรียบเรียงใหม่ทีเดียว
ก็ดี หรือพระราชพงษาวดารเดิมมีเรื่องแต่เพียงใด มาแต่งเรื่องต่อ
ตอนนั้นลงมาก็ดี ทำอย่างนี้เรียกว่าแต่ง อีกอย่างหนึ่งเรียกว่าชำระ
หมายความว่า เอาหนังสือพระราชพงษาวดารที่มีอยู่แล้วมาตรวจแก้ไข
ถ้อยคำ หรือแทรกข้อความลงในที่บางแห่ง อย่างนี้เรียกว่าชำระ การ
ชำระหนังสือพระราชพงษาวดารในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้มีหลักฐาน
รู้ได้ ว่าได้ชำระในรัชกาลที่ ๑ ครั้ง ๑ ในรัชกาลที่ ๔ ครั้ง ๑
แต่บางทีในรัชกาลที่ ๓ ก็จะได้ชำระอีกครั้ง ๑ แต่ก่อนกรุงรัตน
โกสินทร์ขึ้นไปไม่มีหลักฐานที่จจะรู้ จะวินิจฉัยในหนังสือ
หนังสือพระราชพงษาวดารในครั้งกรุงเก่า เห็นว่าจะแต่งเปน ๒ ครั้ง
ครั้งแรกในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่งหนังสือพระราช
พงษาวดารฉบับหลวงประเสริฐเดิความย่อ ๆ อย่างเดียวกัน ดงมา
จนรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง ต่อมาแต่งอีกครั้ง ๑ ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้า
บรมโกศ ให้แต่งพระราชพงษาวดารขึ้นใหม่เปนฉบับพิศดาร
ตั้งความเริ่มแต่สร้างกรุงศรีอยุธยา เห็นจะดงมาจบเพียงสิ้นรัชกาล
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เหตุที่เห็นดงนี้ แฉงอยู่ในพระบรม
ราชาธิบายของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงโดยมากแล้ว จะกล่าวเพิ่ม
เติมในที่นี้แต่ว่า ข้าพเจ้าไม่คิดเห็นว่าสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ จะ
แต่งพระราชพงษาวดารมีเรื่องเกินดงมากว่านั้น เพราะในหนังสือพระ

ราชพงษาวดาร ความตอนแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา แต่สมเด็จพระเจ้าเสือ มีข้อความซึ่งไม่เป็นพระเกียรติแก่พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองพระองค์นั้น ผู้เป็นบรรพบุรุษของสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ ๆ ที่ไหนจะแต่งลงในพระราชพงษาวดารอย่างนั้น ถ้าจะแต่งก็คงกล่าวความเป็นอย่างอื่น แต่ยังมีเหตุอันประกอบอีกอย่าง ๓ ซึ่งน่าสงสัยว่าหนังสือพระราชพงษาวดารที่แต่งเติมในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ เรื่องจะไม่ลงมาถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราชสวรรคตด้วยซ้ำไป ด้วยพระราชพงษาวดารแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ตามที่แต่งไว้ มีผิดข้อสำคัญอยู่ ๒ แห่ง คือ ที่ว่าเจ้าฟ้าอภัยทศเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระนารายณ์ ความจริงเป็นพระอนุชา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชห้ามพระราชโอรสไม่ ให้นับบรรดาหนังสือที่ฝรั่งซึ่งเข้ามาครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ มีราชทูตฝรั่งเค้สท์เข้ามาทั้ง ๒ ครั้งเป็นต้น แต่งไว้ก่ด่าด้วยกันทุกเรื่อง ที่สุดจนทำให้การชุมนุมดวงหาวัดก็ว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไม่มีพระราชโอรส มีแต่พระราชธิดา จึงเป็นเหตุข้ออ้างว่าดวงสวรรค์เกิดเป็นราชโอรสลับ หนึ่งผิดข้อสำคัญแห่ง ๓ อีกแห่งหนึ่งในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชสวรรคตเมื่อจุลศักราช ๓๐๔๔ แต่มีหนังสืออื่นตลอดจนปุม บอกไว้แน่นอนว่าสวรรคตเมื่อจุลศักราช ๓๐๕๐ ผิดกันถึง ๖ ปี ข้อนี้ก็มีผิดสำคัญอีก ก็ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษนั้น คนครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ยังมีอยู่มาก แม้สมเด็จพระเจ้าบรมโกษเองก็ล้มภพในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ได้เป็นหลายปี ถ้าหนังสือพระราชพงษาวดารตอนนั้นแต่งในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ ที่

ไหนจะผิดได้อย่างนั้น ข้าพเจ้าได้ตรวจพิเคราะห์ดูในหนังสือพระราชพงษาวดารทั้งฉบับพิมพ์ ๒ เล่ม แดฉบับพระราชหัตถเลขา เห็นว่าเรื่องพระราชพงษาวดารที่ได้แต่งในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษา จะมาจบลงเพียงกองทัพเจ้าพระยาโกษา (ขุนเหล็ก) ชนะพม่าที่เมืองไทรโยคแล้วกลับมาพระนคร (เล่ม ๒ ฉบับพระราชหัตถเลขาน่า ๕๘) ความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องวิไชยเณทร์คือไม่สนิท แต่ข้อความในพระราชพงษาวดารแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ตอนนั้นมา ก็อยู่ข้างจะคลาดเคลื่อน วันคืนก็ไม่ไครมี ดูเป็นแต่เอาเรื่องที่เขาเล่ามาเรียงลง เช่นเรื่องเจ้าพระยาวิไชยเณทร์ เรื่องหลวงสรศักดิ์ ตลอดจนเรื่องเจ้าพระยาโกษา (ปาน) ไปเมืองฝรั่งเศส เรื่องราวแม่เท่าที่เรารู้ในเวลานี้ ยังถวนถกถกต้องกว่าที่กล่าวไว้ในหนังสือพระราชพงษาวดาร จึงเห็นว่าจะเป็นผู้ที่เกิดที่หลังแต่งหนังสือ พระราชพงษาวดาร ตอนนั้นเป็นแน่ จึงเดยผิดถึงมีสมเด็จพระนารายณ์สวรรคตได้เป็น ๖ ปี แต่ถ้าเรื่อง พระราชพงษาวดาร ตั้งแต่ตอนปลายรัชกาล สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ไม่ได้แต่งในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษาแล้ว จะได้แต่งเมื่อไร ความวินิจฉัยข้อนี้ ถ้าหนังสือพระราชพงษาวดารตอนนั้นจะได้แต่งในครั้งกรุงเก่า ก็มีแต่ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าสุริยาศน์อมรินทร์ ข้อพระยาโบราณราชธานินทร์คัดค้าน ว่าในรัชกาลนั้นบ้านเมืองไม่ปรกติมีศึกสงครามจนตลอด ไม่เห็นมีโอกาศจะแต่งได้ ถ้าเช่นนั้นแล้ว ก็ต้องมาแต่งในครั้งกรุงธนบุรี แม้มี่ศึกสงครามมากเหมือนกันก็เป็นข้างฝ่ายชนะ แต่มีพยานอีกอย่าง ๑ ที่พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงพระราชนิพนธ์บทความเกียรติยศยังปรากฏอยู่ ถ้ามีโอกาศพอจะทรง

พระราชนิพนธ์บทศรได้ ก็เห็นจะมีโอกาสพอจะทรงพระราชพงษาวดาร
 ได้ ความที่ว่า ถ้าพิเคราะห์ที่ดูย่อคำในหนังสือพระราชพงษาวดาร
 ฉบับพิมพ์ ๒ เต็มที่ก็เห็นสมควรแก่พระเจ้าท้ายสระ แดยกย่องสมเด็จพระเจ้าบรมโกษมาก จนเกินความคิดคนในชั้นหลังจะเห็นด้วยนั้นแล้ว
 ก็พอจะเห็นสมควรด้วยพระเจ้ากรุงธนบุรีเอง แต่ผู้หนักใจใหญ่ในกรุง
 กรุงธนบุรีโดยมาก เป็นข้าราชการในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ
 ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงเห็นว่าพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงแต่งหนังสือ
 พระราชพงษาวดาร (คือ ความฉบับจุลศักราช ๑๑๔๕) ต่อที่สมเด็จพระเจ้า
 พระเจ้าบรมโกษได้ทรงค้างไว้ ตงมาจนเมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้า
 บรมโกษ เรื่องก่อนนั้นตงมาจนแต่กรุงเก่าแก่พม่า เห็นจะแต่งเมื่อ
 ชำระหนังสือพระราชพงษาวดารในรัชกาลที่ ๑ เมื่อจุลศักราช ๑๑๕๗
 เรื่องพระราชพงษาวดารตอนกรุงธนบุรีตงมา ที่ปรากฏอยู่ในฉบับพิมพ์
 ๒ เต็มนี้ รู้ได้แน่ที่แต่งในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัวทรงอาราธนากรมสมเด็จพระปรมานุชิต ฯ ให้ทรงแต่ง ขึ้น
 ต้นที่แผ่นดินเจ้าตากสิ้นเชื่อมกับของเดิมไม่สิ้นนี้ ยังพอตั้งเกศหัวคือ
 ได้ มาในรัชกาลที่ ๔ ที่เห็นว่าได้ชำระพระราชพงษาวดารอีกครั้ง ๑ เป็น
 แน่น เพราะฉบับพระราชหัตถเลขานี้ ไม่ใช่แต่มีข้อความเพิ่มเติม
 ชนกว่าฉบับพิมพ์ ๒ เต็มเท่านั้น ยังตั้งรัชกาลสมเด็จพระอินทราชาพระ
 องค์ที่ ๒ ขึ้นอีกแผ่นดิน ๑ ในระหว่างรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลก
 นารถ แต่สมเด็จพระรามาริบัติพระองค์ที่ ๒ ซึ่งเป็นข้อสงสัยได้อยู่ใน
 หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับอื่น แต่ได้เชื่อมหัวคือตอนกรุงธนบุรี
 ต่อกับกรุงเก่าให้ความกตัญญูกันนี้ด้วย แต่ชำระมาได้เพียงเรื่องใน

จุลศักราช ๓๑๕๒ (ขาดความฉบับพิมพ์ ๒ เล่มอยู่ ๒ หน้าสมุดพิมพ์)
 กุญแจไขใจว่า คำานการแต่งหนังสือพระราช
 พงษาควรจะได้เป็นดังแสดงมานี้ นว่าตามความรูที่มอยู่ในเวลานี้ แต่
 ถ้าต่อไปภายหน้าไปพบหนังสือหรือสิ่งใดให้เห็นหลักฐานเป็นอย่างอื่น ก็
 ต้องเปลี่ยนความเห็นไปตามหลักฐานที่จะได้พบ เพราะฉนั้นไม่ยืนยัน
 ว่าความเห็นที่กล่าวมานี้ถูกต้องแน่นอนทีเดียว กล่าวไว้แต่พอให้เป็น
 ทางคำาริห์ของผู้ศึกษาพงษาวดารด้วยกัน.

ถ้าจะมคำถามในทนั้นว่า เมื่อตงความเห็นอย่างนั้นแล้ว จะว่า
 อย่างไรถึงเรื่องหนังสือพระราชพงษาวดารที่ว่าสมเด็จพระวันรัตน์แต่งไว้เป็น
 ภาษามคร ข้าพเจ้าขอตอบว่า เรื่องหนังสือพระราชพงษาวดาร
 ที่ว่าสมเด็จพระวันรัตน์ได้แต่งไว้เป็นภาษามครนั้น กรมพระดมมต
 อมรพันธุ์ได้เคยทรงดัดบมาจากสมเด็จพระสังฆราชวัดราชประดิษฐ ว่า
 ท่านได้เคยเห็นหนังสือนั้น แลยังเต่าถึงที่เอาศัพท์ภาษาไทยไปแสดง
 เป็นภาษามคร เช่นจมีนทิพเสนา ไปแสดงเป็นจมีนทิพพะเสนา
 ดึงนเป็นคั้น ดึงนคัวข้าพเจ้าเองก็ได้เคยกราบทถามสมเด็จพระเจ้าฟ้า
 กรมพระยาบวรราชปรับักษ์ ว่าหนังสือเรื่องนหมจริงคิงเขาว่าหรือ
 อย่างไร ท่านรับสั่งว่าได้เคยทอดพระเนตรเห็นที่กรมสมเด็จพระปรมา
 นุชิต ฯ ข้าพระไทยว่าหนังสือนี้จะยังอยู่ทวัดพระเชตุพน จึงมี
 รับสั่งถามพระมงคตเทพ (เที่ยง) ซึ่งเคยเป็นถานานุกรมในกรมสมเด็จพระ
 พระปรมาณุชิต ฯ พระมงคตเทพถวายพระพรค่อหน้าข้าพเจ้าว่า เมื่อ
 กรมสมเด็จพระปรมาณุชิต ฯ ดั้นพระชนม์แล้ว พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกด้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้เจ้าพนักงานไปรับหนังสือในหอไตรของ

กรมสมเด็จพระปรมาธิบดี ฯ บรรทุกข้างเข้าไปไว้ในพระบรมมหาราชวัง
 ทงตั้ง ห้ามหนังสือของกรมสมเด็จพระปรมาธิบดี ฯ เหลืออยู่ที่วัด
 พระเชตุพนไม้ ข้าพเจ้าได้ความแต่เพียงเท่านั้น ครนเมื่อจะแบ่ง
 หนังสือหอพระมณฑัยธรรม มารวมไว้ในหอพระสมุดวชิรญาณ
 กรมการหอพระสมุดได้ให้ตรวจหาหนังสือมหาพุทธการ จุดพุทธการ
 หนังสือ ๒ เรื่องนั้น แดงพงษาดารอย่างใด ๆ ก็ห้ามในหอพระ
 มณฑัยธรรมไม้ เป็นต้นกระแต่ความที่สืบส่วนมาเพียงเท่านี้ หนังสือ
 เรื่องมหาพุทธการแแดงพุทธการนั้นเป็นแน่ ถ้าจะต้องคาดคะเน ว่า
 หนังสือ ๒ เรื่องนั้นเป็นอย่างไร ก็เห็นหลักฐานทางที่จะคาดคะเนอยู่บ้าง
 ว่าตามชื่อที่เรียกชื่อหนังสือว่ามหาพุทธการแแดงพุทธการนั้น ต้องเข้าใจ
 ว่าหนังสือ ๒ เรื่องนี้ ว่าด้วยการสงครามที่มีมาในพระราชพงษาดาร
 อันเป็นพระเกียรติยศแก่พระเจ้าแผ่นดิน ถ้าไม่เป้นพระเกียรติยศคงไม่แต่ง
 อยู่เอง มหาพุทธการ ว่าด้วยการสงครามคราวใหญ่ จุดพุทธการ ว่า
 ด้วยการสงครามคราวน้อย (กล่าวมหาพุทธการ) เป็นหนังสือแต่ง ๒
 ยุคจึงเป็น ๒ เรื่อง สงครามครั้งใดเล่าที่เป็นสงครามใหญ่ในพระราช
 พงษาดาร ต้องตอบทันทีว่าครั้งไทยรบศึกหงษาวดี ตั้งแต่แผ่นดิน
 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิถึงมาจนสมเด็จพระนเรศวรชนะหงษาวดี จน
 ได้เมืองมอญมาเป็นข้าขอบขัณฑสีมาเป็นอันมากนั้นแต่เป็นคราวใหญ่ หนังสือ
 ด้อมมหาพุทธการนั้น ผู้แต่งคงจะแต่งเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระ
 นเรศวร ที่ว่าเช่นยังมีหลักฐานประกอบ คือ หนังสือพระราช
 พงษาดารฉบับเก่า ๆ ที่ได้มาคือฉบับจุลศักราช ๑๑๓๖ แดฉบับ ๑๑๔๕
 ที่สุดฉบับจุลศักราช ๑๑๕๗ ได้มาตั้งแต่วันแต่ความคณมหาพุทธการทุกฉบับ

อีกอย่าง ๑ ถ้าพิเคราะห์หัดหนึ่งตั้งพระราชพงษาदारฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม หรือฉบับพระราชหัตถ์เลขาน จะเห็นได้ตั้งพระบรมราชาธิบายของ ส้มเด็จพระพุทธเจ้าหลวงว่าเรื่องก่อนแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิขึ้นไป กต้าวแต่ย่อ ๆ อย่างคัดจดหมายเหตุในปฐมมาตง มาพิศดารเอา ต่อในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิตั้งมา ผู้แต่งหนังสือพระราช พงษาदारครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ จะได้เอาไครยหนังสือ มหายุทธการมาประกอบด้วยจะเป็นได้คอกกระมัง.

หนังสือจตุยุทธการนั้น จะต้องคิดก่อน ว่าการสงครามยุคใด แต่คราวรบศึกหงษาออกมาแล้ว จะควรเอาเป็นเรื่องแต่งเทียบเคียงกับ มหายุทธการได้บ้าง การสงครามที่เป็นยุคใหม่แผ่นดินสมเด็จพระ นารายณ์มหาราชยุค ๑ ได้รับพม่าแต่เชียงใหม่หลายคราว แต่เนื้อเรื่อง ไม่น่าเทียบเคียงมหายุทธการเหมือน เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีรับชนะ พม่าแต่ ปราบปรามจตุจตุ จนตั้งกรุงธนบุรีเป็นอัครภาพได้ตั้งกรุงเก่า เนื้อเรื่อง คอนหนักใกล้กัน ดูชวนจะให้แต่งเฉลิมพระเกียรติยศพระเจ้ากรุงธนบุรี เทียบด้วยสมเด็จพระนเรศวร ถ้าผู้แต่งนั้นจะเป็นที่พอพระราชหฤทัย ของพระเจ้ากรุงธนบุรีมิใช่หรือ เพราะฉนั้นหนังสือเรื่องจตุยุทธการนี้ จะแต่งในครั้งกรุงธนบุรี จะเป็นได้หรือไม่ ถ้าแต่งในครั้งกรุงธนบุรีแล้ว ข้าพเจ้าแทบจะรวบรวมตัวผู้แต่งได้ คือ พระธรรมธราชวามหาคุณ (ชั้น) วัดหงษ์ หรือที่เรียกกันว่าสมเด็จพระเจ้าชั้นนันทานองคนตามเรื่องที่ปรากฏ ว่าเป็นผู้พระปรีชาธรรมแตกฉานมาก เป็นผู้ฝากฝ่ายในพระเจ้ากรุงธนบุรี จนได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชในที่สุด มาในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร ต้องดลยศลงมาว่าที่วัดนันทาน ที่เล่ากันมาแต่ก่อนว่ากรมสมเด็จพระ

ปริมาณุชิต ๑ ทรงอาไศรยหนังสือพระราชพงษาวดารสมเด็จพระวัน
 รัตนแดงได้เป็นภาษามคธ ประกอบแต่งหนังสือพระราชพงษาวดาร
 ๕ นั้น บางที่จะได้ทรงอาไศรยหนังสืออภัยุทธการ ที่สมเด็จพระเจ้าชั้นแต่ง
 ๕ หนึ่งเองดอกกระมัง ขอให้ตั้งเกตุคดีำนวนพระนิพนธ์ของกรมสมเด็จพระ
 ปริมาณุชิต ๑ เมื่อขึ้นแผ่นดินเจ้าตากสินในฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม (ในฉบับ
 พระราชหัตถเลขาจำนวนทรงหน้แก่เป็นอย่างอื่นเสียแล้ว) ว่า “ขณะ
 ๕ เมื่อกรุงเทพมหานครยังมีได้เดี่ยนั้น พระเจ้าอยู่หัวอันมีอภินิหารนับใน
 ๕ เนื้อหน่อพุทธรูปร่างเจ้า ครัดทราบพระญาณว่ากรุงศรีอยุธยาจะเป็น
 ๕ อินทรายแต่เหตุที่อธิบดีเมืองแตราษฎรมิเป็นธรรม จึงอุดำหัดด้วยกำลัง
 พระกรุณาแก้ตมณพราหมณาจารย์ แดบวรพุทธสาส์นาจะเลื่อมตัญญ
 ๕ จึงชุมนุมพรรคพวกพลทหาร ๑ ๓ ๑ ยกออกไปตั้งณวัดพิไชยอันเป็น
 มงคลตมหาสถาน ด้วยเดชพระบรมโพธิ์สมภาร เทพยเจ้าอภิบาลรักษา
 พระบวรพุทธสาส์นา ก็ตั้งสาธุการบันดาดีให้วรวรฆากาดห้าฝนตก
 ๕ ลงมาเปนมहाพิไชยฤกษ์” ๑ ๓ ๑ ดังนี้ น่าเชื่อนัก ว่าทรงกรม
 สมเด็จพระปริมาณุชิต ๑ ท่านทรงแปดออกจากหนังสืออภัยุทธการ
 ๕ มิได้ทรงแต่งตนเอง ดูไม่มีเหตุอันใดเลย ที่กรมสมเด็จพระปริมาณุชิต ๑
 จะต้องทรงยกย่องพระเจ้ากรุงธนบุรี ถึงเป็นหน่อเนื้อพุทธรูปร่าง แต่
 ๕ สมเด็จพระเจ้าชั้นแต่งได้อย่างนั้น ไปพดิกคความตรงนท (แต่งในรัชกาล
 ๕ ที่ ๑.) ถ้าวได้เมื่อก่อนจะเดี่ยกรงเกล้าว่า “ครั้นเดือน ๑๒ แต่งทัพเรือ
 ๕ ให้พระยาตาก (คือพระเจ้ากรุงธนบุรี) พระยาเพ็ชรบุรี หลวงสุรเสณ์
 ๕ ออกไปตั้งอยู่วัดใหญ่คยอสังกัเรือรบพม่า ๑ ๓ ๑ พระยาเพ็ชรบุรียก
 ๕ ออกตี (พม่า) ณวัดสังฆาราค์ก็ตายในที่รบ พระยาตากกับหลวง

สูตรนี้มาแอบดู หาช่วยหนูไม่ แล้วไปตั้งอยู่ณวัดพิไชย” ตั้งน
 ขอให้ตั้งเกิดดู ๒ ความนึกกันอย่างไร ที่ว่ามานั้นเป็นการคาดคะเนแท้
 ข้าพเจ้าไม่มีหลักฐานอย่างอื่น นอกจากที่แต่งมาแล้ว ข้าพเจ้ายัง
 ไม่สิ้นความหวังใจที่จะได้หนังสือมหาพุทธการ แด่จตุตถกรรมในภายหน้า
 แต่อย่างไรก็ดี หนังสือชนิดนี้ เป็นแต่หนังสือ ประกอบ พระราชพงษาวดาร
 ใช้สอปลงในเวดาค่างพระราชพงษาวดาร ดังปรากฏในบานแพนงพระ
 ราชพงษาวดารฉบับหลวงประเสริฐเป็นหลายอย่าง ในจำพวกหนังสือ
 ประกอบพระราชพงษาวดารนี้ ถ้าจะจำแนกก็มี ๔ ประเภท คือ หนังสือ
 สอพระแต่งประเภท ๑ หนังสือโหรแต่งประเภท ๑ หนังสือราชการ
 แต่งประเภท ๑ หนังสือบุคคลแต่งประเภท ๑

หนังสือพระแต่งนั้น มุตเหตุเดิมเห็นจะมาจากหนังสือเรื่อง
 มหาวงษ์ในดังกาทวีป พระเถรองค์หนึ่งชื่อว่ามหานาม แต่ง ว่า
 ด้วยประวัติของพระพุทธเจ้าที่มาประดิษฐานในดังกาทวีป เป็น
 พงษาวดารสำคัญของดังกาแต่โบราณมา เมื่อครั้งราชธานีของสยาม
 ประเทศประดิษฐานอยู่ที่นครสุโขทัย มีพระภิกษุสงฆ์ทางประเทศ
 นี้ออกไปศึกษาพระพุทธศาสนาในดังกาทวีป แต่มีพระภิกษุสงฆ์ชาว
 ดังกามาอยู่ทางประเทศนี้ ได้ไปนมหาศวามันแดราชครูมาตั้งแต่ครั้ง
 สุโขทัยแดนนครเชียงใหม่เมื่อยังเป็นเอกราช พวกดังกานำคติเรื่องแต่ง
 หนังสือตามอย่างเรื่องมหาวงษ์เข้ามาแต่งตำนานพระดาดนบ้าง ตำนาน
 เจดีย์สถานบ้าง แต่งเป็นภาษามคธ เช่นเรื่องชินกาลมาลินี แด
 รัตนพิมพวงษ์เป็นต้นบ้าง แต่งเป็นหนังสือเทศน์ในภาษาไทย เช่น
 ตำนานพระมหาธาตุหริภุญไชย พระมหาธาตุนครศรีธรรมราชเป็นต้น

บ้าง หนังสือเหล่านี้ย่อมเนื่องด้วยเรื่องพระราชพงษาวดารในประเทศ จึงเป็นเครื่องประกอบพระราชพงษาวดาร.

หนังสือที่โทรค่างนั้น คือ โดยปรกติถ้ามีเหตุการณ์อย่างใด โทรก็จดลงไป ในบิตทินวันนั้น ทำนองจดไดเอรี่ เฉพาะวันที่มีเหตุการณ์ เมื่อนาน ๆ เข้าก็รวมลงทำยุปม หรือแยกออกเป็นจดหมายเหตุเรื่อง เรื่องเหตุการณ์ บอกวันกำกับได้ เป็นหนังสือประกอบพระราชพงษาวดารอีกอย่าง ๑ ในจำพวกนี้มักแน่นอนด้วยวันคืน.

หนังสือที่ราชการค่างนั้น คือ รายวันราชการทัพแผ่นดิน ซึ่ง สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้เคย ทรงขแรง ให้แต่เห็นชัด ในพระราชพงษาวดารฉบับพิมพ์ ๒ เต็ม ว่าในตอนไรที่เป็นการทัพค้ำกั่มก็มีวันคืนเลียด ตอนไรที่ไม่มีการทัพค้ำกั่ม วันคืนห่าง เห็นได้ตั้งแต่ตอนสมเด็จพระนครีศวรทำศึกกับหงษาวดีมาจนครั้งกรุงธนบุรีทำศึกกับพม่า เพราะเหตุว่าหนังสือรายวันทัพเป็นหลัก แก่ผู้ค่างหนังสือพระราชพงษาวดาร นอกจากรายวันทัพมีด้านฉนวนความบ้าง จดหมายเหตุบ้าง ที่เป็นของจดไว้ในราชการ เป็นเครื่องประกอบพระราชพงษาวดาร อีกอย่าง ๑ เรื่องจดหมายเหตุฉนวนธรรมเนียมเก่า เรียกว่าหอสำตราคม เป็นหน้าที่ของนายเดิ่นห์แต่นายสุจินดาหุ้มแพรมหาดเล็ก ที่จะต้องจดหมายเหตุการณ์ต่าง ๆ เก็บไว้ในหอสำตราคม ที่เรียกว่า "เหตุซึ่งมีในพระราชพงษาวดาร" ตามบานแพนทฉบับหวดงประเสริฐ เห็นจะหมายความว่า หนังสือจดหมายเหตุในหอสำตราคมนี้เอง.

ที่บุคคลจดนั้น คือ ทำนองคำให้การ ในเวตจาจะค่างพระราชพงษาวดาร หรือจะใคร่รู้ความเก่า ถ้ามผู้เก่าผู้แก่ที่รู้การงานมากจดมา

ประกอบ หนังสือจำพวกนี้ในรัชกาลที่ ๑ ได้ถามแบบแผนการงานครั้ง
 กรุงเก่า มีการพระราชพิธีเป็นต้นไว้มาก ตลอดจนพระราชพิธี
 ใดอันดีใหญ่ ต้องถามเจ้าฟ้าพิณทนต์ พระราชธิดาของสมเด็จพระ
 เจ้าบรมโกษา ซึ่งอยู่มาในกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ ๑ หนังสือ
 ความทรงจำของพระเจ้าไอยิกาเธอ กรมหลวงนรินทรเทวี ที่สมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าหลวงทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่องพระราชวิจารณ์นั้น ก็
 จะอยู่ในหนังสือจำพวกนี้เอง ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเห็นจะทอดถามให้ท่าน
 จดประทาน เมื่อคราวแต่งพระราชพงษาวดารในรัชกาลที่ ๓ นั้น.

การแต่งพระราชพงษาวดารของเรา ยังไม่ได้ค้นคว้าออกไป
 ยิ่งกว่าหนังสือต่าง ๆ ที่ว่ามาแต่จน แต่อย่างไรก็ดี หนังสือพระ
 ราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นฉบับที่ดีสุดที่มีอยู่ในเวลานี้
 ควรบรรดาผู้ที่ได้อ่านจะขอบพระเดชพระคุณ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ที่ได้
 ทรงพิมพ์หนังสือฉบับนี้ให้แพร่หลายเป็นครั้งแรก แดทรงพิมพ์ในเวลา
 เมื่อหนังสือพระราชพงษาวดารฉบับพิมพ์แต่ก่อน กำลังวิบัติคัดคลาศ
 เค็ดอน ด้วยการพิมพ์ข้อ ๆ กันหลายครั้งมาแต่จนบัดนี้.

เวลานี้การศึกษาพงษาวดารมีผู้เอาใจได้มากขึ้น ความความเจริญ
 ของการศึกษาในบ้านเมือง ส่วนความรู้พงษาวดารก็มีมากขึ้น ด้วย
 ได้สอบส่วนหนังสือต่างประเทศ จากกศิลา แลหนังสือเครื่องประกอบ
 พงษาวดาร ความรู้พงษาวดารในเวลานี้ถูกต้องดีกว่าที่ได้แต่งไว้ใน
 หนังสือพระราชพงษาวดารหลายแห่ง หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับ
 พระราชหัตถเลขาที่พิมพ์ครั้งนี้ ถ้าได้ทำคำอธิบายออกไว้ ว่าความ

ตรงนั้นหนังสืออ่านว่าเช่นนั้น หรือสอบสวนได้ความจริงเป็นอย่างนั้น ถ้าทำได้อย่างนั้นจะดีไม่น้อยเลย แต่การพิมพ์หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับหมกกาหนดเวลาจะต้องแล้ว การทำคำอธิบายเช่นว่า จะต้องมีผู้ศึกษาพงษาวดารช่วยกันทำหลายคน แต่ใช้เวลายาวมาก จึงเป็นอันพ้นวิสัยที่จะทำให้สมบูรณ์ครั้งพิมพ์ครั้งแรกนี้ได้ แต่ข้าพเจ้าได้พยายามที่จะแก้ไขความลำบากของผู้ศึกษาพงษาวดารในการค้นเรื่องซึ่งรู้สึกมาด้วยกันแต่ก่อนทุกคน ได้ทำตำราบอกเรื่องให้คนใต้ง่ายแต่คนจนปลายหวังใจว่าจะเป็นประโยชน์ แต่เป็นที่พอใจแก่ผู้อ่านหนังสือพระราชพงษาวดารเหมือนตำราบอกเรื่องแล้ว ก็ไม่จำเป็นจะต้องมีความตั้งใจแต่ความย่ออย่างในฉบับพิมพ์ ๒ เด็ม ข้าพเจ้าจึงไม่ได้เอาพระราชพงษาวดารตั้งเขบแต่พระราชพงษาวดารย่อที่มอยู่ข้างต้นฉบับพิมพ์ ๒ เด็มอันมีใช้หนังสือเรื่องเดียวกันมาพิมพ์ไว้ในฉบับนี้ แต่เนื้อเรื่องพระราชพงษาวดารที่มีอยู่ในฉบับพระราชหัตถเลขาฯ ไปหมดอยู่เพียงจุดศักราช ๑๑๕๒ ในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ ดุค่างเขินอยู่ ข้าพเจ้าจึงคัดเอาความพระราชพงษาวดารรัชกาลที่ ๑ ที่ข้าพเจ้าชำระมาลงค่อไว้ ให้ไปจบเมื่อต้นรัชกาลที่ ๑

ข้าพเจ้าขอโอกาสก่ด่าวแทรกคำอธิบายไว้ตรงนั้นน้อยหนึ่ง ด้วยเคยมีผู้ถามข้าพเจ้าเนื่อง ๆ แต่เข้าใจว่ายังมีผู้สงสัยเมื่อได้อ่านคำนำนี้ ว่าเหตุใดจึงไม่เอาพระราชพงษาวดารรัชกาลที่ ๒ ที่ ๓ ในกรุงรัตนโกสินทร์มาพิมพ์ค่อไว้ข้างท้ายด้วย ข้าพเจ้าขอชี้แจงว่า เมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมีรับสั่งให้ข้าพเจ้าชำระพระราชพงษาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้แต่งไว้ ข้าพเจ้าชำระตอนรัชกาล

ที่ ๓ จนเสร็จได้พิมพ์แล้ว ครั้นมาถึงรัชกาลที่ ๒ คับฉบับเดิมที่เจ้า
 พระยาทิพากรวงศ์ได้ทำไว้ เนื้อความตั้งรัชกาลที่ ๒ มีเพียง ๗ เด่ม
 สมุดไทย แต่ยังเป็นเรื่องพงษาวดารพม่านำมาตงไว้ในหนังสือถึงเกือบ
 ๒ เด่มสมุดไทย คงมีเนื้อความพระราชพงษาวดารรัชกาลที่ ๒ เพียง
 ๕ เด่มสมุดไทยกว่าๆ ถ้าเรื่องราวในรัชกาลที่ ๒ มีเพียงเท่านั้น หนังสือ
 จะสั้นยาวเท่าโลกไม่อัศจรรย์ แต่ความจริงที่ได้อ่านพบในหนังสืออื่นๆ
 โดยมากเป็นหนังสือต่างประเทศ ยังมีเรื่องราวที่ควรจะตงในพระราช
 พงษาวดารรัชกาลที่ ๒ มีอยู่อีกมาก จะพิมพ์เพียงเท่าที่เจ้าพระยา
 ทิพากรวงศ์ได้จัดไว้ เป็นการบกพร่องมากนัก จะด้อยส่วนหนังสือ
 อื่นมาแต่่งให้บริบูรณ์ต้องการเวตามาก ซึ่งข้าพเจ้ายังไม่เเวตาพอ
 จะให้ จึงค้างมาด้วยเหตุนี้.

การแต่งหนังสือพระราชพงษาวดาร เรื่องเรียกนามแผ่นดินเป็น
 ข้อสำคัญอย่าง ๓ ในฉบับพิมพ์ ๒ เด่มมักใช้พระนามพระเจ้าแผ่นดิน
 ตามที่คนทั้งหลายเรียกกันเมื่อภายหลัง ดังเช่นสมเด็จพระเพทราชา
 สมเด็จพระเจ้าเสือ สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ สมเด็จพระเจ้าบรมโกษ
 เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์
 นามแผ่นดินไว้เป็นระเบียบ จึงได้เอนามตามพระราชนิพนธ์มาใช้ใน
 หนังสือพระราชพงษาวดารฉบับนี้ แต่เพราะคนทั้งหลาย รวบรวมทั้งตัว
 ข้าพเจ้าเองด้วย เคยเรียกมาเสียอย่างเดิมซ้ำของ จะเปลี่ยนความ
 เข้าใจไปได้ โดยยาก จึงได้ตงพระนามตามที่เรียกกันมาแต่เดิมไว้ด้วย.

ระเบียบการพิมพ์พระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถ์เลขานี้ ได้
 แบ่งเป็น ๓ เด่ม เพราะความมากกว่าฉบับที่พิมพ์แล้วแต่ก่อนประการ ๑

เพราะจะให้แปลกับฉบับ ๒ เดิมที่พิมพ์แต่ก่อนด้วยประการ ๑ เดิม ๑
 จับแต่สร้างกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศธรรม ซึ่งเป็น
 พระองค์สุดท้ายในราชวงศ์นั้น เดิม ๒ ตั้งแต่พระเจ้าปราสาททองเสวย
 ราชย์จนถึงกรุงเก่าแก่พิมพ์ เดิม ๓ ความแต่เริ่มสร้างกรุงธนบุรีจนถึง
 รัชกาลที่ ๑ พระราชหัตถ์เดชาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ได้ทรงแก้ไขหรือเพิ่มเติมแห่งใดได้พิมพ์ออกไว้ทุกแห่ง เว้นแต่ที่
 ทรงแก้ไขเพียงตัวอักษรเท่านั้น เห็นไม่จำเป็นจะต้องบอก.

ข้าพเจ้านึกคิดว่าหนังสือเรื่องนี้น่าจะดี แต่เวลาพิมพ์จากต
 บางที่ถ้อยคำแต่ตัวอักษรในฉบับพิมพ์ครั้งแรกนั้นจะยังวิปลาศมาก เพราะ
 เวลาไม่พอจะตรวจฉบับให้ถนัดจริงๆ ได้ พนักงานที่จัดการพิมพ์
 พระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถ์เดชาใน พระราชวงศ์เธอ
 พระองค์เจ้ากัญญาณประวดี เป็นผู้ตรวจฉบับ หาดวงอนุชิตพิทักษ์
 (ชาย) เป็นผู้ช่วยข้าพเจ้าทำสำนวนเรื่อง ตลอดจนเขียนคัดคำานาน
 นายชิต นายดำเกา พนักงานในหอพระสมุดวชิรญาณเป็นผู้คัดเขียนพิมพ์
 ดำเนินการพระประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ เมื่อณวันที่ ๑๘
 กุมภาพันธ์รัตนโกสินทรศก ๑๓๑ ตรงกับณวันที่ ๑๔ ๓ ค่ำปีชวดจัตวาศก
 จุลศักราช ๑๒๗๔ พระพุทธศาสนกาลล่วงแล้วได้ ๒๔๕๕ พรรษา.

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๑

กิ่งวงษ์พรหม

สารบัญ

แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑

จุลศักราช ๗๑๒-๗๓๑

สร้างกรุงศรีอยุธยา	หน้า ๑
สร้างพระที่นั่งไพศุภเทษมหาปราสาท	” ๑
สร้างพระที่นั่งไพศยนคัมหาปราสาท	” ๑
สร้างพระที่นั่งโถงธรรมมหาปราสาท	” ๑
ให้พระบรมราชาพี่พระมหะครองเมืองสุพรรณบุรี	” ๑
ให้พระรามเสด็จราชโอรสครองเมืองตปบุรี	” ๑
ชื่อเมืองประเทศราชขึ้นกรุงศรีอยุธยา	” ๑
ให้พระรามเสด็จไปตั้งกรุงกัมพูชา	” ๑
ให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชไปตั้งกรุงกัมพูชา	” ๒
ถวายตำแหน่งเวียงเหล็กเป็นวัดพุทธไสยวรรย	” ๒
สร้างวัดป่าแก้ว	” ๒
สมเด็จพระรามาธิบดีสวรรคต	” ๒

แผ่นดินสมเด็จพระรามเสด็จครั้งที่ ๑

จุลศักราช ๗๓๑-๗๓๒

สมเด็จพระบรมราชาธิราชชิงราชสมบัติ	หน้า ๓
-----------------------------------	--------

(๒)

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑

จุลศักราช ๗๓๒-๗๔๔

เสด็จไปเอาเมืองฝ้ายเหนือ	หน้า	๓	
ไต่เมืองเหนือท่งปวง	”	๓	
เสด็จไปเอาเมืองนครพิงค์คา	เมือง	๓	
เสด็จไปเอาเมืองชากังราว	ครั้งที่ ๑	”	๓
สร้างพระศรีรัตนมหาธาตุ		”	๓
เสด็จไปเอาเมืองพิศณุโลก		”	๓
เสด็จไปเอาเมืองชากังราว	ครั้งที่ ๒	”	๔
เสด็จไปเอาเมืองชากังราว	ครั้งที่ ๓	”	๔
เสด็จไปเอาเมืองเชียงใหม่		”	๔
ไต่เมืองนครด้าปาง		”	๔
สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ถวายยศ		”	๔

แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทองจันทร์ ๑๕ วัน

พระราเมศวรจับพระเจ้าทองจันทร์ปลงพระชนม์	หน้า	๔
---	------	---

แผ่นดินสมเด็จพระราเมศวรครั้งที่ ๒

จุลศักราช ๗๔๔-๗๔๗

เสด็จไปตีเมืองเชียงใหม่	หน้า	๔	
ไต่เมืองเชียงใหม่	”	๕	
เสด็จกลับทำพิธีประเวศพระนคร	ครั้งที่ ๑	”	๖

(๓)

ตั้งเขตยี่เข่งใหม่ไปไว้หัวเมืองชายทะเล	หน้า ๖
สร้างวัดมหาธาตุ	” ๖
เฉลิมพระราชมณเฑียร	” ๖
พระยากัมพูชามาตั้งเมืองชลบุรี	” ๖
เสด็จไปตั้งกรุงกัมพูชา	” ๖
ได้กรุงกัมพูชา	” ๖
เสด็จกลับทำพิธีประเศพระนคร	” ๗
ญวนมารบรักษากรุงกัมพูชายาก จึงให้กวาดครัวขอม มาตั้งพระนคร	” ๗
สร้างวัดภูเขาทอง	” ๗
สมเด็จพระราเมศวรสวรรคต	” ๗

แผ่นดินสมเด็จพระเจ้ารามราชาธิราช

จุลศักราช ๗๔๙-๗๖๓

เจ้าพระยามหาเสนาเปนขบถ	หน้า ๗
พระนครอินทรเข้ามาจากสุพรรณชิงราชสมบัติ	” ๗

แผ่นดินสมเด็จพระอินทราชาธิราชที่ ๑

จุลศักราช ๗๖๓-๗๘๐

ให้สมเด็จพระเจ้ารามไปอยู่เมืองปทาคูจาม	หน้า ๗
เมืองเหนือเปนจตุสด	” ๗
เสด็จขึ้นไปปราบเมืองเหนือถึงเมืองพระบาง	” ๗

(๕)

ตั้งภูทอกหลวงครองเมืองสุพรรณ เมืองแพรคคีรัชา แด่เมืองไชยนาท	หน้า ๕
สมเด็จพระอินทราชาธิราชสุวรรณค	” ๕
เจ้าอ้ายพระยา เจ้าพี่พระยา จึงราชสมบัติกัน	” ๕
เจ้าสามพระยาได้ราชสมบัติ	” ๕

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒
จุลศักราช ๗๙๐-๗๙๖

สร้างวัดราชบูรณะ	หน้า ๕
กอบพระเจดีย์ตรงที่เจ้าอ้ายเจ้ายชนช้าง	” ๕
เสด็จไปกรุงกัมพูชา (พระนครหลวง)	” ๕
ได้กรุงกัมพูชา	” ๕
ขนรูปสัตว์ของโบราณมาจากกรุงกัมพูชา	” ๕
สร้างวัดมเหยงค์	” ๕
ตั้งพระราเมศวรราชโอรสไปครองเมืองพิษณุโลก	” ๕
ไฟไหม้พระราชมณเฑียร	” ๕
ไฟไหม้พระที่นั่งตรีมุข	” ๕
เสด็จไปตีเมืองเชียงใหม่ ครั้งที่ ๑	” ๕
เสด็จไปตีเมืองเชียงใหม่ ครั้งที่ ๒	” ๕
ได้เมืองเชียงใหม่	” ๕
สมเด็จพระบรมราชาธิราชสุวรรณค	” ๕

(๕)

แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

จุลศักราช ๗๙๖-๘๑๑*

ย้ายพระราชวังมาตั้งริมหน้า	หน้า ๑๐
สร้างวัดพระศรีรัตนเพชญ์ในที่วังเก่า	” ๑๐
สร้างพระที่นั่งเบญจรัตนปราสาท	” ๑๐
สร้างพระที่นั่งรัตนเพชญ์ปราสาท	” ๑๐
ตั้งตำแหน่งอรรคมหาเสนาแต่จตุสดมภ์	” ๑๐
ตั้งตำแหน่งศักดิ์นา	” ๑๐
สร้างวัดพระราม	” ๑๐
คนออกทวพิศมีคายนมาก	” ๑๐
แต่งทัพไปตีเมืองมะตะกา	” ๑๐
แต่งทัพไปตีเมืองศรีสัตนาคนหุตเสด็จหนุ่ทัพไปถึ่บ้านโคก เข้าแพง	” ๑๐
หล่อรูปพระโพธิสัตว์ ๕๕๐ ซาก	” ๑๐
สร้างวัดจุฬามณี (ที่เมืองพิศณุโลก)	” ๑๐
พระยาชะเตียงขบถ เอาครัวไปขึ้นเชียงใหม่	” ๑๐
พระยาชะเตียงนำทัพเชียงใหม่มาตีเมืองเหนือ	” ๑๑
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระอินทราชา รบทัพเชียงใหม่ที่เมืองกำแพงเพชร	” ๑๑
พระอินทราชาชนะช้างด้วยหมันนคร	” ๑๑

* หนังสือพงษาวดารฉบับบริดเจพิมพ์ว่า ๗๙๖-๘๑๕

(๖)

สร้างวิหารวัดจุฬามณี	หน้า ๑๑
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงผนวชที่วัดจุฬามณี	” ๑๑
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสวรรคต	” ๑๑

แผ่นดินสมเด็จพระอินทราชาที่ ๒

จุลศักราช ๙๑๑-๙๓๕*

มหाराชเชียงใหม่ซึ่งราชสมบัติกับท้าวตูก (ท้าวตูก คือ ติโตกราช)	หน้า ๑๑
ได้ช้างเผือกพัง	” ๑๑
สมภพ (พระบรมราชา) พระราชโอรส	” ๑๑
เสด็จไปเมืองชะเตียง	” ๑๑
ตั้งเมืองนครไทย	” ๑๒
พระราชทานอภิเษกพระยาเมืองขวาเป็นพระยาตำแหน่ง	” ๑๒
ฉลองพระศรีรัตนมหาธาตุ	” ๑๒
พระบรมราชาราชโอรสทรงผนวช (ตามเนร)	” ๑๒
ตั้งพระบรมราชาเป็นพระมหาอุปราช	” ๑๒
มหाराชเชียงใหม่ ท้าวตูก พินาไทย	” ๑๒
พระบรมราชาเสด็จไปตั้งเมืองทวาย	” ๑๒
แรกก่อกำแพงเมืองพิไชย	” ๑๒
สมเด็จพระอินทราชาสวรรคต	” ๑๒

* หนังสือพงษาวดารฉบับรัตเดพิมพ์ ไม่มีแผ่นดินสมเด็จพระ
อินทราชาที่ ๒ รวมปีไว้ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

(๗)

แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒

จุลศักราช ๙๓๕-๙๗๑*

ประดิษฐานพระอัฐมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แดสมเด็จพระ พระอินทราชาในมหาสุป (วัดพระศรีสรรเพชญ์)	หน้า ๑๓
ทำพระราชพิธีเบญจาเพศ เด่นการดึกดำบรรพ์	” ๑๓
ทำพระราชพิธีปฐมกรรม	” ๑๓
ห่อพระพุทธรูปศรีสรรเพชญ์	” ๑๓
สร้างพระวิหารวัดศรีสรรเพชญ์	” ๑๓
ทำคำราพิไชยสงคราม	” ๑๓
แรกทำสารบาญชี	” ๑๓
ชำระคตองดำโรงไปคีคะจรเข้	” ๑๓
ชำระคตองทับนางไปปากน้ำเจ้าพระยา	” ๑๓
ชุดได้เทวรูปโบราณ สร้างศาลไว้ที่เมืองพระประแดง	” ๑๓
เกิดเหตุเรื่องบัตรสนเท่ห์ ให้ฆ่าขุนนางมาก	” ๑๔
น่าน้อยเข้าตายฝอย	” ๑๔
ตั้งพระอาทิตย์วงษ์ราชโอรสเป็นพระมหาอุปราชครองเมือง พิศณุโลก	” ๑๔
สมเด็จพระรามาธิบดีสวรรคต	” ๑๔

* ว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ มีรัชกาล ๔๐ ปี จำนวน

ขาดไป ๓ ปี บางที่จะนับแต่ปีราชาภิเศกไป

(๘)

แผ่นดินขุนวรวงษาธิราช ๔ เตือน

ราชาภิเศกขุนวรวงษาธิราช	หน้า ๑๘
ขุนวรวงษาธิราชปลงพระชนม์สมเด็จพระแก้วฟ้า	” ๑๘
ขุนพิเรนทรเทพกับข้าราชการคิดถวายราชสมบัติแก่พระเทียรราชา	” ๑๘
พระเทียรราชาเลี้ยงเทียน	” ๒๐
ขุนพิเรนทรเทพกับข้าราชการกำจัดขุนวรวงษาธิราชกับท้าว ศรีสุดาจันทร์	” ๒๓
ถวายราชสมบัติแก่พระเทียรราชา	” ๒๔

แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชครั้งที่ ๑

จุลศักราช ๙๙๑-๙๑๔

ราชาภิเศกสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ	หน้า ๒๔
คั้งขุนพิเรนทรเทพเป็นพระมหาธรรมราชา	” ๒๔
พระราชทานพระวิสุทธิกษัตริย์ราชธิดาเป็นมเหสีพระมหา ธรรมราชา	” ๒๕
ปณบ่าเห็นใจข้าราชการที่กำจัดขุนวรวงษาธิราช	” ๒๕
ศึกหงษาวดีครั้งที่ ๑ พระเจ้าหงษาวดีตบแต่งเขตต์ หรือสุพรรณเขกฉัตรยกมาถึงกรุง ฯ แล้วกลับ	” ๒๖
พระยาดวงยกมาตีเมืองปาดินบุรี	” ๒๗
ถวายวังเดิมสร้างเป็นวัดวังไชย	” ๒๗
ทำพระราชพิธีปฐมกรรมที่ตำบลท่าแดง	” ๒๗
เสด็จไปตีเมืองตแวก	” ๒๘

พระยาตแวยกยอมแพ้ว ถวายนักพระสุโทนักพระสุทันราชบุตร	หน้า	๒๘
แปลงเรือแซเป็นเรือไชยแต่เรือคี่คี่คี่คี่คี่	»	๒๘
ทำพระราชพิธีมขมที่ไชยนาทบุรี	»	๒๘
ได้ช้างเผือกพดายเมืองกาญจนบุรี ชื่อพระคเชนทโรดม	»	๒๘
แต่งกองทัพให้นักพระสุทันไปรบญวนที่เมืองตแวก	»	๓๐
ไฟไหม้ในพระราชวัง	»	๓๐
ทำพระราชพิธีอาจาริยาภิเศก	»	๓๐
ทำพระราชพิธีอินทราภิเศก	»	๓๐
พระราชทานตั้งยศสดกมหาทาน	»	๓๐
ทัพหงษาวดีครั้งที่ ๒ พระเจ้าหงษาวดีผู้สุวรรณเขกฉัตร ยกมาตีกรุง	»	๓๑
ซุกคตองมหานาค	»	๓๒
ตั้งเด็จพระมหาจักรพรรดิขึ้นข้างกับพระเจ้าแปร	»	๓๕
ตั้งสมเด็จพระสุริโยไทยขึ้นข้างต้นพระชนม์	»	๓๕
พระมหาธรรมราชายกทัพเมืองเหนือตงมาตั้งที่เมืองไชยนาท	»	๓๘
พระเจ้าหงษาวดีขัดเคืองยกกองทัพกลับทางเหนือ	»	๔๐
พระราเมศวร พระมหินทราธิราช พระสุนทรสงคราม ยกกองทัพตามพระเจ้าหงษาวดี	»	๔๑
ทัพพระเจ้าแปรตีทัพหน้าพระมหาธรรมราชาแตกที่เมืองอินทบุรี	»	๔๓
พระมหาธรรมราชายกทัพหงษาวดี	»	๔๓
มอญจับพระราเมศวรกับพระมหินทราธิราชได้	»	๔๔

(๓๑)

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิให้ข้าหลวงขึ้นไปขอพระราเมศวร

พระมหินทราธิราช	หน้า	๔๕	
พระเจ้าหงสาวดีขอช้างพลายศรีมงคล	พลายมงคลทวี่	” ๔๖	
พระเจ้าหงสาวดีคนช้างพลายศรีมงคล	พลายมงคลทวี่	” ๔๗	
พระมหาธรรมราชาตงมาเฝ้า		” ๔๗	
ทำการพระศพสมเด็จพระสุริโยไทย		” ๔๗	
สร้างวัดดับถาวร		” ๔๗	
ตั้งบ้านท่าจีนเป็นเมืองสาครบุรี		” ๔๗	
ตั้งบ้านตลาดขวัญเป็นเมืองนนทบุรี		” ๔๗	
ตั้งเมืองนครไชยศรี		” ๔๗	
รอกำแพงเมืองลพบุรี	เมืองนครนายก	เมืองสุพรรณบุรี	” ๔๗
พิจารณาเตชตั้งกัศมพรรค์		” ๔๗	
พระศรีคีรีเป็นขบถ		” ๔๗	
ไต่ช้างเผือกพลายที่ตำบลไทรย้อย	ชื่อพระรัตนากาศ	” ๔๘	
ไต่ช้างเผือกพลายเมืองเพชรบุรี	ชื่อพระแก้วทรงบาศ	” ๕๐	
ไต่ช้างเผือกแม่ตูกที่ตำบลป่ามหาโพธิ์		” ๕๐	
ไต่ช้างเผือกพลายที่ป่าทเดชบุรี	ชื่อพระบรมไกรสร	” ๕๐	
ไต่ช้างเผือกพลายที่ตำบลบ้านทรง	ชื่อพระสุริยกุญชร	” ๕๐	
ถวายพระนามพระเจ้าช้างเผือกเพิ่มในท้ายพระนามเดิม		” ๕๐	
พระเจ้าหงสาวดียกยอคินนรทา	หรือ	กฤษดาบุรุษ	
ให้มาขอช้างเผือก	ไม่ได้	”	๕๐

(๑๒)

กองทัพหงษาวดียกมารบครั้งที่ ๓ พระเจ้าหงษาวดี

ยกทัพหกดวงมา	หน้า ๕๓
พระเจ้าหงษาวดียกไปตีคเมืองพิศณุโลก	” ๕๕
พระมหาธรรมราชายอมแพ้แก่พระเจ้าหงษาวดี	” ๕๖
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิยอมทำไมตรี	” ๖๑
พระเจ้าหงษาวดีขอช้างเผือก ๔ ช้าง กับพระรามศักร	
พระยาจักรี พระสุนทรสงคราม ได้ด้วยยกทัพกลับไป	” ๖๒
พระยาตานเข้ามาช่วยราชการทัพ กลับเป็นขบถ	” ๖๓
(พระไชยเชษฐา) พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตขอรบพระเทพ	
กษัตริย์เป็นพระมเหสี	” ๖๓
พระมหาจักรพรรดิตั้งพระแก้วฟ้าไปแทนพระเทพกษัตริย์	” ๖๔
พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตคืนพระแก้วฟ้า	” ๖๕
ตั้งพระเทพกษัตริย์ไปด้านข้าง	” ๖๕
พระเจ้าหงษาวดีคิดกับพระมหาธรรมราชาแย่งพระเทพกษัตริย์	
ไปหงษาวดี	” ๖๖

แผ่นดินสมเด็จพระนรินทรราชาครั้งที่ ๑

จุลศักราช ๙๑๔-๙๑๖

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระราชสมโภชเสด็จออกไปอยู่วังหลัง	หน้า ๖๖
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสด็จขึ้น ไปปฏิสังขรณ์พระมหาธาตุ	
เมืองถพบุรี	” ๖๗

(๑๓)

สมเด็จพระมหินทราธิราชเกิดวิวาทกับพระมหาธรรมราชา	หน้า ๖๗
สมเด็จพระมหินทราธิราชให้พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต ยกมาตีเมืองพิศณุโลก แต่ตั้งพระยาดีหราเดโช กับพระท้าวหน้าขึ้นไปเป็นได้ คัก	” ๖๗
กองทัพกรุงศรีสัตนาคนหุตยกมาตีเมืองพิศณุโลก	” ๖๘
สมเด็จพระมหินทราธิราชยกทัพเรือขึ้นไปเมืองพิศณุโลก	” ๖๘
พระมหาธรรมราชาเผาทั้เรือสมเด็จพระมหินทราธิราช	” ๖๘
พระเจ้าหงสาวดีให้มาช่วยเมืองพิศณุโลก	” ๗๐
กองทัพกรุงศรีสัตนาคนหุตถอยจากเมืองพิศณุโลก	” ๗๐
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงผนวช	” ๗๑

แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิครั้งที่ ๒

จุลศักราช ๙๑๖-๙๑๗

สมเด็จพระมหินทราธิราชถวายราชสมบัติคืนแก่สมเด็จพระ พระมหาจักรพรรดิ	หน้า ๗๒
พระมหาธรรมราชาไปกรุงหงสาวดี	” ๗๓
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิขึ้นไปรับพระวิสุทธิกษัตริย์ กับพระเอกาทศรถมาจากเมืองพิศณุโลก	” ๗๓
สมเด็จพระมหินทราธิราชให้ไปตีเมืองกำแพงเพชร	” ๗๔
ศึกหงสาวดีครั้งที่ ๔ พระเจ้าหงสาวดียกทัพหลวงมา	” ๗๕
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิสวรรคต	” ๘๐

(๓๔)

แผ่นดินสมเด็จพระมหินทราธิราชครั้งที่ ๒

จุลศักราช ๙๑๗-๙๑๘

พระยาราม บัญชาการรักษามหานคร	หน้า ๘๑
พระมหาธรรมราชาดวงขอพระยารามไปถวายพระเจ้าหงษาวดี	” ๘๕
พระศรีเสาวราชตฤณเชอ บัญชาการรักษามหานคร	” ๘๘
สมเด็จพระมหินทราธิราชส่งใตยพระศรีเสาวราชให้ปลงพระ ชนม์เดี่ย	” ๘๙
กองทัพกรุงศรีสัตนาคณหุยกมาช่วยสมเด็จพระมหินทราธิราช	” ๙๐
ทัพหงษาวดีตีทัพกรุงศรีสัตนาคณหุยกแตก	” ๙๒
พระมหาธรรมราชาแต่งพระยาจักรีเข้าไปเปนใต้ คักในพระนคร	” ๙๒
พระยาจักรีได้บัญชาการรักษามหานคร แกดั่งให้แพ้ พระเจ้าหงษาวดี	” ๙๓
เดี่ยพระนครแก่พระเจ้าหงษาวดี	” ๙๔

แผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๑ (พระมหาธรรมราชา)

จุลศักราช ๙๑๘-๙๔๐

พระเจ้าหงษาวดีอภิศักพระมหาธรรมราชาธิราช	หน้า ๙๕
พระมหินทราธิราชสวรรคต	” ๙๖
ตั้งข้าราชการผู้ใหญ่	” ๙๗
คักถวญวงครั้งที่ ๑ พระยาตวญยกมาคักพระนคร	” ๙๗
พระเพ็ชรรัตนเจ้าเมืองเพ็ชรบูรณ์เปนขมถ	” ๙๘
คักถวญวงครั้งที่ ๒ พระยาตวญให้มาคักหัวเมืองตวญออก	” ๙๙

(๑๕)

พระนเรศวรเสด็จไปครองเมืองพิษณุโลก	หน้า ๓๐๐
เสด็จไปช่วยพระเจ้าหงษาวดีที่เมืองถ่านช้าง	” ๓๐๐
ศึกถเวทครั้งที่ ๓ พระยาตเวทยกมาตีพระนคร	” ๓๐๐
พระยาตเวทเอาเทวรูปที่เมืองพระประแดงไป	” ๓๐๑
ศึกถเวทครั้งที่ ๔ พระยาตเวทให้มาตีเมืองเพชรบุรี	” ๓๐๒
พระยาจันจันคูเมืองตเวทเข้ามาตีความภักดีแล้วหนี	” ๓๐๒
ให้ขุดคูน้ำพระนครแต่บ่อมมหาไชยไปบางกะจะ	” ๓๐๓
ญาณพิเชียรเปนขบถ	” ๓๐๓
ศึกถเวทครั้งที่ ๕ พระยาตเวทยกมาตีเมืองเพชรบุรี	” ๓๐๔
ศึกถเวทครั้งที่ ๖ พระยาตเวทให้มาตีหัวเมืองตวันออก	” ๓๐๕
พระเจ้าหงษาวดี (กฤษดาภราช) สิ้นพระชนม์	” ๓๐๖
มังเอ็งราชโอรสเปนพระเจ้าหงษาวดี (มีพระนามว่าหนับบุเรง คือนันทราชา หรือไชยสิงห์)	” ๓๐๖
พระนเรศวรไปช่วยพระเจ้าหงษาวดีที่เมืองรุม เมืองคัง	” ๓๐๖
พระเจ้าหงษาวดีตวงพระนเรศวรจะเอาไปทำร้าย	” ๓๐๘
ไทยใหญ่ที่อยู่เมืองกำแพงเพชรหนีพม่ามอญเข้ามาอยู่เมือง พิษณุโลก	” ๓๑๐
พระเจ้าหงษาวดีอุบายให้พระยาเกียรติ พระยาพระราม มารับพระนเรศวร	” ๓๑๑
พระมหาเถรคันฉ่องตวงพระนเรศวรให้ทราบอุบายพระเจ้าหงษาวดี	” ๓๑๑
พระนเรศวรประกาศการสงครามกับกรุงหงษาวดี	” ๓๑๒
พระนเรศวรยิงสุรกรรมาแม่ทัพหงษาวดีตายที่แม่น้ำตอง	” ๓๑๓

(๓๖)

ตั้งพระมหาเถรคันฉ่องเป็นสมเด็จพระสังฆราช	หน้า ๑๑๔
แรกแบ่งคณะสงฆ์เป็นคณะเหนือคณะใต้	” ๑๑๔
ให้พระยาเกียรติ พระยาพระรามกับครุฑที่ตามเสด็จพระ นเรศวรมาจากเมืองมอญตั้งอยู่บ้านขมิ้นขนแดง	” ๑๑๔
พระนเรศวรให้จับพม้ามอญที่เข้ามาตั้งอยู่เมืองเหนือ	” ๑๑๕
พระนเรศวรยกไปตั้งทัพพม้ามอญที่ตั้งอยู่ณเมืองกำแพงเพชร	” ๑๑๕
พระยาพิไชย พระยาสุวรรณคโกล เป็นขบถ	” ๑๑๖
พระนเรศวรยกไปตั้งเมืองสุวรรณคโกล	” ๑๑๗
เชิญรูปพระร่วง พระกา เมืองสุวรรณคโกล มาไว้เมืองพิศณุโลก	” ๑๑๘
พระยาตเวทขอเป็นไมตรี	” ๑๑๘
ตั้งครุฑไทยใหญ่ตั้งมาพระนคร ให้ตั้งอยู่ตำบลวัดบ่อม	” ๑๒๐
เลิกหัวเมืองเหนือเทครัวอพยพมารวมอยู่พระนคร	” ๑๒๓
พระนเรศวรเสด็จตั้งมาอยู่พระนคร เครยมรบศึกหงษาวดี	” ๑๒๓
ทำไมตรีกับพระยาตเวท	” ๑๒๓
ศึกหงษาวดีครั้งที่ ๑ พระเจ้าหงษาวดีให้พระเจ้าเชียงใหม่ กับพระยาพิชัยยกมาตีพระนคร	” ๑๒๒
ทัพไทยตีพระยาพิชัยแตกที่เมืองสุพรรณ	” ๑๒๓
พระราชมานูตีทัพหน้าเชียงใหม่แตก ทัพเชียงใหม่เด็กกลับไป	” ๑๒๔
แต่งข้าหลวงไปปันแดนกับพระยาตเวท	” ๑๒๕
ศึกหงษาวดีครั้งที่ ๒ พระเจ้าหงษาวดีให้พระเจ้าเชียงใหม่ ยกลงมาตีพระนคร	” ๑๒๖
พระยาตเวทให้พระศรีสุพรรณมาริราชคุมพดเข้ามาช่วย	” ๑๒๗

พระเจ้าหงษาวดีให้พระมหาอุปราชายกหนุมมาตั้งอยู่เมือง กำแพงเพชร	หน้า ๑๒๗
พระนเรศวร พระเอกาทศรถู ต่ทัพนำเชียงใหม่ที่ปากโมกน้อย	” ๑๒๘
พระนเรศวร พระเอกาทศรถู ต่ทัพพระเจ้าเชียงใหม่แตกที่บ้านแห	” ๑๓๑
สมเด็จพระมหาธรรมราชายกทัพหลวงหนุมขึ้นไป	” ๑๓๓
พระนเรศวรยกตามไปตีได้ค่ายหลวงของพระเจ้าเชียงใหม่ ที่ตำบลชะโด	” ๑๓๔
พระนเรศวรเกิดอริกับพระศรีสุพรรณมาชิราช	” ๑๓๕
ศึกหงษาวดีครั้งที่ ๓ พระเจ้าหงษาวดียกมาตีพระนคร	” ๑๓๗
พระนเรศวร พระเอกาทศรถูรบกองทัพพระมหาอุปราช ที่ตำบลชายเคือง	” ๑๓๘
พระนเรศวร พระเอกาทศรถูจะปลอมเข้าค่ายพระเจ้าหงษาวดี	” ๑๔๐
พระนเรศวร พระเอกาทศรถู ต่ทัพพระเจ้าหงษาวดีที่ปากโมกใหญ่	” ๑๔๑
พระเจ้าหงษาวดีเด็กที่พกดับไป	” ๑๔๒
ศึกถเวทครั้งที่ ๗ พระยาถเวทให้มาตีหัวเมืองศวนนอก	” ๑๔๒
กองทัพกรุงไปตีทัพถเวทแตก	” ๑๔๒
ศึกหงษาวดีครั้งที่ ๔ พระเจ้าหงษาวดียกมาตีพระนคร	” ๑๔๓
พระนเรศวรปืนค่ายพระเจ้าหงษาวดี	” ๑๔๔
พระเจ้าหงษาวดีเด็กที่พกดับไป	” ๑๔๕
สมเด็จพระมหาธรรมราชาสวรรคต	” ๑๔๕

(๑๘)

แผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๒ (พระนเรศวรมหาราช)

จุลศักราช ๙๔๐-๙๕๕

เตรียมทัพหลวงจะไปตีกรุงกัมพูชา (เมืองถเวง)	หน้า ๑๔๖
ตั้งกองชาวดีครั้งที่ ๑ พระเจ้าหงสาวดีให้พระมหาอุปราชายกมาตีพระนคร	” ๑๔๗
สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถูกทัพหลวงไปตั้งรบทัพมอญที่ปากโมก	” ๑๕๐
กองทัพหลวงรบทัพหงสาวดี	” ๑๕๖
สมเด็จพระนเรศวรทำยุทธหัตถีชนะพระมหาอุปราชาทั้หงสาวดีแตก	” ๑๕๗
สมเด็จพระนเรศวรให้ก่อพระเจดีย์สร่วมศพระมหาอุปราชาทั้ตะพังครุ	” ๑๕๗
มีรับสั่งให้ปลุกษา โทษนายทัพนายกองที่ตามเสด็จไม่ทันยุทธหัตถี	” ๑๖๐
สมเด็จพระพนรัตน์ถวายพระพรขอโทษนายทัพนายกองมีรับสั่งให้ข้าราชการทั้พนโทษคุมกองทัพไปตีเมืองทวายเมืองตะนาวศรีแก้ตัว	” ๑๖๒
กตบตงหวเมืองเห็นออย่างเดิม	” ๑๖๓
พระเจ้าหงสาวดีให้นายทัพนายกองที่แตกทัพไปรักษาเมืองทวาย เมืองตะนาวศรี	” ๑๖๔
พระเจ้าเชียงใหม่ยอมมาสดวามิภักดี	” ๑๖๔

(๑๕)

ทัพต้านช้างมาค้เมืองเชียงแสน พระเจ้าเชียงใหม่	
ขอกองทัพกรุงขึ้นไปช่วย	หน้า ๑๖๖
กองทัพกรุงขึ้นไปห้ามทัพต้านช้างเล็กกลับไป	„ ๑๖๗
ให้พระยารามเดโชเป็นข้าหลวงอยู่ประจำเมืองเชียงแสน	„ ๑๖๗
กองทัพไทยค้ได้เมืองทวาย เมืองตะนาวศรี	„ ๑๖๗
กองทัพไทยที่เมืองทวาย เมืองตะนาวศรีแต่งทัพเรือออกค้ ทัพมอญที่มาช่วยแตก	„ ๑๖๘
กองทัพไทยค้ทัพมอญที่ยกมาทางบกแตกที่ใกล้เมืองกตัญของ จัดการเมืองทวายแล้ว กองทัพกรุงยกกลับ	„ ๑๗๐
กองทัพไทยค้พระเจ้าเจ็ดยี่ ๓ องค์ที่คอแดน	„ ๑๗๐
เสด็จยกทัพหลวงไปค้กรุงกัมพูชา ครั้งที่ ๑	„ ๑๗๑
กองทัพหลวงขจัดเสียบย้งค้อยยกกลับ	„ ๑๗๒
ค้หงษาวดีครั้งที่ ๒ พระเจ้าหงษาวดีให้พระเจ้าแปรยกมา	„ ๑๗๓
เสด็จยกทัพหลวงไปค้พระเจ้าแปรแตกที่ตำบลตั้งขด้า	„ ๑๗๔
พระเจ้าหงษาวดีให้ถอดพระเจ้าแปร	„ ๑๗๕
เสด็จยกทัพหลวงไปค้กรุงกัมพูชา ครั้งที่ ๒	„ ๑๗๕
ได้กรุงกัมพูชา จับพระยาตแวกแต่พระศรีสุพรรณมาริราชได้	„ ๑๗๘
ทำพระราชพิธีปฐมกรรม ประหารชีวิตพระยาตแวก (นักพระสัตถุธา)	„ ๑๘๐
กวาดครัวเขมรมากรุง	„ ๑๘๑
พระยาศรีไสยณรงค์ผู้รักษาราชการเมืองตะนาวศรีเป็นขบถ	„ ๑๘๒

ให้สมเด็จพระเอกาทศรถยกกองทัพออกไปปราบพระยา ศรีไศยณรงค์	หน้า ๑๙๒
ได้เมืองตะนาวศรี จับตัวพระยาศรีไศยณรงค์ได้	” ๑๙๕
เจ้าเมืองเมะดำแดงวิวาทกับเจ้าเมืองเมะตมะ เจ้าเมือง เมะดำแดงส่งวามภักดีชอกกองทัพยกไปช่วยบ้องกันเมือง	” ๑๙๖
แต่งกองทัพไปช่วยรักษาเมืองเมะดำแดง	” ๑๙๖
พระสุธรรมราชาราชบุตรนักพระสัญญาได้เป็นพระยาตแวก	” ๑๙๗
พระยาตแวกส่งวามภักดี	” ๑๙๗
เตรียมกองทัพไปตีเมืองหงสาวดี	” ๑๙๘
กองทัพเจ้าพระยาจักร์ยกไปตีเมืองเมะดำแดง	” ๒๐๐
เมืองตองอูแตกหัวเมืองมอญอีกหลายเมืองส่งวามภักดี	” ๒๐๐
พระมหาเถรเดียมเพี้ยมบอกอุบายให้พระยาตองอูคิด ตั้งตัวเป็นใหญ่	” ๒๐๑
พระยาตองอูให้หัวเมืองมอญแตกกับไทย	” ๒๐๕
พวกมอญหลงอุบายพระยาตองอูจับไทยที่ออกไปเกี่ยวเข้า	” ๒๐๕
เจ้าพระยาจักร์จะเร่งเอาผู้ร้ายมอญกับเจ้าเมืองเมะดำแดง เจ้าเมืองเมะดำแดงเอาใจออกหากอพยพหนี	” ๒๐๖
มอญที่ส่งวามภักดีเกิดเป็นขบถ	” ๒๐๗
เสด็จยกทัพหลวงไปเมืองเมะตมะ	” ๒๐๘
พระยาตองอูยกไปรักษาเมืองหงสาวดี	” ๒๑๒

(๒๑)

ทัพหลวงตีได้เมืองเมาะตะมะ	หน้า ๒๑๔
พระยาของอุเฒ่าเมืองหงษาวดี แด้วพาพระเจ้าหงษาวดี หนีไปเมืองคองอ	” ๒๑๕
ทัพหลวงได้ตั้งเมืองหงษาวดี	” ๒๑๖
ทัพหลวงยกไปเมืองคองอ	” ๒๑๖
พระยาของอแตงทศกุมบรรณการมาถวาย	” ๒๑๗
พระมหาเทพจับทศของพระยาของอ	” ๒๑๗
พระยาของอทำบายหน่วงกองทัพหลวงไม่ให้ตีเมือง ทัพหลวงเข้าตีเมืองคองอ	” ๒๑๗
พระเจ้าเชียงใหม่วิวาทกับพระยารามเดโชข้าหลวง เมืองแสนหัวสุวรรณภูมิ	” ๒๑๘
กองทัพหลวงขัดแย้งกับขกตัม	” ๒๑๘
ให้สมเด็จพระเอกาทศราชไปประณามเมืองเชียงใหม่ ตั้งพระยาทระอัยครองเมืองเมาะดำแดง เมืองเมาะตะมะ ควบคุมหัวเมืองมอญทขินไทย	” ๒๑๙
สมเด็จพระเอกาทศราชทรงดำรงค์เมืองเชียงใหม่กับ หัวเมืองทไถตเคียง	” ๒๑๙
สมเด็จพระนเรศวรยกทัพจากเมืองคองอไปประณามเมืองสุพรรณ	” ๒๑๙
สมเด็จพระเอกาทศราชได้ตั้งทัพมาเฝ้าที่เมืองสุพรรณ	” ๒๑๙
พระยาตเวทิตาโดย เขมรทูลขอพระศรีสุพรรณมาราช ออกไปครองกรุงกัมพูชา	” ๒๑๙

พระยาอ่อนเป็นขบถต่อพระยาตเวท	โปรดให้พระมหา	
ธรรมราชาราชโอรสยกกองทัพไปช่วยตีพระยาอ่อนแตก		หน้า ๒๓๖
สมเด็จพระนเรศวรเสด็จจากเมืองสุพรรณบุรีไปประทับ		
เมืองราชบุรี		” ๒๓๗
สมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จขึ้นไปเมืองพิษณุโลกเปิดทอง		
พระพุทธรูป		” ๒๓๗
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระองค์เสด็จจากเมืองราชบุรี		
ไปประกาศทางฝั่งทะเลถึงด่านร้อยยอด		” ๒๓๘
กลับจากประกาศเสด็จมาประทับเมืองเพชรบุรี		” ๒๓๘
เตรียมทัพจะยกไปตีเมืองคง		” ๒๓๘
พระยาอภัยยกมาตีเมืองหน้าย แล้วจะตีเมืองด่านหัว		” ๒๓๘
เสด็จยกทัพหลวงจะไปตีเมืองอภัย		” ๒๔๐
ทัพหลวงถึงเมืองเชียงใหม่ทรงรับวิภาทในระหว่ง		
พระเจ้าเชียงใหม่กับพระยารามเดโช		” ๒๔๐
ทัพหลวงสมเด็จพระนเรศวรยกไปทางเมืองห้างหลวง		
สมเด็จพระเอกาทศรถยกไปทางเมืองฝาง		” ๒๔๑
สมเด็จพระนเรศวรเสด็จถึงเมืองห้างหลวง ทรงพระ		
ประชวรสวรรคต		” ๒๔๑
สมเด็จพระเอกาทศรถได้ข่าวประชวรตามไปเมืองห้างหลวง		” ๒๔๑

(๒๓)

แผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๓ (พระเอกาทศรถ)

จุลศักราช ๙๕๕-๙๖๓

เชิญพระบรมศพสมเด็จพระนเรศวรยกทัพกลับคืนพระนคร	หน้า	๒๔๓
ตั้งพระทุตของลูกพระเจ้าเชียงใหม่เป็นพระศรีสุมหาธรรมราชา	»	๒๔๔
เมืองไทรแ่่งทศแด่เครื่องบรรณาการเข้ามาถวาย		
ขึ้นไปเฝ้าที่เมืองกำแพงเพชร	»	๒๔๔
ทำพระราชพิธีสงครามภาคีแก่ ให้เสด็จจากปากโมก		
ประเวศพระนคร	»	๒๔๔
สร้างวัดวรเชษฐาราม	»	๒๔๗
หิวเมืองมอญเป็นขบถต่อพระยาของอู	»	๒๔๘
พระยาของอูเอบอ้างรับสั่งพระเจ้าหงษาวดีดวงหิวเมืองมอญ	»	๒๔๘
นักสร้างบุตรพระยาของอูตอบปลงพระชนม์พระเจ้าหงษาวดี	»	๒๕๐
พระยาของอูถลัดหิวเมืองมอญจะขบถ ประกาศว่าจะมา		
ขึ้นกรุงศรีอยุธยา	»	๒๕๓
หิวเมืองมอญออกหากจากพระยาของอู มาถวามักัด		
พระยาทละขึ้นกรุงศรีอยุธยามาก	»	๒๕๒
พระยาของอูแ่่งทศคุมเครื่องบรรณาการเข้ามาถวาย		
ขอขึ้นกรุงศรีอยุธยา	»	๒๕๒
แ่่งเรือทำพระราชพิธีอาศุยสุ	»	๒๕๒
สร้างพระพุทธรูปสนองพระองค์ แ่่งทำพระราชพิธีไ้เรือ		
รับพระพุทธรูป	»	๒๕๔

(๒๔)

๕	ตั้งพระราชกำหนดกฎพระไอยการ	หน้า	๒๕๖
๕	ตั้งด้วยแต่อากรขนอนศตาด	»	๒๕๖
	พระราชทานที่กตปนาเป็นนิตยภัตสงฆ์	»	๒๕๖
๕	ตั้งเจ้าฟ้าสุทัศน์ราชโอรสเป็นพระมหาอุปราช	»	๒๕๖
	พระมหาอุปราชเสวยยาพิศม์สิ้นพระชนม์	»	๒๕๗
	สมเด็จพระเอกาทศรถสวรรคต	»	๒๕๗

แผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๔ (เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์)

จุลศักราช ๙๖๓-๙๖๔

พระศรีศิลป์เป็นขบถ	จับพระเจ้าแผ่นดินปดงพระชนม์	หน้า	๒๕๗
--------------------	-----------------------------	------	-----

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ ๑ (พระเจ้าทรงธรรม)

จุลศักราช ๙๖๔-๙๗๗

๕	ตั้งจันศรีธรรมราชเป็นพระมหาอุปราช	หน้า	๒๕๗
	พระมหาอุปราชสิ้นพระชนม์	»	๒๕๗
	ยี่ปุ่นเป็นขบถ	»	๒๕๗
๕	ตั้งพระมหาอำมาตย์ที่ปราบยี่ปุ่นขบถเป็นเจ้าพระยาตากาโหม		
	สุริวงษ์	»	๒๕๗
	ชักพระมงคตบพิตรจากฝ่ายควนออกพระราชวัง มาทำมณฑป		
	ไว้ฝ่ายควนคก	»	๒๕๗
	ตั้งเมืองตะนาวศรีแก่มอญ	»	๒๕๗
	พุนดินนำวิหารแกตบเป็นที่ทำการพระเมรุ	»	๒๕๗

(๒๕)

พบรอยพระพุทธรบาท	หน้า ๒๕๘
สร้างบริเวณวัดพระพุทธรบาท	” ๒๖๐
คัตทางหลวงแต่ท่าเรือไปพระพุทธรบาท	” ๒๖๐
สร้างค้ำหนักท่าเจ้าตุง	” ๒๖๐
แปลงบึงเรือไชยเป็นเรือกิ่ง	” ๒๖๐
ถดของวัดพระพุทธรบาท	” ๒๖๐
พระปรารภวัดมหาธาตุพัง	” ๒๖๑
แต่งหนังสือมหาชาติคำหลวง	” ๒๖๑
สร้างพระไตรปิฎกฉบับวิบูลย์	” ๒๖๑
สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสวรรคต	” ๒๖๑

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ ๒ (พระเชษฐาธิราช)

จุลศักราช ๙๙๙-๙๙๑

พระศรีศักราชอนุชาเป็นขบถจับได้	หน้า ๒๖๑
เจ้าพระยาตากโหมสุรังษ์ทำศพ เกิดตั้งได้ยว่าจะเป็นขบถ	” ๒๖๒
เจ้าพระยาตากโหมสุรังษ์เป็นขบถ จับพระเจ้าแผ่นดินปลง พระชนม์	” ๒๖๒

แผ่นดินสมเด็จพระอาทิตย์วงษ์ ๒ เดือน

ขุนนางถวายราชสมบัติแก่เจ้าพระยาตากโหมสุรังษ์	หน้า ๒๖๕
--	----------

แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑

๑ ศุภมัศคฺคักราช ๗๑๒ ปีชานโทศก วัน ๒๖ ๕ ค่ำเพดาสามนาฬิกา
เก้าบาท ดลปนากรุงพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพ่อพราหมณ์ให้ฤกษ์
ตั้งพระกตบบาตร ได้ตั้งขทกขณาวุธใต้ต้นหมันใบหนึ่ง แล้วสร้างพระ
ที่นั่งไพทริยมหาปราสาทองค์หนึ่ง สร้างพระที่นั่งไพชยนต์มหาปราสาท
องค์หนึ่ง สร้างพระที่นั่งโศภนธรรมมหาปราสาทองค์หนึ่ง แล้วพระ
เจ้าอู่ทองเสด็จเข้ามาเสวยราชสมบัติ พระชนมได้ ๓๗ พระพรรษา
ซึ่งพ่อพราหมณ์ ถวาย พระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทรบรมบพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยามหาดิศก
ภพพรคินราชธานีบรมมัย เหมือนดด้วยนามสมเด็จพระรามาธิบดี
อวตารอันผ่านกรุงศรีอยุธยาแต่กาดก่อนนั้น แล้วโปรดให้ขุนทดวงพงษ์
ซึ่งเป็นพระมเหสี แต่คริศเรียกว่าพระเชษฐาอันเป็นสมเด็จพระบรม
ราชาธิราชเจ้า ไปครองราชสมบัติณเมืองสุพรรณบุรี จึงให้สมเด็จพระ
พระเจ้าตากเธอ พระราเมศวรชนไปครองราชสมบัติในเมืองดพบุรี.

๒ ครองนพระยาประเทศราชชน ๑๖ เมือง คือเมืองมดกา, เมือง
ชวา, เมืองตนาควศรี, เมืองนครศรีธรรมราช, เมืองทวาย, เมือง
เมาะตมะ, เมืองเมาะด่าเต็ง, เมืองดงชตา, เมืองจันทบูร, เมือง
พิศณุโลก, เมืองสุโขไทย, เมืองพิไชย, เมืองสุวรรณโลก, เมือง
พิจิตร, เมืองกำแพงเพชร, เมืองนครสวรรค์

๓ แล้วให้ ขุนไปเชิญ สมเด็จพระเจ้าตากเธอพระราเมศวร ตง มา แต่
เมืองดพบุรี ทรงพระกรุณาคริศว่าขอมแปรภักดร จะให้ออกไป

กระทำปราบปรามเสีย พระรามศักรได้ฤกษ์ยกพลห้าพันไปถึงกรุง
 กัมพูชาธิบดีเพลาพลค่ำ พระยาอุปราชบุตรพระเจ้ากัมพูชาธิบดีทูลว่า
 ทพซึ่งยกมานั้นเด้อยู่ยังมิได้พร้อมมุด จะขอออกโจมตี
 พระเจ้ากัมพูชาธิบดีก็เห็นด้วย พระยาอุปราชก็ออกโจมตี ทพหน้า
 ยังมีทันตงค้ายก็แตกฉานมาประทะทัพหลวง เสียพระศรีสัตตภัณฑ์
 กัมพูชาธิบดี มีข่าวเข้ามาถึงพระนคร มีพระราชโองการให้ขุนตำรวจ
 ออกไปอัญเชิญสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ผู้เป็นพระเชษฐาซึ่งอยู่เมือง
 สุพรรณบุรี ครั้นเสด็จเข้ามาถึงพระนครแล้ว พระเจ้าอยู่หัวครั้นว่า
 ขออัญเชิญท่านออกไปช่วยหลานท่าน สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า
 จึงยกทัพพร้อมออกไปถึงกรุงกัมพูชาธิบดี ก็รบเอาไชยชนะได้ ให้
 กวาดครัวชาวกรุงกัมพูชาธิบดีเข้ามาพระนครเป็นอันมาก.

๑ ศักราชได้ ๗๑๕ ปีมีเสงเบญจศก วันพฤหัสบดีเดือนสี่ขึ้นค่ำหนึ่ง
 เพลาเช้าสองนาฬิกาห้าบาท ทรงพระกรุณาตรัสว่า ที่พระตำหนัก
 เจียงเหตักนั้น ให้สถาปนาพระวิหารแด่พระมหาธาตุเป็นพระอารามแล้ว
 ให้นำชื่อวัดพุทไธสวรรย์ ครั้นนั้นมาขุนพิณจยคกกลุคส์เศเดียวตัวเป็น
 สองตัวแปดเท่าเดินซึ่งสี่เศกัน ไก่พระศรีมหิสถพักฟองคกกลุคส์เศเดียว
 สองเศเศ

๑ ศักราช ๗๑๘ ปีระกานพศก ทรงพระกรุณาตรัสว่า เจ้าแก้ว
 เจ้าไทยออกอหิวาตกะโรคตาย ให้ขุดขึ้นเผาเสีย แด่ที่ปลงศพนั้น
 ให้สถาปนาพระเจดีย์แต่วิหารเป็นพระอารามแล้ว ให้นำชื่อวัดป่าแก้ว.

๑ ศักราช ๗๓๑ ปีระกาเอกศก สมเด็จพระรามาริบัติเสด็จสวรรคต
 อยู่ในราชสมบัติ ๒๐ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาเมศวร (ครั้งที่ ๑)

๑ สมเด็จพระบรมราชาเมศวรเสด็จมาแต่เมืองทพบุรี ขึ้นเสวยราชสมบัติ

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑

๑ ครั้นถึงศักราชได้ ๗๓๒ ปีจอโทศก สมเด็จพระบรมราชาธิราช
เจ้าเข้ามาแต่เมืองสุพรรณบุรี เสด็จตั้งกราบทูตว่าสมเด็จพระบรมราชา
ธิราชเจ้าเสด็จเข้ามา สมเด็จพระบรมราชาเมศวรก็ออกไปอัญเชิญเสด็จเข้า
พระนคร ถวายราชสมบัติแล้ว ถวายบังคมลาขึ้นไปทพบุรีตั้งเก่า

๑ ศักราช ๗๓๓ ปีกุญตรนศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จ
ไปหาเมืองฝ่ายเหนือแต่ได้เมืองเหนือท่งปวง

๑ ศักราช ๗๓๔ ปีชวดจัตวาศก เสด็จไปหาเมืองนครพิงค์คาแต่เมือง
แขงเซรา

๑ ศักราช ๗๓๕ ปีฉลูเบญจศก เสด็จไปหาเมืองซากังราว แด
พระยาไชยแก้วพระยากำแหงเจ้าเมืองออกต่อรบท่าน ๆ ได้ตัวพระยาไชย
แก้วตาย แต่พระยากำแหงแต่ไพร่พลท่งปวงหนีเข้าเมืองได้ ทพทวง
ก็เสด็จกลับคืนมาพระนคร

๑ ศักราช ๗๓๖ ปีชวดศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้ากับพระ
มหาเถรธรรมมากัดญานปลุกษากัน แรกสถาปนาพระศรีรัตนมหาธาตุ
ฝ่ายบูรพทิศนำพระมัญชรสิงห์สูง ๓๘ วา ยอคนพศุตสูง ๓ วา

๑ ศักราช ๗๓๗ ปีเถาะสัปตศก เสด็จไปหาเมืองพิศณุโลก แด
ได้ตัวขุนสามแก้วเจ้าเมือง กวาดครัวอพยพมากครั้งนั้นมาก

๑ คักราช ๗๓๘ ปีมโรงอัฐศก เสด็จไปเอาเมืองชากรุงวอ ได้ พระยากำแหง แต่ท้าวฉากของคิดกันว่า จะขอทัพหลวงทำมิได้ ท้าว ฉากของเด็กทัพหนี เสด็จยกทัพตามคัทัพท้าวฉากของแตก ได้ท้าวพระยา เสนาขุนหมื่นครวญนมาก แดวทัพหลวงเสด็จกลับคืน.

๑ คักราช ๗๔๐ ปีมเมยสัมฤทธิศก เสด็จไปเอาเมืองชากรุงวอแต่ ครวญนพระมหาราชรามาเมืองพระพิศณุโลกออกมาถวายบังคม.

๑ คักราช ๗๔๒ ปีวอกโทศก เสด็จไปเอาเมืองเชียงใหม่ แต่ให้ เข้าปล้นเมืองนครด่าปางได้ จึงแต่งหนึ่งร้อยเข้าไปแก่หมื่นนคร ให้เจ้า เมืองนครด่าปางออกมาถวายบังคม แดวทัพหลวงเสด็จกลับคืน.

๑ คักราช ๗๔๔ ปีจจัตวาศก ส้มเด็จพระราชาธิราชเจ้าเสด็จ สวรรคต อยู่ในราชสมบัติ ๓๓ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทองจันทร์

๑ จึงเจ้าทองจันทร์ราชบุตรพระชนม์ได้ ๑๕ พระพรรษา ขึ้นเสวยราช สมบัติได้ ๗ วัน.

แผ่นดินสมเด็จพระรามศวร ครองที่ ๒

๑ ส้มเด็จพระรามศวรเสด็จลงมาแต่เมืองถพบุรี เข้าในพระราชวังได้ กุมเอาเจ้าทองจันทร์ได้ ให้พิฆาตด้วยศโศกพระยา แดวพระองค์ได้ เสวยราชสมบัติ.

๑ คักราชได้ ๗๔๖ ปีชวดศก พระรามศวรให้เทียบพตยกันขึ้นไป เมืองเชียงใหม่ ตั้งค่ายหลวงใกล้คูเมือง ๑๕๐ เต้น ให้นายทัพนาย

กองตั้งค่ายล้อม แด่แต่งการปล้นเอาจงได้ ฝ่ายเจ้าน้ำที่ยังบ้นใหญ่
ออกมา กำแพงพังกว้างประมาณ ๕ วา พระเจ้าเชียงใหม่ขยันทอ
พชน้อยบนเชิงเทิน ให้ทหารเอาหนึ่งตั้งแขวนดูชนึงตงมา ในหนึ่งตั้ง
นั้นว่า ขอพระราชทานให้ตั้ง ๗ วัน จะนำเครื่องพระราชบรรณาการ
ออกไปจำเริญพระราชไมตรี พระเจ้าอยู่หัวจึงปลุกษาศด้วยมุขมนตรีว่า
พระเจ้าเชียงใหม่ให้หนึ่งตั้งออกมาตั้งนี้ ควรจะให้ตั้งฤๅประการใด มุข
มนตรีนายทัพนายกองปลุกษาศว่า เกตุออกพระเจ้าเชียงใหม่จะเตรียมการ
มิทัน จึงคิดแปลนกลอุบายมา ขอพระราชทานให้ปล้นเอาเมืองจงได้
ต้มเต้เจ้าอยู่หัวครีศว่าเปนกระษัตริย์ชดยงษ์ เขาไม่รบแต่เราจะ
ให้รบนั้นคิดมิงควร ถึงมาทว่าพระเจ้าเชียงใหม่จะมีได้คงอยู่ในดีคยา
นุสดีศย์ก็ดี ไซ้ว่าจะพ้อมือทหารเรานนเมื่อไร ฝ่ายในเมืองเชียงใหม่
ตั้งเต้บงทกำแพงทตายนนให้กอน ครั้นเจ็ดวันแล้วพระเจ้าเชียงใหม่
มิได้เอาเครื่องจำเริญพระราชไมตรีออกมา นายทัพนายกองข้าทหาร
วังทุกขราชฏูร ว่าเข้าในกองทัพททานตะตบตั้งถึงหาทชอมได้ จะขอ
พระราชทานเร่งปล้น พระเจ้าอยู่หัวบัญชาตามนายทัพนายกอง ทรง
พระกรุณาตั้งให้เด็กกองทัพเดี่ยวกันหนึ่ง ให้เร่งปล้นวัน ๒๓๔ คำเพดา
ตามท่มตั้งบาทเดือนคก เจ้าพนักงานยงบ้นใหญ่ร้อยระตมทั้ง ๓ ด้าน
เอากระโตกพาดบ้นกำแพงชนไป พระเจ้าเชียงใหม่ค่านทานมิได้
เทกวหัวออกเพดา ๓๓ ท่มทหารเข้าเมืองได้ ได้แต่หนักสร้างบุตรพระเจ้า
เชียงใหม่องค์หนึ่งมาถวายพระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าอยู่หัวครีศค่อนักสร้าง
ว่า พระเจ้าเชียงใหม่บิดาท่านหาดีคยานุสดีศย์มิได้ เราคิดว่าจะออกมา
หาเราโดยสดีศย์ เราจะให้คงในราชตมบคั ครีศตั้งนนั้นแล้วก็ให้หนักสร้าง

ถวายสัตยาณัติยศ พระเจ้าอยู่หัวก็ให้แบ่งไพร่พลเมืองไว้พอสมควร
 เหตุอนันท์ให้เทครัวอพยพหญิงชายลงมา ให้นักสร้างตมาตั้งเสด็จถึง
 เมืองสุวรรณภูมิ ทรงพระกรุณาให้นักสร้างกลับขึ้นไปครองราชสมบัติ
 ณเมืองเชียงใหม่ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าเมืองพิษณุโลก นมัสการ
 พระชินราช เปิดเครื่องต้นทำสักการบูชาสมโภช ๗ วัน เสด็จลงมา
 มาพระนคร แด่ดาวซึ่งคือนางมานันท์ ให้ส่งไปไว้เมืองพัทลุง, เมือง
 สงขลา, เมืองนคร, เมืองจันทบูร, แด่เสด็จออกทรงตั้งยังพระที่นั่ง
 มังคลาภิเษก เพลา ๓๐ ทุ่มทอดพระเนตรไปโดยฝ่ายทิศบูรพ์ เห็น
 พระสารีริกปริภรรยาเสด็จปาวีหาร เรียกปลัดจวังให้เอาพระราชนาทร
 เสด็จออกไป ให้เอากรุยปักขึ้นไว้ สถาปนาพระมหาธาตุขึ้นสูง ๑๘ วา
 ยอดสูง ๓ วา ให้ชื่อวัดมหาธาตุ แด่ให้ทำพระราชพิธีประเวศพระ
 นครแต่เดิมพระราชมณเฑียร.

๑๐ ขณะนั้นพระยากัมพูชายกเข้ามาถึงเมืองชลบุรี กวาดครัวอพยพ
 หญิงชายในเมืองชลบุรีแต่เมืองจันทบูร คนประมาณ ๖ พัน ๗ พันกลับ
 ไปเมืองกัมพูชาธิบดี พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จยกกองทัพ
 ไปตีกรุงกัมพูชา ให้พระยาไชยณรงค์เป็นทัพหน้ายกไปถึงตะพานแยก
 ชาวกัมพูชาออกค้ำทัพพระยาไชยณรงค์ ด้รบพุ่งกันเป็นด้ามกราด พระยา
 กัมพูชาที่แตกฉาน พระเจ้าอยู่หัวให้ตั้งค่ายประจันทัพอยู่ ๓ วัน พระเจ้า
 อยู่หัวยกเข้าตีแตกฉาน เข้าเมืองได้ พระยากัมพูชาตรงเรือหนีไป
 พระเจ้าอยู่หัวตั้งจากข้างให้ยิงปืนนัดดับลงไป ต้องหม้อดินเป็นเพลิงลุกขึ้น
 พระยากัมพูชาหนีรอด จับได้พระยาอุปราชถูกพระยากัมพูชา ให้พระยา

ไชยณรงค์อยู่เมืองกัมพูชา ไว้คน ๕ พัน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น
พระนครศรีอยุธยา.

๑ ครั้นอยู่มาญวนยกมารบ ถ้ามาน้อยชาวกัมพูชาเป็นใจรบ ถ้า
มามากเรวณไป พระยาไชยณรงค์ออกหนึ่งร้อยมากรบทูต ส้มเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวให้หนึ่งร้อยคอบไป ให้กวาดครัวอพยพยกมาถึงพระนคร
แล้ว ให้ทำพระราชพิธีประเศพระนครแล้ว ป็นำเห็นเจ้านายทัพนายกอง.

๑ ศักราช ๗๔๗ ปีเถาะนพศก สถาปนาวิบูลเสนาของ เพดาเย็นเสด็จ
มาพระที่นั่งมณฑลภาค ทำวตซึ่งตายแต่ก่อนนั้น มาหนึ่งขวางทาง
เสด็จอยู่ถั่วหายไป ส้มเด็จพระราเมศวรมบพิตรทรงพระประชวรก็
เสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติ ๖ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระเจ้ารามราชาธิราช

๑ จึงสมเด็จพระยารามราชบุตรท่านได้เสวยราชสมบัติ ๑๕ ปี.

๑ ตุศักราช ๗๖๓ ปีมะเส็งตรีศก ส้มเด็จพระยารามเจ้า ทรงพระ
พิโรธแก่เจ้าพระยามหาเสนาบดี จะให้จับเอาตัวมาเดี่ย เจ้าพระยา
มหาเสนาบดีหนีข้ามไปอยู่ฟากปทากูจาม จึงให้ ไปเชิญสมเด็จพระ
นครอินทร์ พระราชนัดดาสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าซึ่งเสวยสมบัติ
อยู่ณเมืองสุพรรณบุรีเสด็จเข้ามาถึง จึงเจ้าพระยามหาเสนาบดียกเข้า
ปล้นเอาพระนครศรีอยุธยาได้.

แผ่นดินสมเด็จพระอินทราชาธิราชที่ ๑

๑ จึงเชิญเสด็จสมเด็จพระนครอินทร์ขึ้นเสวยราชสมบัติ ให้สมเด็จพระ
ยารามไปกินเมืองปทากูจาม แล้วพระราชทานบำเหน็จแก่เจ้าพระยา

มหาเสนาบดี ถูกพระสันมอญคหิ่ง เจียดของคหิ่ง พานของคหิ่ง
เคานาทอง กระจับกนหยน เสด็จงา เสด็จงกตบับว.

๑ คักราช ๗๒๕ ปีแม่เบญจศก มีข่าวมาว่าพระมหาธรรมราชา
ธิราชเจ้าเมืองพิษณุโลกเสด็จสวรรคต แต่เมืองเหนือทงปวงเปนจตางต
จึงเสด็จขึ้นไปถึงเมืองพระบาง พระยาบาดเมือง พระยารามออกมา
ถวายบังคม พระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จกลับพระนคร แล้วจึงให้สมเด็จพระ
พระเจ้าตากเรือเจ้าชายพระยาภิรมย์เมืองสุพรรณบุรี เจ้าภิรมย์เมืองแพรก
ศรีราชา คือเมืองสุวรรค เจ้าด้ามพระยาภิรมย์เมืองไชยนาท.

๑ คักราชได้ ๗๗๐ ปีจอตำเรทศศก สมเด็จพระนครินทร์เสด็จ
สวรรคต อยู่ในราชสมบัติ ๑๗ ปี

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒

๑ เจ้าชายพระยา เจ้าพระยา ยกเข้ามาจึงกันจะเออราชสมบัติ
เจ้าชายพระยามาตั้งตำบลป่ามะพร้าวที่วัดพิศนัยไชย เจ้าพระยามา
ตั้งณวัดไชยภูมิ จะเข้าทางตลาดเจ้าพรหม ช้างต้นมาปะทะกันเข้าที่
เชิงสะพานป่าถ่าน ทงสองพระองค์ทรงพระแดงของ้าว ต้องพระศษ
ขาดพร้อมกันทงสองพระองค์ มุขมนตรีออกไปเฝ้าเจ้าด้ามพระยาทต
การซึ่งพระเชษฐาธิราชขาดคอช้างทงสองพระองค์ แล้วเชิญเสด็จเข้ามา
ในพระนครเสวยราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า
ท่านจึงให้ขุดเอาพระศพเจ้าชายพระยาเจ้าพระยาไปถวายพระเพลิง ที่
ถวายพระเพลิงนั้น ให้สถาปนาพระมหาธาตุแด่พระวิหารเป็นพระอาราม

แล้ว ให้นำชื่อวัดราชบูรณะ ที่เจ้าอ้ายพระยาเจ้ายพระยาชนช้างกัน
ถึงพิราโดย ให้ก่อพระเจดีย์สององค์ไว้ที่เชิงสะพานป่าถ่าน.

๑ ศักราช ๗๘๓ ปีฉลูทรินศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จ
ไปเอาเมืองพระนครหลวงได้ ท่านจึงให้เอาพระยาแก้วพระยาไทยแถ
ครวักกับทรงรูปพระโค รูปตั้งให้สัตว์ท่งปวงมาด้วย ครั้นถึงพระนคร
ศรีอยุธยา จึงให้เอารูปสัตว์ท่งปวงไปบูชาไว้ ณ วัดพระศรีรัตนมหา
ธาตุบ้าง ไปไว้วัดพระศรีสรรเพชญ์บ้าง.

๑ ศักราช ๗๘๖ ปีมีโรงฉก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าสร้าง
วัดมเหยงค์ สมเด็จพระรามเสด็จเจ้าผู้เป็นพระราชกุมารท่านเสด็จไป
เมืองพระพิษณุโลก ครั้นเห็นหน้าพระเนตรพระพุทธรูปเจ้าพระชินราชตก
ออกเป่นโลหิต.

๑ ศักราช ๗๘๘ ปีมีเมื่อยอัฐศก ครั้นเกิดเพลิงไหม้พระราช
มณฑลเกียรติสถาน.

๑ ศักราช ๗๘๘ ปีมีแมนพศก ครั้นเกิดเพลิงไหม้พระที่นั่งศรีมูข.

๑ ศักราช ๗๘๙ ปีวอกดำเรทธิศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า
เสด็จไปเมืองเชียงใหม่ แต่เข้าปัดเมืองมิได้ พอลทรงพระประชวร
ทัพหลวงเสด็จกลับคืน.

๑ ศักราช ๗๙๒ ปีจอโทศก เสด็จขึ้นไปตีเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง
แต่กองทัพหลวงดำบดท้ายกระหมัดเมืองเชียงใหม่ ครั้นในใต้เขต
แดนต้องหมีน ทัพหลวงเสด็จกลับคืน.

๑ ศักราช ๗๙๖ ปีชวดฉก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จ
สวรรคต อยู่ในราชสมบัติ ๑๗ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

๑ สมเด็จพระรามเมศวรเจ้าผู้เป็นพระราชบุตรขึ้นเสวยราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ยกวังทำเป็นวัดพระศรีธรรมโพธิ์เสด็จมาอยู่ริมน้ำ จึงให้สร้างพระที่นั่งเบญจรัตนมหาปราสาทของคหิงส์สร้างพระที่นั่งธรรมโพธิ์ปราสาทของคหิงส์ แล้วพระราชทานชื่อขุนนางตำแหน่งนา ให้เอาทหารเป็นสมุหพระกตโหม เอาพลเรือนเป็นสมุหนายก เอาขุนเมืองเป็นพระนครบาลเมือง เอาขุนวังเป็นพระขรรมารชิกรณ เอาขุนนาเป็นพระเกษตรา เอาขุนคลังเป็นพระโกษาธิบดี ให้ถือศักดินาหมื่น แต่ที่ถวายพระเพลิงสมเด็จพระรามธิบดีที่พระองค์สร้างกรุงนั้น ให้สถาปนาพระมหาธาตุแด่พระวิหารเป็นพระอาราม ให้นำชื่อวัดพระราม.

๑ ศักราช ๘๐๒ ปีวอกโทศก ครว้นคนออกทวพิศม์ตายมากนัก.

๑ ศักราช ๘๐๓ ปีระกาตรีนศก แต่งทัพไปเอาเมืองมดกา.

๑ ศักราช ๘๐๔ ปีจอจัตวาศก แต่งทัพไปเอาเมืองศีลพิณ ครว้นนั้นเสด็จหนุ่ทัพขึ้นไป ตั้งทัพหลวงตำบลบ้านโคน.

๑ ศักราช ๘๐๕ ปีกุกุเบญจศก เข้าเบียดอกแพงทนานตะ ๘๐๐ เบี้ย ๆ เพียงตะแปดร้อยเบี้ย เข้าเกวียนหนึ่งเป็นเงินด้ามชงกับดียบบาท.

๑ ศักราช ๘๐๖ ปีชวดคชศก ให้บำรุงพระพุทธศาสนาบริบูรณ์ แต่หล่อรูปพระโพธิสัตว์ ๕๕๐ พระชาติ แล้วทรงสร้างวัดจุฬามณี.

๑ ศักราช ๘๐๘ ปีชวดอัฐศก เต้นการมหรศพนตอง พระราชทานสมณช้พราหมณ์แควรรณิกทั้งปวง ครว้นนั้นพระยาชะเตยงคิถกระบถพาเอาครัวทั้งปวง ไปถวายพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่.

๑ คักราช ๘๐๘ ปีเถาะนพศก พระยาชะเตียงนำทัพพระมหาราชมา
 เอาเมืองพิศณุโลก เข้าปล้นเมืองเบเนตามารมมิได้ จึงยกทัพแปร
 ไปเอาเมืองกำแพงเพชร เข้าปล้นเมืองถึงเจ็ดวันมิได้ สมเด็จพระ
 พระบรมไตรโลกนาถเจ้า แต่สมเด็จพระอินทราชาราชบุตรเสด็จขึ้นไป
 ช่วยเมืองกำแพงเพชรทัน แต่สมเด็จพระอินทราชาเจ้าทัพพระยาเกียรติ
 แดก ทัพท่านมาประทะทัพหมื่นนคร ได้ชนช้างด้วยหมื่นนคร แต่
 ช้างศึกต่างทั้งสี่ข้างเขารุมเอาช้างพระที่นั่งข้างเดียว ครั้นนั้นพระอินทราชา
 เจ้าต้องปืนณพระภักตร ทัพพระมหาราชนั้นเด็กกดับคืนไป.

๑ คักราช ๘๑๐ ปีมโรงดำเรศศก สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
 เจ้า สว่างพระวิหารวัดจุฬามณี.

๑ คักราช ๘๑๑ ปีมเสงเอกศก สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า
 ทรงพระผนวชนวัดจุฬามณีได้แปดเดือนตามนวง แล้วเสด็จสวรรคต
 อยู่ในราชสมบัติ ๑๖ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระอินทราชาที่ ๒

๑ จึงสมเด็จพระอินทราชาราชบุตรได้เสวยราชสมบัติ.

๑ คักราช ๘๓๓ ปีมแมตรีศก ครั้นนมหาทำบุญชิงเมืองเชียงใหม่
 แก่ทำวตูก.

๑ คักราช ๘๓๕ ปีระกาเบญจศก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ช้างเผือก
 พังข้างหนึ่ง.

๑ คักราช ๘๓๖ ปีจอจศก สมภพพระราชโอรสท่าน.

๑ คักราช ๘๓๘ ปีชวดอัฐศก เสด็จไปเมืองชะเตียง.

- ๑ คักราช ๘๒๑ ปีเถาะเอกศก แรกตั้งเมืองนครไทย.
- ๑ คักราช ๘๒๒ ปีมโรงโทศก พระดีหราชเดโชถึงแก่กรรม.
- ๑ คักราช ๘๒๔ ปีมเมียจัตวาศก พระยาด่านช้างถึงแก่กรรม พระ
ราชทานให้อภิเษกพระยาเมืองขวาเป็นพระยาด่านช้าง.
- ๑ คักราช ๘๒๖ ปีวอกฉศก ทรงพระกรุณาให้เกณฑ์กรมหมื่น
นถองพระศรีวิรัตนมหาธาตุ ๑๕ วัน.
- ๑ คักราช ๘๒๘ ปีจออัฐศก พระบรมราชาผู้เป็นพระราชโอรส
ทรงผนวช.
- ๑ คักราช ๘๒๘ ปีกุนนศก สมเด็จพระราชโอรสเจ้าตามนวง
ประดิษฐานพระองค์ไว้ ในที่พระมหาอุปราชา.
- ๑ คักราช ๘๓๐ ปีชวดดำเรทศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า
ไปวังช้างค้ำบดตำฤทธิบริบูรณ์.
- ๑ คักราช ๘๓๑ ปีฉลูเอกศก มหาราชทำวถูกพิราไทย.
- ๑ คักราช ๘๓๒ ปีชวดโทศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าราชบุตร
เสด็จยกทัพไปตีเมืองทวาย แต่เมื่อเมืองทวายจะเสียนั้น เกิดอุบาทว์
เป็นหลายประการ โคตกตูกตัวหนึ่งแปดเท้า ไก่ฟักฟองคตูก
ตัวหนึ่งแปดเท้า ไก่ฟักฟองคตูกเป็นหกตัว หนึ่งเข้าตำ
งอกเป็นใบในปีนั้น.
- ๑ คักราช ๘๓๔ ปีมโรงจัตวาศก แรกให้กักกำแพงเมืองพิไชย.
- ๑ คักราช ๘๓๕ ปีมเส็งเบญจศก สมเด็จพระอินทราชาเสด็จ
สวรรคต อยู่ในราชสมบัติ ๒๒ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒

๑) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าผู้เป็นราชบุครชนด้วยราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระรามาธิบดี.

๑) ศักราช ๘๓๖ ปีมะเมียศก ประดิษฐานพระอัฐิธาตุสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า แต่พระอัฐิธาตุสมเด็จพระอินทราชาไว้ ในมหาสถูป.

๑) ศักราช ๘๓๘ ปีวอกอัฐศก ท่านประพดกการเบญจาเพศพระองค์ ให้เดินการดักดาบรพ.

๑) ศักราช ๘๓๘ ปีระกานพศก ให้ทำการปฐมกรรม.

๑) ศักราช ๘๔๓ ปีกุกญเอกศก แรกสร้างพระวิหารวัดศรีธรรมเพชญ์ สมเด็จพระรามาธิบดีแรกหล่อพระศรีธรรมเพชญ์ ในวันที่ ๓ ๙๖ ค่ำ.

๑) ครั้นถึงศักราช ๘๔๕ ปีเถาะเบญจศกวัน ๖ ๙๖ ค่ำฉลองพระพุทธเจ้าพระศรีธรรมเพชญ์ คณาพระพุทธรูปนั้นแต่พระบาทถึงยอดพระรัศมี สูงได้ ๘ วา พระภักตวันยาวได้ ๔ ศอก โดยกว้างได้ ๓ ศอก พระอุระกว้าง ๑๓ ศอก แต่ทองหล่อพระพุทธเจ้าหนักห้าหมื่นสามพันชั่ง ทองคำหุ้มหนักสองร้อยแปดสิบหกชั่ง ข้างหน้านั้นทองเนื้อเจ็ดน้ำสองขา ข้างหลังนั้นทองเนื้อหกน้ำสองขา.

๑) ศักราช ๘๖๐ ปีมะเมียดำเรทธิศก สมเด็จพระรามาธิบดีแรกให้ทำคำราพีไชยสงคราม แต่แรกทำสำราญษ์พระราชพิธีทุกเมือง ขณะนั้นคตองตำโรงที่จะไปคตองคี่สระจรเข้ คตองทับนางจะไปปากน้ำเจ้าพระยาต้น เรือใหญ่จะเดินไปมาขัดสน จึงให้ชำระ ขุดได้รูปเทพารักษ์ ๒ องค์หล่อด้วยทองคำฤทธิ จากฤกษ์หนึ่งชื่อพญาแสนคตองคี่หนึ่งชื่อบาทตั้งชกร ในที่รวมคตองตำโรงกับคตองทับนางคตองกัน

จึงให้ปลัดกรมบวงสรวง ถั่วรั้ว ออกมา ปลุกศาล เขิญขันประติษฐานไว้ ณ เมืองประแดง.

๑ คักราช ๘๖๖ ปีชวดคนศก ครวงนงาเบองขวาข้างคันทเจ้าพระยาปราบแตกออกไป หนึ่งในเดือนเจ็ดนั้นคนทอผ้าตรัสเทให้ ครวงนงาให้ฆ่าขุนนางเสียมาก.

๑ คักราช ๘๖๗ ปีฉลูตีปดศก นาน้อยเข้าตายฝอยดิน หนึ่งแผ่นดินไหวแตกเกิดอุบาทว์หลายประการ.

๑ คักราช ๘๖๘ ปีชวดอัฐศก เข้าแพงเปน ๓ ทนานต่อเฟื้อง ๕ ๘๐๐ ต่อเฟื้อง เกวียนหนึ่งเปนเงิน ๓ ชั่ง ๒ ตำดั่ง ๓ บาท ๑ ตั่ง ครวงนงาประติษฐานสมเด็จพระเจ้าตากเรือ พระอาทิตย์วงษ์ ไว้ในทูลุปราช ให้ชนไปครองเมืองพระพิศณุโลก.

๑ คักราช ๘๗๑ ปีมีเตงเขกศก ในเพตราครีภาค เห็นอากาศนิมิตรเปนอินทรชนุแต่ทิศหัดผ่านไปทิศพายัพมีพรรณสัตว์ขาว อยู่ณวัน ๑ ๓ ๒ คำสมเด็จพระรามาริบัติเจ้าเดด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติยังมีได้ราชาภิเศก ๓ ปี ราชาภิเศกแล้ว ๓๗ ปี ศิริเปน ๔๐ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชามหาพุทธางกูร

๑ สมเด็จพระอาทิตย์วงษ์เจ้าชนเสวยราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร.

๑ คักราช ๘๗๕ ปีรกาเบญจศก สมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร ทรงพระประชวรทรพิศม์เสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติ ๕ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระรัฐสุริยราชกุมาร

๑ สมเด็จพระราชกุมารท่าน ทรงพระนามพระรัฐสุริยราชกุมาร
พระชนม์ & พระพรรษา ขึ้นเสวยราชสมบัติได้ ๕ เดือน.

แผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราช

๑ ศักราช ๘๗๒ ปีจอฉศก พระไชยราชาธิราชเจ้าซึ่งเป็นราชวงศ์
สมเด็จพระรามาธิบดี คิดประทุษร้ายจับพระรัฐสุริยราชกุมารดำเร็จ
โทษเสีย สมเด็จพระไชยราชาธิราชเจ้าได้เสวยราชสมบัติ.

๑ ศักราช ๘๘๐ ปีชวดดำเรศศก แรกให้พนดินวัดชัยเยี่ยง ถึง
เดือน ๑๓ เสด็จไปเยี่ยมกราม ถึงเดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำเพดาประมาณ
ยามหนึ่งเกิดลมพายุพัดหนัก คอเรืออ้อมแก้วแดนเมืองมานนหัก เรือ
ไกรแก้วนั้นแตก.

๑ หนึ่งเมื่อเสด็จมาถึงเมืองกำแพงเพชรนั้น พระยานารายณ์เป็น
กระบถ ให้กุมเอาพระยานารายณ์ฆ่าเสียในเมืองกำแพงเพชร.

๑ ศักราช ๘๘๗ ปีรกาตปีศศก ๓วัน ๔ ๗ ค่ำสมเด็จพระไชย
ราชาธิราชเจ้าเสด็จไปเมืองเชียงใหม่ ให้พระยาพิศณุโลกเป็นแม่ทัพ
ยกพลออกตั้งทัพไชยตำบลบางบาด ๓วัน ๗ ๗ ค่ำจึงยกทัพหลวง
จากทัพไชยไปถึงเมืองกำแพงเพชร ๓วัน ๑๓ ๗ ค่ำยกทัพไปตั้ง
เมืองเชียงทอง แล้วยกไปถึงเมืองเชียงใหม่ เข้าตีไม่ได้เมือง ครั้น
๓วัน ๑๓ ๗ ค่ำ เสด็จยกพยุหบาตราทัพหลวง กลับคืนยังพระนคร
ศรีอยุธยา อยู่ ๓วัน ๔ ๓ ค่ำเกิดเพลิงไหม้ในพระนคร แต่ทำ
กตาไหม้ไปถึงพระราชวังท้ายท่อตาดยอด ๓มหอบเอาตุกเพลิงไปคก

ดงตะแดงแกง ใหม่ตามลงไปป่าของโรงครามฉะไกรสามวันจึงดับ มี
 บาณฐ์เรือนคำตากฎุ์พระวิหารใหม่แสนห้าสิบหลัง.

๑ คักราช ๘๘๘ ปีจออัฐศก ๓^๑ ๒ คำสมเด็จพระไชยราชา
 ธิราชเจ้า เสด็จยกพยุหบาตราทัพไปเมืองเชียงใหม่ ดำรัสให้พระยา
 พิศณุโลกถือพัด ๒ ห่มนเปนกองนำ เสด็จยกพยุหแสนยากรร้อนแรม
 ไปโดยระยะทาง ๑๒ เวนถึงเมืองกำแพงเพชร เสด็จประทับแรมอยู่
 ๑๕ เวน ครั้นวัน ๕^๒ ๓ คำเสด็จตั้งทัพไชย ถึงวัน ๗^๓ ๓ คำ
 จึงยกทัพหลวงจากที่นั้น ครั้นวัน ๓^๓ ๔ คำได้เมืองลำพูนไชย ถึง
 วัน ๒^๔ ๔ คำได้เมืองเชียงใหม่ วัน ๖^๓ ๔ คำบังเกิดอุปบาท
 นิมิตรเห็นโลหิตตก อยู่ณประตูบ้านตเวทิตถ์ชน ท่งปวงในเมือง นอกเมือง
 ทุกตำบล ครั้นวัน ๒^๓ ๔ คำเสด็จยกพยุหบาตราทัพหลวงจาก
 เมืองเชียงใหม่จะมายังพระนครศรีอยุธยา.

๑ คักราช ๘๘๘ ปีกุนพศก ทรงพระประชวรปัจจุบัน เสด็จ
 สวรรคตณมัทธิมิดิประเทศ มุขมนตรีเชิญพระบรมศพเข้าพระนคร
 ศรีอยุธยา สมเด็จพระไชยราชาธิราชเจ้า เสด็จอยู่ในศิริราชมไห
 สวรรย์ ๑๕ พระพรรษา มีพระราชโอรสสองพระองค์ พระราชโอรส
 ผู้พี่ทรงนามพระแก้วฟ้า พระชนม์ได้ ๑๑ พระพรรษา พระราชโอรส
 ผู้รองทรงนามพระศรีคีตย์ พระชนม์ได้ ๕ พระพรรษา ครั้นถวาย
 พระเพลิงพระไชยราชาเสร็จแล้ว ฝ่ายพระเทยราชาซึ่งเปนเชอพระวงษ์
 สมเด็จพระไชยราชานัน จึงดำริหว่าจะอยู่ในฆราวาศบดินเห็นไทยจะ
 บังเกิดมีเปนมันคง ไม่เห็นสิ่งใดที่จะเป็นที่พึ่งได้ เห็นแต่พระพุทธ
 สำนานะตถ์ก่าสาวพัตร อันเปนธงไชยแห่งพระอรหัตจะเป็นที่พำนัก

พินัยบัตรวันคราย ครั้นคำริที่แต่ก็ออกไปอุปสมบทเป็นภิกษุภาวอยู่ ณวัดราชประดิษฐาน.

แผ่นดินสมเด็จพระยอดฟ้า

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหาพนมมหาราชา มุขมนตรีกระวีราชนักปราชบัณฑิตย โหรราชครู ตโมสรพร้อมกันประชุมเชิญพระแก้วฟ้าพระชนม์ได้ ๑๑ พระพรรษา เสด็จผ่านพิภพพลวดยราชประเวณด์ับศรีสุริยวงษ์อยู่ทฤษฎา ค่อยไป แตนางพระยาแม่อยู่หัวศรีสุตาจันทร์ ผู้เป็นสมเด็จพระชนนี ช่วยทำนุกันบำรุงประคองราชการแผ่นดิน ในบั้นแผ่นดินไหว.

๑ ศักราช ๘๘๐ ปีชวดดำเรทศกัณเฑาะวัน ๗ ๕ คำสมเด็จพระแก้วฟ้าเสด็จออกธนาม พร้อมด้วยหมู่มุขอำมาตยมนตรีเฝ้าพระบาทยุคต เปนอันมาก คำริที่ตั้งให้เอาข้างบำรุงกัน บังเกิดทฤษฎินิมิตตรงข้าง พระยาไฟนหึกเป็นส่ามท่อน ครั้นเพลาข้างคณพระฉัททันตไถหน้าคา ไหลร่องเปเนเสียงคนร้องให้ ประการหนึ่งประตูไพชยนต์ของเปนอุบาทว์ ครั้นอยู่มานางพระยาแม่อยู่หัวศรีสุตาจันทร์ เสด็จไปประพาศเด่นณพระที่นั่งพิมานรัตยาหอพระชาน้ำ ทอดพระเนตรเห็นพันบุตรศรีเทพผู้เฝ้า หอพระ ก็มีความเสน่หรักไคร่พันบุตรศรีเทพ จึงสั่งสาวใช้ให้เอา เมียงหมากห่อผ้าเช็ดหน้าไปพระราชทานพันบุตรศรีเทพ พันบุตรศรีเทพ รับแล้วก็ร้อชณาไคร่ยว่า นางพระยามัพระไทยยินดีรักไคร่ พันบุตร ศรีเทพจึงเอาดอกจำปาส่งให้สาวใช้เอาไปถวายนางพระยา นางพระยา ก็ยังมีความกำหนัดในพันบุตรศรีเทพเปนอันมาก จึงมีพระเด่าวันตั้ง พระยาราชภักดีว่า พันบุตรศรีเทพเป็นข้าहतวงเดิม ให้เอามาเป็นที่

ขุนชินราชรักษาหอพระข้างใน ให้เปลี่ยนขุนชินราชออกไปเป็นพันบุตร
 ศรีเทพรักษาหอพระข้างนอก ครั้นพันบุตรศรีเทพเป็นขุนชินราชเข้าไปอยู่
 รักษาหอพระข้างในแล้ว นางพระยาก็ตบตักส้มคั้นตั้งวางค้ำด้วยขุน
 ชินราชช้านาน แล้วดำริที่จะเอาราชสมบัติให้สิทธิ์แก่ขุนชินราช จึง
 ครีกลงพระยาราชภักดีว่าให้ตั้งขุนชินราชเป็นขุนวรวงษาธิราช ให้ปลุก
 จวนอุยริมหาคำดาตารบาญชี ให้พิจารณาเดสดั่งกิดส้มพรวด์ หวัง
 จะให้กำลังมากขึ้น แล้วให้เอาเตียงที่นอนเป็นราชาอาศน์ไปตั้งไว้ข้างหน้า
 สำหรับขุนวรวงษาธิราชหนึ่ง เพื่อจะให้ขุนนางทั้งปวงอ่อนน้อมยำเกรง
 แล้วนางพระยาสั่งให้ปลุกจวนให้ขุนวรวงษาธิราชว่าราชการณประตูคินนิม
 คันหมัน อยู่มาพระยามหาเสนา พระยาราชภักดีพูดกันว่า เมื่อแผ่นดิน
 เป็นทุรยศฉันเราจะคิดประการใด ครั้นรุ่งขึ้นนางพระยารู้ว่าพระยามหา
 เสนาพูดกันกับพระยาราชภักดี จึงสั่งให้หาพระยามหาเสนาเข้ามาเฝ้าที่
 ประตูคินนิม ครั้นเพลาค่ำพระยามหาเสนากลับออกไป มีผู้เฝ้าพระยา
 มหาเสนาตั้งตง เมื่อจะใกล้สิ้นใจ พระยามหาเสนาจึงว่าเมื่อเรา
 เป็นดังนี้แล้ว ผู้ที่อยู่ภายหลังจะเป็นประการใดเถา ขณะนั้นนางพระยา
 แม้อยู่หัวคี่วัดจันทรมิตรภักดีด้วยขุนวรวงษาธิราช จึงมีพระเสาวน
 ตรีขับฤกษ์ด้วยหม่อมขมนครทั้งปวงว่า พระแก้วฟ้าโอรสเรายังเยาว์
 นึกกลัวจนแต่จะเดิน จะว่าราชภักดีการแผ่นดินนั้นเห็นเหตุอัศจรรย์นัก
 หนึ่งหัวเมืองฝ่ายเหนือแต่ก็ยังมิปรกติ จะไว้ใจแก่ราชการนั้นมิได้ เรา
 คิดว่าจะให้ ขุนวรวงษาธิราชว่าราชการ แผ่นดินกว่าราชบุตร เราจะจำเวร
 ใญ่ขึ้น จะเห็นประการใด ท้าวพระยามุขมนตรีรู้พระอัชฌาไศรย ก็ทูล
 ว่าซึ่งตรีศไปรตมานี้ควรอยู่แล้ว.

แผ่นดินชนนวงวงษาธิราช

๑ นางพระยาจิ่งมีพระเต้าวณัศร์ศักดิ์ปลัดจิ่ง ให้เอาราชยานแตรเครื่อง
ตั้งแตรตั้งขลุ่ยขลุ่ยวงษ์ออกไปรับชนนวงวงษาธิราช เข้ามาในพระราช
นิเวศน์มณเฑียรสถาน แล้วตั้งพระราชพิธีราชาภิเศก ยกชนนวงวงษา
ธิราชขึ้นเป็นเจ้าพิภพกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา จึงเอานายจันทร์ผู้
น้องชนนวงวงษาธิราชบ้านอยู่มหาโตก เปนมหาอุปราช แล้วชนนวงวงษา
ธิราชผู้เป็นเจ้าแผ่นดินปรึกษากับนางพระยาว่า บัดนี้ข้าราชกรมผู้ใหญ่
ผู้น้อยรักเราบ้างชังเราบ้าง หัวเมืองเหนือทั้งปวงก็ยังกระด้างอยู่ เรา
จำจะให้หาตงมาผัดเปลี่ยนเสียใหม่ จึงจะจงรักภักดีคือเรา นาง
พระยาก็เห็นด้วย ครั้นรุ่งขึ้นเสด็จออกขุนนางตั้งสมุหนายกใหม่ตราขน
ไปหาเมืองเหนือเจ็ดเมืองตงมา.

๑ ครั้นที่กราช ๘๘๑ ปีนตฺอุเอกศก วัน ๓ ๓๘ ค่ำ ชนนวงวงษาธิราช
เจ้าแผ่นดินคิดกันกับแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ ให้เอาพระแก้วฟ้าไป
ประหารชีวิตครุฑเศียรฉัตรโคกพระยา แต่พระศรีศัลยีน้องชายพระชนม
ได้เจ็ดพรรษานนเดียวได้ สมเด็จพระแก้วฟ้าอยู่ในราชสมบัติหนึ่ง
กับต้องเดือน.

๑ ฝ่ายขุนพิเรนทรเทพเชื้อพระวงศ์ กับขุนอินทรวทพ ห่มนราษณ์หน้าหา
หตวงศรียศบ้านตานตากฟ้า ดีคนไว้ใจกัน เข้าไปในที่ลับแล้วปรึกษา
กันว่า เมื่อแผ่นดินเป็นทุรยศดังนี้เราจะทำอะไรได้ไม่ควร จำจะกุมเอาตัว
ชนนวงวงษาธิราชประหารชีวิตครุฑเศียร ขุนอินทรวทพ ห่มนราษณ์หน้าหา
หตวงศรียศ จึงว่าถ้าเราทำได้สำเร็จแล้ว จะได้ผู้ใดเล่าที่จะปกป้อง
ครองพระราชราษฎรสืบไป ขุนพิเรนทรเทพจึงว่าเห็นแต่พระเทียรราชา

ที่บวชอยู่นั้น จะเปนเจ้าแผ่นดินได้ ชุนอินทรวทพ หมั้นราชเด่นหา
 หดวงศ์รยศจึงว่า ถ้านั้นเราจะไปเฝ้าพระเทียรราชาปฤกษาให้เชอรัฐ
 จะได้ทำด้วยกัน แด้วชุนพิเรนทรทพ ชุนอินทรวทพ หมั้นราชเด่นหา
 หดวงศ์รยศ ก็พากันไปยังวัดราชประดิษฐฐาน เข้าไปเฝ้าพระเทียรราชา
 นมัสการจึงแจ้งความว่าทุกวันนี้แผ่นดินเป็นทฤษฎศ ข้าพเจ้าทั้งสี่คนคิด
 กันจะจับชุนวรวงษาธิราชฆ่าเสีย แด้วจะเชิญพระองค์ตามนอชุนครอง
 ศิริราชสมบัติ จะเห็นประการใด พระเทียรราชาก็เห็นด้วย ฝ่ายชุน
 อินทรวทพ หมั้นราชเด่นหา หดวงศ์รยศ จึงว่าเราคิดการทงนเป็น
 การใหญ่หดงนัก จำจะไปอชิษฐานเตียงเทียบนเนภาวะภักตรพระพุท
 ธิปฏิมากรเจ้า ขอเอาพระพุททคนเป็นที่ทำนถ ให้ประจักษ์แจ้ง
 ว่าพระเทียรราชากอปรด้วยบุญบารมจะเปนที่ต่ำสนูปถัมภก ปกป้อง
 อาณาประชาราษฎรได้ฤภูมิได้ประการใดจะได้แจ้ง พระเทียรราชาก็
 เห็นชอบด้วย ชุนพิเรนทรทพจึงว่าเราคิดการใหญ่หดงนถึงเพียงน
 หนึ่งก็ได้เตรียมการไว้พร้อมแล้ว ถ้าเตียงเทียบนมีตมตงเจตนาจะมีเสีย
 ไชยสวัสดิตมตงไปฤฯ ถ้าไม่เตียงเทียบนตงจะไม่ทำฤฯประการใด ว่า
 แด้วต่างคนก็ต่างไป ครนค่างดงนนั้น ฝ่ายชุนอินทรวทพ หมั้นราชเด่นหา
 หดวงศ์รยศ พระเทียรราชา ก็ชวณกันพ่นเทียบนตงเตมตงตงหนกเทากัน
 ตายได้นหนบเตนเทากัน เตมเทียบนตงยวเตมตงกัน แด้วก็พากันไป
 ฌนอุโบสถวัดป่าแก้ว ฝ่ายพระเทียรราชากรบถวายนมัสการพระพุททปฏิ
 มากรเจ้าโดยเบญจางคประดิษฐ แด้วจึงกระทำเตียงวจัสตจจาชิษฐานว่า
 ปางเมื่อตมเตจพระบรมไตรโลกนารถเจ้า ยังเตดตจตถิตยเทียบนไปรดตตว
 ฌย๋ ย่อมยังโลกอนมคความวิมุติ ให้สันตทานบริสุทธีตงตงไสยด้วย

พระญาณศัพท์ปัญญา ครั้นพระพุทธองค์เสด็จเข้าพระมหาปรินิพพาน
 ก็ยังทรงพระมหากรุณาประดิษฐานพระเจดีย์ทั้ง ๕ คือพระปฐมมากร
 พระมหาโพธิ์ พระสถูป พระชินชาคฺ พระไตรปิฎก ไว้สนองต่างพระ
 พุทธองค์ เป็นที่พึ่งแก่สัตว์โลกอันเกิดมาภายหลัง เป็นความดีเยี่ยมแห่ง
 ข้าพระพุทธเจ้าฉัน ประการหนึ่งข้าพระพุทธเจ้าก็คิดจะได้ราชสมบัติ
 ครองนคด้วย โด่ภัยจิตรจะใคร่เป็นใหญ่ จะได้จัดแจงราชกิจจานุกิจให้
 สถิตย์อยู่ในยุติธรรม จะได้เป็นที่พึ่งพำนักในนิกรราชบรรดาศักดิ์ให้มีสุข
 สัมบูรณ์ความบูรณราชประเวณี เป็นความดีเยี่ยมแห่งข้าพระพุทธเจ้า
 ฉันถ้วนคำรบสอง แต่ยังมีความสงสัยอยู่ จักสมตุ้มมโนรถแดฤ
 ฤมิสมประการใดมิได้แจ้ง ข้าพระพุทธเจ้าขอเอาพระบรมคุณานุภาพ
 พระมหาเจดีย์ฐานเจ้าทั้ง ๕ มีพระพุทธปฏิมากรเป็นอาทิ อันพระพุทธองค์
 ทรงประดิษฐานไว้ต่างพระองค์ แด่จตุตถจุฬาราชฐานทั้งต้องตั้งจำแห่ง
 ข้าพระพุทธเจ้า จงเป็นที่พำนักค้ำค้ำความสงสัย ข้าพระพุทธเจ้าจะ
 กระทำสักขีเสียดียงเตียนของข้าพระองค์เต็มหนึ่ง ของขุนวรวงษาธิราช
 เต็มหนึ่ง ถ้าข้าพระองค์จะสมตุ้มมโนรถความปรารถนา ด้วยบุญญา
 ธิการโบราณแต่ปัจจุบันกรรม ควรจะได้มหาเดวครันครัตถรัฐธิปไตย
 อันจะได้รั้งบัลลังก์ยศยศเป็นเจตาคตแห่งสมณะพราหมณะ เสด่นาบดี
 ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ได้ความเดือดร้อน แต่จะได้เป็นมหาอรรคฐาน
 ทายกอุปถัมภ์ภพพระบรมพุทธเจ้าในวราไชยธรรมยศไป ขอให้
 เตียนขุนวรวงษาธิราชค้ำก่อน ถ้ามีสมตุ้มมโนรถความปรารถนาแต่
 ขอให้เตียนข้าพระองค์ค้ำก่อน ขอพระบรมคุณานุภาพแด่ความดีเยี่ยม
 ทั้งต้องแห่งข้าพระพุทธเจ้า จงมากค้ำค้ำความสงสัย ให้ปรากฏตาม

เดียงวงศ์ศยาธิษฐาน ข้าพระพุทธเจ้าอุทิศเทียนส่องเล่มนี้เป็นพุทธ
 ธิ์กการบูชาแด่เทียนกระทำด้วยดีจนเคาพณเกิด ครันอธิษฐานเสร็จแล้ว
 ก็จุดเทียนทงส่องเล่มนั้นเข้า ฝ่ายขุนพิเรนทรเทพไปถึง เห็นเทียนขุนวร
 วงษาธิราชยาดกว่าเทียนพระเทียรราชากั้ไกรธ จึงว่าห้ามมิให้ทำดี
 ขึ้นทำเท่า ก็คายชานหมากดิบทิ้งไป จะได้ตั้งใจทงเขาเทียนขุนวร
 วงษาธิราชนั้นห้ามได้ เป็นศุภนิมิตรเหตุพอไปค้องเทียนขุนวรวงษา
 ธิราชดับตง คนทงทำก็บังเกิดโสมนศ์ยินดียงนัก ขณะนั้นม้พระสงฆ์
 องค์หนึ่งครองไตรจ้วรครบ ถ้อศาตัมภ์ครเดินเข้าไปในพระอุโบสถ ให้พร
 ว่าท่านทงนี้จะได้อำเร้วม โนรถความปรารถนาเป็นแท้ ทงห้าคนกันม้จัดการ
 รับพร พระสงฆ์นั้นถ้อออกมาท้หายไป ต่างคนก้ถ้อมายังที่อยู
 ครันประมาณตีห้าวันกรมการเมืองตบรู้ออกตงมาว่า ช้างพตายตง
 หกค้ออกตงนี้หวทางตวรพค้องตงกชณคิตโฆตง ตมุหนายกกราบทตตครค้
 ว่าเราจะชนไปจับ อยู่อีกตงวันจะเสด็จ แล้วตงให้ม้ตราชนไปให้
 กรมการเมืองเสี้ยเกิด ครันอยู่มาประมาณเจ็ดวันโฆตงชกปกเถื่อนเข้ามา
 ทางวัดแม่นางปตม เข้าพเนี้ยวัดช้องตม ตมุหนายกกราบทตตครค้ว่า
 พรุ่งนี้เราจะไปจับ ครันเพตาคำขุนพิเรนทรเทพจ้งตงหมั้นราชเส่นหา
 นอกราชการ ให้ออกไปคอยทำร้ายมหาอุปราชอยู่ที่ท่าเสื่อ ตงแต่
 พอพระยาพิไชย พระยาตวรคโถกตงมาถึง ขุนพิเรนทรเทพจ้งให้ไป
 มอกโดยความลับ พระยาพิไชย พระยาตวรคโถกก็ค้ใจ จึงไปช้อม
 อยุที่คตตงบางปตมหมอกับด้วย ขุนพิเรนทรเทพ หตวงศรัยศ้ หมั้น
 ราชเส่นหาในราชการ ช้เรือคนตะดำพตพายมีดำตราอุครครบมือ ฝ่าย
 หมั้นราชเส่นหาออกราชการถ้อบ้นไปแอบคอยอยู่ ทำอาการตจหนึ่ง

ทนายเด็ก ครนเห็นมหาอุปราชข้างจะไปพเนียด หมันราช
 เสน่หากยังถูกมหาอุปราชคกข้างตงตาย ครนเข้าต้วชุนวรวงษาธิราช
 กับแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ แดราชบุตรซึ่งเกิดดวยกันนน ทงพระศรีศคป์
 ก็ตงเรือพระที่นั่งดำเดี่ยวกันมาตรงคตองสระบัว ชุนอินทรเทพตาม
 ประจำมา ฝ่ายชุนพิเรนทรเทพ พระยาพิไชย พระยาสงครามโลก
 หตวงศรียศ หมันราชเส่นหาในราชการ ครนเห็นเรือพระที่นั่งชุนมา
 ก็พร้อมกันตักดี ชุนวรวงษาธิราชร้องไปว่าเรือใครตรงเข้ามา ชุน
 พิเรนทรเทพร้องตอบไปว่ากูจะมาเอาชีวิตเเองทงตอง ฝ่ายชุนอินทร
 เทพก็เร่งให้พายรับกระหนาบเรือทงชุนมา แดช้วยกันเข้ากตุมุมจับ
 ชุนวรวงษาธิราช กับแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์แเดบุตรซึ่งเกิดมาดวยกัน
 นนฆ่าเตี้ย แดวให้เอาศพไปเตียบประจานไว้ณวัดร้าง แดพระศรีศคป์
 นั้นเอาไว้ ชุนวรวงษาธิราชอยู่ในราชตมบค้ห้าเดือน ชุนอินทรเทพ
 ชุนพิเรนทรเทพ กับชุนนางทงปองกตบเข้ามารักษามหาราชวัง.

แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช

๑ ฝ่ายชุนพิเรนทรเทพจึ่งให้หาหตวงราชินิกุล พระรักษมณเฑียร
 แดเจ้าพนักงานทงปวง เอาเรือพระที่นั่งไชยสุพรรณหงษ์ไปยังวัด
 ราชประดิษฐฐาน อัญเชิญพระเทียรราชาให้ปรีวัคตราพระผนวชแด้ว
 เชิญเสด็จตงเรือพระที่นั่งไชยสุพรรณหงษ์ตงการว้ ประคบดด้วยเครื่อง
 ตุงมยุรฉัตรพัก โบกจามรมาศ คาชคาตด้วยเรือตงกันแห่เป็นชนค้แน่น
 โดยชตมารคิจัก เสด็จถึงประทับณนหน้าแดเชิญเสด็จเข้าสู่พระราชวัง
 ครนได้ม้หามหุคิวารค้ฤฤกษ์พิไชยตฤถ์ จึ่งประชุมตมเด็จพระสังฆราช

พระราชาคณะคามวาสีอรัญวาสี มุขมาคยามนตรีภระวิโหฬารราชครู
 หมู่พรหมณปโรหิตาจารย์ ก็โอมอานอิศรเวทวิศณฺมนต์พร้อมทั้ง
 พุทธจักรอาณาจักร มออบเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ถวายเป็นเศ โททก
 มุขารวาปราบดาภิเศกถวียราชประเพณีสืบศรัฎฐียวงษ์กระษัตริย์
 ดำรงแผ่นพิภพมณฑลเทศาอาณาจักร กรุงเทพมหานครคือที่อยู่ชญา
 มหาจิตภพพรรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดม พระราชนิเวศมหาสถานสืบไป
 ทรงพระนามสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ฝ่ายขุนพิเรนทร
 เทพจึงพาเอาตัวพระศรีศัศดิ์ย์ ไปถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชา
 ธิราชเจ้า ทรงพระมหากรุณาพดียงพระศรีศัศดิ์ย์ไว้

๑ ครนรุ่งขึ้นเสด็จออกหมู่มุขมาคยามนตรีทั้งปวงพร้อมแล้ว ครั้
 ปรึกษาความชอบขุนพิเรนทรเทพ ขุนอินทรเทพ หมื่นราชเส่นหา หดวง
 ศรัฎฐ์บ้านถานตากฟ้า ผู้คนเป็นประณมคิด แดพระหดวงขุนหมื่น
 หัวเมืองทั้งปวงเป็นผู้ช่วยราชการ พระมหाराชครูทรงดีเชิญพระธรรมนุญ
 หอหดวงมาปรึกษาความชอบ เอาบำเหน็จครั้งเจ้าพระยามหาเส่นาบตี
 รับพระนครอินทร์เข้ามาแต่เมืองสุพรรณบุรี เข้าพระราชวงได้ เอามา
 เปรียบ ในบำเหน็จนั้น พระราชทานตูกพระดนมองค์หนึ่ง เจียดทอง
 คู่หนึ่ง พานทองคำหนึ่ง เคาน้ำทอง กระบี่กนหยิน เสด็จยังงา
 เสด็จยังกตัมบิว เอาคำปรึกษากราบบังคมทูลทรงพระกรุณาตำรั้คว่า
 น้อยนัก คนดีคนนั้นเขาชีวิตเรแต่โคตรแตกความชอบไว้ในแผ่นดิน แด
 ตรีคว่าขุนพิเรนทรเทพแต่ บิดาเป็นพระราชวงษ์พระร่วง มารดาใช่
 เป็นพระราชวงษ์แห่งสมเด็จพระไชยราชาธิราชเจ้า ขุนพิเรนทรเทพ
 ประณมคิดเอาเป็นสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า ให้รับพระบิณฑูร

ครอบเมืองพระพิศณุโลก จักรวรรค์เรียกสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระ
 สวัสดิราช ถวายพระนามพระวิสุทธิกษัตริย์ เป็นตำแหน่งพระอรรค
 มเหสีเมืองพระพิศณุโลก พระราชทานเครื่องราชูปโภค ให้ตั้ง
 ตำแหน่งศักดิ์ฝ่ายทหารพลเรือน เรือไชยพนดำพันแฉ่งหนึ่ง แด่เครื่อง
 ราชกกุธภัณฑ์ ให้สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าทรงขึ้นไป เหา
 ขุนอินทรเทพเป็นเจ้าพระยาศรีธรรมโศกราช ครอบเมืองนครศรีธรรมราช
 พระราชทานลูกพระธนมเอกองค์หนึ่ง เจ็ดตของคู่หนึ่ง พานทองคู่หนึ่ง
 เต้านาทอง กระบถนหยัน เสด็จยงา เสด็จยงกตบับว เครื่องสูงพร้อม
 เหาหัตถวงศรียศเป็นเจ้าพระยามหาเสนาบดี เหาหมื่นราชเสนาเป็นเจ้า
 พระยามหาเทพ พระราชทานลูกพระธนม แด่เครื่องสูงเครื่องทอง
 เสด็จยงา เสด็จยงกตบับว แก่เจ้าพระยามหาเสนา เจ้าพระยามหาเทพ
 เหมือนกันกับเจ้าพระยาศรีธรรมโศกราช หมื่นราชเสนาห่านอกราชการ
 ทิยมหาอุปราชคชข่างคายนัน บินบำเหน็จให้เป็นพระยาภักดีนุชิต
 พระราชทานเจ็ดตของซ้ายขวา กระบถนทอง เต้านาทอง พระราช
 ทานลูกพระธนมเป็นภรรยา ฝ่ายพระยาพิไชย พระยาสุวรรณโคตกนัน
 พระราชทานบำเหน็จให้เป็นเจ้าพระยาพิไชย เจ้าพระยาสุวรรณโคตก
 ราชทานเจ็ดตของซ้ายขวา กระบถนทอง เต้านาทอง พระหัตถวง
 หมั้นน พระราชทานบำเหน็จความชอบโดยอนุกรมลำดับ แล้วสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า ภาวดีที่พระองค์ได้ได้ครอง
 พิภพไปภายหน้า อย่าให้กระทำความผิดผิดที่พี่น้องพวกพ้องสมเด็จพระมหา
 ธรรมราชาธิราชเจ้า แด่เจ้าพระยาศรีธรรมโศกราช แด่เจ้าพระยา
 มหาเสนา แด่เจ้าพระยามหาเทพ ให้โศกิตตกลงในแผ่นดิน ถ้า

รัชสมัยพระองค์ใดมิได้กระทำตามคำเราดำเนียดได้ อย่าให้รัชสมัย
 พระองค์นั้นคงอยู่ในเดชะครุฑครุฑ ขณะเมื่อแผ่นดินพระนครศรีอยุธยา
 เป็นทวยศปรากฏไปถึงกรุงหงสาวดี สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีแจ้ง
 ประพาศเหตุไปว่า สมเด็จพระไชยราชาธิราชเจ้าแผ่นดินพระนครศรี
 อยุธยาสวรรคตแล้ว เสด็จมาด้วยพระแก้วฟ้าราชกุมารพระชนม์ ๑๓
 ขวบขึ้นครองราชสมบัติ แม้อยู่หัวศรีสุตาจันทรมาตาพระแก้วฟ้า
 กระทำทราจารย์ดำมืดครึ้มด้วยขุนชินราช ให้ฆ่าพระแก้วฟ้าเสีย ยกขุน
 ชินราชขึ้นผ่านพิภพกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา เสด็จมาตามาคัย
 มีความพิโรธเคืองแค้นคิดก่นฆ่าขุนชินราช แต่แม่อยู่หัวศรีสุตาจันทรเสีย
 แผ่นดินเป็นจลาจล สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีทรงดำริหว่า ถ้าพระ
 นครศรีอยุธยาเป็นดังจริง เห็นว่าหัวเมืองขอบเขตแดนมา แต่เสด็จ
 มาตามาคัยทั้งปวงจะกระด้างกระเดื่องมิปรกติ ถ้ายกกองทัพรุกไป
 โจมตีเอาเห็นจะได้พระนครศรีอยุธยาโดยง่าย ทรงพระดำริห์แล้วก็
 ครุฑให้จัดพลทหารรบ ๓ หมื่น ข้างเครื่อง ๓ ร้อย ม้า ๒ พัน เสร็จ
 สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีก็เสด็จยกทัพกลับมา โดยทางด้านพระเจดีย์ ๓ องค์
 ค่ายเมืองกาญจนบุรี จับได้กรมการถามให้การว่าพระนครเป็นจลาจลจริง
 แต่บัดนี้พระเทียรราชาได้เสวยราชสมบัติ เสด็จมาตามาคัยแต่หัวเมือง
 ทั้งปวงเป็นปรกติพร้อมมูลอยู่แล้ว สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีตรัสว่าได้
 ล่วงเกินมาถึงนี้แล้ว จะกลับเสวยนั้นไม่มีเกียรติยศเลย จำจะเข้า
 ไปเหยียบขานเมืองพอเห็นพระนครแล้วจะกลับ ประการหนึ่งจะได้คุมอ
 ทหารกรุงศรีอยุธยา ผู้ใดจะออกมาจับทัพเราบ้าง ครุฑแล้วก็ยก
 ไปด้วยเมืองสุพรรณบุรี แล้วเดินคัตทุ่งเข้าท้ายปากโมกข์ ข้ามพด

เข้าไปตั้งค่ายหลวงตำบลตุมพดี ๓ วัน ๕๒ คำศักราช ๘๘๒ ปีชาติ
 โทศก ขณะนั้นหนังสือเมืองสุพรรณบุรีบอกราชการไปถึงกรุง พอ
 ทักพระเจ้าหงษาวดีก็ถึงตุมพดีพร้อมกัน สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
 ราชาราชเจ้าตกพระไทย ตรัสให้เร่งพลในเมืองนอกเมืองชั้นรักษา
 หน้าที่เป็นภูตาทด สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีคงอยู่ ๓ วัน พอทอดพระ
 เนตรแต่ดูกำแพงพระนครศรีอยุธยาแต่ปราสาทราชมนเฑียรแล้ว ก็เลิก
 ทักกลับไปกรุงหงษาวดีโดยทางมา.

๑) ขณะเมื่อพระเจ้าหงษาวดียกทัพมานั้น ฝ่ายว่าพระยาแฉกเห็นว่า
 พระนครศรีอยุธยาสถิตแผ่นดินใหม่ ก็ยกทัพรุกมาถึงเมืองปราจีนบุรี
 ก็จับได้คนถามให้การว่าพระเทียรราชาครองราชสมบัติ เสด็จมาพร้อม
 มุตอยู่แล้ว พระยาแฉกก็มีอาญกเข้ามา กวาดแต่ครัวอพยพชาว
 ปราจีนบุรีแล้วกลับไปเมืองแฉก ครั้นพระเจ้าหงษาวดียกทัพไป
 แล้ว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาราชเจ้าคิดค้นแก่พระยาแฉก
 ว่ากรุงหงษาวดีตั้งมั่นแล้วเมืองเขมรก็มาตั้งมั่นด้วยเดา ถ้าราชการ
 ฝ่ายหงษาวดีสงบเมื่อใด เราจะแก้แค้นให้จงได้ แต่สมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวให้ซ่อมแซมกำแพงพระนครซึ่งชำรุดปรักหักพังให้มั่นคงโดยรอบแล้ว
 ให้สถาปนาที่พระตำหนักวงเดิมเป็นพระอุโบสถ แด่สร้างพระวิหาร
 อารามให้นามชื่อวัดวงไชย อธิการให้ชื่อพระนิกรม แต่ตรัสว่า
 เมื่อเราอุปสมบทนั้นนิมนต์บาตรขึ้นไปป่าถ้ำจนถึงป่าขมภู อากวซึ่งขึ้น
 ด้รพากรเป็นหลวงนั้น ให้เถรเถรไปขอเอาเป็นกับบิณฑิอันเกิด.

๑) ๓๓๓ ปีเถาะครุศก เดือน ๘ ขึ้นสองค่ำ ทำการพระ
 ราชพิธีปฐมกรรมสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ราชาราชเจ้าตำบลท่าแดง

โปรดให้พระกรรมวาจาเป็นพฤทธิบาลี พระพิเชตเป็นอรัญญาคารย พระอินทโรเป็นธรรมการ.

๑ ศักราช ๘๘๔ ปีมีโรงจัตุรัสก ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า พังข่าวราชการข้างกรุงหงษาวดีตั้งบอญ ก็ครัดให้เตรียมทัพณเพี้ยด ๕ หมื่น ให้เกณฑ์หัวเมืองปากใต้เป็นทัพเรือ ให้พระยาพะเยาเป็นแม่ทัพ พระศรีไชยภูิกเป็นกองหน้า ถึงณวัน ๑ ๖ ๒ คำเพธาเข้า ๓ โมง ๒ บาท ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จยกทัพหลวงไปโดยทางบัตบอง ถึงเมืองแฉวก ฝ่ายทัพเรือไปปากน้ำพุทไธมาศเข้าคดองเชิงกระซุม แดกกองนำตั้งห่างเมือง ๓๐ เส้น ทัพหลวงตั้งห่างเมือง ๑๕๐ เส้น ฝ่ายพระยาแฉวกเห็นจะบ้องกันเมืองไว้มิได้ จึงให้มัครุภักษรแดงเสนาบดีถือมากราบถวายบังคมส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในลักษณะนั้นว่า ข้าพระองค์ผู้ครองกรุงกัมพูชาธิบดี ขอถวายบังคมมาแทบพระบาทงกษมาศส้มเด็จพระนั่งเกล้า พระองค์ผู้ทรงอิศรภาพเป็นป็น กรุงเทพ ทวารวดีศรีอยุธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมพระราชมหาสถาน ด้วยข้าพระองค์เป็นคนโมหจริตมิได้ คิดเกรงพระเดชเดชาภาพ แดยกทัพเข้าไปกวาดเอาชาวปราจีนบุรีอันเป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุงเทพมหานครมานั้นผิดหนักหนาอยู่แล้ว ขอส้มเด็จพระนั่งเกล้า ได้โปรดอดโทษนานโทษแก่ข้าพระองค์เถิด อย่าเพื่อยกพยุหิโยธาเข้าหักเมืองก่อน งต ๓ วันข้าพระองค์จะแต่งเครื่องราชบรรณาการออกไปถวาย ขอเป็นข้าพระบาทส้มเด็จพระนั่งเกล้าไปตราบเท่ากัตปาวสาน ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าก็ทรงพระกรุณาภาพแก่พระยาแฉวก ครัดกำหนดนายทัพนายกองให้ังคการซึ่ง

หอสมุดแห่งชาติ

จะเข้าหักเมืองโดยศุภอักษรพระยาแฉวง ครั้นถนัดกำหนด ๓ วัน พระยา
 แฉวงก็นำเครื่องราชบรรณาการ กับนักพระสุโท นักพระสุทัน อันเป็น
 ราชบุตรออกมาเฝ้าทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเป็นข้าพระบาท ดมเด็จพระ
 พระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าก็ตั้งความพิโรธ จึงตรัสแก่พระยา
 แฉวงว่า ท่านจงรักษากรุงกัมพูชาธิบดีโดยยุติธรรมราชประเพณีสืบมา
 แต่กาดก่อนนั้นเถิด แล้วพระเจ้าอยู่หัวศรีรัตนโกสินทร์ก็ตรัสว่า
 เราจะขอไปเลี้ยงเป็นโอรส พระยาแฉวงมิอาจที่จะขัดได้ ก็ให้โดย
 บัญชาพระเจ้าอยู่หัว แล้วพระยาแฉวงก็ถวายมังคมตาพระเจ้าอยู่หัว
 เข้าไปเมือง จึงแจ้งเครื่องราชูปโภคชายหญิงให้แก่ราชบุตร แล้ว
 ก็พามาถวายกราบทูลฝาก ดมเด็จพระเจ้าอยู่หัวศรีรัตนโกสินทร์ก็
 เสด็จไปเสวยที่เสวยที่เสวยเหมือนโอรสแห่งเรา พระยาแฉวงมีความ
 ยินดีนัก ให้เสนาบดีไปค้อนครวญพวยพวงปราจีนบุรีมาตั้งยังค่ายหลวง
 ดมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จยกกองทัพยกทัพเรือ แดครวญพวงพวงนั้น
 กตัญญูยังกรุงเทพพระนครศรีอยุธยา จึงทรงพระกรุณาให้นักพระ
 สุทันขึ้นไปครองเมืองสุวรรณโคตร

- ๑ ศักราช ๘๘๕ บีมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแปดเรือ
 แฉเป็นเรือไชย แดเรือสี่สี่ตัวต่าง ๆ.
- ๑ ศักราช ๘๘๖ บีมเมียดศึก เดือน ๘ ทำการพระราชพิธีสมโภช
 ดมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ตำบลไชยนาทบุรี.
- ๑ ศักราช ๘๘๗ บีมแม่ดัดศึก ดมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปวัง
 ช้างตำบลบางตมุง ได้ช้างพลายพัง ๖๐ ช้าง อนึ่งในเดือน ๑๒ นั้น ได้
 ช้างเผือกพลายตำบลกาญจนบุรีสูง ๔ ศอกเศษ ให้ชื่อพระเศวตโรตม.

๕๕๘. ๑ ครึ่งนมชาวมารู้ว่าเมืองแฉกเสี้ยแก่ญวน ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 แจ้งว่านักพระสัญญาไปเฝ้ากองทัพญวนยกมารบเมืองแฉก เสี้ยบิดา
 นักพระสัญญาที่นักพระสัญญาแก่ญวน จำจะให้ออกไปกำจัดเอาเมืองคืน
 ทรงพระกรุณาตรัสแก่มุขมนตรีจะออกไปเมืองแฉกครั้ง ๕๕๙ จะเห็นใครที่
 จะเป็นแม่ทัพออกไป มุขมนตรีปรึกษาพร้อมกันกราบทูลว่า เห็นแต่
 ส้มเด็จพระเจ้าตูกเชอญูธรรมที่ไปครองเมืองสุวรรณโคตม จึงโปรด
 ให้มีตราให้หาพระองค์สุวรรณโคตมนั้นลงมาเฝ้า ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ตรัสว่าจะให้เจ้าเป็นแม่ทัพออกไป พระองค์สุวรรณโคตมกราบทูลว่า
 พระชันษาร้ายถึงชาญ ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่ามุขมนตรีปรึกษา
 พร้อมแล้ว ประการหนึ่งกรุงกัมพูชาธิบดีก็เป็นของเจ้าอยู่จำจะไป.

๑ ศักราช ๘๘๘ ปีวอกอัฐศก เดือน ๑๒ พระองค์สุวรรณโคตมเป็น
 แม่กองถอยพลตามหิมน พระมหามนตรีถอยอาชญาดีถี พระมหา
 เทพล้อจ้วถ้อยน ฝ่ายทัพเรือพระยาพะเยาเป็นนายกอง ครึ่งนมตม
 ขัดทัพเรือไปมีทันทัพบก ๆ ไกลถึงเมืองแฉก แดพระยารามลักษณะ
 ซึ่งเกณฑ์เขาทัพบกนั้นเข้าบุกทัพในกต่างคน ทัพญวนแดเขมรแยกรับ
 เป็นด่ามารถ แดทัพพระยารามลักษณะแตกมาปะทะทัพใหญ่ ครึ่ง
 นนเสี้ยพระองค์สุวรรณโคตมกับคอซ้าง เสี้ยซ้างมารัฟตเป็นอันมาก
 กองทัพก่กดับคนพระนคร.

๑ ศักราช ๘๘๘ ปีรگانพศก วัน ๓ ๕ กำเกิดเพลิงไหม้ในพระ
 ราชวัง อนึ่งเดือนสามทำการพระราชพิธีอาจาริยาภิเศก แดกระทำ
 การพระราชพิธีอนทราภิเศกในพระราชวัง อนึ่งในเดือนห้านั้น ส้มเด็จพระ
 พระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า พระราชทานสัตตศตกมหาทาน แดให้

ข้างเผือกมกกองเชิงเงินสี่เท่าข้าง เป็นเงินพันหกร้อยชั่ง ราชรถเจ็ดเต็ม
เทียมด้วยม้า ม้านางสำหรับรถเต็มอรุณตะนาง หนึ่งในเดือนเจ็ดเสด็จ
ไปวังข้างตำบลโครกพระ ได้ข้างพตยพงหกลีบข้าง.

๑ คักราช ๙๐๐ ปีจอตำเรทริศก เสด็จไปวังข้างตำบลแตงคอก ได้
ข้างพตยพงสี่สิบข้าง.

๑ คักราช ๙๐๒ ปีชวดโทศก เสด็จไปวังข้างตำบลวัดกะไต ได้ข้าง
พตยพง ๕๐ ข้าง.

๑ คักราช ๙๐๔ ปีชวดจกาศก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปวังข้าง
ตำบลไทรย้อย ได้ข้างพตยเจ็ดสิบข้าง.

๑ คักราช ๙๐๕ ปีเถาะเบญจศก สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีทรงพระ
ดำริห์ว่า ครึ่งก่อนเรายกทัพรุกไปพระนครศรีอยุธยาพดแต่ด้ามหมีน
ต้องเข้าตั้งถึงชานเมืองตำบลตุมพดี ห้ามผู้ใดมาปะทะฝีมือไม่ แต่หาก
ว่าพตน้อยจะทำการช้าวันมิถุนัน ครึ่งนี้จะยกไปให้มากลืบเท่าที่เห็นจะ
ได้พระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีทรงพระดำริห์แล้ว
ให้เกณฑ์พตล้ามดืบหมีน ข้างเครื่องเจ็ดร้อย ม้าด้ามพัน ให้พระ
มหาอุปราชาเป็นกองหน้า พระเจ้าแปรเป็นเกยกกาย พระยาพดิม
เป็นกองหลัง.

๑ ครุณณวัน ๓๒๓ คำเพตาอุธโยค สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีก็ทรง
เครื่องศิริราชปีต้นทนาดังการารุณ บวรมหาสังฆวาทเนาวรัตนพิท
พระอังก์ดองงกฏอังกายพอย่างอรรคราชมัญวิไลย สำหรับมหา
พิไชยรณรงค์เสด็จ เสด็จทรงข้างพระที่นั่งพตยมกคตปราบทวิปเป็น
ราชพาหนะ ประดับเครื่องคเชนทราดังการารุณ บวรมหาสังฆวิภูติค

พร้อมด้วยเสนาทศกนิกรพิริยโยธาหาญ พดตามดั่งตราบเช่นเป็นชนิดแน่น
 แด่นเด็โตห้ ไค้มรมาศทอวทองเปนทิวแถวคาศคา คุมเหาพารเด็คัพันภุก
 อรัคคัวยชวชรงฉานรงไชยรุจิครไฟโรจนอัมพรวิถึ เด็ยรคาศคัวยทพิ
 ท้าวพระยารามัญราชรายเร็ยงเปนระยะโดยกระบวณพยุหบาครน้าหตั้งตั้ง
 ปวงพร้อมเส็รจึ ได้เพตตามหาคุภฤกษั โหราชิปคัถันช็องไชย เจ้า
 พนังงานประคิอมเตรดั่งช กังตคาคตนคัรคัท ช็องกตอง กองถันนฤนาท
 ค้าเนนชงคตาศพยุหโยธาทพิออกจกกรุงหงษาวดี รอนแรมมาเจ็ดแวน
 ช้ามแม่น้ำเมาะคมะเดินทพิโดยทางลัม.

๑ ชณะนหมันหนึ่งด็อบอกเมืองกาญจนบุรีเข้ามว่า ชาวค่านไปกับ
 ค่านถึงค้ำบตจอยยะได้เนือคความว่า ลัมเด็จพระเจ้าหงษาวดียกมา
 ช้ามพดเมืองเมาะคมะถึง ๗ วันจ้งตั้ง ลัมเด็จพระมหากักรพรวติ
 ราชาราชคัรคัให้เทครวเมืองคัรจคัควาแฉวงจ้งหวัดเข้าพระนคร แลว
 มั้พระรชาก้าหนดชนไปถึงเมืองพระพิศณุโลกว่า ถ้าคัถหงษาวดีมาคิ
 พระนครคัร็อยุทธยาเมือใด ให้ลัมเด็จพระมหารชมรชชเอาทพิเมือง
 เหนือทงปวงยกมาเปนทพิกระหนาบ แลวคัรคัให้พระยาคักร็อกคังค้าย
 ค้าบตคัมพด ถ็อพดหมันห้ำพน ถัวนได้เด็อแดงหมวกแดง ฝ่ายพระ
 มหานครอัยวัญเขาทอถึงคัออกมารับอาล้าคังค้ายกันทพิเรือ คังค้าย
 แลวัญเขาทอถึงมาจนวนัดป่าพดู พรคพวกลัมก้าตั้งญาติโยมทาชชาย
 ทาชหญิงชองมหานครชัวยกันชुकคูนอกค้ายกันทพิเรือ จังเร็ยกว่า
 คตองมหานคร เจ้าพระยามหาเสนาถ็อพดหมันหนึ่งออกคังค้ายณบ้าน
 คอกไม้บ็อมท็องนาหันตรา พดได้เด็อเช็ยวหมวกเช็ยว พระยาคัรคัตั้ง
 ถ็อพดหมันหนึ่งคังค้ายบ็อมทายคู พดได้เด็อเหล็องหมวกเหล็อง

ธิราชเจ้าก็ยาคตราพระคชาธารข้ามฟากไป พระอรรคมเหษณ์แด่พระเจ้า
 ถูกเชอทั้งต้องพระองค์ โดยเสด็จ เหล่าคชพยุหตั้งกันแทรกแทรกค่าย
 คำพิงคาโคตแก่น มีทหารประจำซึกกรกุ่มปั่นปลายขอประจำคอทุกตัวสาร
 ความญประจำท้ายด้อมเป็นกรรกงโดยชนิด แล้วถึงหมูปยุหเส่นยากร
 โยธาหาญเดินเท้า ถือบาบตั้งเสโตให้โตมรหอกใหญ่หอกคู่ ชงทวน
 รนุปั่นนกลับคืบคั้งซ้ายขวานำหลังโดยกระบวณคชพยุหสงคราม เฝียง
 เท้าพดแลเท้าข้างสะเทือนดังพลุระจะทรุด ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิ
 ราชธิราชเจ้าเสด็จขึ้นพระคชาธาร ประมวณพดแลคชพยุหโดยกระบวณ
 ตั้งอยู่ณ โศกพระยา ฝ่ายกองตระเวนรามัญเห็นดังนั้นก็เข้าไปกราบทูล
 พระเจ้าหงษาวดีโดยได้เห็นทุกประการ ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีตรัสว่า
 ชรอยจะเพนทัพพระมหาจักรพรรดิยกออกมา จะกระทำคชพยุหสงคราม
 กับเรา พระองค์ศรีศไหยกพดหลวงออกจากค่ายตั้งกระบวณ ส้มเด็จพระ
 พระเจ้าหงษาวดี ทรงเกราะเครื่องพิไชยยุทธยอมทัพถม ด้วยวิชาดำตราเวท
 คาถา แล้วสอดพระมหาสุวรรณสังวาลประดับเพชรพินณมส์รรพคุณ
 เวทคาถาต่าง ๆ ทรงพระมหามาตาตงเตชยันต์กัณส์รรพดำตราอุ
 ภยันตราย สำหรับราชณรงค์ยุทเธเด็จ เสด็จทรงช้างคันพลาย
 มงคตปราบทวิปสูงเจ็ดศอกเป็นพระคชาธาร ประดับคชาภรณ์เครื่อง
 มั่นมั่งถางข้างแตรความญ เครื่องสูงสำหรับราชณรงค์แท้โดยขนาด มี
 หมู่ทหารถือบาบตั้งหมิ่นหมิ่นด้อมพระคชาธาร พระเจ้าแปรทรงอถังการ
 เครื่องพิไชยยุทธ ทรงช้างคันพลายเทวนาคพินายสูงหกศอกกัณเจ็ดนิ้ว
 เป็นพระคชาธาร ประดับคชาภรณ์เครื่องมั่น มีความญแถกต่างข้าง
 ยกเป็นกองนำ มีทหารดาบธองมือพนหาร้อยด้อมพระคชาธาร แถ

ข้างทำพระยารามัญกับคงทงกระบวนกรรกงเปนชนิด เหล่าพยุหโยธา
 หาญเดินเท้าถือธรรพธำตราดาษโดยกระบวน ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดี
 ก็ยก พยุหโยธาทวยหาญ ออก ตั้ง ยิง ท้องทุ่ง ตรง หน้าทัพ ส้มเด็จพระมหา
 จักรพรรดิ ห่างกันประมาณร้อยเดิน เสด็จขึ้นพระคชาธารคอยฤกษ์
 จึ่งตรัสให้พลม้าว่าทวนชักชิงคดองกันไปให้พลเริงหน้าทัพ ฝ่ายพลเครื่อง
 เต็มเค้นรำร้องเฮฮาเปนกุดาหัด ฝ่ายพลคาบคิงคาบต้องมอกรำพ้อเตยว
 กันไปมา ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าหงษาวดีทอดพระเนตรบนอากาศ
 เห็นพระอาทิตย์แจ่มดวงหมดเมฆหมอก แด่วคิฆมราชบินนำหน้าทัพ
 ครั้นเห็นศุภนิมิตราชฤกษ์ดังนั้น ก็ให้ตนซึ่งไชยอุโฆษแตรสังข์ซึ่ง
 อินทภรชนพร้อมกัน ก็ตรัสให้ขับพลเข้าโจมตีทัพสมเด็จพระมหา
 จักรพรรดิ ฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิตรัสให้แยกพลเปนปีกกา
 พลโยธาหาญทั้งสองฝ่าย บ้างให้ให้เป็นโกตาหัด เข้าปะทะประจันต์
 พันแทงแย่งยุทธ์ยิงปืนระดมธำตราธุมการตระหัดไปทั้งอากาศ พลทั้ง
 สองฝ่ายบ้างตายบ้างดำบากกตงกตาดเกิดอนท้อท่งเป็นอันมาก ส้มเด็จพระ
 พระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ก็ขับพระคชาธาร เข้าชนข้างกอง หน้าพระ
 เจ้าหงษาวดี พระคชาธารเสี้ยทให้หลังซำคักเอาไว้ไม่อยู่ พระเจ้า
 แปรได้ท่ายซำคักดังนั้น ขับพระคชาธารตามไล่ข้างพระมหาจักรพรรดิ
 พระสุริโยไทยเห็นพระราชดำมเดี่ยวที่ไม่พนมมือซำคัก ทรงพระกตัญญภาพ
 ก็ขับพระคชาธารพลายทรงสุริยกระษัตริย์ตั้งอกอกรับ พระคชาธารพระ
 เจ้าแปรได้ต่างแบกถนัด พระคชาธารพระสุริโยไทยแห่งหนายเดี่ยวที่
 พระเจ้าแปร จ้วงฟัน ด้วยพระแสง ของง้าว ต้องพระอึงดำ พระสุริโยไทยขาด
 กระทั่งถึงราวพระถันประเทศ พระรามเสด็จกับพระมหินทราชาธิราชก็ขับ

พระคชาธารถนจะเข้าแก่พระราชมารดาไม่ทันที่ พอพระชนนัสั้นพระชนม์
กับคชช้าง พระพี่น้องทั้งสองพระองค์ถอยรอนรับข้าศึกกนพระศัพดมเด็จพระ
พระราชมารดาเข้าพระนครได้ โยธาวพระนครแตกพ่ายข้าศึกก็รบ
ตายเป็นอันมาก ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าจึงให้เชิญ
พระศัพดมเด็จพระวิโยไทยผู้เป็นพระอรรมเหษมาไว้ด้วยตถส่วนหลวง.

๑ ครน รุ่งชน พระมหาอุปราชา แต่ง พตเข้าค้ายพระสุนทรสงคราม ๆ
ต่อรบข้าศึกเป็นสามารถแต่พตเข้าจนพตบค้ำ คักหนุแน่นเข้าหักค้าย
พระสุนทรสงครามแตก เสียค้ายบ้อมจำปา พตตายลำบากมาก.

๑ รุ่งชนส้มเด็จพระเจ้าหงษาอดีต ทรงข้างคันพตตายกามกวมสูง
เจ็ดศอกคัวทาแดง เด็ดจยกพตมาถึงทุ่งตุมพดี ให้ทหารเดินเท้าทรง
ตามทิวไม้ดองฟากทุ่ง เด็ดจอินข้างชพระหัดถ ให้ทหารมาห้วยร้อยเข้า
ย่นาค้ายพระยาจักรี พระยาจักรีกับขบทหารออกรบ ฝ่ายนายทหาร
หงษาซึ่งข่มตรงดองชายท่งนเห็นได้ ทกยกออกโจมตีโอบตงไปเปนทัพ
กระหนาบจนโกตค้าย ทหารม้ก้ดาได้ตตุมบอนฆ่าพันทหารพระยาจักรี
ตมตายเป็นอันมาก พระยาจักรีแตกทหารทงปวงเดี่ยวที่ถาดเข้าพระนคร
ครนได้ค้ายพระยาจักรีแล้ว ส้มเด็จพระเจ้าหงษาคัดเด็ดจกตบยงค์ค้าย
หลวง ทหารมาทได้ ค้คะชาวพระนครไปประมาณสี่ดวน ทมได้ ค้คะ
ประมาณดวนหนึ่ง ส้มเด็จพระเจ้าหงษาคัดตคีให้ปลกร้านชน แต่ง
เครื่องมัจฉมังษาดูรบานให้รับพระราชทาน ที่ไม่ได้ ค้คะนนิให้รับพระ
ราชทานได้ถนวัน ให้ทหารซึ่งได้ ค้คะมารับพระราชทานนวันนั้น
รดาต่างมอดตงมา ครอบสำนวนให้พน โทษ.

๑. ฝ่าย ส้มเต๋จ พระมหาจักรพรรดิ ราชาราชเจ้า ตรัส แก่ มุขมนตรี ว่า ทหารหงษา ยังกำลังถาวรเริงอยู่ ทั้งเสบียงอาหารก็ยังไม่ขาดสิ้น จำจะ รักษามั่นหนองไฉ่คึกการเดือน คอยทัพเมืองพระพิศณุโลกซึ่งจะลงมา ขนานบ้นด้วย แล้วจะคิดเอาปืนใหญ่ต่างค่ายทำตายความคิดให้อ่อนลง จึงค่อยคิดการเอาไชยชานะเมื่อภายหลังเห็นจะได้ โดยง่าย มุขมนตรี ทั้งหลายก็เห็นด้วย จึงให้เชิญบ้นนารายณ์สังหารตรงด้าเถาะฉอนไปทาง บ้านบ้อม แแต่ทัพบกบ้องกันต้องฝังฟากชนไปถึงชนอนปากคู ทหาร รามัญมาคงกองร้อยคอยเหตุอยู่ ก็เอาข่าวเข้าไปทูลแก่พระเจ้าหงษาวดี ว่าชาวพระนครหนีด้าเถาะชนมา มีทัพบกบ้องกันต้องฝังฟาก เห็นที่ จะบรรทุกันปืนใหญ่ชนมาต่างค่าย ทูลยังมีขาดคำชาวพระนครยิงปืน นารายณ์สังหารไป กระสุนตกลงในค่าย โกตพัลลภพตาสมเด็จพระเจ้า หงษาวดี ๆ ให้เอากระสุนปืนมา สรรองพัลลภให้ เด็กค่ายไปตั้งค่ายหลวง ณ พุกเถา อยู่ตามวันส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวดีได้ตั้งทรงช้างพระที่นั่งกระ โจฉมทองยกพล กองหลวงออกจากค่ายข้ามโพธิ์ตามคั่นมาตามทุ่งพะเนี้ยค เต็ดจย่นข้างอยู่ณวัดตามพิหาร ตรัสให้พระมหาอุปราชาค้อนพดเข้าห้ก พระนคร จึงพระยารามให้เอาปืนนารายณ์สังหารตรงได้ด้าเถาะไม้รักแม่ นางไฉ่ชนไปยิงค่ายส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวดี บ้นถีบท้ายด้าเถาะจมตง กระสุนปืนชนไปถกถึงพระมหาโพธิ์ใหญ่ประมาณสามกำเคษ ขาดตก ดงโกตข้างพระที่นั่งส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวดีประมาณ ๓ วา ขณะนั้น ชาวบ้อมมหาไชยก็ยิงปืนใหญ่ระดมมาต้องพลหงษาวดีตายมากนัก จะ ปลัดเอาพระนครไม่ได้ ส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวดีก็เด็ดจยกทัพถีบยัง พัลลภตา.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหาธรรมราชาแจ้งข่าวขึ้นไปว่ากองทัพสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีมาคิดพระนครศรีอยุธยา ก็เกณฑ์ทัพเมืองพระพิษณุโลก เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย เมืองพิไชย เมืองพิจิตร เป็นคนห้าหมื่น ตกลงมาถึงเมืองไชยนาทบุรี ตั้งค่ายมั่นสองฝั่งปาก แดง กองร้อยลงมาตั้งถึงแขวงสิงคบุรี พอพบสมิงจะครานสมิงมะตุ่มคุมทัพข้ามพันไปลาดหาเสบียง กองร้อยชาวพระพิษณุโลกเห็นรามัญมากกว่าถ่วงหน้ พวกรามัญเอามาได้สะพัดจับได้สองคนคุมตัวลงมาถวาย สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีครีคร่าถามนายมั่นบ่นยาวนายคงหนดให้ การกราบทูลว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชผู้ครองเมืองพระพิษณุโลก แจ้งขึ้นไปว่าทัพกรุงหงสาวดีมาคิดพระนครศรีอยุธยา จึงยกพลเมืองพระพิษณุโลก เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย เมืองพิไชย เมืองพิจิตร เป็นคนห้าหมื่นลงมาช่วยตีกระหนาบ บัดนั้นมาตั้งอยู่ไชยนาทบุรี แดงให้พันโจมจตุรงค์พันยงใจหาญคุมข้าพเจ้าคนร้อยหนึ่งมาตั้งทัพ สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีแจ้งดังนั้นก็แยมพระโอรส แล้วครีคร่าว่า อ้ายสองคนนี้ให้ โทณศรีสะเดี้ยปล่อยขึ้นไป ให้ทูตพระมหาธรรมราชา ว่าซึ่งจะตงมาเป็นทัพกระหนาบนั้นเราคอยอยู่ ถ้ามีตงมาก ไหมนไวจะขึ้นไปหา สมิงจะครานรับตั้งสมเด็จพระเจ้าหงสาวดี ก็เอานายมั่นบ่นยาวนายคงหนดไปโทณ ศรีสะเดี้ยก็คุมขึ้นไป บด้อยถึง แขวง เมืองสิงคบุรี นายมั่นนายคงก็ขึ้นไปถึงเมืองไชยนาท ให้ขุนนางนำเผ้ากราบทูลเนื้อความซึ่งสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีตั้งมานั้นให้ทราบทุกประการ สมเด็จพระมหาธรรมราชา ครีคร่าถามว่า เอง เข้า ไปถึง สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีนั้น เห็นรพตประมาณเท่าใด นายมั่นบ่นยาวนายคงหนดกราบทูลว่า

ข้าพเจ้ามิได้เที่ยว เห็นแต่ดวงค่ายหุดวงนพอเค็มทุ่งพุทเถา ต้มเค็ญ
พระมหาธรรมราชา จึงตรัสแก่มุขมนตรีว่า ซึ่งต้มเค็ญพระเจ้าหงษาวดี
ตรัสตั้งมาทงนงจะจริงฤ มุขมนตรีทั้งปวงกราบทูลว่า ต้มเค็ญพระ
เจ้าหงษาวดีนค่างคน ไต่ยินเด่าฎากันว่าตรัสตั้งใดเป็นตั้งจริง ต้มเค็ญ
พระมหาธรรมราชาตรัสว่า อันการสงครามจะพัง เขาเป็นตั้งจริงนยากนัก
เกตุออกเกรงเราจะกระหนาบเดหากดำทับไฉ้เด็กไปโดยทางมา จำจะ
แต่งทัพไปตั้งไว้ดัดที่ แล้วตรัสให้ทัพพระยาสวรรค์โลก พระยาสุโขไทย
ต้องทัพคนต้องหมื่นยกดงไปตั้งเมืองอินทบุรี.

๑ ฝ่ายต้มเค็ญพระเจ้าหงษาวดี ตรัสให้ ไปตั้งพระมหาอุปราชาให้ตั้ง
ค่ายทุ่งหินตราเดี่ยว จะได้คิดการบริวารเมือง รุ่งขึ้นวัน ๓ ๓ ๔ ค่ำเพลา
เช้าตรู่ พระมหาอุปราชาก็ยกพลทหารไปตั้งค่ายเจ้าพระยามหาเสนา เจ้า
พระยามหาเสนานายทัพนายกองต่อสู้เป็นด้ามารชชัคคักหักเอามีได้ พระ
มหาอุปราชาโกรธ เสด็จ บ่ายข้างไปยืน ตรงนาค่าย ห่างประมาณสามเด้า
ให้ประกาศแก่นายทัพนายกองว่ามีได้ค่ายเพลานี้จะตักศิระเสียบเดี่ยว นาย
ทัพนายกองกตัญญูต่อพลทหารตบดิ่งหนุนแน่นกันเข้าไป พันค่ายหักเข้าได้
เจ้าพระยามหาเสนานายทัพนายกองไพร่พลแตกถาดดงคดองน้ำ ข้ามไป
ฟากวัดมเหยงค์ ที่บ่อยเจ็บล้มตายในน้ำก็มาก พระมหาอุปราชาก็ยก
กองทัพกลับไปค่าย จึงเสด็จไปเฝ้าต้มเค็ญพระเจ้าหงษาวดี กราบทูล
ซึ่งมีไชยได้ค่ายให้ทราบทุกประการ.

๑ ขณะนั้นไพร่พลในกองทัพขัดเสียบียง แต่งกองออกถาดหาก็มิได้ ที่
ไต้ข้างซ้อชายแก่กันเป็นทนานละเพื่อง ท้าวพระยาพระหุดวงหัวเมืองเอา
เนือความกราบทูลต้มเค็ญพระเจ้าหงษาวดี ๆ ตรัสปฏิเสธหาญความคิดท้าว

พระยานายทัพนายกองทั้งปวงว่า เดี๋ยวนี้ยังอาหารล้นชด้นอยู่ด้วย ๆ ก็จวน
 เทศกาดฟ้าฝนจะทำการข้าวฉันมิได้ จำจะเลิกทัพกลับไป แต่ทว่าจะไป
 โดยทางใดดี ท้าวพระยามุขมนตรีปรึกษาหารือกันว่า ถ้าเสด็จไป
 ทางเมืองกำแพงเพชรออกด่านแม่ตะมานั้น กองทัพฝ่ายเหนือก็มาตั้ง
 มั่นรับอยู่ณเมืองไชยนาท เกิดอกราชการจะคิดพันซ้ำไป ไพร่พดจะ
 ชด้นโดยเสบียงอาหาร เห็นจะเสียท่วงที แม้นเสด็จไปทางกาญจนบุรี
 แรกมาเห็นจะสะดอก ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีศรีศว่า ซึ่งจะกลับไปทาง
 กาญจนบุรีนั้นเห็นจะชด้นอีก ด้วยเหตุว่ากองทัพเรายกเหยียบเมืองมา
 เเสบียงอาหารยับเยินชด้นอยู่แล้ว ประการหนึ่งได้สั่งไปถึงพระมหาธรรม
 ราชว่าให้ลงมา มิมาเราจะขึ้นไปดี แต่พระมหาธรรมราชามิลงมา
 ค้ำรายจะคั่งมันรบ แต่ก่อนเสบียงอาหารลงมาไว้มาก เห็นส้มคเน
 เรายู่แล้ว ทำไมแก่ทัพพระมหาธรรมราชาเท่านั้นเพดาเดี่ยวกี้จะแตก
 จะได้เสบียงอาหารพอไพร่พดเราไม่ชด้น ท้าวพระยานายทัพนายกอง
 ก็บังคมทูลว่า ทรงพระราชดำริห์ครั้นนคหาที่ลัดคิมได้ ส้มเด็จพระเจ้า
 หงษาวดีจึงดำริศว่า ซึ่งเราจะดำทัพไปครั้นจะคองคตงนาทงหลัง
 ด้วยเหตุว่าทัพพระมหาธรรมราชามาตั้งอยู่ไชยนาทบุรี เห็นจะรู้ถึง
 ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิ ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิจะค้พระไทยว่า
 ทัพพระราชาบุตรเขยมาคั่งคตักกระหนาบอยู่แล้ว ค้ำรายจะคั่งทัพตาม
 คตักทัพพดเราเปนมั่นคง เราจำจะคิดเอาไชยชำนะทงนาทงหลังให้
 คตักคต้อมพระราชาโองการกำหนดให้ทัพพระยาพิธิม ทัพพระยาตะเคิง
 ทัพพระยาเสียง ทัพพระยาคองอู ทัพพระยาจิตคอง ห้าทัพทัพตะถาม
 หมั้น เปนคนตีบห้าหมั้น ให้พระเจ้าแปรเปนมแม่กองยกไปนำ ถ้าพบ

ทัพพระมหาชรรมราชาตั้งแห่งใดตำบลใดให้ตั้งแตกแต่ในเขตเดียว ถ้า
ถ่วงราตรีไปจะเอาที่คั่นนายทัพนายกองเดี่ยบบแทนเขตย แต่ให้ทัพพระมหา
อุปราชารั้งท้าย ถ้ามีทัพพระนครศรีอยุธยาตามให้คิดทัพพอทัพซุ่ม
หุ้มจับเอาตัวนายทัพนายกองให้ได้คนหนึ่งสองคน ถ้ามีได้ตั้งจะเอา
พระมหาอุปราชาเป็นโทษถึงต้นชีวิต แต่ให้นายทัพนายกองจัดแจงให้
พร้อม อีกดำมฉันจะเลิกทัพจากพระนครศรีอยุธยา.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าแจ้งว่า สมเด็จพระมหา
ชรรมราชายกกองทัพเมืองพระพิศณุโลก เมืองสุวรรณโคตก เมืองสุโขทัย
เมืองพิษย เมืองพิศิตร คนห้าหมื่นมาตั้งไชยนาทบุรี ทัพหน้ามาตั้ง
เมืองอินทบุรี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดีพระไทยหนักครัดแค้นชมนครว่า
ถ้าสมเด็จพระเจ้าหงษาวดีรู้ว่าทัพพระมหาชรรมราชา ยกมา เห็นไม่อยู่ช้ำ
ดีร้ายจะเลิกไป ถ้าไปทางเหนือสมคเนรา จะได้กระทบหลังซ้ำเติมถนัด
เกตุอกจะหักไปทางสุพรรณบุรีจะสกัดซ้ำเติมไม่เต็มที พระสุนทรส่ง
ความทูลว่า อินสมเด็จพระเจ้าหงษาวดีประกอบด้วยกำลัง ๓ ประการ
คือกำลังความคิด ๑ ทัพดมาก ๑ มีทหารกล้าแรง ๑ เห็นไม่ไปทาง
สุพรรณกาญจนบุรี ด้วยเหตุว่าเป็นคันทงมาเดบียงอาหารยับเยิน
เสียสิ้นแล้ว เห็นจะเดินทางเหนือหมายค้เอาเดบียงอาหารในกองทัพ
สมเด็จพระมหาชรรมราชานอก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เห็นด้วย จึง
ครัดว่าถ้าดังนั้น พระสุนทรส่งครามดีเป็นเจ้าเมืองสุพรรณบุรีช้เงิน
บ่าทาง ให้คุมทัพ ๕๐๐๐ ตบออกไปเขตค่าพรงัน ให้ตั้งซุ่มสกัด
คอยโจมตีทัพพระเจ้าหงษาวดีให้ได้บาเห็นจมีอมา ถ้ามีได้สกัดสำคัญ
มาจะเอาตัวเป็นโทษ พระสุนทรส่งครามก็รับพระราชโองการถวาย

ทานบนไว้ ด้วยทัพไปตามพระราชกำหนด ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ตรัสว่า ถ้าพระเจ้าหงษาวดีเด็กทัพไปทางเหนือคฤคำพระสุนทรสงคราม
 ว่านั้นผู้ใดจะตาม จึงพระเจ้าตูกเรือพระรามเศวต พระมหินทราราช
 กราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งต้องขอยกตามทัพพระเจ้าหงษาวดี
 ให้เป็นบำเหน็จมือ ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับบัญชาตาม.

๑ ครั้นวัน ๑ ๖ ๔ คำเพลาสองยามถึงกำหนด พระเจ้าแปร พระยา
 พลัม พระยาตะเคิง พระยาเลี้ยง พระยาตองอู พระยาจิตรตอง กี่
 เด็กทัพเดินเปนกองนำ ทัพหัตถวงส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีเดินเป็นอันดับ
 แดทัพพระมหาอุปราชาก็เดินเปนกองหลัง พระมหาอุปราช่าแต่ม้า ๕๐๐
 ให้อยูรงท้ายคอยเหตุ ถ้าเห็นทัพตามประมาณพันหนึ่งให้มาบอกม้าหนึ่ง
 ถ้าพลประมาณสองพันให้มาบอกสองม้า ถ้าพลประมาณสามพันสี่พัน
 ห้าพันให้ ไปบอกสามม้าสี่ม้าห้าม้าเป็นกำหนด ฝ่ายทัพหน้าเดินตาม
 คตองบางแก้วไปตามทิวทุ่งด้าแม่น้ำใหญ่ เพื่อรพตช้างม้ามากจะได้
 อาไศรยน้ำ.

๑ ครั้นเพลารุ่งเช้าชาวพระนครรู้ว่าทัพพระเจ้าหงษาวดีเด็กไป มุขมนตรี
 ตรัสเอากิจจากกราบทูลส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าทัพพระเจ้าหงษาวดี มีได้ยก
 ไปทางเมืองกาญจนบุรี ไปทางแนวแม่น้ำใหญ่ ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ตรัส
 ให้พระเจ้าตูกเรือทั้งต้องพระองค์คุมทัพหมื่นหนึ่งยกตาม.

๑ จึงพระรามเศวต พระมหินทราราช ปฤกษากันว่าซึ่งทัพดำไปใน
 วันหนึ่งต้องวันเห็นจะระวงหนัก จะคิดกองทัพรับเป็นสำมารถ อันจะ
 รับจุโถมเข้าคั่นจะเอาไชยชำนะยาก จะค่อยสกัดตามไปวันหนึ่งต้อง
 วันให้ประมาทงก่อน ประการหนึ่งจะได้จวนกระหนทัพส้มเด็จพระมหา

ธรรมราชา พระว่าพะวังเป็นต้องฝ่าย เราจึงเข้าโจมตีเห็นจะได้ไชย
 ชำระโดยง่าย ครั้นปลุกษากันแล้วก็ยกถนัดตามไปแต่ห่าง ๆ ประมาณ
 กี่วัน ฝ่ายทัพพม่ากองนำไปถึงเมืองอินทบุรีเห็นค่ายใหญ่สองค่าย ก็ถลัน
 มาแจ้งแก่นายทัพนายกอง พระยาพิลิม พระยาตะเคิง พระยาเดียง
 พระยาทองอยู่ พระยาจืดทอง ตี่ใจ ต่างคนต่างตัวซึ่งข้างพ่ายกัน
 สืบประทนระยัค้อนพลเข้าค่าย พระเจ้าแปรทรงช้างพลายมณีนคร
 กนพระกตไปยื่นให้ทหารเข้าหักค่าย เห็นทหารหงษาตีกให้ถล่ม
 แกว่งหอกดาบดาแข่งกรูเข้าถอนชวาก หนามปืนบ้าย หักค่ายเป็นโกตาหุด
 ทหารในค่าย ก็วางปืนใหญ่ น้อยออกไป ต้องพลมอญ ต้มตายเป็นอันมาก
 พระยามอญก็ยิงหนุนเนื่องหนักเข้ามา ยศค่ายแตกค่ายจนถึงได้แทงพัน
 กันเป็นลำมารถ พลพม่ามอญก็เข้าค่ายได้ ได้ตมบอนฆ่าฟันไทย
 ตายเป็นอันมาก ซึ่งเห็นหนักหนักระจัดกระจายชนมากราบทุตดมเด็จพระ
 พระมหาธรรมราชา โดยซึ่งเดี่ยแก่ข้าศึกนั้นทุกประการ พอผู้ตั้งไป
 สอดแนมฟังราชการณกรุงเทพมหานครกลับคืนมาทูลว่า ทัพพระเจ้า
 หงษาตึกเด็กชนมาทางเหนือตั้งแล้ว ต้มเด็จพระมหาธรรมราชา แจ้ง
 ว่ากำลังศึกถ้ามักเหลือกำลังตั้งนั้นเห็นจะรับมืออยู่ คิดจะเด็กหัดก็
 ให้พันทัพไปชุมนุมอยู่ณป่าเนินฟากควนออก แล้วจะคอยตามสกัดตี
 จึงครึกกำหนดให้นายทัพนายกองเด็กออกจากค่ายให้เป็นหมวดเป็นกองกัน
 นายทัพนายกองก็ทำตามพระราชบัญญัติทุกประการ พอกองทัพพระเจ้า
 แปรยกมาถึงเห็นค่ายเปต่าตั้งอยู่ณเมืองไชยนาท แต่กับออกดมมายัง
 กองทัพหลวง ขณะเมื่อวันก่อนนำค่ายพระยาสุวรรณโคต พระยา
 คู่ไชไทยณเมืองอินทบุรีนั้น พระมหาอุปราชาศรีปลุกษานายทัพนาย

กอดว่า ทพเรามาถึงต้องวันตามวัน ซึ่งทพพระนครศรีอยุธยา
 ได้ตามคตินั้น ขรอยจะคิดเกรงว่าเราแต่งทพบ่อนั้นระวงษ์ผู้มีได้ประมาณ
 จะค่อยสักคตามมาต้องวันตามวันให้เราประมาณก่อน ประการหนึ่งจะ
 ให้ปะทะทพฝ่ายเหนือ ซึ่งตั้งอยู่ณเมืองไชยนาทเมืองอินท จึ่งจะโจมตี
 ด้ให้เราพะว่าพะวง เห็นจะคิดตั้งนั้นมั่นคง จำจะช้อนความคิดชาว
 พระนครศรีอยุธยา จับเอานายทพแต่ไพร่ไปถวายเป็นเด็จพระบิดาให้
 เปนบำเหน็จมื่อจ้งได้ ครุคมีทพชาดคำเห็นมาเร็วช้นมาตีบมา พระ
 มหาอุปราชก็แจ้งว่ามทพมาประมาณหม่นหม่น จึ่งให้ตั้งมิงพิตเบิด
 ตั้งมิงพิตเบะ คุมทพห้าพัน น้ำต้องร้อย ยกไปตั้งช่มอยู่ตามทิวไม้ชายทุ่ง
 กำหนดว่าถ้าเห็นทพตามมาอย่าเพื่อให้ค้ก่อน ให้ถ่วงถ่าช่นมา ต่อ
 ด้ ยืนเดียงบ่นรบจ้งให้ โจมตี ค้อนท่ายจับเอาตัวนายทพ นายกองให้จ้งได้
 ตั้งมิงพิตเบิด ตั้งมิงพิตเบะ ก็ยกไปช่มอยู่ตามกำหนดรบตั้ง แล้วก็เดินทพ
 ช่นไปตั้งอยู่ทางประมาณสองร้อยเดิ่น

๑ ฝ่ายพระรามเศวร พระมหินทราราช ดาริหว่าจันเห็นทพ
 หงษาจ้จะถึงเมืองอินทบุรี จะได้รับพุงคิดพันกับทพฝ่ายเหนืออยู่เดื่อ
 ด้รบเร่งเดินทพหวังจะโจมตี ขณะนั้นตั้งมิงพิตเบิด ตั้งมิงพิตเบะ เห็น
 ทพยกมากี่ตั้งบ ตั้งเกิดดูเห็นข้างที่หนึ่งหลังคาทองต้องข้างก็แจ้งว่าเป็น
 นายพด พอได้ยืนเดียงบ่นทพพระมหาอุปราช ก็ยกออกโจมตีค้ค้เอา
 ตรงข้างที่หนึ่ง ทพชาวพระนครไม่นรค้ค้ก็แตกฉาน เหน็ดรามัญ
 ก็ถ่อมจับเอาตัวพระรามเศวร พระมหินทราราช กับมหาดเด็กท่าย
 ข้างสองคนไปถวายเป็นเด็จพระบิดา ๆ ก็พาไปถวายเป็นเด็จพระราชบิดา
 พร้อมกันกับคนพระเจ้าแปรซึ่งให้ตั้งมาทูลว่า ค่ายเมืองไชยนาทบุรี

ก็เลิกหนีไปแล้ว ส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวดีที่ประเทศไทย ก็เสด็จไปตั้ง
 ประทับแรมอยู่ณเมืองไชยนาท จึงให้เอาพระรามเสด็จ พระมหินทรา
 ชีราชเข้ามาแล้วครั้นว่า เจ้าทั้งสองดีเป็นข้าศึกกับเรา บัดนี้เราจับ
 ได้แล้วจะคิดประการใดเล่า พระรามเสด็จ พระมหินทราชีราช กราบ
 บังคมทูลว่า ข้าพระองค์จนอยู่แล้ว จะฆ่าเดี๋ยวก็จะตาย ถ้าพระองค์
 โปรดพระราชทานชีวิตไว้ก็จะรอด ส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวดีได้ฟังก็แย้ม
 พระโอษฐ์ แล้วครั้นให้พระมหาอุปราชเอาพระรามเสด็จ พระมหินทรา
 ชีราชไปคุมไว้

๑ ฝ่ายนายทัพนายกองซึ่งแตกจากทัพพระรามเสด็จ พระมหินทรา
 ชีราช กลับไปพระนคร เขาเห่คุกราบทูล ส้มเต๋จพระมหาจักรพรรดิ
 ราชาชีราชเจ้าได้ทรงทราบดังนั้น ก็ตกพระทัยโทมนัสถึงส้มเต๋จพระ
 โอรสทั้งสองพระองค์นั้น แล้วแต่งพระราชดำสั่งให้พระครูปริหิต ขุน
 หลวงพระเกษม ขุนหลวงพระไกรสี ถิ่นมาทางเรือขึ้นไปถึงเมือง
 ไชยนาท ท้าวพระยารามัญนำเข้าเฝ้าทูลถวายพระราชดำสั่งแต่พระเจ้า
 หงษาวดี แต่ในลักษณะนั้นว่า พระราชดำสั่งส้มเต๋จพระมหาจักร
 พรรดิราชาชีราช เจ้าพระนครศรีอยุธยา ขอจำเวญทางพระราช
 ไมตรีมายังส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวดี ผู้มีอัครภาพใหญ่ยิ่งกว่าชาติราช
 ราชัตริย์ดำนันต์ในชมพูทวีป ด้วยพระองค์ยกพยุหโยธาทัพมากระทำ
 ยุทธนาการกับพระนครศรีอยุธยา เป็นที่สำเวญราชทูไทยในบรม
 ราชัตริราชโดยชาติประเพณี แต่เลิกทัพกลับไปโดยปรกติมิได้แพ้
 พ่าย ฝ่ายราชโอรสแห่งขามิได้รู้ในเชิงพิไชยยุทธยกติดตามมาดี กอง
 ทัพพระองค์จับไว้ได้นั้น โอรสทั้งสองถึงซึ่งปราไชยอยู่แล้ว อุประมา

คุณผู้ใดไปดกอันค้องแล้วพบเงรไต้กรงซังไว้ ขอบพระองค์อย่าได้มี
 ธิาฆาฏของเงรเดย จงปล่อยโอรสแห่งข้าพระองค์ให้ คินมาพระนคร
 ก็จะเป็นเกียรติยศแห่งพระองค์สืบไปตราบเท่ากตปาด้าน ส้มเด็จพระ
 เจ้าหงษาวดีได้ทรงทราบในลักษณะพระราชดำณดั่งนั้น ก็แย้มพระโอษฐ์
 แล้วครึ้แก่ผู้จ้าทูตพระราชดำณว่า ส้มเด็จพระเจ้าพี่เราให้มางอนง้อ
 ขอบพระราชโอรสแล้วเราอนุญาตให้ จังดำรงค์ตั้งพระรามเศวต พระ
 มหินทราริราชว่า เจ้าทั้งสองจงไปทูลแก่พระราชบิดาว่าเราขอข้าง
 พตยครึ้มกต ข้างพตยมกตทอปี ต้องข้างไปชมเด้นนครหงษาวดี
 พระรามเศวต พระมหินทราริราช แต่ผู้จ้าทูตพระราชดำณก็กราบ
 ถวายนังคมดาสมเด็จพระเจ้าหงษาวดี มายังพระนครครึ้อยุทธยา พระ
 ราชโอรสทั้งสองพระองค์กราบทูลพระราชบิดาว่าซึ่งตามค้กองท้กตบิให้
 ข้าค้กจับได้ ให้เสยพระเกียรติยศ โทษณิดถึงสันชิวตออยู่แล้ว ขอบ
 พระราชทานโทษครึหนึ่งก่อน ส้มเด็จพระราชบิดาก้ประทานโทษให้
 พระรามเศวต พระมหินทราริราช จังกราบทูลว่า ส้มเด็จพระเจ้า
 หงษาวดีตั้งมาให้ทูลขอข้างพตยครึ้มกต ข้างพตยมกตทอปี ซึ่ง
 ชนงาต้องข้าง ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชก็ครึศ้ปฤกษาคด้วย
 มุขมนตรีทงปองว่า พระเจ้าหงษาวดีขอข้างพตยครึ้มกต พตย
 มกตทอปี ต้องข้างนี้ ควรจะให้ฤาประการใด ท้าวพระยามุข
 มนตรีกราบทูลว่า พระเจ้าหงษาวดีให้พระเจ้าตูกเชอต้องพระองค์คิน
 มานันก็เปนทางพระราชไมตรีอยู่ ขอบให้ข้างพตยต้องข้างคอบไป
 จังจะควร ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าก็ครึศ้ให้กรมข้าง
 คุมข้างทงต้อง รับขนไปถวาย ส้มเด็จพระเจ้า หงษาวดี ณเมืองไชยนาทบุรี

สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีศรีให้พม่ามอญรับ แด่ข้างพยายศรีมังค
 พลายมังคทวี่ปเห็นหมอกความญิตเดียงก็อาตวาดเอาไว้มือยู่ ใต้แห่ง
 ข้างแห่งคนอุ้นวายทงกองทัพ สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีศรีคิดว่าเสียตาย
 เหลือมือพม่ามอญนัก ให้กรมข้างเขาคันลงมาเกิด กรมข้างกราบ
 ถวายบังคมตา ตงมาพระนครศรีอยุธยา ทุดประพุดิเหตุแก่
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกประการ ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีให้จ่าย
 เต็มยั้งอาหารไพร่พลเสร็จแล้ว ก็เสด็จยกทัพหลวงไปเมืองหงสาวดี
 โดยทางเมืองกำแพงเพชรออกด่านแม่ตะมา

๑ ฝ่ายพระมหาธรรมราชาที่เสด็จลงมาเฝ้า ทุดสมเด็จพระมหา
 จักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ซึ่งได้รับกับทัพหงสาวดีทุกประการ ครั้น
 กองทัพสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีไปแล้ว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชา
 ธิราชเจ้าให้แต่งการ พระราชทานเพลิงพระศพพระสุริโยไทย ซึ่งขาดคอข้าง
 เสร็จแล้ว สมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ถวายบังคมตากลับขึ้นไปยัง
 เมืองพระพิศณุโลก

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ให้สถาปนาที่พระ
 ราชทานเพลิงนั้นเป็นพระเจดีย์วิหารเสร็จแล้ว ให้นำมอญศัพทวรรค
 แล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรัสว่าไพร่บ้านพลเมืองศรีสัตนาปากใต้เข้าพระ
 นครครั้นน้อย หนีออกอยู่ป่าดงห้วยเขาคั่นไม่ได้เป็นอันมาก ให้
 เขาบ้านท่าจันตั้งเป็นเมืองสมุทรสาคร ให้เขาบ้านตลาดขวัญตั้งเป็น
 เมืองนนทบุรี ให้แบ่งเอาแขวงเมืองราชบุรี แขวงเมืองสุพรรณบุรี ตั้ง
 เป็นเมืองนครไชยศรี แล้วปลุกษาว่ากำแพงเมืองนนทบุรี เมืองนคร
 นายก เมืองสุพรรณบุรี สวมเมืองนี้ ควรจะตั้งเสียฤาจะเอาไว้

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระมหากษัตริย์ไทย กับมุขมนตรี
พร้อมกันปลุกชากราบพูดว่าจะให้ไปรับหัวเมืองนั้น ถ้ารับได้ก็จะเป็น
คุณ ถ้ารับมิได้ข้าศึกจะเอาไครย ให้รอกำแพงเสียดีกว่า สมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวกับบัญชาตาม แล้วให้ตั้งพิจารณาเดชะตั้งกัสมพรรค
ได้ตั้งกรรจนำเครื่องแค้นเคษ.

๑ คักราช ๘๐๖ ปีมีโรงฉก ฝ่ายพระศรีศัลย์ของพระแก้วฟ้า
พระองค์เอามาเตงไว้จนอายุได้สิบสามปีสิบสี่ปี จึงให้ออกบวชเป็นสาม
เณรอยู่วัดราชประดิษฐาน พระศรีศัลย์มีได้ตั้งอยู่ในกตัญญู ของ
สมเด็จพระพุทธบิดการกระบถ ครั้นทราบจึงดำรัสตั้งเจ้าพระยามหาเสนา
ให้จับ เอาตัวพระศรีศัลย์ มาพิจารณาได้ความเป็น สัจหาให้ประหารชีวิต
เสียไม่ ให้แต่คุมเอาตัวไว้ณวัดธรรมิกราช ห่มจำยอดเป็นผู้คุม ครั้น
จวนเข้าพระวิธสาทรง พระมหากษัตริย์ดำรัสว่าพระศรีศัลย์ ซึ่งเป็นโทษคุมไว้
นั้นอายุจะได้อุปสมบทเป็นภิกษุภิกษุอยู่แล้ว ให้เอามาอุปสมบท จึง
ทราบว่าพระศรีศัลย์หนักก่อนจนถึงสามวัน ไปชุ่มพตอยู่ณม่วงมดแดง
ทรงพระกรุณาดำรัสให้เจ้าพระยามหาเสนาไปตาม ฝ่ายพระศรีศัลย์
ให้ไปขอฤกษ์พระพรตบ่าแก้ว ๆ ก็ให้ฤกษ์ว่า ณวัน ๗ ๗ ๘ คำ
ฤกษ์ดีให้ยกเข้ามาเถิด แต่พระยาเดโช พระยาท่ายน้ำ พระยาพิไชยรัตนฤกษ์
ห่มนกกัดัศวร ห่มนโกลนรินทร์ ซึ่งเป็นโทษอยู่ก่อนจำไว้ในที่ดังัด ให้
หนังสือฉบับออกไปในวันแรมสิบสามค่ำถึงพระศรีศัลย์ ว่าสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวครครว่ารุ่งขึ้นสิบค่ำจะเอาข้าพเจ้าทงห้าคนไปฆ่าเสีย ขอให้พระ
องค์เข้ามาแต่ในกลางคืนวันนั้นอย่าให้ทงรุ่ง พระศรีศัลย์ก็เข้ามาทางประตู
หอรัตนไชย เจ้าพระยามหาเสนาว่าพระศรีศัลย์ยกเข้ามา ก็ตาม

เข้ามาตามท่าคอย พอข้างเผือกตงมาอาบน้ำ เจ้าพระยามหาเสนา
ก็ข้างเผือกออกมารบพระศรีศักราชป็นถนน่าบางครา พระศรีศักราชว่า
เจ้าพระยามหาเสนาจะสู้เราฤๅ เจ้าพระยามหาเสนาว่าพระราชกำหนด
โทษพระองค์นี้โตโทษข้าพเจ้าฉันนี้ ก็ใส่ข้างเข้าชนกัน พระศรีศักราช
ก็ด้วยขอ เจ้าพระยามหาเสนาตกข้างตง พระศรีศักราชยกเข้าไปทาง
ประตู่ตรงซ้ายเข้าพระราชวังได้ ต้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช
เจ้าไมทนต์พระองค์ ก็ตงเรือพระที่นั่งหนีขึ้นไปเกาะมหาพราหมณ์ พระ
ศรีศักราชให้ถอดพระยาเดโช พระยาท่ายน้ำ พระยาพิไชยรัตนฤทธิ์ หมื่น
ภักดีศักร หมื่นไภยนรินทร์ออก

๑ ฝ่ายพระรามเสด็จ พระมหินทรราชาธิราช กับเสนาบดี พร้อมกันเข้า
รบพระศรีศักราชจนถึงตลุมบอน ต้มตายเป็นอันมากด้วยกันทั้งต้องฝ่าย
แต่พระศรีศักราชป็นตอของปืนตาย ต้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า
ก็เสด็จขึ้นเข้าพระราชวัง ครั้นทราบข่าวพระพนรัตนบำแก้วให้ฤกษ์พระ
ศรีศักราชเป็นแท้ ก็ให้เอาพระพนรัตนบำแก้ว แดพระยาเดโช พระยาท่ายน้ำ
พระยาพิไชยรัตนฤทธิ์ หมื่นภักดีศักร หมื่นไภยนรินทร์ ข้าเดี่ย เดี่ยบ
ไว้ฉนั้นแดงแกงกับศัพพะศรีศักราช ครั้นนั้นเมื่อน้อยขุนนาง โจทย์ว่าผัว
เข้าด้วยพระศรีศักราชแต่คอยรับพระศรีศักราช ถ้ามเป็นลัทธิศักราชให้ข้าเดี่ย
เป็นอันมาก

๑ ตุศักราช ๘๐๗ ปีมเสงลัทธิศักราช ต้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปวัง
ข้างกำแพงไทรน้อย ได้ข้างเผือกพตายสูงตั้งศอกตบนิ้วข้างหนึ่ง ให้
ขอพระรัตนากาศ

๑) ดุคักราช ๘๐๘ ปีมเมียอัฐศก เด็จไปตั้งข้างป่าเพชรบุรี ไต่ข้าง
 เลือกพตายุตั้งตั้งคอกเคษ ให้ชื่อพระแก้วทรงมาศ แต่ในเดือนสิบ
 ปีมเมียอัฐศก เด็จไปไต่ข้างเลือกค้ำบดป่ามหาโพธิ์ ตกเป็นเลือก พังแม่
 ก็เป็นเลือก

๑) ศักราช ๘๐๘ ปีมแมนพศก เด็จไปไต่ข้างป่าชเตชบุศร์ เป็น
 เลือกพตายุตั้งตั้งคอกค้ำข้างหนึ่ง ให้ชื่อพระบรมไกรสร ครั้นเดือน
 อ้ายปตายุตั้งตั้งไปไต่ข้างเลือกพตายุค้ำบดป่ามหาโพธิ์ตั้งตั้งคอกค้ำ ให้
 ชื่อพระสุริยบุญชร ครั้นนั้นพระนครศรีอยุธยาไพศาลตั้งตั้งมยุรณี ด้วย
 มั่งข้างเลือกพตายุตั้งตั้งเจ็ดข้าง พระเกียรติยศปรากฏไปนานาประเทศ
 ตั้งปวง มีกำปั่นตักค้าฝรั่งเค็ดเมืองอังกฤษเมืองวิตันตาเมืองสุรัส แต่
 ดำเภาจีนเข้ามาค้าขายเป็นอันมาก สมเด็จพระตั้งตั้งพระราชราชาคณะ
 แต่เดิณาพตยามาตย์ราชปโรหิต ถวายพระนาม พระเจ้าแผ่นดินเพิ่ม เข้าว่า
 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าข้างเลือก กฤติศัพท์ทุกไป
 ถึงกรุงหงษาว่าพระนครศรีอยุธยามั่งข้างเลือกถึงเจ็ดข้าง สมเด็จพระ
 พระเจ้าหงษาตั้งตั้งพระไทยจะใคร่ได้ตั้งตั้งข้าง จึงมีพระราชดำถนแต่ง
 ให้ตั้งตั้งโยคราษกับไพร่ร้อยหนึ่งถ้อมมาพระนครศรีอยุธยา มุขมนตรี
 นำเฝ้า แต่ในลักษณะนั้นว่า พระราชดำถนตั้งตั้งพระเจ้าหงษาตั้งตั้งผู้
 มเหศวรศักดิ์กานภาพ ปราบบุรราชชาน้อยใหญ่ให้ไปไชยไปทั่วทิศทิศ
 อันทั่ว พระยา ดำนคราษโอน โมติศนอบ น้อมถวาย สวรรณหิรัญ บุษบา
 บรรณาการจะนับมิได้ ขอจำเรียมทางพระราชไมตรีมายังสมเด็จพระ
 เษษฐาธิราชผู้ผ่านพิภพกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ด้วยแจ้งกฤติศัพท์
 ชนไปว่า สมเด็จพระเสษฐาเราประกอบด้วยบุญญาธิการเป็นอันมาก

มีเสด็จรุกรุงชวชาติพดายพังถึงเจ็ดข้าง พระราชอนุชาท่านประสงค์จะ
 ขอข้างเผือกพดายต้องข้างมาไว้เป็นศรีในกรุงหงษาวดี ให้สมเด็จพระ
 เชษฐาเราเห็นแก่ทางพระราชไมตรีพระอนุชาท่านเกิด กรุงหงษาวดีกับ
 พระนครศรีอยุธยาจะได้เป็นราชสัมพันธ์ไมตรีสนิทเสนา เป็น
 มหาอุชาของแผ่นดินเดียวกันไปคราบเท่ากัปปาด้าน ถ้าสมเด็จพระเชษฐา
 เราจะถือทฤษฎีมานะแต่รักข้างต้องข้างยิ่งกว่าทางพระราชไมตรี ก็เห็น
 ว่ากรุงหงษาวดีกับกรุงศรีอยุธยาชาติกันแล้ว น่าที่จะได้รื้อนอกถ่มณะ
 พราหมณามาคยาพระราชราษฎรทงปวง ถ่มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชา
 ธิราชพระเจ้าข้างเผือกได้แจ้งตักษณพระราชดำตั้นคั้น คริศั่งให้
 มุขมนตรีปรึกษา มุขมนตรีปรึกษว่าถ่มเด็จพระเจ้าหงษาวดีตั้นค้ำอัน
 เป็นใหญ่ในรามัญประเทศพระองค์นี้ มีกฤษฎาธิการผ่านแม่พระเดช
 เสดษานุภาพไปต้งสืบทิศ แต่ให้ม้พระราชดำตั้นเป็นทางพระราชไมตรีมา
 ขอพระยาข้างโดยตั้นทรภาพต้วตี้ แล้วถ่มเด็จพระเจ้าหงษาวดีก็ไว้ทาง
 พระราชไมตรีครั้งให้ถ่มเด็จพระเจ้าถูกเชอต้งสองพระองค์ มามากมายอยู่
 ควรให้ข้าง จะได้เป็นพระเกียรติยศไปในนานาประเทศ ฝ่ายพระ
 ราเมศวร พระยาจักรี พระสุนทรตงครามเจ้าเมืองต้วพรณบุรี ปรึกษา
 ว่าข้างเผือกเป็นศรีพระนคร ซึ่งจะไหนนไม่ควร ถ่มพระเจ้าหงษาวดีม้
 ไมตรีน ก็ขอข้างพดายศรัมคต แต่พดายมคตทอปี ซึ่งชนะงาทง
 ต้องข้าง ถ่มเด็จพระเจ้าชยหัวก็ให้แล้ว หากทว่าเอาไปมิได้ แต่ซึ่ง
 จะต้งพระยาข้างตระกุดไปนั้นจะเสี่ยพระเกียรติยศไปในนานาประเทศ จะ
 ว่าให้ โดยเกรงอานุภาพพระเจ้าหงษาวดี เอาค้ำปฤกษาต้งตองฉบับ
 กราบทูล ทรงพระกรุณาตริศว่าถ้าเรามิให้ข้างเผือกไป พระเจ้าหงษาวดี

จะยกทัพใหญ่มา ยังจะบ้องกันพระนครได้ฤๅ ส้มเด็จพระเจ้าตากสิน
พระรามเสด็จ พระยาจักรี พระสุนทรสงคราม ทูลว่าถ้าศึกหงษาวดี
จะยกใหญ่หลวงมาประกรวไคก็ดี ข้าพระพุทธเจ้าทั้งสามนี้ขอประ
กันพระนครไว้ ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับบัญชาตาม จึงให้มีพระราชดำ
สอนไป ในพระราชดำสอนนั้นว่า ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช
รามินทรธิบดินทรราชาเชนทร์ สุริเยนทรวโสดมวไรศวรยาธิปัตติ ถัดด้วย
ราช กรุง เทพ ทวารวดี ศรีอยุธยา มหาดีตกภพพน พัตน ราชธานีบุรีรมย์
อุดมด้วยมหาเศวตฉัตรราชธานีศรีนครพนมพิศณุพงษ์อันประเสริฐ ดั่ง
ทางพระราชไมตรีมายังส้มเด็จพระอนุชาเราผู้ผ่านพิภพกรุงหงษาวดี อัน
มีอิศราฤทธิราชธรรรงค์ในรามัญประเทศทอแป้นชองก็ ด้วยมีพระราช
ดำสอนมานั้นได้แจ้งแล้ว แต่ทว่าเป็นบุรพประเพณี ผู้ใดมีสัมภารบารมีถึง
ที่บรมจักรแก้ว ก็มีจักรแก้ว ดวงแก้วมณี นางแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว
ขุนพลแก้ว ขุนคลังแก้ว ถ้าหาบุญบารมีไม่ ถึงผู้อื่นจะหาให้กรักษา
มิได้ ชรรมคาประเทศธานีใดมีนางรูปงาม มีช้างเผือกช้างเนี่ยมบ่อแก้ว
บ่อทอง ก็เป็นประเพณีที่จะเกิดยุทธนาการ อย่าให้พระอนุชาเรา
น้อยพระไทยเลย

[๑๐] ทูต รับ พระราชดำสอน แล้ว กราบ ถวาย บังคมตา ไปยัง กรุงหงษาวดี
ถวายพระราชดำสอนทูลประพจน์เหตุทุกประการ ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดี
แจ้งในพระราชดำสอนแลก็จางนุกิจทั้งปวง ก็ศรีศว่าขอบใจพระมหา
จักรพรรดิ เราต้องประสงค์ช้างเผือกแต่สองช้าง ควรฤๅตัดทางพระ
ราชไมตรีได้ อันพระนครศรีอยุธยากับกรุงหงษาวดี ตั้งแต่บัดนั้น
ไปจะเป็น ปรบักษ์กันแล้ว ๆ ศรีศปฤๅษา ด้วยท้าว พระยามุขมนตรีว่า

เรา ยกไป พระ นคร ศรีอยุธยา ถึง สองครั้ง มิ ด้ หน ด้วยเหตุ ๓ ประการ
 ประการหนึ่งพระนครศรีอยุธยามีน้าล้อมรอบดุจเขาพระดีนุราช อัน
 มีสัตว์นครสัตว์พวกสัตว์เป็นชน ๗ ประการหนึ่งขัดโดยเสบียงอาหารจะ
 ทำการปี่มิได้ หนึ่งเมืองพิษณุโลก เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย
 เมืองกำแพงเพชร เมืองพิไชย ทำหัดเมืองนกกิงเป็นกำลังกรุงเทพ
 มหานครอยู่ ทั้งเสบียงอาหารก็บริบูรณ์ ถ้าได้เมืองฝ่ายเหนือทั้ง
 ด้วยแล้ว พระนครศรีอยุธยาไม่พ่นเงอมมือเรา จะเห็นประการใด
 มุขมนตรีทั้งปวงก็เห็นโดยพระราชบริหาร ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีตรัส
 ว่าเรายกไปครั้งนี้จะให้มากกว่าก่อน ๓ เท่า จึงให้ม้พระราชกำหนด
 ไปถึงพระเจ้าอังวะราชบุตรเขย พระเจ้าแปรผู้เป็นราชนัดดา พระ
 เจ้าเชียงใหม่แต่ท้าวพระยาหัวเมืองน้อยใหญ่ทั้งปวงว่า จะยกไปตี
 กรุงศรีอยุธยา ให้เร่งบำรุงช้างมารพัดไว้ ออกพระวัดต้าแล้วให้
 ยกมาพร้อมกันณกรุงหงษาวดี ฝ่ายพระเจ้าอังวะ พระเจ้าแปร
 พระเจ้าเชียงใหม่ แต่ท้าวพระยาหัวเมืองทั้งปวง แจ้งในพระราช
 กำหนดแล้วก็เกณฑ์ทัพบำรุงช้างมารพัดไว้สรรพ ครั้นออกพระวัดต้า
 แล้ว ก็ยกทัพมาพร้อมกันณกรุงหงษาวดี

๑ ศักราช ๘๓๐ ปีออกดำเรทศศก ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีเกณฑ์
 ทัพกรุงหงษาวดี กรุงอังวะ เมืองเชียงใหม่ เมืองภูกาม เมือง
 ปราณ เมืองแปร เมืองตะเคิง เมืองจิตตอง เมืองคองอุ
 เมืองพดิม เมืองบัวเผื่อน เมืองเดียง เมืองตราง เมือง
 เมาะตมะ เมืองเมาะดำเติง เมืองทวาย เป็นคนเก้าตีหมื่น
 ช้างเครื่องเจ็ดพัน ม้าหมื่นห้าพัน ให้พระมหาอุปราชาเป็นกองนำ

ถือพดด้บัหมีน มาดำมพิน ช้างเครื่องพินหาร้อย พระเจ้าองวะ
 เปนปักขวา ถือพดด้บัหมีน มาพินหนึ่ง ช้างเครื่องหาร้อย
 พระเจ้าแปรเปนปักซ้าย ถือพดด้บัหมีน มาพินหนึ่ง ช้างเครื่อง
 หาร้อย พระเจ้าเชียงใหม่เปนกองหลัง ถือพดด้บัหมีน ช้างเครื่อง
 หาร้อย มาพินหนึ่ง เด็วจั้วถั่ว ถึงณวัน ๔ ๓ ๑๒ คำเพดาร์งถั่ว
 ต้องนาพิกาหกบาท ได้ศุภวารฤกษ์ดีดี สมเด็จพระเจ้าหงษาวดี
 ก็ต่อได้ฉลองพระองค์ ทรงสุวรรณมหาตั้งวาทเจ็ดสายเนืองพระ
 อังดา ทรงกาญจนไมยมาตาตองกฏวิจิตร พิพิธภูษิตากาญจน
 นิตรัตน โดยขัตติยเวศวิไลยสำหรับวิไชยราชรณยุทธเด็วจั้ว
 ทรงช้างพระที่นั่งพาดยเทวดาคพินายสูงหกศอกคืบห้านิ้วเปนบรมอรรคราช
 ยาน ประดับเครื่องนาเคนตราตั้งการารภรณ์บวรศักดิ์พิชรรัตน พร้อม
 ด้วยหมู่สุวรรณพดถาทรโยธาทวยหาญเปนชนิดแน่น แล่นตำรับดินรพารักษ์ชาติ
 ราชบทมุติการบวรของครักษ์กรรกง ทรงสุวรรณศักดิ์ถาดังการานานาอุษ
 วิภูษิต พิพิธทวนรงเปนทิวทองทองวัลยางคเคียรดาษ คูโอภาษ
 พันภูก อธิกด้วยชวชัฎถึงกลดอภิมุขมั่งสุริยส่องจำรัสคคณัมพรประเทศ
 ไพโรจน์ คานคาด้วยท้าวพระยาเด่นามาตยนิกรพิริยพฤษทเวียงราย
 ระดับ โดยขบวนพยุหบาตราซ้ายขวานำหลังทั้งปวงเด็วจั้ว ได้เพดา
 มหามหุติฤกษ์ ไหราดันช้องไชย ปโรหิตาจารย์เป่าสังข์ ประโคม
 ช้องกตองกาพคนตรีคัพพัชอุโฆษนฤนาทนั้นนั้น ดำเนินกระบี่ชูชบอกโบย
 เค็ดือนพยุหโยธาทัพหลวงออกจากกรุงหงษาวดี ประทับเรือนรมมา
 เจ็ดแควนถึงเมืองเมาะตะมะ คำวักให้ข้ามพดเห็นเมืองเมาะตะมะห้าวัน
 จังตัน แล้วยกมายสืบแควนถึงเมืองกำแพงเพชร สมเด็จพระเจ้า

หงสาวดี ตรัสให้พระเจ้าเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่เรือรบกระจิงเตาคาต้องร้อยดำ ให้พระยาหริภุญไชย พระยานครด่าปาง ขึ้นไปเอาเรือเมืองเชียงใหม่ เมืองนคร เมืองตำพัน ถ้ายดำเดียงตงมาไว้ตำบลระแหงให้พร้อมแล้ว สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีก็เสด็จยกทัพหลวงไปทางเมืองสุโขทัย ตั้งค่ายประทับแรม ให้หาพระยาสุโขทัยพระยาสุวรรณโคตมาเฝ้า ตรัสปราได้แต่งตั้งให้เตรียมทัพ แล้วเสด็จยกไปเมืองพระพิศณุโลก ตั้งค่ายหลวงตำบลโตก แต่ค่ายทงหนักตั้งโดยกระบวน

๑ ขณะเมื่อกองทัพพระเจ้าหงสาวดียกมาถึงปลายด่าน สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้าแจ้งเหตุ ก็บอกข้าราชการให้เรือเร็วตงไปกรุงพระนครศรีอยุธยา ขอกองทัพช่วย แล้วให้กวาดครัวอพยพชาวเมืองเข้าเมืองพิศณุโลก แต่แต่งการป้องกันเมืองเป็นสามารภ สมเด็จพระเจ้าหงสาวดียังมีคำสั่งให้เข้าล้อมเมือง ให้ทำแต่บันไดหกบันไดพาดไปเป็นอันมาก แล้วให้ขุดคูดินขึ้นก่อนใส่ชดอมกองไว้ แต่กองดินสูงกว่ากำแพงเมือง แล้วสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีแต่งเป็นรับสั่งเข้าไปว่า สมเด็จพระเจ้าชนะสิบทิศเสด็จยกทัพโยชามาทางนี้ จะตงไปพระนครศรีอยุธยา บัดนี้เสด็จมาเยือนเมืองพระพิศณุโลก ให้อัญเชิญสมเด็จพระมหาธรรมราชาน้องเราออกมาหาเรา จะได้เจรจาความเมืองกัน สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้าแจ้งดังนั้นก็ตอบออกไปว่า แผ่นดินเป็นของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าช้างเผือก ข้าพระองค์จะออกไปเฝ้าท่านมิควร สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีตรัสให้ทูตกลับไปเข้ามออีก ว่าถ้าน้องเรามีออกมาหาเรา เมืองพิศณุโลกน้อยนัก แต่ทหารกองนำก็จะคืบเมือง สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้าจึงนิมนต์

พระสงฆ์สี่รูปออกไปฟังการ พระสงฆ์ออกไป ส้มเด็จพระเจ้า
 หงชาวดิให้นำพระสงฆ์ไปดูมุดดินแถบนั้นโคหกบันไดพาด แล้วให้เอาข้าว
 ไปแจ้งแก่น้องเรา ถ้าน้องเรามีออกมา จะให้ทหารถือมุดดินแต่คน
 ตะกอนถมเมืองเสียให้เต็มแต่ในนาฬิกาเดียว พระสงฆ์ไปดูแล้วกลับ
 เข้ามาแจ้งแก่พระมหาธรรมราชาเจ้า โดยได้เห็น แต่พระเจ้าหงชาวดิ ตั้งมา
 ทุกประการ ส้มเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้า จึงปฤกษามุขมนตรีว่า
 เราคอยทัพกรุงเทพมหานครข้าพเจ้ากำหนดอยู่แล้วก็ไม่ยกขึ้นมา อันศึก
 พระเจ้าหงชาวดิยกมากครั้งเป็นอันมาก เตี้ยงพตเตี้ยงข้างเตี้ยงมา
 ดังเกิดลมพายุใหญ่ เห็นเหล็กกำลังเรานัก ถ้าเรามีออกไป
 พระเจ้าหงชาวดิก็จะให้ทหารเข้าหักเหยียบเอาเมือง ส้มณัษ์พราหมณ์
 อาณาประชาราษฎร์จะมาถึงแก่พิพาศนิบหายสิ้น ทั้งพระพุทธรูป
 ก็จะทำร่ำหอมอง คูมิดวงเตย จำเราจะออกไป ถึงส้มเด็จพระ
 มหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าข้างเฝือก จะทรงพระพิโรธ ประการใดก็
 ก็ตายแต่ตัว จะแตกเอาชีวิตสัตว์ให้รอดไว้.

๑ ครั้นรุ่งขึ้นณวัน ๓ ๕ ๒ คำ ส้มเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้าก็
 เสด็จออกไปเฝ้า ส้มเด็จพระเจ้าหงชาวดิครีกว่าน้องเราไปด้วยเรา
 ให้เร่งเตรียมพตให้พร้อมในเจ็ดวัน ส้มเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้าก็จัด
 พตสามหมื่นมาโดยเสด็จในกองทัพหลวง ส้มเด็จพระเจ้าหงชาวดิก็
 เสด็จยกตงมาประชุมที่พนเมืองนครสวรรค์.

๑ ขณะเมื่อพระมหาธรรมราชาเจ้า บอกข้อราชการตงไปถึงกรุงเทพ
 มหานครครั้น ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าข้างเฝือก
 ครีกให้พระยาพิไชยรัตนฤทธิ์ พระยาวิชิตณรงค์ ถือพตหมื่นหนึ่ง

ให้รับขึ้นไปช่วยเมืองพระพิศณุโลก แล้วพระเจ้าอยู่หัวให้กวาดครัว
หัวเมืองศรีสัตนาคนหุต และทัพพระยาพิไชยรณฤทธิ์ ทัพ
พระยาวิชิตณรงค์ ยกไปถึงแดนเมืองนครสวรรค์ ได้ข่าวมาว่า
เมืองพระพิศณุโลก แลหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง พระเจ้าหงสาวดี
ได้ตั้งแล้ว แต่กองทัพพม่ามอญก็ตั้งมาถึงเมืองนครสวรรค์ พระยา
พิไชยรณฤทธิ์ พระยาวิชิตณรงค์ จะตั้งรับเห็นไม่ได้ จึงปรึกษา
กันถอยลงไปทูตประพาศิเหตุแก่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า บัดนี้เมือง
พระพิศณุโลก แลเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวงตั้งแล้ว กองทัพพม่า
มอญก็ยกตั้งมาตั้งอยู่ณเมืองนครสวรรค์ สมเด็จพระมหาธรรมราชา
ก็ตั้งมาด้วย สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าช้างเผือก
แจ้งดังนั้นก็เสียดพระทัยนัก จึงตรัสแก่พระราเมศวร พระยาจักรี
พระสุนทรสงครามว่า คักพระเจ้าหงสาวดีก็ยกมาแล้ว คักทั้ง
สามคนนี้จะคิดทำประการใด พระราเมศวร พระยาจักรี พระสุนทร
สงครามบังคมทูลว่า บัดนี้กองทัพพม่ามอญยังประชุมพร้อมมุดกัน
อยู่ไม่รู้กำลัง ถ้าลงมาใกล้พระนครแต่คนออกเมื่อใดจะยกออกดี
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็บัญชาตาม ตรัสให้จัดทหารเป็นเหล่าเป็นกอง
ตั้งไว้กต่างเมืองเป็นสามกอง แล้วให้เร่งรัดตรวจตราซ่อมแปดงการ
ซึ่งจะรักษาพระนคร ทั้งกลางคืนกลางวันเป็นสามารภ.

๑ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ซึ่งตั้งคอกเรือกระจิงเตาคา อยู่ณเมือง
กำแพงเพชรนั้นเสร็จแล้ว ก็ยกทัพเรือรบเรือดำเตียงลงมาบรรจบทัพ
หลวงณเมืองนครสวรรค์ เมื่อสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีจัดแจงทัพบก
ทัพเรืออยู่ณเมืองนครสวรรค์นั้น ท้าวพระยานายทัพนายกองเฝ้า

พร้อม จึงครีศกามส้มเต๋จพระมหาธรรมราชาว่า เราให้มี
ราชดำต่นมาขอพระยาข้างตระกูตสองข้าง ควรฤตส้มเต๋จพระมหา
จักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าข้างเผือกไม่ให้ รักข้างยิ่งกว่าเสอตรณัทร
อีกเต่า ฤกว่ามีผู้ใดทิดทาน พระเจ้าน้องเรารูปร่างฤไม่ ส้มเต๋จ
พระมหาธรรมราชากราบทุกดูว่าทราบอยู่ เดิมพระเจ้าแผ่นดินให้ปลุกษา
ว่า พระองค์ ให้ มีพระราชดำต่นมาขอพระยาข้างนี้ควรให้ฤไม่ควร
เสนาบดีปลุกษาว่าควรให้ แต่พระราเมศวร พระยาจักรี พระสุนทร
สงคราม ปลุกษาว่าข้างเปนครีพระนครไม่ควรให้ พระเจ้าแผ่นดิน
ก็ได้ครีศต่อ ว่าแม่นมีให้พระยาข้างไป ถ้าพระองค์ยกทัพใหญ่
มายังจะบ้องกันพระนครได้ฤ พระราเมศวร พระยาจักรี พระสุนทร
สงคราม ว่ารับประกันพระนครไว้ แต่เหตุคั้งนี้พระเจ้าแผ่นดินจึงมี
ได้ส่งข้างไปถวายพระองค์ ส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวดีได้ทรงฟังคั้งนี้
ทรงพระสรวด แล้วครีศว่าเป็นธรรมตาคนโมหจิตร มิได้รู้จัก
กำลังคนกำลังท่าน เหมือนสัตว์สองจำพวก คือนกน้อย คือกระต่าย
แต่กระต่ายขาตัวสั้นเท่านั้น หมายถึงข้งทองพระมหาสมุทได้ แต่
ว่ายน้าออกไปยังมีทันได้ข้ง ก็จมน้ำถึงแก่กาตกิ วิทยาตาย นกน้อย
เจ้าปีกหางก็เท่านั้น ขอนพระยาครุฑบินข้ามพระมหาสมุท แต่
บินเต็มพิกของตัวยังมีได้กวกแห่งพระยาครุฑ ก็คกน้าทำกาตกิ วิทยา
ตาย แต่สัตว์สองจำพวกนี้เหมือนกับผู้ปลุกษาแต่รับประกันพระนครไว้
ส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวดีครีศแล้ว รุ่งขัณณวัน ๔ ๑๐ ๒ คำ ศักราช ๘๑๑
บุรีกาเอกศก ก็เสด็จยาตราทัพตงมายังพระนครศรีอยุธยา แต่
ทัพพระมหาอุปราชากองนำตงค่ายตำบลพะเนียด ค่ายพระเจ้าแปรมี

ย้ายตั้งค้ำบดทุ่งวัดโพธารามไปคตองเกาะแก้ว ทัพพระเจ้าอังวะ
 มีภษาตั้งค้ำบดวัดพุทไธศวรรย์มาคตองตะเคียน ทัพพระยา
 คองอู ทัพพระยาจิตคอง ทัพพระยาตะเคิง เกียกกาย ตั้งค้ำบด
 วัดการ้องตงไปวัดไชยวัฒนาราม ทัพพระยาพดิม ทัพพระยาเลี้ยง
 กองนำทัพหตวงตั้งค้ำบดตุมพดี ทัพหตวงตั้งค้ำบดวัดโพเือก
 ทุ่งขนอนปากคู แดทัพดิมเด็จพระมหาธรรมราชาเจากตั้งค้ำบดมชาม
 หย่องหลังค้ำบดหตวง แดทัพซังตงวายรอบพระนครนน บรรดาแม่น้ำ
 ห้วยคตองทงปวง ก็ทำสพานเรือกเดินมาเดินพตคตอถถึงกันดินแด
 ในวันเด็ยอนันเด็จ.

๑) ฝ่ายข้าหตวงชาวพระนครผู้ตรวจการบนนำที่เชิงเทินกำแพง แด
 คุซำคักตั้งค้ำบดทำสพานคั้งนั้น ก็เอาคักโดยเหตุกรวมทุดว่า เห็นคัก
 ครัง นามากกว่าแต่ก่อนตามเท่าดีเท่า ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชา
 ธิราชพระเจ้าข้างเือกโตแจ็งคั้งนั้น เห็นเหตอกำตงที่จะแต่งทัพออกคัก
 ซำคัก ให้กำซับตรวจครวรักษาน้ำที่ไว้เป็นสำมารถ.

๑) ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีเด็จถึงกรุงพระมหานครได้เด็จวันเด็จ ไม่
 เห็นทัพผู้ใดออกมาค้อยทช จึงให้แต่งพระราชดำงน ในคักษณว่า
 พระราชดำงนส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดี ผู้เป็นอิศราชาธิปไตยถวยราช
 มไหศวรรย์ในรามัญประเทศ ทรงพระราชกฤษฎาเดชานุภาพผ่านแ่
 อาณาจักรขจรท่วทค้ำนุกี คั้งแต่งภาณูมาคเมื่อมชฉฉนคิกคัมย มา
 ถึงส้มเด็จพระเชษฐาเรา ผู้ผ่านพิภพกรุงเทพทวารวดีค็ร้อยทชยา
 ด้วยคั้งหนึ่งราชบุครทงต้องส้มเด็จพระเชษฐา ยกพดโยชหาญไป
 คักท่ายพด นองทำนจับได้กมิให้กระทำพิศตรภยันศราย เพื่อจะเือก

แล้วผู้กราบทูลพันมิตรไมตรี ร่วมด้อมค้อมคร่ำครวญเป็นสุรกรณบัลลังก์
 เดียวกันอันสนิทมิได้ร้างฉาน จนพระเชษฐาธิราชให้มัตถิชนราชดำเนิน
 ขึ้นมาขอ ฝ่ายน้องท่านก็ตั้งราชบุตร์ทรงตั้งมายังพระบรมเชษฐา แล้ว
 ยกกลับขึ้นไปพระนครหงษาวดี ภูษิตศัพทไปว่าพระเชษฐาธิราชมี
 กฤษฏาภินิหารมาก กอปรด้วยเสด็จครุญชราชาติคู่ภักดีชดชดระกุด
 พดายพังถึง ๗ ช้าง จึงให้ทูตานุทูตจำทูตลักษณะราชดำเนินสุนทรศัพท์
 มาขอเสด็จครุญชรถองช้างไปไว้เป็นศรีพระนครหงษาวดี พระเชษฐา
 เรามิได้มีอาไภยในราชด้อมพันมิตรไมตรี กตบักถ่วงกระทบทำทำเนียบ
 มาว่า พระนครใดมีนางรูปงามแต่ช้างเผือกช้างเนียม เป็นที่จะเกิด
 ราชศัตรู น้องท่านได้แจ้ง จำเป็นจึงต้องยกพยัญโยธาหาญมาตาม
 ดัชนีพระราชดำเนิน บัดนี้มาเหยียบชานพระนครถึงเจ็ดวันแล้ว ไฉน
 จึงมิได้ออกมารณรงค์ โดยชัตยาภิรมย์ดำเริงราชฤไทยบ้างเดย ให้
 เร่งยกพยัญโยธาออกมาสงครามกันดูเด่นเป็นขวัญตา ฤาไม่รณรงค์
 แล้วก็เชิญเสด็จออกมาสนทนากัน ถ้ามีออกมาก็อย่าให้พระเชษฐาเรา
 น้อยพระไทยเดย น้องท่านจะชิงเอาเสด็จครุญชรถองช้างได้ ครั้นแต่ง
 เสรีจแล้วให้ทูตถือเข้าไป ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า
 ครั้นได้แจ้งในลักษณะพระราชดำเนิน จึงทรงพระราชดำริหว่า คักกรงน
 ใหญ่หุดวงนั้ เห็นเห็นมือเหตอกำตั้งทหารจะกัพระนครไว้ได้ ถ้า
 เราจะมิออกไป ส้มณชั้พราหมณ์อาณาประชาราษฎร์ไพร่ฟ้าข้าขอบ
 ขันฑแต่มาจะถึงแก่พิณาศิมหายสิ้น ทั้งพระดำเนินก็จะเสร์วิหมอง
 จำเราจะออกไป มาทว่าส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีมีคงอยู่ในสัตย์านุสัตย์
 คังพระราชดำเนินเข้ามาหนักตามเถิด แต่เราจะรักษาสัตย์านุสัตย์ให้มั่น

ทรงพระราชดำริห์เท่าคั้งนั้นแล้ว ก็ให้แต่งตักษณราชดำณกำหนดที่
จะเสด็จ ให้ทูตานุทูตถือออกไปถวายพระเจ้าหงษาวดี แล้วตรัสให้
เจ้าพนักงานออกไปปลุกราชสันฐาคาร ณตำบล วัดพระเมรุราชิการาม
กับวัดหิษฎาอาศัยคอกัน มีราชบัณฑิตก้อคั้นต้องพระที่นั่งสูงเด่มอกัน
หว่างพระที่นั่งห่างสี่คอก แล้วให้แต่งรัตนตยาอาคั้นสูงกว่าราชาอาคั้น
อีกพระที่นั่งหนึ่ง ให้เชิญพระศรีรัตนไตรยออกไปไว้เป็นประธาน ครั้น
รุ่งขึ้นเด่มเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเรือพระที่นั่งสุพรรณหงษ์ พร้อมด้วย
มุขมนตรีที่กระวีชาติราชครูโหรา โยธาหาญข้ามไป เสด็จขึ้นบนพระที่นั่ง
ฝ่ายเด่มเด็จพระเจ้าหงษาวดี พร้อมด้วยท้าวพระยามุขมนตรีทั้งปวง
เสด็จมา เด่มเด็จพระมหากัจจกรพรรดิราชาธิราชเจ้าอัญเชิญเสด็จเด่มเด็จ
พระเจ้าหงษาวดีเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งแล้ว ตรัสว่าเด่มเด็จพระเจ้าพี่เรา
ให้อาราธนาพระพุทธปฏิมากรเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า มา
เป็นประธานก็ค้อยู่แล้ว ขอจงเป็นสักขีพิพยานเถิด อันแผ่นดิน
กรุงเทพมหานครครึ้อยุทธชยันยกถวยไว้แต่เด่มเด็จพระเจ้าพี่เรา แต่ทว่า
น้องท่านให้มาขอข้างเผือกต้องข้างพระเจ้าพี่มาได้ ให้ บดินคองยกพยุห
โยธาหาญมาโดยวิถีที่เรศกัณดาร จะขอข้างเผือกอีกต้องข้างเป็นตั้งข้าง
พระเจ้าพี่จะว่าประการใด เด่มเด็จพระมหากัจจกรพรรดิราชาธิราชเจ้า
ก็ตรัสบัญชาให้ เด่มเด็จพระเจ้าหงษาวดีตรัสว่า จะขอพระรามเดศวร
ไปเดยงเป็นพระราชโอรส ถ้าพระเจ้าพี่เราให้แล้วจะยกทัพกลับไป
เด่มเด็จพระมหากัจจกรพรรดิราชาธิราชเจ้าตรัสคอบว่า ขอไว้เถิดจะได้
สืบประยรวงษ์ เด่มเด็จพระเจ้าหงษาวดีตรัสว่า พระมหินทรราชา
ผู้ของนงกจะสืบวงษ์ได้อยู่ อันจะเอาไว้ด้วยกัน ถ้าพระเจ้าพี่เรา

ถักรวดคตแล้ว คัร่ายพินองจะหม่นหมองมีความพิโรธกัน ถัมณ
 พราหมณนามุขมนตรีอาณาประชาราษฎรจะได้ความเดือดร้อน ถัมเด็จพระ
 พระมหากัจกรพรรดิราชาธิราชเจ้าชคมีได้กับัญชาตาม ถัมเด็จพระเจ้า
 หงษาวดีตรัสว่า จะขอพระยาจักรีแด่พระสุนทรสงครามไปด้วยพระราช
 โอรส ถัมเด็จพระมหากัจกรพรรดิราชาธิราชเจ้าก็ยอมให้ แต่ตัวตรัส
 ว่าอาณาประชาราษฎร หัวเมือง แดช้ชอบชฉนทุกเสมา ซึ่กกองทัพจับไว้นั้น
 ขอไว้สำหรับพระนครเถิด ถัมเด็จพระเจ้าหงษาวดีก็กับัญชาให้ ถัมเด็จพระ
 พระมหากัจกรพรรดิราชาธิราชเจ้า ถั่มสมเด็จพระเจ้าตุ๊กเชอพระราเม
 ศัวร แด่พระยาจักรี พระสุนทรสงคราม กับข้างพตายเมื่อกลัซ้าง
 คือพระคเชนทโรดม พระบรมไกรสร พระรัตนากาศ พระแก้วทรงบาท
 ให้ถัมเด็จพระเจ้าหงษาวดี แต่ถั่มเด็จพระเจ้าพระราชวัง ถัมเด็จพระ
 เจ้าหงษาวดีก็ถั่มเด็จพระเจ้าไปพตยพต ถั่มให้ประกาศแก่นายทพนายกองว่า
 อาณาประชาราษฎรพระนครศรีอยุธยาให้ป่ถั่มโดยถั่มเจงสัน แต่ถั่ม
 ให้ถั่มเด็จพระราเมศัวร พระยาจักรี พระสุนทรสงคราม เข้าไปรับ
 บุตรภรรยา ถั่มถั่มก็เข้าไปรับบุตรภรรยา ถั่มมากถวายบังคมดา
 พระเจ้าแผ่นดินถั่มถั่มก็ออกไปตามพระราชกำหนด.

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดี มีพระราชบริหารดำรัสตั้งให้กองทัพถั่มไป
 เจ็ดพันถั่มถั่มก็ถั่มถั่มกองทัพถั่มไปทางเมืองกำแพงเพชร ถั่มสมเด็จพระ
 พระมหาราชเจ้า ก็ตามไปถั่ม ถั่มถั่มถั่มถั่ม พระเจ้าหงษาวดี ถั่มเมือง กำแพง
 เพชรถั่ม ถั่มถั่มมาเมืองพระพิศณุโลก.

๑ ขณะนั้นพระยาคานันศรีผู้ถั่มค่าน ยกทัพเรือหย่าหยับถั่มถั่มถั่มถั่ม
 เข้ามาช่วยราชการสงคราม ถั่มถั่มถั่มถั่มถั่มถั่มถั่มถั่มถั่มถั่ม ถั่มถั่ม

ยกเข้ามาทอดอยู่ประคองไชย พระยาตานศรีผู้สดำนได้ทักดับเปนกระบด
ก็ยกเข้าในพระราชวัง ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าไม่ทัน
รู้ ได้ตั้งเรือพระที่นั่งศรีผู้สดำนหนีไปเกาะมหาพราหมณ์ แต่เดนมบัติ
มนตรีมุขพร้อมกันเข้าในพระราชวัง สักพัดได้ข่าวตานี่แตกฉานตั้งเรือ
รุดหนีไป ฝ่ายมุขมนตรีทั้งปวงก็ออกไปเชิญเสด็จสมเด็จพระมหาจักร
พรรดิราชาธิราชพระเจ้าข้างเฝือกเสด็จเข้าสู่พระราชนิเวศมหาสถาน.

๑ ศักราช ๘๑๒ ปีจอโทศก พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต ทราบว่า
พระราชบุตรพระสุริโยไทยซึ่งขาดคอข้างแก่กรุงหงษาวดีนั้น จำเวญไวย
วิฒนาชนแล้ว พระองค์ก็แต่งทูตานุทูตจำทูตพระราชดำณคุมเครื่อง
มงคลราชบรรณาการ มาถวายแก่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช
พระเจ้าข้างเฝือก ในลักษณะพระราชดำณนั้นว่า ข้าพระองค์ผู้ผ่าน
พิภพกรุงศรีสัตนาคนหุต ขอถวายอภิวัตน์นามายังสมเด็จพระ
บิดุราชาธิราช ผู้ผ่านพิภพกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิถภพ
นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมด้วยพระราชมหาสถาน มหาพารอันยิ่ง
เป็นมิ่งมังกูฏด้วยสัตตเศวตกรกฤษชาติดิถีประเสริฐศรีเมือง ข้าพระ
องค์ยังไม่เือกอรรคราชกัตยานี่ ที่จะสืบศรีผู้ริยวงษ์ในกรุงศรีสัตนา
คนหุตคือไปมิได้ ข้าพระองค์ขอพระราชทานพระราชชิตาอันทรงพระ
นามพระเทพกระษัตรี ไปเป็นศรีผู้รางคนกรกฤษญาในมหานครเศ
ปาจินทิก เปนทางพระราชสัมพันธ์ไมตรีผู้สุวรรณบัถพ์แผ่นดินยอ
กันชั่วกัถปาวสาน.

๑ ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าข้างเฝือก ทราบใน
ลักษณะพระราชดำณ ก็ให้ขุมท้าวพระยามุขมนตรีปฤกษา ๆ ว่ากรุง

พระมหานครศรีอยุธยาที่กรุงหงสาวดีก็เป็นอริชอกช้า คุจวรรณโรค
อันมีในพระทรง จะรักษาเป็นอันยาก แต่พระเจ้ากรุงศรีสัตนา
คนหุตก็เป็นกรุงกระษัตริย์อันใหญ่ ได้มีพระราชดำذنมอบน้อมมาแต่
ควรที่ทรงพระราชกรุณาพระราชทานให้ จะได้เป็นทางพระราชสัมพันธ์
มิตรไมตรี เกิดอภิมหาราชการงานพระราชสงครามภายใน จะได้เป็น
มหากำดั่งยุทธนาการ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้า
อยู่หัวก็เห็นด้วย คาริให้ตอบพระราชดำذنขึ้นไปว่า ซึ่งสมเด็จพระ
เจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต มีพระไทยจะร่วมพระราชโศกเป็นมหา
สัมพันธ์มิตรไมตรีนั้น สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้า
ข้างเผือกทรงพระอนุญาตแล้ว ให้แต่งมารับเกิด ทูตานุทูตรับพระราช
ดำذنกราบถวายบังคมตาไปยังกรุงศรีสัตนาคนหุต ถวายพระราช
ดำذنทูตประพาศเหตุทุกประการ พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตทราบ
ดังนั้นก็คิดพระไทยนัก ก็แต่งทูตานุทูตกับไพร่ ๕๐๐ แต่ท้าวนางแก้วแก้ตั้ง
มารับ ขณะเมื่อทูตลงมาถึงนั้น พอสมเด็จพระเจ้าตากเรือพระเทพ
กระษัตริ์ทรงพระประชวรหนัก สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช
พระเจ้าข้างเผือกมิรู้ที่จะผ่อนผันฉันทใดเลย จึงทรงพระราชจินตนาการ
ว่าแม้จะมีพระราชดำذنบอกขึ้นไปโดยดีไซ้ ไหนพระเจ้ากรุงศรี
สัตนาคนหุตจะเห็นจริง ก็จะทำเราเจรจาเป็นต้อง จะหมั่นหมอง
กตองพระราชไมตรีแต่ไมตรีไป ได้ออกวาจาแล้วจะให้เสียค่าบมิบัง
ควร พระองค์ก็ยกพระแก้วฟ้าราชธิดาให้แทนองค์พระเทพกระษัตริ์ พระ
ราชทาน เครื่องราชูประ โภค สำหรับ อรรคมเหษี กรุงกระษัตริ์ย์ พร้อมด้วย

ต้นมด้าวใช้โทษกรรมกรชายห้าวร้อยหญิงห้าวร้อยไปด้วย ทูตกราบถวาย
บังคมตาเชิญเสด็จพระแก้วฟ้าราชบุตรีขึ้นไปถวาย.

๑ ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต แจ้งว่า ไซองค์พระเทพกระษัตรีก็เสด็จ
พระไทยนิก จึ่งครีคร่าเดิมเราจำนงขอพระเทพกระษัตรีซึ่งเป็นพระราช
ธิดาพระสุริโยไทย อันเสด็จพระชนม์แทนพระราชดามีกับคอช้าง เปน
ตระกูลดวงษ์กัณฐ์อันประเสริฐ ตรีศัแต่ก็แต่งให้พระยาแสน พระยา
นคร พระยาทิพมนตรี เปนทูตาทูก ให้มาส่งพระแก้วฟ้าราชบุตรีคืน
ยังกรุงพระนครศรีอยุธยา แด่มพระราชดำณเคืองราชบรรณาการ
มาถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าช้างเผือกด้วย ในลักษณะ
พระราชดำณเห็นว่า เดิมพระองค์ประสูตพระเทพกระษัตรีให้ กฤติศัพิน
ก็ทวไปนิคม ชนบท ขอบ ชนทะเลมา เมือง กรุงศรีสัตนาคนหุต ขึ้น แด้ว
บิดนพระองค์ส่งพระแก้วฟ้าราชบุตรีเปลี่ยนไปแทนนั้น ถึงมาทว่าพระ
แก้วฟ้าราชบุตรีจะมีศรีสวัสดิ์ลักษณะได้ภาคย ยิ่งกว่าพระเทพกระษัตรีร้อยเท่า
พันทวีก็ ยังไปตั้งกฤติศัพินพระเทพกระษัตรีเสด็จได้ ก็เป็นที่อปรยศ
ชวักดีปาด่าน ข้าพระองค์ขอส่งพระแก้วฟ้าราชธิดาคืน จงพระราช
ทานพระเทพกระษัตรี แก่ข้าพระองค์ ดุจมี พระราชดำณอนุญาตมาแต่ก่อน
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าช้างเผือกแจ้งในลักษณะราชดำณ แด
ส่งพระแก้วฟ้าคืนมาตั้งนถ์ถอยพระไทยนิก พอพระเทพกระษัตรีหาย
ประชวรพระโรค จึ่งตกแต่งการที่จะส่งพระราชธิดา แดจัดเกล้าแก่
กานัตด้าวใช้โทษชายห้าวร้อยหญิงห้าวร้อย.

๑ ครนถึงเดือนห้าศักราช ๙๓๓ มีกัณฐ์ศรีนศิก จึ่งมีพระราชโองการ
ดำรัสให้พระยาแมนคุมไพร่พันหนึ่งไปส่ง พระยาแมนกับทูตาทูก
๕

เชิญเสด็จ พระ เทพ ฤษัตรี ขึ้น ทรง สัจจกาญจน ยานุมาศ ไปโดย สกล
มารคดมอสถ.

๑ ฝ่ายพระมหารัชมราชา แต่แจ้งว่าพระมหาจักรพรรดิพระเจ้า
ข้างเผือกจะส่งพระเทพฤษัตรี ขึ้นไปกรุงศรีสัตนาคนหุต ก็ ให้ มา เร็ว ถือ
หนังสือไปถวายพระเจ้าหงษาวดี ๆ ทราบก็แต่งให้พระตะบะเปเนนหายกอง
ฟ้าเดื่อค่าน มังกดอกหม้อ คุมพลหมื่นหนึ่งรุดมาตั้งขุ่มคอยอยู่
ตำบลมะเร็งนอกค่านเมืองเพชรบูรณ์ ออกสกัดข้าวงกรุงศรีสัตนาคน
หุตนั้นแตกฉาน ได้พระเทพฤษัตรีไปถวายพระเจ้าหงษาวดี.

๑ ฝ่ายพระยาตาวซึ่งมารับพระเทพฤษัตรี ก็เอาคดีทั้งปวงไปกราบ
ทูลพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตทุกประการ พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต
แจ้งประพฤติเหตุก็ทรงพระพิโรธว่า ซึ่งพระเจ้าหงษาวดีแต่งรพตมา
สกัดรับชิงเอาพระเทพฤษัตรีไปทรงนี้ ก็เพราะเมืองพระพิศณุโลกเป็น
คั่น จำจะแก้แค้นให้ถึงขนาด พระองค์ก็ให้บำรุงข้างมารพตจะยกไปเอา
เมืองพระพิศณุโลก ฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเผือกแจ้ง
ก็ตรัสให้ ไปห้าม พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตก็งดโดยพระราชโองการ
มิได้ยกไป.

แผ่นดินสมเด็จพระมหินทราธิราชครั้งที่ ๑

๑ ครนคักราช ๙๑๔ ปีชวดจัตวาศกเดือน ๑๒ สมเด็จพระมหา
จักรพรรดิพระเจ้าข้างเผือก ก็ยกสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระมหินทรา
ธิราชเสด็จขึ้นผ่านพิภพไอลุรีย์สวรรค์ราชบัลลังก์ด้วยราชประเพณี ครอบ
ครองแผ่นดินกรุงพระมหานครศรีอยุธยา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

พระเจ้าข้างเฝือกเสด็จออกไปอยู่ณพระราชวังหลัง ขณะนั้นพระชนม์
ได้ ๕๘ พระพรรษา.

๑ ส่วนสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดิน เมื่อเสด็จขึ้นเสวยราช
สมบัติพระชนม์ได้ ๒๕ พระพรรษา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้า
ข้างเฝือกเวนราชสมบัติแล้ว ถึงเดือน ๓ ก็เสด็จขึ้นไปเมืองตปบุรี
ศรีให้บูรณะพระอารามพระศรีรัตนมหาธาตุให้บริบูรณ์ แด่ต่าง
นางซึ่งต้องร้อยกับข้าพระให้อยู่รักษาพระมหาธาตุแล้ว ก็เสด็จลง
มายังกรุงพระมหานครศรีอยุธยา.

๑ ครองหนเมืองเหนือทองปวงเป็นลัทธิแก่พระมหาธรรมราชาเจ้า หนึ่ง
การแผ่นดินในกรุงพระมหานครศรีอยุธยา พระมหาธรรมราชาบังคับ
บัญชาลงมาประการใด สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินต้องกระทำ
ตามทุกประการ ก็ขึ้นเคืองพระราชฤไทย จึงเอาความนั้นไปกราบ
ทูลสมเด็จพระราชบิดา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเฝือกก็
น้อยพระทัย.

๑ ขณะนั้นพระยารามออกจากที่กำแพงเพชร เขามาเป็นพระยา
จันทบุรี สมเด็จพระมหินทราธิราชก็ตรัสกิจการทั้งปวงด้วยพระยาราม
เป็นความลับ แด่ก็ตั้งข่าวไปแก่พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต ให้ยก
มาเอาเมืองพระพิศณุโลก จึงพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตก็บำรุงช้างม้า
รพตสัตว์จะยกมาเอาเมืองพระพิศณุโลก พระมหาธรรมราชาตรัสว่า
พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตจะยกทัพมา มิได้แจ้งในถด ก็ตั้งข่าวมา
ทูลแก่สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดิน ๆ ก็ให้พระยาธำมรงค์เดโชแด
พระท้าวแสนไปช่วย แต่ตั้งเป็นความลับไปว่า ถ้าทัพกรุงศรีสัตนา

คนหุดล้อมเมืองพระพิศณุโลกเมื่อใด ก็ให้กุมเอาพระมหาธรรมราชา ให้จงได้ เสร็จราชการแล้วจะเสด็จท่านให้ถึงขนาด พระยาศรีราชเดโชไปถึงเมืองพระพิศณุโลกมิได้ความดับ กذبเอาคตซึ่งพระยาราม กับสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินคิดการเป็นความดับนั้น ทูตแสดงแก่พระมหาธรรมราชาทุกประการ พระมหาธรรมราชาแจ้งตระหนัก ก็ให้ชาหลวงเอาข้าวสุกขึ้นไปทูลแก่พระเจ้าหงษาวดี.

๑ ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต ก็ยกข่างมารีพดประมาณญี่หมื่น แด่น มาโดยทางนครไทย มายังเมืองพระพิศณุโลก พระมหาธรรมราชา ก็ให้กวาดครัวเมืองนอกทั้งปวงเข้าเมืองพระพิศณุโลก แต่แต่งการที่จะกันเมืองไว้พร้อมเสร็จ.

๑ ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต ยกมาถึงเมืองพระพิศณุโลก เดือนยี่แรมสิบสามค่ำปีฉลูเบญจศก ก็ตั้งทัพพลปืนในตำบลโพธิ์เรียง ตรงประตูสวรรค์ไกลออกไปประมาณ ๕๐ เส้น ทัพพระยาแสนสุรินทร คว้างฟ้าตั้งตำบลเต่าให้ พระยามือไฟตั้งตำบลวัดเขาพรหมณ์ ทัพพระยานครตั้งตำบลสระแก้ว ทัพพระยามือเหล็กตั้งตำบลบางส์แก.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหินทราธิราช แจ้งกำหนด ว่าทัพกรุงศรีสัตนาคนหุต ยกมายังเมืองพระพิศณุโลกแล้ว พระองค์ก็กรีธาพลเสด็จขึ้นไปโดยทางชดमारค ตั้งทัพหลวงตำบลพิง พระยารามแต่พระยาจักรีเป็นกองนำ ขึ้นไปตั้งตำบลวัดจุฬามณี แลทัพเรือจอดแต่วัดจุฬามณีทั้งสองฟากน้ำแน่นตลอดลงไปจนทัพหลวงณปากน้ำพิง แต่กับออกขึ้นไปว่าจะยกเข้าไปช่วยกันเมืองพระพิศณุโลก พระมหาธรรมราชาครีทราบการอยู่แต่ไว้ ก็ให้ออกมาห้ามมิให้เข้าไป.

๑ ฝ่ายทัพพระเจ้าหงสาวดีแจ้งข่าวว่าเมืองพระพิศณุโลกเกิดศึก ก็ใช้พระยาฤกษามพระยาเดื่อหาญมาเป็นนายกอง นำพมหนึ่ง พดหมันหนึ่ง รุกมาช่วยกันเมืองพระพิศณุโลก พระยาฤกษามพระยาเดื่อหาญก็ยกทัพ ม้ามมาถึงเมืองพระพิศณุโลก เห็นข้าศึกตั้งล้อมแต่ดักตีหูกเข้าบ้านพระยา มือเหล็กซึ่งตั้งในบางสระแก ทัพพระยามือเหล็กค้ำหน้ามโศกพ่ายแยก ออกไป พระยาฤกษามพระยาเดื่อหาญก็เข้าเมืองพระพิศณุโลกได้ พระยาฤกษามพระยาเดื่อหาญกับพด ทหารชาว หงสาวดี เข้าไป ถวายบังคม พระมหาธรรมราชา ๆ ก็ให้รางวัลแก่ผู้มาช่วยทั้งปวง เป็นอันมาก ส้มเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดิน รู้ว่าพระเจ้าหงสาวดีให้กองทัพ มาช่วยเมืองพระพิศณุโลก เห็นการศึกไม่สมหมายแต่ดักเด็กกองทัพ คินตงมายังพระนครศรีอยุธยา.

๑ ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต เห็นว่า จะ เอา เมือง พระพิศณุโลก มิได้ ก็เลิกทัพจากเมืองพระพิศณุโลกคืนไปโดยทางบ้านมุงดอนขมภู จึงพระยาฤกษามพระยาเดื่อหาญทูลแก่พระมหาธรรมราชาว่า ข้าพเจ้า ทั้งสอง จะขอยกไป ตาม ทัพพระเจ้า กรุงศรีสัตนาคนหุตให้ แยกฉาน เป็น บำเหน็จมือ พระมหาธรรมราชาที่ศรีหามว่าศึกใหญ่มิได้แยกฉาน ถ้าไปดังนี้ อันจะยกไปตามมหาธรรมเนียมมิได้ พระยาทั้งสองก็ทูล ว่าพระเจ้าหงสาวดีใช้ ข้าพเจ้าทั้งสองมาคราน ยังไปได้รับพุ่งเป็นสามารถ ครั้นข้าพเจ้าจะมียกไปตามไซ้ เห็นว่าพระเจ้าหงสาวดีจะเอาโทษ พระ มหาธรรมราชาที่ศรีว่า ท่านทั้งสองยกมากก็ได้กระทำการรบพุ่งมีไชย อยู่แล้ว แต่ซึ่งว่าพระเจ้าหงสาวดีจะตงโทษนั้นเป็นภาระของเรา ถ้า ท่านมิพุ่งจะขึ้นยกไปให้ได้ เห็นจะเสียที่ข้าศึกเป็นมั่นคง พระยา

ภูกามพระยาเดื่อหาญมิได้ฟังบัญชา กราบถวายบังคมตาแล้วก็ยก
 พตไปตาม.

๑ ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตเมื่อดำทัพไปนั้น บัญชาให้พระยา
 แฉ่นสุรินทรกว้างฟ้า พระยานคร พระยามือไฟ ทั้งสามทัพอยู่ร้งหลัง
 ครนถึงตำบลดวารแตทางนั้นแคบ พระยาแฉ่นสุรินทรกว้างฟ้า พระยานคร
 พระยามือไฟ แต่งพตทหารซุ่มไว้ด้อมข้างทาง แล้วขยิบมาด้อมพตอยู่ทาง
 ประมาณ ๓๐ เส้น แต่งม้าไว้คอยยั่วทัพอื่นไปตาม พระยาภูกาม
 แดพระยาเดื่อหาญยกไปถึงตำบลดวาร มีทหารม้าทัพใหญ่ตั้งรบบอยู่ในที่นั้น
 เห็นแต่ม้าเท่านั้นก็เข้าไป ทัพกรุงศรีสัตนาคนหุตก็อพตออกกับปะทะ
 กันจนถึงอาวรุชดิน ฝ่ายทหารชาวด่านข้างอินซุ่มไว้นั้นเห็นได้ที ก็ออก
 โจมตีกระหนาบ ทัพพระยาภูกามแดพระยาเดื่อหาญก็แตกฉาน ทัพด้าน
 ข้างใต้พ้นทางพตหงษาอดี้ตายมากนัก นายม้าผู้ตายหลายคน ทัพพระ
 ยาภูกามพระยาเดื่อหาญเลยม้าแต่เครื่องศาสตราวุธเป็นอันมาก ก็พ่ายคืน
 มาเมืองพระพิศณุโลก ครนเสร็จการศึก พระยาดัหราชเดโชมิได้ตั้งไป
 ก็อยู่ด้วยพระมหารัชมราชา แต่พระทัยนำหน้าตั้งไปพระนครศรีอยุธยา.

๑ ถึงณเดือน ๘ ปีชาตฉก ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้าง
 เมือกก็เสด็จทรงพระผนวช ข้าราชการกับวชโดยเสด็จเป็นอันมาก
 ฝ่ายพระมหารัชมราชาทราบพระไทยตระหนัก ว่าสมเด็จพระมหินทรา
 ธิราชเจ้าแผ่นดินคิดการทงปวงด้วยพระยารามพิศนุตยุง แดตั้งญา
 แก่พระเจ้าด้านข้างให้ยกมาเอาเมืองพระพิศณุโลก พระองค์ก็ให้
 หนึ่งตั้งรับตั้งตั้งไปถึงสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดิน ว่าเมือง
 พิไชยหาเจ้าเมืองมิได้ จะขอพระยารามขึ้นมาเป็นพระยาพิไชย ส้มเด็จพระ

พระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินนครศรีธรรมราชบังนงกเคองพระไทย ฝ่าย
 พระยารามแจ้งตั้งนงกถ้วพระมหาธรรมราชาจะตั้งตัวไปหงษาวดี ก็ทูล
 แก่สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินว่า ข้าพเจ้าได้ฟังซึ่งกิจการ
 ในเมืองพระพิศณุโลกนั้นว่า พระมหาธรรมราชาคิดการทงปองเป็นฝ่าย
 ข้างพระเจ้าหงษาวดี แดเอาเมืองเหนือทงปองไปชนแก่พระเจ้าหงษาวดี
 แด้ว บัดนี้จะย้ายเอาท้าวพระยาผู้ใหญ่ในพระนครไปยงหงษาวดีเด้า แด
 ซึ่งพระมหาธรรมราชาบังคับบัญชาพระองค์ลงมาเป็นลัทธิดังนี้ ข้าพเจ้า
 เห็นมิควร ถ้าแต่ศึกหงษาวดีมาถึงพระนครก็ดี ข้าพเจ้าขอประกัน
 การตกแต่งบ้องกันพระนครไว้ให้ได้ สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้า
 แผ่นดินเห็นชอบด้วย ก็บัญชาโดยพระยาราม.

แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิครั้งที่ ๒

๑ สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินแด พระยารามก็เอาขุนตคคี่ ซึ่ง
 คิดทงปองนงกราบทูลแก่พระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเือก แด้วอัญ
 เษิญ พระองค์ดาพระผนวชออกมาครองราชสมบัติ พระเจ้าข้างเือก ก็มี
 ใ้รับ จึงสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินแดพระยารามก็ทูลดิงวอน
 เป็นหลายครั้ง ว่าบัดนี้ไทยจะมาถึงประชาราษฎร์ทงปองแด้ว ขอทรง
 พระกรุณา เด็ดจมา ครองราช สมบัติเอาอาณาประชาราษฎร์ ทงหลายไว้
 ให้รอด พระเจ้าข้างเือกก็ตรั้บัญชาตามสมเด็จพระโอรสาธิราช
 กราบทูลนั้น จึงเด็ดจดาพระผนวชในเดือน ๔ แรม ๓๓ ค่ำ คักราช ๙๑๖
 ปีชวดฉก.

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดีแจ้งข่าวไปว่าพระยาภูกาม พระยาเดื่อหาญ ซึ่งให้มาช่วยกันเมืองพระพิศณุโลก กลับเสียทัพแก่ชาวถันช้าง ก็ทรงพระพิโรธ แต่ให้มาใช้มาหาพระยาภูกามแต่พระยาเดื่อหาญไปจะตงโทษพระยาภูกามพระยาเดื่อหาญกัถวราชอาชญาพระเจ้าหงษาวดี ก็ทูลถวญวอนพระมหาธรรมราชา เสิญเตด็จขึ้นไปช่วยขอโทษ พระมหาธรรมราชาที่ทรงพระกรุณาแก่พระยาภูกามพระยาเดื่อหาญ จึงพาพระนเรศวรราชบุตรเดด็จขึ้นไปถึง เมืองหงษาวดี ทูลขอโทษพระยาภูกาม พระยาเดื่อหาญแก่พระเจ้าหงษาวดี ๆ ครั้นว่ามันทงตองนี้โทษถึงตายอยู่แล้ว แต่พระเจ้าันของเราได้ ชนมาขอแตงเรายกโทษให้ พระมหาธรรมราชา ก็ใสมนักรักใคร่ในพระเจ้าหงษาวดีเป็นอันมาก.

๑ ขณะเมื่อพระมหาธรรมราชาเดด็จไปกรุงหงษาวดีนั้น ข่าวแจ้งตงไปถึงกรุงพระมหานครศรีอยุธยา สมเด็จพระนรินทร์ราชิราชก็กรวมทูลแก่ สมเด็จพระราชบิดาว่า พระมหาธรรมราชานมได้ตวงามักคิดต่อพระองค์ แล้ว ไปใฝ่ฝากไมตรีแก่พระเจ้าหงษาวดีถายเตียด จำจะยกทัพขึ้นไป เสิญเตด็จพระเจ้าพันงกับราชันบิดา ตงมาไว้ ณพระนครศรีอยุธยา ถิงมาทพระมหาธรรมราชาจะคิดประการใดก็จะเป็นห้วงอาไถยอยู่ อันพระมหาธรรมราชาเห็นจะไม่พันงอมพระหัดถ์ สมเด็จพระราชบิดาก็เห็นด้วย จึงครึ่ให้พระยารามอยู่จัดแจงรักษาพระนคร สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระนรินทร์โอรสราชิราช ก็กรัชาพตเดด็จโดยขตมารถถึงเมืองพระพิศณุโลก ก็รับสมเด็จพระวิสุทธภิกษณะศรี กับเขกาทศฐ อันเป็นพระภาคินยราช แตครวัอพยพเข้าหตวงเดิมซึ่งให้ ชนมาแต่ก่อน นั้น แตงสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวกับพระนรินทร์ราชิราช ก็เดด็จตอง

จากเมืองพระพิศณุโลกไปประทับยังเมืองนครสวรรค์ จึงสมเด็จพระ
มหินทราธิราช กราบทูลสมเด็จพระราชบิดาว่า เมืองกำแพงเพชร
เป็นทางศึกกำลังศึก จะขอทำลายเมืองกำแพงเพชรกวาดเทเอาครอบ
ครวอพยพลงไปไว้ณกรุงพระมหานครศรีอยุธยา ถึงศึกมีมากจะได้
หย่อนกำลังลง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ตรัสเห็นด้วย ทพหดวงก็ตั้ง
ยังยณเมืองนครสวรรค์ สมเด็จพระมหินทราธิราชก็ยกกองทัพขึ้นไป
ยังเมืองกำแพงเพชร ทพหดวงตั้งค่ายทลายเมือง พระยาศรีเปงกอง
นำเขาคงค่ายแทบคูเมือง.

๑ ฝ่ายขุนอินทเสนาแดนขุนต่างใจข้าหลวง ซึ่งตั้งไป แต่พระพิศณุโลกนั้น
แต่ราษฎรก็ตรวจจัดพร้อมกันเมืองกำแพงเพชรเป็นด้ามารด ครนกอง
ทัพเขาคงค่ายเมืองก็แต่งพลทหารออกหูกค่ายพระยาศรี ๆ ก็พ่ายแก่ชาว
เมืองกำแพงเพชร จึงพระยาศรีก็แต่งการที่จะปล้นเมืองกำแพงเพชร
ก็จัดชาวอาสาในหมวดพันตรีไชยศักดิ์พันหนึ่ง แต่งการสรรพก็ยกเข้า
ปล้นเมืองในเพลากลางคืน เมื่อแรกยกเข้าไปชนชาวในเมืองตั้งอยู่
ตะให้เข้าไปถึงเชิงกำแพงแล้ว ก็วางปืนไฟแต่พุ่งดำคราดูรมาต้องชาว
อาสา ๆ ก็พ่ายออกมา แต่ยกเข้าปล้นเมืองถึงด้ามวันวิพลตายมาก เห็น
จะเอาเมืองมิได้ สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้า ก็เลิกทัพหดวงคืนลง
มายังนครสวรรค์ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าช้างเผือก แต่
สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าก็เสด็จลงมายังพระมหานครศรีอยุธยา.

๑ ส่วนพระยารามอยู่แต่งการซึ่งจะกันพระนคร แต่ในหน้าที่กำแพง
รอบพระนครนั้น ให้แต่งป้อมเพชรแหอรบระยะไกลกันแต่เดิ่นหนึ่ง วาง
ปืนใหญ่ไว้ระยะแต่สิบวา ปืนระเหี่ยมจ่ารงค์มณฑกกระยะไกลกันแต่

ห้าวา หนึ่งกำแพงพระนครขณะนั้นคง โดยชบวณเก่า แต่ยังไม่ร้อย
คงในริมน้ำ พระยารามก็ให้ตั้งค่ายรายไปตามริมน้ำเป็นชั้นหนึ่ง แต่
ไว้ปืนจ่ารงค์มณฑกสำหรับค่ายหนักมาก แต่ไม่ให้ตั้งหอโทณในกลาง
น้ำไกลริมฝั่งออกไปห้าวารอบพระนคร มิให้ข้าศึกเอาเรือเข้ามาตีริม
พระนครได้.

๑ ฝ่ายข้าหลวงในเมืองพระพิศณุโลก ครั้นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
พระเจ้าช้างเผือก แต่สมเด็จพระมหินทราธิราชมานำพระวิสุทธิกษัตริ์
แต่เอกาทศรถกับครอบครัวอพยพข้าหลวงเดิมลงไปแล้ว ก็ขึ้นมารับไป
ยังกรุงหงสาวดี กราบทูลแต่พระมหาธรรมราชาเจ้าทุกประการ พระ
มหาธรรมราชาได้แจ้งดังนั้นก็ตกพระไทย จึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าหงสาวดี
เขาเหตุซึ่งพระยารามกับสมเด็จพระมหินทราธิราชคิดการกันแต่คืน จน
มาหักหาญรับพระวิสุทธิกษัตริ์ลงไป กรุงพระมหานครศรีอยุธยา นั้น
ทูลแก่พระเจ้าหงสาวดีทุกประการ พระเจ้าหงสาวดีแจ้งเหตุดังนั้น
ก็เคืองพระราชฤไทย จึงตรัสแก่พระมหาธรรมราชาว่า ซึ่งกรุงพระ
มหานครเดี่ยดยานุสัถยกับเป็นปรปักษ์ข้าศึกแก่พระเจ้าน้องเรานั้น จะ
ตะไว้มิได้ พระเจ้าน้องเรารุ่งลงไปจัดแจงกองทัพตั้งเมืองเหนือ แต่
เสบียงอาหารไว้ให้สรรพ เดือน ๓๒ เราจะยกลงไป พระมหาธรรม
ราชาเจ้ารับบัญชาพระเจ้าหงสาวดีแล้ว ก็ถวายบังคมตามายังเมือง
พระพิศณุโลก จัดแจงเสบียงอาหารข้างมารพดทงเจ็ดหัวเมืองเหนือไว้
ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีให้บำรุงข้างมารพดสรรพ.

๑ ตุลาคม ๙๑๗ ปีเถาะตีปีศก วัน ๕ ๓๒ คำเพดาร์ุ่งแล้วต้อง
นาฬิกาหกบาท สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีก็เสด็จตรงพระบริศโตทกชารา

ภิเศกเดรัจฉาน เด็ดจทรงเครื่องศิริราชวิภูษณาหาร กาญจนวิเชียรมาดี
 มณีนีมาศมงกุฎ ดำหรับวิไชยยุทธราชธรมณีเดรัจฉาน เด็ดจทรงช้างคัน
 พลายชมภูทักตึงหอกศอกดองนี้ฉด ผูกพระที่นั่งสุวรรณหามณเฑาะพ เป็น
 บรรณอรรคยานพาหนะ พร้อมด้วยแสนสุรชาติโยธาพาดกรเหี้ยมหาญ
 พดไต่ให้เขนทอนธนูคิเรกมเหพาพร นานาอุษประภุคักติดำรัสดินรพดรุงค
 ภาชีชาติพันภูก อธิกด้วยกาญจนกตั้งกลด อภิรมบังสุริยไพโรจ
 รุจิคร พิพิชปฏากการชงไชยชงบรรฎากเป็นชนิดแน่นใสงว เคียรคาช
 ด้วยท้าวพระยา พาดกรกรรวง รวดรายระยะโดยชบวนบทจร พยุหบาตรชัย
 ชวนำหลังทงปวงเดรัจฉาน ได้เพ็ดตามหาพิไชยฤกษ์ โทราตั้นช้องไชย
 ทวีชาจารย์เบ้าตั้งช ประโคมช้องกตองกาหพิกกก้องนฤนาทนั้นดั้น
 พดุชาคด ดำเนินชวิตดีดาพยุหแสนยกรทพิหดวงออกจากหงษาวดี
 ร้อนแรมมา ๒๕ เวนถึงแดนเมืองกำแพงเพชร เด็ดจประทับเถลิงราช
 พดบัพลาไชยราชาอาคั้น จึงดำรัสให้พระเจ้าแปรเป็นนายกองทัพเรือ
 แด้วพระเจ้าหงษาวดีก็ยก มาชมพด ทง ทพบก ทัพเรือ ณเมือง นครสุวรรณค
 แดพดพระเจ้าหงษาวดียกมาคองนนี้ คือพดพมำมอญในหงษาวดี อังวะ
 คองอู เมืองปรวงน แดเมืองประแด่นหัว เมืองกอง เมืองมิต เมือง
 คาคะ เมืองหน่าย เมืองอุมวง เมืองสระพัวบัวแด แดเมืองสรอบ
 เมืองไทยใหญ่ อนึ่งทัพเชียงใหม่นพระเจ้ายิงใหม่ประชวร จึงแต่ง
 ให้พระแสนหดวงพิงไชยเป็นนายกอง ถือพดดาวเชียงใหม่ทงปวงมา
 ด้วยพระเจ้าหงษาวดีเป็นทัพหนึ่ง แดกำหนดพดนนมาญชรอยหมน
 ดมเด็ดจพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าเป็นนายกอง ถือพดหัวเมืองเหนือ
 ทงเจ็ดหัวเมืองมาด้วยพระเจ้าหงษาวดีเป็นทัพหนึ่ง ครนได้ศุภวารฤกษ์

คือ พระเจ้าหงสาวดีก่อกบฏพยุหโยธาทัพตั้งปองตงมายังพระมหานคร
ศรีอยุธยา.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเฝือก แดสมเด็จพระ
มหินทราธิราชเจ้าข่าวก ก็ให้ขับพลเมืองนอกตั้งปองเข้าพระนคร แด
ได้แต่ในแขวงจังหวัดซึ่งอยู่ใกล้พระนคร ทั้งตั้งแขวงนั้น ประมาณส่วนหนึ่ง
แต่ซึ่งมิได้เข้ามาหนีออกอยู่บ้างเป็นอันมาก อนึ่งพลเมืองเล็กน้อยตั้งปอง
มิได้เข้าพระนคร แดออกอยู่บ้างมาก ได้แต่ตัวเจ้าเมืองแดพดสำหรับ
เจ้าเมืองนั้นเข้ามาพระนคร สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ให้พระยารามตรวจ
จัดพลสรรพยุทธขนประจำหน้าที่กำแพงรอบพระนคร แดค่ายตั้งปองก็
มีนกงหนัก แดวกก็แต่งกองเดินไวทั้ง ๔ ด้านรอบพระนคร ด้านละ ๕ กอง
ส่วนพระยารามนั้นตั้งทัพในท้องสนามหลวงเป็นกองกลาง จะได้ยก
ไปช่วยทั้ง ๔ ด้าน อนึ่งหน้าที่ใดซึ่งเป็นหน้าที่กวดขัน พระเจ้าอยู่หัว
ก็ไว้พระยากระด้าใหม่ แดพระยาพดเทพ พระมหาเทพ เมืองไชยนาท
เมืองสุพรรณบุรี เมืองดพบุรี เมืองอินทบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี
เมืองนครนายก เมืองสระบุรี เมืองพรหมบุรี เมืองสรรคบุรี เมือง
สิงคบุรี เมืองนครไชยศรี เมืองธนบุรี เมืองมฤท ทั้งน้อยประจำที่
แต่ประตูหอรัตนไชยตั้งไปเกาะแก้วซึ่งมีแต่คู หาม่านน้ำกนมได้ แดหน้าที่
ทั้ง ๓ ด้านไซ้ แต่ในค่ายไปถึงประตูไชย พระยาพระคลังเป็นนายกอง
ใหญ่ แต่ประตูไชยไปถึงประตูวังไชย พระยาอินทรานครบาดเป็นนาย
กองใหญ่ แต่ประตูวังไชยไปถึงประตูชั้น พระท้ายน้ำเป็นนายกองใหญ่
แต่ประตูชั้นไปถึงมุมศาลหลวง พระยาสุรราชเดโชเป็นนายกองใหญ่

แต่ผู้คุมคัดหลวงมาพระราชวัง แต่พระราชวังไปถึงขอน้ำพระยาขรมา
เป็นนายกอง ถือพัดทหารในทงปวงรักษาน้ำที่.

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดี ยกทัพมาถึงกรุงพระมหานครศรีอยุธยา
ณวัน ๔ ๗ ๑ ค่ำ คิงทัพมณฑลตำบลมณฑล จึงพระยารามก็ให้เอาบัน
นารายณ์ตั้งหารยาว ๓ วา คอก กระสุน ๑๒ นิ้ว ตกไปตั้งในช่อง
มุมศัพทวรรค ให้จิงกายิงเอาถางทัพพระเจ้าหงษาวดี ต้องช้างม้า
รพตตายมาก กระสุนนั้นไปตกใกล้พิลาตพระเจ้าหงษาวดี พระ
เจ้าหงษาวดีก็ให้เอากระสุนชนธรวงพัด แดงก็เด็ดจิงเด็กกองทัพมาตั้ง
ณมหาพราหมณ์ พอทัพบกทัพเรือถึงพร้อม จึงพระเจ้าหงษาวดี
ก็ตรัสกำหนดให้ทัพทงปวงเข้าล้อมพระนคร ในชื่อน้ำทศบุรีไฟใช้ ทัพ
พระมหาอุปราชาแต่ทัพพระมหารัชมราชา ทัพพระเจ้าอังวะไปตั้งข้าง
ทักษิณ ทัพพระยาทะเลแต่เจ้าฟ้าไทยใหญ่ แดพระยาแสนหลวง
ชาวเชียงใหม่ไปตั้งข้างปัจฉิมทิศ ทัพพระยาพิลิมแต่ทัพพระยาของอุ
ทัพพระยาอภัยคามินี พระยาตากเจ้าเมืองเมาะคมะ พระยาพะตะมะ
พะตะเบิดตั้งทัพศอคร ฝ่ายทัพหลวงก็ยกเข้าไปตั้งณวัดมเหยงค์ แต่ทัพ
อันล้อมพระนครทง ๔ ด้านนั้น เมื่อแรกยกเข้าล้อมนั้นตั้งใกล้ริมหน้า
ออกไปประมาณ ๓๐ เส้น แต่เขาไม่คาดเป็นค่ายพุนดินกันปืนใหญ่
กว่าจะตั้งค่ายมั่นคงได้ ชาวพระนครวางปืนใหญ่ออกไปคองพลพระ
เจ้าหงษาวดีตายมากนัก ครั้นตั้งค่ายมั่นคงปืนใหญ่ได้ตั้งประมาณ
๓๐ วัน ก็ยกเข้ามาตั้งค่ายอีกชนหนึ่ง ห่างค่ายเดิม ๓๐ เส้น ยัง
ประมาณ ๒๐ เส้นจะถึงวิมหน้า ชาวพระนครแต่งพลอาสาออกมาตวงพัน
แต่ถางปืนใหญ่ออกไปคองพลพระเจ้าหงษาวดีเมื่อตั้งค่ายนั้นตายมากนัก

แต่นายทัพนายกองเห็นจะคงค่ายในกตางวันมิได้ ให้ตอบเข้าตังกถางคืน
 เป็นช้านาน จึงตั้งค่ายชนนมนตงได้ แล้วพระเจ้าหงษาวดีก็ให้ยก
 เข้าตั้งค่ายอกชนหนึ่งเตาให้ ถึงริมนาคูเมือง แต่ค่ายชนนตงยากนัก
 ด้วยชาวพระนครวางปืนใหญ่ แต่ปืนจินดาจ้าวรงค์มณฑก ถนัด เต็มแม่นยำ
 พดทงปวงต้องปืนไฟตายมากนัก จึงพระเจ้าหงษาวดีให้ซุดอโมงค์ให้
 พดทงปวงเดินเข้ามาเป็นหลายแห่งหลายค่าย ครึ่งถึงริมแม่น้ำที่จะตั้งค่าย
 นนก็ซุดเป็นอโมงค์เด่นหากันโดยนำค่าย แต่ตอบตั้งค่ายนในกตางคืน
 แล้วห้ามพดทงปวงให้ตั้งบมิให้ มีฉาว ฝ่ายในพระนครรู้ว่าชาวหงษาวดี
 ซุดอโมงค์เดิน เข้าปืนใหญ่ยิงออกไปมิได้ต้องซ้ำคัก ก็จัดกองอาสา
 ออกไปทตวงพันได้หัวเข้ามาถวายหลายครั้ง แต่ชาวหงษาวดีตั้งค่าย
 ชนนเป็นเดือนเศษจึงตั้งได้ แต่พระเจ้าหงษาวดียกมาให้ตั้งค่ายล้อม
 เป็นสามครั้ง ประมาณสองเดือนเศษจึงเข้าล้อมได้ ถึงริมแม่น้ำคูเมือง.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้า จึงดำรัสแก่พระยารามให้มี
 คุกอกัษรขนไปถึงเมืองด้านข้าง ขอกองทัพตงมาช่วย พระยาราม
 ก็แต่งคุกอกัษรโดยพระราชบริหารเสร็จแล้ว จึงแต่งให้ขุนราชเสนา
 ขุนมหาวิไชย กับไพร่ห้าสิบขนไปยังเมืองด้านข้าง.

๑ เมื่อศึกหงษาวดียกมาล้อมพระนครแต่ตั้งค่ายได้สามครั้ง พระ
 เจ้าข้างเผือกเด็ดยพระนครมิได้ขาด แต่แต่งขุนหมื่นทหารออกไป
 กองตงพันตองพันตง ๔ ค่ายเป็นหลายหมู่หลายกอง ได้รับด้วยชาว
 หงษาวดีซึ่งเข้ามาตั้งค่ายนทุกวัน แต่ได้ฆ่าฟันชาวหงษาวดีตายได้หัว
 มาถวายก็มาก ฝ่ายพดทงหงษาวดีมั่นตั้งตายเท่าใด พดทงปวงก็มีได้
 แดกฉาน ยกหนุนกันเข้ามาหนุนหน้าบองกันให้ตั้งค่าย ครั้นตั้งค่าย

มันตอมทั้ง ๔ ด้านแล้ว พระเจ้าหงษาวดีก็ตรัสแก่พระมหาอุปราชา
 พระเจ้าแปร พระเจ้าอังวะ ท้าวพระยาทั้งหลาย ว่าเราไปรบเมือง
 ทุกแห่งไซ้ ครนยกเข้าตอมได้แล้วดังนี้ ก็แต่งการที่จะเข้าปล้น
 เอาได้ด้วยฉับพลัน แดแผ่นดินอยู่ทชยานเป็นราชธานีใหญ่หลวง เอา
 สุ่มทเป็นคู่นรอบ คือเขาพระดีเนรราชอันมีแม่น้ำตั้งทนครนทรอบคอบ
 แดที่จะปล้นได้ไซ้เห็นแต่ชอน้ำด้านเดียว ถึงตั้งหนกดี จะปล้นเอา
 เหมือนนครทงปวงนมิได้ แดซึ่งจะเอาอยู่ทชยานเราจะแต่งการ
 เปนงานปล้ำจึงจะได้ ให้ท้าวพระยาทั้งหลายกำหนดให้แก่นายทัพนายกอง
 ทงปวงให้รักษาแต่มั่นไว้อย่าเพื่อรบพุ่ง ให้แต่งกันออกลาดหาเข้าไว้
 เปนเดบียงไพร่พดทงปวงให้ครบปี่หนึ่ง แดจะให้สำรวจเอาให้ถ้วนตัว
 จงทุกหมู่ทุกกอง ถ้านายทัพนายกองผู้ใดเดบียงพดนมมิครบถึงปี่ไซ้
 จะให้ตั้งโทษแก่นายทัพนายกองถึงสิ้นชีวิต จึงท้าวพระยานายทัพนาย
 กองทั้งหลายก็แต่งพดไว้ประจำค่ายทงปวง แต่พอรบพุ่งบ้องกันนำค่าย
 แดก็แต่งพดออกไปลาดหาเข้าทุกหมู่ทุกกอง โดยพระราชกำหนด
 แด้หมวดมะโคดขำหลวงเดมั้นเดบียงบมิครบปี่ พระเจ้าหงษาวดีให้
 ตั้งโทษถึงสิ้นชีวิต.

๑ ขณะนั้นเดบียงพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเือกทงพระประชวร
 หนักประมาณ ๒๕ วัน ก็สวรรคตในศักราช ๘๑๗ ปีเถาะตีปดศก
 อยู่ในราชเดบปีคั้น ๒๗ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระมหินทราธิราชครั้งที่ ๒

๑ ครั้น สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเจ้า ช้างเผือก สวรรคตแล้ว สมเด็จพระมหินทราธิราชพระเจ้าแผ่นดินมิได้นำพากรศึก แด่เสด็จอยู่แต่ในพระราชวัง ไว้การทงปองแก่พระยาราม ให้บังคับบัญชาตรวจตราทหารทงปองผู้รักษาหน้าทรอบพระนคร ขณะนั้นพระยารามชานหามทอง มีมยุรฉัตรประดับซ้ายขวา แด่พดทหารหน้าหลังเป็นหนัสนา แด่พดถือบ้นนกดับเจ็ดร้อย เทียบเด็บบนาคทุกวัน แด่เกณฑ์พดทหารออกรบชาวหงษาวดีเป็นสำมารถ.

๑ ขณะนั้น พระยาจักรรัตน ถัดพดทหาร ออกไป หักค่ายข้าศึก ๓ ท้ายคู้ แต่เผาค่ายนำที่พระยาเกียรติได้ประมาณเสั้นหนึ่ง พดศึกอันประจำค่ายพ่ายลงไป จึงพระยาเกียรติยกพดออกรบพระยาจักรรัตน พระยาจักรรัตนถ่าไปก็เสียตัว แด่ชาวอาสาทงปองก็พ่ายเข้ามาพระนคร พระยาเกียรติจับพระยาจักรรัตนไปถวายแก่พระเจ้าหงษาวดี ๆ ทรงพระโกรธแก่พระยาเกียรติ ครักแก่พระมหาอุปราชว่าซึ่งพระยาเกียรติมิได้รักษาค่ายให้มั่น ให้ชาวพระนครออกมาเผาเสียได้ มีตงโทษพระยาเกียรติด้วยประการใด พระมหาอุปราชกราบทูลว่า พระยาเกียรติเสียค่ายได้นายกองซึ่งถัดพดออกมานั้น เห็นว่าโทษพระยาเกียรติถบถบกันจึงมิได้ตงโทษ พระเจ้าหงษาวดีทรงพระโกรธแก่พระมหาอุปราชว่า ถึงพระยาเกียรติจับได้นายกองก็ตงมิคุ้มโทษ แด่มหาอุปราชว่าพระยาเกียรติคุ้มโทษแล้ว แตมิได้เอาโทษพระยาเกียรตินั้น เห็นว่ามหาอุปราชมิได้เอาใจตงในกรศึก อย่าให้มหาอุปราชอยู่บังคับกรศึกในทัพนั้นเลย จะไปแห่งใดก็ตามใจเถิด ให้มหาอุปราช

เอาแต่ข้างคัวหนึ่งคนข้ายกตางไปด้วย กว่ำน้อย่าให้เอาไป พระ
เจ้าหงษาวดีก็ขับพระมหาอุปราชาดีย์ แต่กัให้ตั้งโทษแก่พระยาเกียรติ
ถึงสิ้นชีวิต พระมหาอุปราชากลับมายังทัพ ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดี
ก็ใช้สนองพระโอรสมาขับพระมหาอุปราชาให้ไปจากทัพจงพลัน ขณะนั้น
พระเจ้าแปร พระเจ้าอังวะ กัดัวอาชญาพระเจ้าหงษาวดี มีอาจ
ทูลขอโทษพระมหาอุปราชาได้ พระมหาอุปราชาก็ให้มาทูลแก่พระมหา
ธรรมราชาว่า ส้มเด็จพระราชบิดาทรงพระโกรธให้ขับเราเสียจากทัพ
แต่พระเจ้าแปร พระเจ้าอังวะ จะทูลขอโทษนั้นพันก่าถึงทูลมิได้ แต่
ซึ่งจะช่วยเราครั้นเห็นแต่พระเจ้าพี่เราพอจะทูลขอโทษเราได้ เมื่อพระ
มหาอุปราชาให้มาทูลแก่พระมหาธรรมราชานัน พระเจ้าหงษาวดีใช้
สนองพระโอรมาเถ่า ว่าให้พระมหาอุปราชาเร่งไปจงพลัน พระ
มหาอุปราชากัดัวพระราชอาชญาที่แต่งคัวขึ้นข้างไปจากทัพ จึงพระ
มหาธรรมราชาตรัสให้ข้าหลวงไปห้ามพระมหาอุปราชาว่าให้คงอยู่ เรา
จะไปทูลขอโทษก่อน พระมหาธรรมราชาก็เสด็จมาเฝ้า ทูลขอโทษ
พระมหาอุปราชา พระเจ้าหงษาวดีก็โปรดยกโทษให้

๑ ขณะนั้นพระเจ้าหงษาวดี ให้พระเจ้าแปรยกทัพเรือลงไปโดยคลอง
ด้พานชายเข้าไปออกบางไทรเดียวชนมาตงท้ายคู้ กั้นมิให้เรือขึ้นต้อง
เข้าออกได้ แล้วพระเจ้าแปรก็แบ่งทัพเรือลงไปตาดถึงเมืองนนทบุรี
เมืองธนบุรี เมืองสาครบุรี

๑ ขณะนั้นดำเภาจีนจิงจิว มีทนายาคู้กเมืองหงษาวดี มาถ่อมพระนคร
ก็ใช้ใบเข้ามาถึงหลังเค่า พระเจ้าแปรรู้ก็ยกทัพเรือออกไปจะเอาดำเภา
จีนจิงจิว ๆ รู้ว่าคู้กมาถ่อมพระนคร แต่งทัพเรือลงมาตาด จีนจิงจิว

ก็ใช้ใบตำเภออกใบ แต่ทัพเรือพระเจ้าแปรยกออกไปเห็นตำเภจัน
จึงจืดคตาค้อออกไปทุกตัว จะคามเอามได้ก็ยกทัพคืนมา พระเจ้า
หงษาวดีก็ทรงพระโกรธแก่พระเจ้าแปร ว่าตำเภจันเข้ามาถึงปากน้ำ
แล้วแต่มิได้ คืดคามออกไปเอาจงได้ ให้ตำเภจันหนีไปรอดหนีพระ
เจ้าแปรผิด ครั้นให้เอาตัวพระเจ้าแปรไปตระเวนรอบทัพแล้ว ให้คง
เป็นนายกองทัพเรือจุกเก่า.

๖ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดี ก็แต่งทหารให้เข้าหักค่ายริมน้ำด้าน ประตู หอ
รัตนไชย พระยารามแตพระยากระตาโหม พระยาอินทราชิบัติ พระมหา
เทพ พระมหามนตรี แดพระหัวเมืองชุนหมื่นทงหลาย ช่วยกันเอาใจจง
ในราชการ รบพุ่งบ้องกันมิให้ชาวหงษาวดีเข้ามาได้ แดพระมหาเทพ
แต่งพดธาส่าออกทดวงพันชาวหงษาวดีก็แตกฉานเป็นหลายครั้ง แดการ
ศึกนั้นก็ช้ายอยู่ พระเจ้าหงษาวดีทรงพระโกรธก็ให้เอานายทัพนายกอง
นั้นลงโทษ แดบัญชาการให้พระมหาอุปราชไปตั้งค่ายตำบลวัด
เขาดินตรงเกาะแก้ว พระเจ้าอังวะบุตรเขยนั้นตั้งค่ายตำบลวัดสัตพานเกดือ
พระเจ้าแปรผู้ให้ตามตั้งค่ายตำบลวัดจันตรงบางเขยนั้น ให้เร่งถมดินเป็น
ถนนข้ามแม่น้ำเข้าไปให้ถึงปากทงสามตำบลจงได้ พระมหาอุปราช
พระเจ้าอังวะ พระเจ้าแปร ก็มาเร่งให้ทำตามรับสั่ง ชาวพระนคร
เจ้านาที่เห็น คั้งนั้นก็เอา บันใหญ่หน่อย ระดมยิง ช้างก็ ต้มตาย เป็นอัน มาก
ต้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีเสด็จไปทอดพระเนตร เห็นยังไม่เป็นถนนขึ้น
ก็ครึคร่า พระมหาอุปราช พระเจ้าอังวะ พระเจ้าแปร ตามคนนั้น
จะให้พ้นแต่ถนนข้ามคเท่านั้นยังมีได้ ที่ไหนจะได้กรุงศรีอยุธยาเก่า
ถ้าตายตงตักคนหนึ่งเมื่อใดจึงจะเป็นถนนขึ้นได้ ครั้นเท่าคั้งนั้นแล้วเสด็จ

กลับไป พระมหาอุปราช พระเจ้าอังวะ พระเจ้าแปร ยิ่งเกรง
พระราชอาชญา จึงดำริให้เอาไม้โค่นคทำทูปทูปงพดชนมุดดินเข้า
ไปถมถนน ชาวพระนครก็วางปืนใหญ่ออกมาทำตายทูปทูปดัดมตาย
เป็นอันมาก ผู้ตรวจการเห็นดังนั้นก็ไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าหงษาวดี
ทุกประการ สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีจึงตรัสถามผู้ตรวจการว่า พดแบก
มุดดินตายตงคนหนึ่งจะเปนมุดดินตักก้ออื่น ผู้ตรวจการทูลว่าคนตาย
คนหนึ่งเปนมุดดินประมาณเจ็ดก้ออื่นแปดก้ออื่น พระเจ้าหงษาวดีตรัสว่า
เขาเถิด จึงไปบอกเจ้าน้ำที่ให้เร่งพดชนมุดดินถมถนนเข้าป๋าย่าให้
ขาดได้ ผู้ตรวจการก็มาทูลพระมหาอุปราช พระเจ้าอังวะ พระเจ้าแปร
ตามรับสั่งทุกประการ พระมหาอุปราช พระเจ้าอังวะ พระเจ้าแปร
ก็เร่งให้พวกพดท่งพดชนมุดดิน เข้าไปถมถนน ท่งตามตำบลมิ ได้ขาดท่ง
กลางวันกลางคืน พวกพดซึ่งต้องชนมุดดินต้องบ่นตาย ก็ให้ ท่งตง
ไปท่งกอนดินแต่อาศัพด้วยกัน แดการพนถนนนถงตามเดือนจ้งถึงฟาก
กำแพงพระนคร.

๑ ฝ่ายพระยาราม พระยากระดาโหม พระมหาเทพ เห็นเชิงคัก
แหลมเข้ามา ก็ให้ตั้งค่ายในกำแพงพระนครชนหนึ่งเปนองพาด เขาบ่น
ใหญ่บ่นมณฑกมาตงดาไฉ่น้ำค้ายน ฝ้ายพดอันอยู่หน้าท่งกำแพงเชิงเทิน
นั้นก็ยังรบพุ่งบ้องกันอยู่ พระเจ้าหงษาวดีให้ยกพดเข้ามาโดยถนนมม
เกาะแก้ว แดเขาทัพเรือมากระหนาบ เขาบ่นจ่ารงค์มณฑกนถดบ
ยิ่งแย้งระดมเจ้าน้ำท่งทำฝน ซึ่งเอามมเกาะแก้วน ชาวทหารอาดำซึ่ง
อยู่หน้าท่มเกาะแก้วนจะยังรบพุ่งบ้องกันมิได้ ก็พ่ายตงมายังค่ายซึ่ง
ตั้งไฉ่น้ำ ชาวหงษาวดีรุกเข้ามาทตายกำแพงมมเกาะแก้วได้ ขณะนั้น

พระยารามก็สลดใจ จะบังคับบัญชาการศึกมิได้เป็นสิทธิคุกก่อน ก็คิด
ด้วยท้าวพระยามุขมนตรีทั้งหลาย ว่าจะป้องกันสืบไปเห็นพันทัดัง แด
จะแต่งออกไปให้เจรจาเป็นไมตรี ท้าวพระยามุขมนตรีทั้งหลายก็ว่า
ซึ่งจะเป็นไมตรีใช้แต่ยังมีใครรับกันเป็นสามารถ แต่ซึ่งได้รับฟังจน
พระเจ้าหงษาวดีเสียดใจเป็นอันมากดังนั้แล้ว พระเจ้าหงษาวดีจึงจะรับ
เป็นไมตรีฤๅ ท้าวพระยาทั้งหลายก็ถึงด้วยพระยาราม แต่เห็นว่า
ท้าวพระยามุขมนตรีถูกขุนทหารทั้งปวงมีฟังบังคับบัญชาพระยาราม ต่าง
คนต่างรบพุ่งฆ่าศึก ส้มเต๋จพระมหินทราธิราชพระเจ้าแผ่นดินก็มีเอา
พระไทยลงในกาสรสงคราม ละให้แต่มุขมนตรีทั้งหลายรบพุ่ง.

๑๑ ขณะนั้นพระมหาเทพ ถือบพธอาสาอยู่รักษาค่ายมุมนเกาะแก้ว
ที่กำแพงทลายนั้น วิชาศึกหงษาวดียกเข้ามาปล้นค่ายเป็นหลายครั้ง
แต่พระมหาเทพก็รบป้องกันไว้ วิชาศึกก็หึกเขาไม่ได้ อนึ่งพระเจ้าตูกเขอ
พระศรีเส้าวราช เสด็จมายืนข้างพระที่นั่งให้พธอาสาช่วยพระมหาเทพรบ
แต่แต่งทหารอาสาออกทลวงฟัน แล้วก็วางปืนใหญ่ยิงทะแยงออกไป
ต้องพลหงษาวดีตายเป็นอันมาก วิชาศึกจะปล้นเอาค่ายนั้นมิได้ กตง
ประชิดกันอยู่.

๑๒ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดี ทรงพระดำริหว่า กรุงพระมหานครศรีอยุธยา
นี้ป้องกันเมืองเป็นสามารถ ซึ่งจะหึกเขาโดยง่ายนั้นยาก แล้วก็จวน
เทศกาลฟ้าฝนจะดำยากไพร่พลนั้นก็วิตกด้วยพระมหาธรรมราชา
ว่าจำเราจะเพโทบายให้ ถือบหนั่งตั้งเอาตัวพระยารามผู้เป็นเจ้าการป้องกัน
พระนครนั้นได้แล้ว ก็จะไม่มอดง เห็นจะได้เมืองถ้ายเดียว พระมหา
ธรรมราชาเห็นด้วย ก็แต่งนายกัณฑ์ของข้าหลวงเดิม ให้ ถือบหนั่งตั้ง

ตอบเข้า ไปถึงขุนส่นมข้า้หดวงซึ่งส้มเด็จพระเจ้าข้างเผือกไป เขาตงมาแต่
เมืองพระพิศณุโลกกับด้วยพระวิตุททิกษัตร์นั้น ขุนส่นมก็ส่งหนังสือ
เข้าไปถวายแก่พระเจ้าอยู่หัวฝ่ายใน แลในลักษณะหนังสือนั้นว่า พระเจ้า
ข้างเผือกครคึกคิดด้วยพระยาราม จึงแต่งการรบพุ่งป้องกันพระนครให้
เสียดคยคตองพระราชไมตรีนั้น บัดนี้พระเจ้าข้างเผือกเสด็จสวรรคต
แล้ว ยิ่งแต่พระยาราม แลพระไทยพระเจ้าหงษาวดียังไม่เสียดคตอง
พระราชไมตรี ครคึกว่าถ้าแลพระเจ้าแผ่นดินตั้งตัวพระยารามผู้ก่อเหตุออกไป
ไปถวายแล้ว พระเจ้าหงษาวดีก็จะเป็นไมตรี มิให้ยากแก่สมณ
พราหมณาจารย์พระราชารัฐทังปวง จะเด็กทพิทคตบคินไปเมือง
หงษาวดี จึงส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวฝ่ายในก็เอาหนังสือนั้นมาแลตงแก่
ส้มเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดิน ๆ ได้ฟังโดยลักษณะหนังสือนั้นก็
ให้หาท้าวพระยาพดุมมาคยทังปวงมาประชุมกันปลุกษา ว่าซึ่งพระเจ้า
หงษาวดี จะให้ ตั้งพระยาราม ออกไปแต่ จะเป็นไมตรี นั้นยังเห็น ควรจะตั้ง
พระยารามออกไปฤ ๆ มิชอบตั้ง จึงท้าวพระยาพดุมมาคยทังปวง
ปลุกษาว่า ถ้าพระเจ้าหงษาวดีจะเป็นพระราชไมตรีจริง ควรจะตั้ง
พระยารามออกไป อย่าให้ ได้ยากแก่พระราชารัฐทังหลาย ส้มเด็จพระ
มหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินก็ครคึกให้แต่งหนังสือตอบออกไปว่า ถ้า
พระเจ้าหงษาวดีจะเป็นพระราชไมตรีดีจริง คุณให้หนังสือเข้ามาใช้ ก็
จะตั้งพระยารามออกไป จึงนายก้อนทองเอาหนังสือออกไปถวายแก่พระมหา
ธรรมราชา ๆ ก็ครคึกใช้นายก้อนทองเข้ามาเด้า ว่าพระเจ้าหงษาวดีจะ
เป็นพระราชไมตรีดีจริง ให้ตั้งตัวพระยารามออกไปเถิด ซึ่งจะเอา
พระยารามไว้ จะให้ ได้ยาก แก้อาณา ปรชชา ราชรัฐ ทังปวงนั้นดู มิบังควร

ฝ่ายท้าวพระยามุขมนตรีทั้งหลายมิได้ รุกดพระเจ้าหงสาวดี สำคัญว่า
 จริงก็พร้อมกันทูตสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดิน ให้ตั้งพระยาราม
 ออกไปแก่พระเจ้าหงสาวดี สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดิน
 จึงตรัสตั้งนายก้อนทอง ให้ออกไปทูตแก่พระมหาธรรมราชาว่าจะตั้ง
 พระยารามออกไป กำหนดให้มารับ ครั้นนายก้อนทองไปแล้ว พระเจ้า
 แผ่นดินให้เจ้าพระยารามแต่งคนคุมออกไปส่ง อารามนาพระสังฆราช
 กับภิกษุสี่องค์ออกไปด้วย ครั้นพระสังฆราชและผู้คุมคุมพระยารามไปถึง
 สมเด็จพระมหาธรรมราชาให้ถอดเจ้าพระยารามออกแล้ว ก็พาเข้าไป
 ถวายบังคมพระเจ้าหงสาวดี ๆ ก็ให้เบิกพระสังฆราชเข้ามา แล้วตรัส
 ให้หาพระมหาอุปราชา แดท้าวพระยาผู้ใหญ่ทั้งปวง มาประชุมในหน้าพลับ
 พตา พระเจ้าหงสาวดีก็ตรัสแก่ท้าวพระยาทั้งหลายว่า พระเจ้ากรุง
 พระมหา นครศรีอยุธยาให้ พระสังฆราช เอา พระยา ราม ผู้ก่อเหตุ มาตั้ง
 แก่เรา แต่ว่าจะขอเป็นพระราชไมตรีด้วยเราก่อน ท้าวพระยา
 ทั้งหลายจึงพิพากษา ยังจะขอรับเป็นพระราชไมตรีฤๅประการใด
 ท้าวพระยาทั้งหลายก็ทูลว่าซึ่งได้พระยารามออกมาแล้วดังนี้ เสมอได้
 แผ่นดินอยุธยา อันจะเป็นพระราชไมตรีนั้นหาต้องการไม่ ขอให้ยก
 เข้าหักเอากรุงจิงใต้ พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสว่าเราเป็นกระษัตริย์จะท่า
 การสงครามสืบไป ซึ่งจะทำดังนี้หาควรไม่ แล้วตั้งนายทนายของ
 ทั้งปวงให้รักษาแต่มั่นไว้ อย่าให้ประชิดรบพุ่งเข้าไป ฝ่ายชาวพระนคร
 ก็มิได้รับ ต่างคนต่างตั้งบอยู่ทั้งสองฝ่าย จึงพระเจ้าหงสาวดีตั้ง
 พระสังฆราชเข้ามาว่า ถ้าพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาจะเป็น
 พระราชไมตรีด้วยเราจริง ให้พระเจ้าแผ่นดินแแต่ท้าวพระยาผู้ใหญ่ทั้งปวง

ออกมาถวายบังคมจึงจะรับเป็นราชไมตรีด้วย ครั้นพระดังฆราชเข้ามา
ถึงกรุง ถวายพระพรแก่สมเด็จพระมหินทราธิราชพระเจ้าแผ่นดิน โดยคำ
พระเจ้าหงษาวดีตั้งเข้ามา น จึงท้าวพระยาทั้งหลายทูลพระมหินทรา
ธิราชพระเจ้าแผ่นดินว่า การทวงพระเจ้าหงษาวดีหากเพโทบายพ่อตวงให้
ออกไปแล้วจะกุมเอาท้าวพระยาผู้ใหญ่ทั้งปวงไว้ แต่ก็จะให้เข้ามา
เทเอาครัวอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลายอพยพไปเป็นเชลย แต่ก็ครั้ง
นี้ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายขัตติกรรมพุ่มบ่ออันจนถึงขนาด จึงสมเด็จพระ
มหินทราธิราชพระเจ้าแผ่นดินก็ ครัดให้ ท้าวพระยาทั้งหลาย พินึกษา
เป็นหลายยกหลายเกณฑ์ แต่ท้าวพระยาทั้งปวงตั้งด้วยกันเป็นคำเดียวว่า
จะอาสารบพุ่ง แต่พระยาธารมาไซ้มิได้ตั้งด้วยท้าวพระยาทั้งปวง.

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดี ท้าพทั้งซึ่งจะออกไปแต่พระนครซ้ายอยู่ถึง
เจ็ดวัน จึงครัดด้วยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า ว่ากรุงพระมหา
นครศรีอยุธยาให้ทูตออกมาเจรจาความเมืองแต่ซ้ายอยู่ดังนี้ เห็นว่า
มิเป็นพระราชไมตรีกันแล้ว เราจะให้แต่งการที่จะปล้นพินัดเกล้า สมเด็จพระ
มหาธรรมราชาที่ทูลแก่พระเจ้าหงษาวดีว่าขอให้งดก่อน ข้าพเจ้า
จะเข้าไปแสดงการทั้งปวงให้พระเจ้าแผ่นดิน แต่ท้าวพระยาผู้ใหญ่เห็นแท้
ว่าจะเป็นทางพระราชไมตรี อย่าให้ยากแก่สมณพราหมณาประชาราษฎร์
ทั้งหลาย พระเจ้าหงษาวดีก็ครัดบัญชาโดยสมเด็จพระมหาธรรมราชา
เจ้า สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้าก็เสด็จด้วยพระเสด็จมายืนอยู่ตรง
หน้าพระมหาเทพ ร้องเรียกเจ้าน้ำที่เข้าไปว่าเราจะเข้าไประงับการแผ่นดิน
พระมหาเทพเจ้าน้ำที่มิได้ใจจึงเป็นกระสุนใหญ่หนีออกไป พระองค์ตั้ง
จากพระเสด็จ ชุนอินทระชะแบกพระองค์วิ่งกลับออกมา สมเด็จพระ

มหากรรมราชาเข้ามาเฝ้าพระเจ้าหงสาวดีแล้วกราบทูลทุกประการ พระเจ้าหงสาวดีก็ตรัสว่าอันชาวพระนครศรีอยุธยาไม่วางใจนั้น ก็เป็นดำหรับที่จะให้พระนครเสีย ซึ่งจะพินมือเราไปนั้นหาไม่ แล้วพระเจ้าหงสาวดีก็สั่งให้นายทัพนายกองทั้งปวงเร่งประชิดทำการทั้งกลางคืนกลางวัน ชาวพระนครก็รบพุ่งป้องกันเป็นด้ามารถ.

๑๑ ขณะนั้นพระเจ้าตากเรือพระศรีเสด็จราชถือพัดหมื่นห้าพัน ตั้งเป็นกองกลางอยู่ณท้องสนามหลวง ถ้าเจ้าน้ำที่มากทูลว่าข้าศึกเข้าหักหาญด้านใดหน้ก็มิได้กราบทูลพระราชบิดาก่อน แต่งทหารให้ไปช่วยรบพุ่งทุกครั้ง ส่วนสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดิน มิได้เอาพระไทยใส่ในการศึก อยู่มาคิดแค้นพระเจ้าตากเรือพระศรีเสด็จราชว่าการศึกหนักเขามิได้มาแจ้งก่อน ทำแต่โดยอำเภอใจ จึงให้หาพระศรีเสด็จราชเข้ามา แล้วตั้งพระยาชาธมาให้เอาตัวพระศรีเสด็จราชไปตั้งเสี้ยนวัดพระราม ข้าราชการแทนนายทัพนายกองทหารทั้งปวงก็เสียใจ แต่เหตุว่ารักับบุตรภรรยาอยู่ ก็อุสาหะรบพุ่งกันไว้ทุกหน้าที.

๑๒ ฝ่ายขุนราชเสนา ขุนมหาวิไชย กับไพร่ห้าสิบคนพากันเด็ดดอดขึ้นไปถึงเมืองด่านช้าง จึงเอาศุภอักษรนั้นให้แก่เสนาบดี ในลักษณะนั้นว่า ศุภอักษรบรรดสถมตมิตเสษฐุคุณานันตวิภิต วิจิตรคามภีรา อชฌมาไศรย ในท่านอรรมมหาเสนาธิบดีนรินทร์นันทวามาตย์ อันสดามิประวาศบาทมฤติกากร บวรยุคตเรณูมาศ ในพระบาทสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา มหาคิตถภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมพระราชมหาสถาน มัมชฎริจิครณินทเสนาหามายังเสนาธิบดีณกรุงศรีสัตนาคณหุต ด้วยบันทึกรุ่นพระนคร

ศรีอยุธยา ราชธานีศรีอยุธยา คือพระเจ้าหงษาวดีกอบประด้วยโศภเจตนาหา
 หิริโศกปมมิได้ ยกกองทัพลงมากระทำปไสยหากการย้ายพระนครศรี
 อยุธยา ดมณพราหมณาจารย์ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ได้ความเดือด
 ร้อน แดกรุงเทพมหานครศรีอยุธยาก่เป็นเชื่อนเพ็ชรเชื่อนขันธแก่กรุง
 ศรีสัตนาคนหุต ถ้าพระนครศรีอยุธยาด้ายแก่กองทัพหงษาวดีแล้ว เห็น
 คึกหงษาวดีจะติดถึงกรุงศรีสัตนาคนหุตด้วย เข็ญได้ตั้งพระเจ้ากรุงศรี
 สัตนาคนหุต ยกพยุหโยธาทัพลงมาช่วยรณยุทธปราบปรามข้าศึกให้
 ปราไชยปลาศไปแล้ว จะได้ช่วยกันดำริห์การตอบแทนแก่กันพระเจ้า
 หงษาวดีให้ ถึงขนาด เสนาบดีครั้นแจ้งในศุภอักษรแล้วก็พาขุนราชเสนา
 ขุนมหาดิไชยเข้าเฝ้า ทูลโดยสำเนาศุภอักษรเสร็จตั้งทุกประการ พระเจ้า
 กรุงศรีสัตนาคนหุตแจ้งดังนั้นก็ทรงพระโกรธ ดำริห์ว่าพระเจ้าหงษาวดี
 มิได้ตั้งอยู่ในฉัศยราชธรรมประเพณี ประพฤติพาดทุจริตให้ทหารมาสกัด
 ขิงพระเทพกระษัตริ์ไปครั้งหนึ่งมีหน้า ยังมีใจกำเริบยกมากระทำย้ายพระ
 นครศรีอยุธยาอีกเล่า จำเราจะยกไปตีเป็นที่พระหนาบดูหน้าพระเจ้า
 หงษาวดีจะทำเป็นประการใด ประการหนึ่งทั้งทางพระราชไมตรีกรุงศรี
 อยุธยาก่จะถาวรวัฒนาการสืบไป แต่ก็มีพระราชกำหนดให้เตรียม
 พดท่าหมื่น ข้างเครื่องสำมร้อย มาสำมพัน ครั้นณวัน ๗ ๕ ๓ คำ
 ได้ศุภวารฤกษ์ยามมงคลฤกษ์อันประเสริฐ ก็ได้ตั้งทรงช้างพระที่นั่ง
 พร้อมด้วยเส่นท้าวพระยาถาว แดพดพิริโยธาหาญแท้โดยกระบวณช้าย
 ขวาน่าหัดตั้งแข่งเป็นชนิด แน่นแน่นด้วยเครื่องสรรพศาสตราวุธ ยกออก
 จากกรุงศรีสัตนาคนหุตรื้อนแรมมาโดยวิถีทางสถิตมารค ฝ่ายชาวด่าน

เมืองนครไทยรู้ว่าทัพเมืองด่านข้างยกกลงมา ก็บอกขอราชการตั้ง
ไปให้กราบทูลสมเด็จพระมหาธรรมราชา.

๑) สมเด็จพระมหาธรรมราชาแจ้งดังนั้น จึงเสด็จไปเฝ้ากราบทูล
พระเจ้าหงสาวดีว่า บดินทกษัตริย์กรุงศรีสัตนาคนหุตยกมาทางเมือง
เพชรบูรณ์ จะตั้งเมืองสระบุรีเป็นที่พกระหนาบ พระเจ้าหงสาวดีทราบ
แล้วตรัสถามพระยารามว่าทัพกรุงศรีสัตนาคนหุตยกมาตามช่วยเอง ฤๅ
ไปขอให้มาช่วย พระยารามกราบทูลว่าสมเด็จพระมหินทราธิราชตั้ง
ข้าพเจ้าให้มั่งคั่งอักษรขึ้นไปขอกองทัพลงมาช่วย พระเจ้าหงสาวดีตรัส
ว่าซึ่งทัพกรุงศรีสัตนาคนหุตยกมาครั้งนี้ ครั้นจะละให้มาใกล้ชาวพระ
นครจะแข่งมือชน การที่จะทำเอาพระนครจะช้าวันไป จำจะตั้งเสียให้
แตกฉานแต่ไกล แล้วให้สมเด็จพระมหาธรรมราชากับพระยาราม เอา
ช้างที่มั่งคั่งมาแกะคราให้เหมือนตราพระราชดีห์เสร็จแล้ว จึงแต่งเป็น
ศุภอักษรว่าทัพพระเจ้าหงสาวดียกมาครั้งนี้ กองทัพกรุงพระมหานคร
ศรีอยุธยาแต่งออกรบก็หาหักหาญได้ไม่ บดินทกษัตริย์แต่งให้
ออกลาดตระเวนตัดเด็บบึง กองทัพเมืองหงสาวดีก็ขาดเด็บบึงลง จวน
จะเลิกถอยไปอยู่แล้ว ให้เชิญเสด็จพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตเร่งยก
พยุหโยธาทัพลงมากระหนาบ ก็จะได้ไชยชนะโดยง่าย ครั้นเสร็จ
แล้วจึงให้สมเด็จพระมหาธรรมราชา แต่งไทยซึ่งมี ศักดิ์บัญชาไว้ ใจได้ ถ้อ
รับไป แล้วสั่งให้พระมหาอุปราชายกกองทัพขึ้นไปคอยสกัดตี พระ
มหาอุปราชาก็เสด็จยกพยุหบาตราทัพโดยสถมมารคแนวหน้าแควบ่าดักฟาก
คว้นออก พักพลซุ่มไว้ ใกล้เมืองสระบุรีทั้งสองฟากน้ำ

๑ ฝ่ายผู้ถือศุภอักษรไปพบกองทัพพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตเมือง
เพชรบูรณ์ เสด็จนำเข้าเฝ้าทูลข้อความตามศุภอักษรทุกประการ พระ
เจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตจึงมีใบบังวารณญาณ ต้าคัญว่าจริงดีพระไทย
ก็ยกกองทัพรีบลงมาเมืองสระบุรีถึงตำบลหมากดองคืน กองทัพยังมี
ทันพร้อม พระมหาอุปราชาก็กำหนดให้ทหารเข้าโจมตี กองทัพกรุงศรี
สัตนาคนหุตไม่ทันรู้ตัวก็แตก ทัพเจ็บบ่อยล้มตายเป็นอันมาก พระ
เจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตก็ขึ้นข้างหนีไป กองทัพพระมหาอุปราชาก็ได้
ติดตามไปได้ข้างมาเป็นอันมาก จับพตดาวเป็นได้ประมาณร้อยเศษ
แล้วยกตงมาเฝ้าพระเจ้าหงษาวดีที่ทุ่งซังใต้ ไชยชนะ แล้วถวายข้างมา
กับเสดยชาวด่านข้างซังใต้มานั้น พระเจ้าหงษาวดีดีพระไทย จึงให้
ปล่อยชาวด่านข้างเข้าไปแจ้งเหตุที่ปวงในพระนคร ฝ่ายพระมหินทรา
ธิราชเจ้าแผ่นดินนายทัพนายกองทแถมทหารที่ปวงแจ้งว่าเดียดพิภพกรุงศรี
สัตนาคนหุตก็เศร้าใจ พระเจ้าหงษาวดีก็คิดซึ่งจะหักเอาพระนครให้ได้

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหาธรรมราชา ครั้นเวลาค่ำจึงให้หาพระยาจักรี
ซึ่งพระเจ้าหงษาวดีขึ้นไปครั้งพระรามเสด็จรณ มาเฝ้าแต่ต้อง ให้
สาบแต่เดียดจึงครึกปลุกษาเป็นความดับ ว่าแต่ก่อนท่านกับเราก็คือเป็นข้า
พระเจ้าข้างเผือก ครึ่งมาเป็นข้าพระเจ้าหงษาวดีด้วยกัน ฝ่ายพระ
เจ้าข้างเผือกก็กลัวระคดแล้ว ตัวเราก็คือทำความชอบ แต่ตัวท่านห้าม
ความชอบสิ่งใดไม่ เราคิดจะให้ท่านมีความชอบไว้ต่อพระเจ้าหงษาวดี
เราเห็นอุปายอันหนึ่ง ซึ่งจะเปนความชอบของท่านทราบเท่าที่ปวงสาบ
ถ้าท่านเปนใจด้วยแล้วก็จะได้เมืองโดยง่าย พระยาจักรีก็รับว่าจะสนอง
พระคุณไปกว่าจะสิ้นชีวิต สมเด็จพระมหาธรรมราชาจึงเอาความดับ

ทั้งนี้ไปกราบทูลแก่พระเจ้าหงษาวดี ๆ ยินดีนัก จึงอุบายให้เอาพระยาจักรีมาลงพระราชอาชญาตัวจำไว้ ให้พม่ามอญดาวกุมอยู่ตามสืบคน ครั้นอยู่มาประมาณ ๕ วัน ๖ วัน ส้มเต๋จพระมหารัชมราชาแต่งคนให้ตอบไปปล่อยพระยาจักรีเข้าไปในกรุงทั้งตั้งขดักพันหนา เข้านำที่พระยาธารมาตรงวัดศัพทวารคในเวลาดากลางคืน ครั้นรุ่งขึ้นพระเจ้าหงษาวดีทำเป็นให้คนหาพระยาจักรีทุกกองทัพ ไม่พบแต่ก็ให้เอาผู้คุมตามสืบคนไปตระเวนรอบกองทัพแล้วประหารชีวิตเสียเปรียบไว้หน้าค่ายวัดธารมา ในเวลานั้นพระยาธารมากก็พาตัวพระยาจักรีเข้าไปเฝ้า.

๑) ส้มเต๋จพระมหินทราริราชเจ้าแผ่นดิน ถ้าคัมภีร์ว่าพระยาจักรีหนีมาจริง มีความยินดีนัก ก็ให้ถอดเครื่องพันธนาการออกแล้ว จึงพระราชทานบำเหน็จรางวัลเป็นอันมาก ให้พระยาจักรีบังคับการซึ่งจะป้องกันพระนคร แล้วส้มเต๋จพระมหินทราริราชเจ้าแผ่นดินพระราชทานอาชญาดีที่พระยาจักรี ให้ให้เครื่องสูงมีภักดองชนะแดรสังข์ระโคมที่เขยวดรจนาน้ำ แต่พระยาจักรีนั้นจิตใจแข็งค้ำยคุประคองรบมารุทเทถด์วทหารรบพุ่งโดยฉันทันจริงมาได้ประมาณเดือนหนึ่ง แต่นั้นไปเห็นเจ้าน้ำที่ผู้ใครบพุ่งเข้มแข็งกล้าหาญก็พาดผัดตงโทษว่าตระหนักได้เป็นใจค้ำราชการ แล้วก็เอาพดเรือนมาเป็นทหาร เอาทหารไปเป็นพดเรือนนายทัพนายกองทั้งปวงก็เสียใจ การศึกก็ถอยกำลังตั้ง แต่ให้หนึ่งถือตัวกำหนดออกไปว่า ณวัน ๖ ๑๐ ๘ คำให้ยกเข้ามา ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดีแจ้งดังนั้น ก็กำหนดให้ท้าวพระยานายทัพนายกองทหารทั้งปวงซึ่งจะเข้าหักเอาพระนคร แต่งทหารเป็นสี่เหล่า ๆ หนึ่งได้สี่ร้อยค้ำถือดาบดิ่ง เหล่าหนึ่งได้สี่ร้อยเชียวถือดาบสองมือ เหล่าหนึ่งได้สี่ร้อยแดง

ลอบบ้นกดับคาบชุด เหต่าหนึ่งได้เสื่อตีม่วงถือหอกทวนดาบสพายแต่ง
 ให้พระมหาธรรมราชากับพระมหาอุปราชาลอพงทงนยกเข้าโดยถนนเกาะ
 แก้ว แดพระเจ้าอังวะ พระเจ้าแปร ยกเข้าตามนำที่พร้อมกันทั้งสาม
 ถนน เจ้านาที่กล้าดับไฟแหต่นหลวงมาต้องพดทหารหงษาหวดตีตมตาย
 เปนอันมาก พดชาก็ก็มไดถอย เยี้ยคยคยหนนเนื่องกันเข้าไปมิได้ขาด
 เสี่ยงพลเสี่ยงบ่นตงแผ่นดินจะไหว แดกองทัพพระมหาธรรมราชา พระ
 มหาอุปราช โจมตีหักเข้าไปได้ค้ายพระมหาเทพ ๆ แดถอยเข้าไปตั้ง
 รับอยู่ท่าบถนำวัดโคกวัดกระบือ แดวกแดกเข้ามาตั้งรับท่าบถวัดเฝ้าเข้า
 ก็เข้าแตกกระจัดพดตพรายกุมกันไม่คิด คักก็เข้าเมืองได้ เมื่อเสี้ย
 กรุงพระมหานครแก่พระเจ้าหงษาวต่นนวัน ๗ ๓๓ ๘ ค่ำ คักกราช ๘๑๘
 ปีมโรงอัฐศก เพดาเข้าด่ามนาพิกา.

๐ ขณะนั้น พระมหาอุปราชากับ ส้มเต๋จ พระมหา ธรรมราชาธิราชเจ้า
 ก็เสด็จเข้ามาขึ้นข้างพระที่นั่งนำพระราชวัง จึงส้มเต๋จพระมหินทวาร
 ราช เจ้า แผ่นดิน ก็เสด็จ ด้วยพระราชยาน ออกไป ยัง พระมหาธรรมราชา
 ธิราชเจ้า จึงพระมหาอุปราชาก็ให้รับส้มเต๋จพระมหินทวารธิราชเจ้าแผ่นดิน
 ออกไปถวายส้มเต๋จพระเจ้าหงษาวต่นนพดบพดาวตมเหยงค้ ส้มเต๋จพระ
 เจ้าหงษาวต่นนพดพระเนครเห็นจึงคบพระหัตถ์ตงทราชาอาค่น แดวตริค้
 เชิญเสด็จพระมหินทวารธิราชให้เข้ามานั่ง ส้มเต๋จพระมหินทวารธิราชเจ้าก็
 คตานเข้าไปตามรับสั่ง แต่ทว่าหาถึงที่คบพระหัตถ์ไม่ ส้มเต๋จ
 พระเจ้าหงษาวต่นนจึงยกพานพระศรีเลื่อนมาให้ส้มเต๋จพระมหินทวารธิราชเจ้า
 เสวย ส้มเต๋จพระมหินทวารธิราชเจ้ามิได้เสวย พระเจ้าหงษาวต่น
 ก็หยิบเอาพระศรีในพานประทานให้ ส้มเต๋จพระมหินทวารธิราชเจ้าก็รับ

มากำไว้หน่อยหนึ่งแล้วจึงด้วย ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีจึงหยิบบ้วน
 พระโอษฐ์สั่งให้ส้มเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าก็มีได้บ้วนลง ส้มเด็จพระ
 เจ้าหงษาวดีจึงตรัสว่า ซึ่งเรายกมากระทำการสงครามทั้งเป็น
 ประเพณีกระษัตริย์ชคัยราชจะเอาไชยไว้เกียรติยศ แม้ขอบขันฑ์แต่มา
 อาณาจักรให้กว้างขวางในทิศานุทิศทั้งปวง เจ้าอย่าโทมนัสน้อยใจ
 เดย จะเชิญขึ้นไปอยู่กรุงหงษาวดีด้วยกัน แล้วส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดี
 จึงตรัสแก่พระมหาธรรมราชา ให้นำส้มเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าไป
 ทำนุบำรุงไว้ พระเจ้าหงษาวดีก็ให้เทโหาครวอพยพชาวพระนคร แด
 รูปภาพทั้งปวงในหน้าพระบิษุขรชนตั้งที่นั่นตั้งไปเมืองหงษาวดี แล้วทรง
 พระราชดำริห์ การ ซึ่ง จะ ราชากิเศก ส้มเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า
 ให้ครองกรุงพระนครศรีอยุธยา จึงไว้พระยานครศรีธรรมราช พระ
 ศรีอรรคราช ขุนเกษตราธิบดี ขุนรักษมณฑลไชยร มหันนิทรเด่น
 แดขุนหมื่นทั้งปวงร้อยหนึ่ง แดไพร่พลชายหญิงอพยพหมื่นหนึ่ง ให้
 อยู่สำหรับกรุงศรีอยุธยา.

แผ่นดินส้มเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๑ (พระมหาธรรมราชา)

๑ ตุลาคม ๙๑๘ ปีมะโรง อัฐศก วัน ๒๓ ค่ำ พระเจ้าหงษาวดี
 ให้ แต่ง การ ราชพิธี ปราบดาภิเศก ส้มเด็จพระมหาธรรมราชา ธิราช เจ้า
 เด็ดจันเสด้วยราชสมบัติผ่านพิภพกรุงเทพพระนครศรีอยุธยา ทรง
 พระนาม ส้มเด็จพระสรรเพชญ์วังกษุระสุริโยดมบรมมหาธรรมราชาธิราช
 ราเมศปวงเรศธรรมิกราชเดโชไชยพรหมเทพาติเทพนฤปดินทร ภูมินทร
 เทพสัมมุติราชบรมบพิตร เจ้ากรุงพระนครศรีอยุธยา มหาดีดกภาพ

นพรคนราชธานีบุรีรมย์ เมื่อเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัตินั้นพระชนม์ได้ ๕๔
 พระพรรษา พระเจ้าหงษาวดีก็ให้พระสุนทรสงครามอันส่งไปหงษาวดี
 ขณะเมื่อครั้งได้พระราเมศวรกับช้างเผือกดีข้างไปนั้น อยู่เป็นพฤตมา
 มาคยสำหรับพระองค์ แต่ไว้เมืองนครพรหมแต่พดตามพันให้ช่วยช่วย
 รักษาพระนคร สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีครั้นแก่สมเด็จพระมหินทรา
 ริราชเจ้าว่า จงจัดพระธนมแตราชบริวารแต่เครื่องราชูปโภคทั้งปวง
 ออกมาจะได้ ขึ้นไปด้วยกัน แล้วมีพระราชบัญชาครั้นแก่สมเด็จพระ
 มหาธรรมราชาว่า ให้จัดเครื่องราชมีต้นทนาสรรพากรณสำหรับชคยา
 ธิบดีแต่พระธนมราชบริวารส่งให้สมเด็จพระมหินทราธิราชด้วย สมเด็จพระ
 พระมหาธรรมราชาจัดให้ตามรับสั่งทุกประการ แล้วสมเด็จพระเจ้า
 หงษาวดีก็เสด็จเด็กพดพยุหมาคร่ำทัพ กลับไปทางเมืองกำแพงเพชร
 สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าก็โดยเสด็จ ครั้นถึงแดนเมืองแครง
 สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าทรงพระประชวรหนัก ดักไวทำมูเอาพระ
 อาการมากกราบทูลสมเด็จพระเจ้าหงษาวดี ๆ จึงพระราชทานแพทย์ไป
 รักษา แล้วครั้นคาคโทษแพทย์มาว่า ถ้าสมเด็จพระมหินทราธิราช
 ทิวงคต จะถึงโทษถึงต้นชีวิต ครั้นรุ่งขึ้นสมเด็จพระเจ้าหงษาวดี
 เสด็จมาเยือน จึงตรัสว่าอยู่ด้าให้เสวยยาแต่พระกระยาหารอย่าท้อแท้พระ
 ไทยเราจะได้ไปด้วยกัน ครั้นพระราชทานโอบาทตั้งนั้นแล้ว ก็เสด็จกลับ
 มาพดัมพดา สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีแต่ประทับแรมอยู่ที่นั่นถึงสิบเอ็ด
 เวน สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าก็ส่งรรคต สมเด็จพระเจ้าหงษาวดี
 ทรงพระโกรธ ครั้นให้ตั้งพระราชอาชญาแก่แพทย์พม่ามอญไทยสิบเอ็ด
 คน แล้วพระราชทานเพลิงเสด็จ ทรงพระกรุณาให้เอาพระอัฐิแต่พระ

ดนมเครื่องราชูปโภคทั้งปวง ให้พม่ามอญดาวकुมตงมาตั้งยังพระนครศรีอยุธยาแล้ว ดมเด็จพระเจ้าหงษาวดีก็เสด็จไปเมืองหงษาวดี.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าแผ่นดิน ตรีศเอาพระสุนทรสงครามเป็นพระยาธารมาธิบดี ตรีศเอาพระยาศรีธรรมเป็นพระยาพระเดด็จ ตรีศเอาพระยาเพชรราชาเป็นพระยาอินทราธิบดีพระนครบาด ตรีศเอาพระยาเดื่องเป็นพระยาจักรี ตรีศเอาขุนหลวงเด่งนามาศย์เป็นพระยามหาเด่งาธิบดีศรีสมุทรพระกระดาโหม ตรีศเอาพระศรีเด่งราชเป็นพระยาเดโช ตรีศเอาพระจันทบุรีเป็นพระท่ายน้ำ ตรีศเอาให้พระศรีอรรคราชคงที่เป็นพระยาพระคลัง ตรีศเอาขุนจันทราเป็นพระยาพลเทพ แตวกตั้งพระหัวเมืองมนครมุขทหารพลเรือนทั้งปวงทุกกระทรวงการ แลให้ช้องจืดไพร่พลหม่องศรีจักรนารายณ์ชาวดาบชาวเรือ แลหม่องทหารอันกระจัดพลัดพรายทั้งปวง ประมุขเข้ามาโดยหมู่โดยกรมแตวกก็ให้ช้องไพร่พลหม่องสืบส่งพระกำนัลแดหม่องพลเรือนทั้งปวง อันกระจัดพลัดพรายนั้นมาประมุขได้ โดยหมู่โดยกรม รับราชการทุกพนักงาน แตวกตั้งท้าวพระยาสามนครราช แลพระหัวเมืองทั้งหลาย ให้ออกไปอยู่ครองอาณาประชาราษฎร์ทุกหัวเมืองใหญ่่น้อยทั้งปวง สำหรับขอบชัณฑเด่งมากรุงพระมหานครศรีอยุธยา โดยบุรพพระเด่งพระเจ้าแผ่นดินสยามาธิราชเจ้าแต่ก่อนมา.

๑ ตุศักราช ๘๑๘ ปีเมเด่งนพศกเดื่อนยี่ พระยาแดงยกช้างมารพตมาทางเมืองนครนายก แลไพร่พลพระยาแดงมากราวณประมาณ ๓ หมื่น กรมการเมืองนครนายกบอกข่าวราชการเข้ามาณกรุง ฯ มุขมนตรีจึงเอาหนึ่งสืบออกชบงคมทุตสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ครนตรีศทราบกให้

ท้าวพระยาพระหัวเมืองมณฑลศรีทงหทัยพิพากษาว่า เมื่อพระยาแฉวง
 ยกข้างมารพดมาดงนี้ ท้าวพระยาทงหทัยจะคิดประการใด จึงพระยา
 เพทราชาผู้เป็นพระยาอินทธานครบาตทูลว่า กรุงพระมหานครใช้พึ่งเป็น
 อินทราย ทัพบอบบางยังไปไม่ได้สมบรมณ์ แดพดทหารซึ่งจะขึ้นประจำ
 หน้าที่รอบพระนครนเห็นมีครบนำที่ อนึ่งบนใหญ่่น้อยสำหรับพระนครน
 ด่มเด็จพระเจ้าหงษาวดักให้เอาไปเป็นอันมาก แดบนซึ่งคองทงบวง
 นนเป็นอันน้อยนัก ทงกระเด็นดินประดักก็ยังมีได้ประมตไว้สำหรับที่จะ
 กั้นพระนคร แดซึ่งจะคองบุงบองกันพระนครครนเห็นเหตุก่าดง
 ขอเชิญเสด็จขึ้นไปยังเมืองพระพิศณุโลกให้พันราชศักรก่อน ท้าวพระยา
 พระหัว เมือง มณฑลศรีทง หทัย ก็ ดง เป็น คำ เดียว ด้วย พระยา เพทราชา
 ด่มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็ครศับัญชาตามท้าวพระยาทงหทัย จึงมี
 พระราชโองการครศัตั้งแก่ขุนเทพอรชุน ให้ค่างเรือพระทงนงแตรเรือ
 ประเทียบทงบวงให้สรพร.

๑ ในขณะนั้นพระเพ็ชรรัตนเจ้าเมืองเพชรบุรีมีความผิด ทรงพระ
 กรุณาให้ยกออกเดี่ยวจากที่ พระเพ็ชรรัตนก็คิดเป็นขบถ แดซึ่งด่ม
 ชาวนอกทงบวงได้มากแตรว คิดจะปล้นทัพหลวง เมื่อจะเสด็จ
 ขึ้นไปน.

๑ จึงด่มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ครศัถามขุนเทพอรชุนด้วยเรือ
 พระทงนงทงบวง แดก็ครศัถามว่าซึ่งจะไปจากพระนครน ขุนเทพ
 อรชุนยังคิดเห็นประการใด จึงขุนเทพอรชุนกราบทูลว่า พระยา
 แฉวงยกมาครนมิได้เป็นศัใหญ่ ขอทรงพระกรุณาเสด็จอยู่แดให้
 บุงบองกันพระนคร ให้รู้จักก่าดงศัก่อน ครนจะค้วนละ

พระนครเสียไซ้ พระเจ้าหงสาวดีจะครีศคิเคียนได้ ส้มเด็จ
พระพุทเจ้าอยู่หัวครีศเห็นชอบด้วย ก็มีพระราชโองการครีศตั้งขุนเทพ
อรชุนให้เตรียมเรือพระที่นั่ง แดตรวจจัดพัดสำหรับเรือพระที่นั่งนั้น
ไว้ให้สรรพ.

๑ ฝ่ายพระยาแฉวกก็ยกทัพเข้ามาถึงกรุงพระนครศรีอยุธยา แต่ให้
ตั้งทัพตำบลบ้านกระทุ่ม.

๑ ขณะนั้นสมเด็จพระพุทเจ้าอยู่หัว ก็ครีศให้เมืองนครพรม
แฉกหวาดหงสาวดีตามพันอยู่ประจำท่าในชื่อน้ำ แฉกให้ท้าวพระยา
พระหัวเมืองทั้งหลายตรวจจัดพัดทหารชนประจำท่ากำแพง แฉกราย
กันอยู่รอบพระนคร พระยาแฉวกยกพัดเข้ามาขึ้นข้างในวัดสามพิหาร
แฉกพัดเข้าก็กรายกันมาถึงวัดโรงฆ้องแฉกวัดกุฎีทอง แฉกเอาข้างมายืน
อยู่ในวัดพระเมรุราชิการามประมาณสามสิบข้าง พัดประมาณสี่พัน
พระยา แฉกให้ พัดทหาร ลง เรือ ห้า ตำ ข้าม เข้า มา ปัดใน มุม เจ้า ส้ม
เด็จพระพุทเจ้าอยู่หัวก็เสด็จไปยืนพระราชยาน แต่ให้พัดทหารขึ้น
รบพุ่ง ข้าศึกก็พ่ายออกไป จึงครีศให้ ยิงปืนจ่ารงค์ เอาข้างข้าศึก
ซึ่งยืนอยู่ในวัดสามพิหารนั้น ต้องพระจำปาธิราชซึ่งเปนกองหน้าตาย
กับคอข้าง พระยาแฉวกก็ยกถอยคืนไปยังทัพณบ้านกระทุ่ม แต่ยก
เข้ามาปัดจนถึงสามครั้งก็ได้ พระยาแฉวกก็ดำทัพกลับไป จึงกวาด
เอาครัวตำบลบ้านนาแฉกเมืองนครนายกไปเมืองแฉก.

๑ ในขณะนั้นพระยาแฉวกแต่งพลมาลาดทั้งทาง บก แฉก ทาง เรือ หาด
ครั้ง แฉกเสียดจันทรบุรี ชาวระยอง ชาวฉะเชิงเทรา ชาวนาเวียงไป
แก่ข้าศึกแฉกเปนอันมาก.

๑ ฤกษ์กราช ๘๒๐ ปีมเมียดำเรทศีก ตมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว
 ก็ให้ตมเด็จพระเรศวรบรมราชาธิราชบพิตรเปนเจ้า อันเปนตมเด็จพระ
 พระราชโอรสธิราชขึ้นไปเสวยราชย์ณเมืองพระพิศณุโลก ขณะนั้น
 พระชนม์ได้ ๑๖ พระพรรษา แต่ตมเด็จพระเอกาทศฐูเป็นผู้เปนพระราชอนุชา
 ตมเด็จพระเรศวรเปนเจ้านั้น ตมเด็จพระราชบิดาเอาไว้ณพระมหา
 นครศรีอยุธยาด้วย.

๑ ฤกษ์กราช ๘๒๑ ปีมแมเอกศก พระเจ้าหงษาวดียกข้างมารพัดไป
 เอาเมืองด่านข้าง กำหนดให้ตมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุงเทพมหานคร
 แต่ตมเด็จพระเรศวรเปนเจ้าเสด็จขึ้นไปด้วย แต่ตมเด็จพระเอกาทศฐู
 อันเปนครุณราชบุตร พระราชบิดาคำวศ์ให้อยูรักษาพระนคร ตมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวกับตมเด็จพระเรศวรเปนเจ้า ก็ยกข้างมารพัดไป
 ถึงตำบลหนองบัวในจังหวัดเมืองด่านข้าง ขณะนั้นตมเด็จพระเรศวร
 เปนเจ้าทรงพระประชวรทรพิศม์ พระเจ้าหงษาวดีศรีให้ตมเด็จพระ
 มหาธรรมราชากับพระเรศวร เสด็จคั้นมายังพระนครศรีอยุธยา
 ครองนพระเจ้านางข้างบองกันรักษาเมืองเปนดามารถ ทพิหงษาจะหักเอา
 พระนครก็ได้ พอลจนเทศภาตวสันตฤกษ์ยกทัพกลับไปเมืองหงษาวดี.

๑ ฝ่ายพระยาแดงยกมาจะไถ่ ถึงปากน้ำพระประแดง เจ้าเมือง
 หนองบัว แดกรมการทงหตายูว่าพระยาแดงยกมา ก็บอกขึ้นไป
 ให้กราบทูล ส่วนเรือที่นำพระยาแดงก็ไถ่ตามเรือซึ่งตระเวนชเงินน
 คัดเข้ามา เจ้าเมืองหนองบัวแดกรมการทงหตายมทนแต่งการที่จะรบพุ่ง
 บองกันเมือง ต่างคนต่างเอาครววิน พระยาแดงก็ยกทัพเข้ามา

ตั้งในปากน้ำพระประแดง ก็ให้ตาดจับชาวเมืองธนบุรี ชาวเมือง
นนทบุรี ไปเปนเชลย.

๑ จึงตั้งสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ตรัสให้เอาเมืองยศไตรบรรพชาน
เปนนายกอง แด่จัดขุนหมื่นทงหลายกับพดทหารสองพัน แด่เครื่อง
ดำตราอุบบริวารเรือได้สี่สิบดำ ให้ยกตงไปถึงเมืองนนทบุรีก็พบเรือขาคัก
ได้รับพุ่งกันเปนตำมารด ทพิช้ำหวดงก็พ่ายแก่ขาคักแถวก แด
เดี่ยหมื่นราชามาตย์ ขาคักได้เปนเอาไปถวายพระยาแถวก เมือง
ยศไตรบรรพชานแถช้ำหวดงทงปวงก็พ่ายชนมายังพระนคร พระยา
แถวกก็ให้จับเอาคนทงจังหวัดเมืองธนบุรี ได้มากแถวกก็ยกชนมายัง
พระนคร ตั้งทพิณชนอนบางคณาอ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็
ตรัสให้ทาวพระยาทงหลาย ทววจจัดพดทหารขึ้นประจำนำทกำแพง
พระนคร แด้วแถงการทจระบพุ่งกันพระนคร พระยาแถวกก็ยก
ทพิเรือชนมาเข้าแถงอยู่ข้างวัดพระผเนงเชิง ให้แถ่เรืออินเปนทพิหน้า
ประมาณตำมตีบตำเข้ามาจะปลัดณตำบคณาอทาย ชณะนั้นสมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จอยู่ในหอราชคฤห์ตรงเกาะแก้ว แด่ทาวพระยา
เด่นาบคัมมครมุขทงหลายประชุมกันไนทนน ครนเรือขาคักก็เอบเข้ามา
จึงวางปืนใหญ่ณบ้อมนายทาย ต้องพดขาคักตายเปนอันมาก แด้ว
ก็ตรัสให้พดทหารเอาเรือออกไปยอขาคัก ๆ ทงปวงก็พ่ายตงไป พระยา
แถวกเห็นจะปลัดพระนครมิได้ ก็เลิกทพิคินตงไปตั้งอยู่ณปากน้ำพระ
ประแดง แด้วก็แถงให้ชนไปตาดจับคนถึงตำครบุรี ได้ชนหมื่น
กรมการแถไพร่ชายหญิงอพยพมาเปนอันมาก จึงให้เอารูปเทพารักษ์
ตำฤทธิทงตั้งองค์ ชื่อพญาแถ่นคา แถบาทตั้งชกร อันมีมเห

ศักราชซึ่งอยู่นเมืองพระประแดง อันซุดได้แต่ครั้งสมเด็จพระรามา
ธิบดีนั้นไปด้วย พระยาแดงก็เด็กที่พกดับไปเมือง

๑ ฤกษ์ที่ราษ ๘๒๒ ปีวอกโทศก พระยาแดงแต่งพระยาอุเทศราช
แต่พระยาจันจันตุยกทัพเรือมาพดประมาณสามหมื่น จะเอาเมืองเพชรบุรี
พระศรีสุรินทรภานุไชยเจ้าเมืองเพชรบุรี แดกรมการทงหลายแต่งการ
รบพุ่งป้องกันเป็นสามารรถ แต่ข้าศึกยกเข้าปล้นเมืองถึงสามวัน
พดข้าศึกต้องดำตราดูรเจ็บป่วยตายเป็นอันมาก จะเอาเมืองเพชรบุรี
มิได้ พระยาอุเทศราช แดพระยาจันจันตุก็เด็กที่พกดับไปเมืองแดง
ขณะนั้นพระยาจันจันตุให้ท่านบนแก่พระยาแดงไว้ ว่าจะเอาเมือง
เพชรบุรีให้ได้ ครั้นเมื่อเมืองเพชรบุรี พระยาจันจันตุก็คิดว่าพระยา
แดงจะตงโทษ พระยาจันจันตุก็พาครัวอพยพทั้งปวงหนีเข้ามายังพระ
นครศรีอยุธยา สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาแก่พระยา
จันจันตุ ครั้นให้พระราชทานเป็นอันมาก ครั้นอยู่มาพระยาจันจันตุ
ก็มีได้สามภิกษิ ตอบตกแต่งตำเภาที่จะหนีจากพระนคร ครั้นถึง
ณวัน ๑ ๖ ๒ ค่ำ มีระกาตรีศก เพดาค่าประมาณ ๒ นาฬิกา พระยา
จันจันตุก็พาครัวตงตำเภาหนีตงไป ขณะนั้นสมเด็จพระนเรศวร
เป็นเจ้าเสด็จตงมาแต่เมืองพระพิษณุโลกเสด็จอยู่ในวังใหม่ สมเด็จพระ
พระนเรศวรเป็นเจ้า ก็เสด็จยกทัพเรือตามพระยาจันจันตุตงไปในเพดาก
กลางคืนนั้น แล้วครั้นให้เรือประตเรือกัน แต่เรือท่าพระยาทงหลายเข้า
ต้อมตำเภาพระยาจันจันตุ แต่ได้รบพุ่งกันเป็นสามารรถ พระยาจันจันตุ
ก็ให้ไล่ตำเภาไปกตางนำรบค้ำทานรองตงไป สมเด็จพระนเรศวร
เป็นเจ้า ก็ครั้นให้เอาเรือประตเรือกันเข้าจตท้าย ตำเภา พระยาจันจันตุ

จะให้พดทหารป็นตำเภานั้น แล้วเอาเรือพระที่นั่งหนุนเข้าไปให้ชิดตำเภานั้น
 แดทรวงบ้นหนักดับยั้งถูกจันผู้ใหญ่ตายตำมคน พระยาจันจันตุก็ยังป็น
 นกดับมาต้องวางบ้นคันอันทรงนนแตก พระยาจันจันตุรบพุ่งบ้องกัน
 เปนตำมารถ พดทหารชำหดวงจะป็นชนตำเภามีได้ พระยา
 จันจันตุให้เร่งไล่ตำเภารุดหนีตงไป ส้มเด็จพระนเรศวรเปนเจ้าก็เสด็จ
 ตามรบพุ่งตงไปต้งเมืองธนบุรี พระยาจันจันตุก็ให้เร่งไล่ตำเภารอก
 ไปพันปากน้ำคกฤก ฝ่ายสมเด็จพระราชบิดาก็เสด็จหนุนทัพสมเด็จพระ
 พระนเรศวรเปนเจ้าตงไปต้งเมืองพระประแดง พอสมเด็จพระนเรศวร
 เปนเจ้ายกกตบชนมาพบเสด็จตการทงปวงให้ทราบ ส้มเด็จพระราช
 บิดากับสมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้าก็เสด็จขหมายังพระนคร.

๑๐๓ ตุงศักราช ๙๒๔ ปีจอจัตวาศก ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวให้แต่ง
 พระนคร ให้ชุกชุกชื่อนำฝ่ายทิศบูรพาแต่บ้อมมหาไชยวงษ์นำตงไปบรรจบ
 บางกะจะ กว้างสิบวาฤกตำมวา แล้วให้ยกกำแพงออกไป
 ริมน้ำขอบนอกพระนครบรรจบบ้อมมหาไชย แต่บ้อมมหาไชยตงไป
 บรรจบบ้อมเพชร ในบ้นนี้เกิดชนตญาณพิเชียรเปนจตจตในจังหวัด
 แขวงหตวง ตญาณพิเชียรนั้นเรียนคุณ โทหกกระทำการอันพิปริต
 ตำแดงแก่ชาวชนบทประเทศนั้น แต่ช่องตุมเอาเปนพวกได้มาก ญาณ
 พิเชียรก็มาชองตุมคนในตำบลบ้านยัดัน ชุนครี่มกตแขวงตงข่าวชนก
 นนเข้ามาถววย จึงส้มเด็จพระมพิตรพระพุทธเจ้าหตวงก็มีพระราช
 โองการตรัสให้เจ้าพระยาจักรีให้ยกพดทหาร ออกไปจับญาณพิเชียร ซึ่ง
 เปนชนก เจ้าพระยาจักรีได้ชุนหมื่นทงหตวยยกออกไปต้งทัพในตำบล
 บ้านน้หาดไทย ญาณพิเชียรวิ่งหนียกส้มคัพรคพวกทงปวงมารบ

เจ้าพระยาจักรี ส่วนชาวมหาดไทยอันยื่นนำข้างเจ้าพระยาจักรีนั้น ก็
 กัดเป็นพวกญานพิเชียร ครั้นได้รบพุ่งกัน พันไชยรชกับพันท้ายช้าง
 ขนพันเจ้าพระยาจักรีตายกับคอช้าง ไพร่พลอันไปด้วยเจ้าพระยาจักรี
 นั้นก็แตกฉาน เดี่ยวขุนหมื่นตายในทรมานเป็นหลายคน ครั้นเดี่ย
 เจ้าพระยาจักรีแล้วชาวชนบทนั้นก็เขาเป็นพวกญานพิเชียร แต่ชาย
 ด้กรรจเป็นคนประมาณสามพัน ญานพิเชียรคงพันไชยรชเป็นพระยา
 จักรี คงหมื่นศรีรัตนช่อพระยาเมือง แดญานพิเชียรคิดเอาเมือง
 ดพบุรี ก็ยกไปยังเมืองดพบุรี.

๑ ฝ่ายพระยาดีหราชเดโช ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว
 ดำรัสสั่งให้ไปซ่อมกำแพงเมืองดพบุรีนั้น ครั้นแจ้งข่าวว่าชนบทญาน
 พิเชียรยกมาเมืองดพบุรี ก็ตกแต่งการที่จะรบพุ่งบ่งกันเมืองไว้ ฝ่าย
 ญานพิเชียรก็ยกไปถึงเมืองดพบุรีข้างเขาไปยืนอยู่ตามทิวคศรี แล้ว
 ให้พรรคพวกเข้าปล้นในทนั้น พระยาดีหราชเดโชก็ออกมายืนข้างให้
 รบพุ่งบ่งกัน จึงชาวประเทศช่ออมรอดแฝงคัน โพรยงเป็นนกดลับไป
 ค้องญานพิเชียรชบตงตายกับคอช้าง พวกชนบททั้งปวงแตกฉานพ่าย
 ออกไป แต่ต่างคนต่างหนีกระจัดพิศพรายไปทุกตำบล พระยาดีห
 ราชเดโชก็เอาอมรอดซึ่งยิงชนบตายนนั้นเข้ามาถวาย จึงสมเด็จพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวครึ่ให้พระราชทานแก่อมรอดนั้นมากนัก แล้วดำรัสให้
 ข้าหลวงออกไปจับพวกชนบททั้งปวงนั้นได้มาก บรรดาจะตงพระราช
 อาชญาใช้ เหตุด้วยพระองค์ทรงทศพิศราชธรรมก็มีได้ตงพระราชอาชญา
 แดให้แต่คักกหมายหมู่เข้าผสมหมู่โดยโทษ ครั้นถึงเดือนสามพระยา
 แดวกก็ยกทัพเรือมาตงประมาณเจ็ดหมื่นมาเอาเมืองเพ็ชรบุรี ในขณะที่

นั้นสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวครุฑให้เมืองยศไตรราชธานี เมือง
 เทพรราชธานีออกไปเมืองเพชรบุรี จึงพระศรีสุรินทรภาไชยเจ้าเมือง
 เพชรบุรี แดเมืองยศไตรราชธานี เมืองเทพรราชธานี ก็ช่วยกัน
 ตกแต่งการที่จะรบพุ่งป้องกันเมือง ครั้นพระยาแฉวงยกมาถึง ก็ให้
 ยกพลล้อมเมืองเพชรบุรีอยู่ตามฉนวนแถวให้ยกเข้าป้อมเมืองเพชรบุรี ให้
 พดทหารเอาบันไดพาดบันทึกำแพงเมือง แดชาวเมืองเพชรบุรีรบพุ่ง
 ป้องกันเป็นด้ามารก ข้าศึกชาวแฉวงต้องดำครวญตายเป็นอันมาก
 จะปืนบ้ายป้อมมิได้ ก็พ่ายออกไป แต่พระยาแฉวงยกเข้าป้อมตั้งนั้น
 ถึงสามครั้งมิได้เมือง แดตัวดำริห์ว่าจะป้อมอีกครั้งหนึ่ง ถ้ามิได้
 ไซ้จะเลิกทัพคืนไป ขณะนั้นเจ้าเมืองเพชรบุรีแดเมืองยศไตรราชธานี
 เมืองเทพรราชธานี มิได้สู้ศึกมานานด้วยกัน ต่างคนต่างบึงคับบัญชา
 แดอยู่ป้องกันแต่หน้าที่ซึ่งได้เป็นพนักงานรักษา มิได้พร้อมมุดคิดอ่าน
 ด้วยกันซึ่งจะแต่งการป้องกันข้าศึก ครั้นถึงวัน ๘ คำพระยาแฉวงยก
 เข้าป้อมตำบลคลองกระแฉงแดประตูบางจาม ชาวเมืองค้ำทานเป็น
 ด้ามารก ข้าศึกเผาหอรบทยายลงแดบันทึกำแพงเข้าได้ ในทันนั้น ก็เดี่ย
 เมืองเพชรบุรีแดพระยาแฉวง แดเดี่ยเจ้าเมืองเพชรบุรี เมืองยศไตร
 ราชธานี เมืองเทพรราชธานีตายในทันนั้น พระยาแฉวงก็กวาดครัว
 อพยพเลิกทัพคืนไปเมือง.

๑ ฤกษ์กราช ๘๒๕ ปุ่กฤษเบญจศกเดือนสิบเอ็จ ส้มเด็จพระนเรศวร
 เป็นเจ้าเสด็จลงมาแต่เมืองพระพิศณุโลก สถิตย์อยู่ในวังใหม่ ขณะนั้น
 พระยาแฉวงแต่งทัพพระทศราชา พระสุรินทรราชา ให้ยกช้างม้าแสด
 ประมาณห้าพันมาตาดถึงหัวเมืองฝ่ายตะวันออก ส้มเด็จพระนเรศวร

เป็นเจ้าครีฑูชาวดงนน ก็เอาช้างเร็วมาเร็วแดงพดทหารล้อมวงล้อมพัน
 เด็ดจออกไป ครีฑูให้เมืองไชยบุรีแต่ขุนหมื่นชาวม้าเอาพดทหารหัวร้อย
 ไปเป็นทัพหน้า แต่ให้ครีฑูออกไปคอยด้วยทัพเมืองศรีธมมอรัตน เอาพด
 เข้าล้อมอยู่สองข้างทางทิศกึ่งจะมานั้น พดทหน้าศึกก็ยกมาประมาณ
 พันหนึ่ง ถึงที่เมืองไชยบุรีแต่เมืองศรีธมมอรัตนล้อมอยู่นั้น ครีฑูก็
 เกือบเข้ามาเมืองศรีธมมอรัตน เมืองไชยบุรี ก็ยกพดออกยกเข้าศึก ๆ
 ก็แตกฉานพ่ายหนีไป จึงเมืองไชยบุรี เมืองศรีธมมอรัตน คามตีเข้าศึก
 ไปจนถึงทัพใหญ่ แต่ได้พันแห่งเข้าศึกตายเป็นอันมาก พระทศราชา
 พระสุรินทราชาก็เด็กทัพหนีขึ้นไปเมืองแตก ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า
 เด็ดจถึงเมืองไชยบาดาด แจ้งว่าเข้าศึกพ่ายไปแล้วก็เด็ดจคืนมายังพระ
 นคร เฝ้าสมเด็จพระบรมราชาบิดาทูลแจ้งเหตุซึ่งเขมรพ่ายไปนั้นเด็ดจขึ้นทุก
 ประการ แล้วก็ถวายบังคมตาคืนขึ้นไปเมืองพระพิศณุโลก.

๑ ดุ๊กกีราช ๘๒๖ ปีชวดคคก ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดีทรงพระ
 ประชวรหนัก ถึงณวัน ๗ ๕ ๒ ค่ำเด็ดจสวรรคต พระชนม์ได้ ๖๕
 พรรษา แต่เด็ดจอยู่ในราชสมบัติสามสิบห้าพระพรรษา มังเอิง
 ราชบุตรผู้เป็นพระมหาอุปราชาได้ผ่านสมบัติกรุงหงษาวดี ก็ครีฑูให้
 มังสามเกลี้ยงราชบุตรเป็นพระมหาอุปราชา ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดี
 เสด็จราชใหม่ บ้านเมืองยังมีปกติ ฝ่ายเมืองรวมเมืองคังก็แขง
 เมือง ข่าวนั้นแจ้งตงมาถึงพระนเรศวรเป็นเจ้า ๆ ก็เด็ดจตงมาณกรุงเทพฯ
 กราบทูลสมเด็จพระบรมราชาบิดาตาม ข้อความ ซึ่งแจ้ง มานี้ ทุก ประการ
 จะขอถวายบังคมตาคืนไปช่วยการสงครามเมืองหงษาวดี จะได้ฟังอังกิตา
 การในเมืองหงษาวดีด้วย ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มีบัญชาตาม ส้มเด็จพระ

นเรศวรเป็นเจ้าก็ถวายเป็นมงคลตามชนมาเมืองพระพิษณุโลก ให้ตรวจ
 เสรยมณฑลข้างมาโดยขอบนพยุหบาตราทัพ พดลกรรจจำเครื่องแต่ง
 หนึ่ง ข้างเครื่องแปดร้อย มาพันห้าร้อย ครั้นได้ศุภฤกษ์ก็เสด็จ
 ทรงช้างพระที่นั่ง ยกทัพหลวงขึ้นไปถึงค่ายพระตำหนักไม้ไผ่ใกล้
 เมืองหงสาวดีด้ามแวน ก็พักพลอยู่ที่นั่น จึงบอกหนังสือเข้าไป พระเจ้า
 หงสาวดีแจ้งก็ตั้งพระไทย จึงให้แต่งเสบียงอาหารแต่เครื่องเสวยให้เข้า
 หลวงนำลงมาถวายแล้ว ก็นำเสด็จขึ้นไปเฝ้าพระเจ้าหงสาวดี ๆ จึง
 ตรัสว่า ซึ่งพระเจ้าหลานเรายกชนมาครั้งนี้เรามีความยินดีนัก แล้ว
 แจ้งการซึ่งเมืองรุมเมืองคังแขเมืองนั้นให้ฟังทุกประการ ส้มเด็จพระนเร
 ศวรเป็นเจ้าทูลว่าข้าพเจ้าจึงไป ข้าพระองค์จึงยกมาช่วยการพระราช
 สงคราม พระเจ้าหงสาวดีตรัสให้ส้มเด็จพระนเรศวรกับพระมหาอุปราช
 แดพระดังชกตยยกไปเอาเมืองรุมเมืองคังจึงได้ ทั้งตามพระองค์ก็ถวายเป็น
 บังคมตายทัพไปถึงเมืองรุมเมืองคัง ให้ตั้งค่ายแล้วปลุกธรรณสูธาการ
 ไว้ท่ามกลาง เสด็จปลุกธรรณสูธาการพร้อมกันทั้งตามพระองค์ พระ
 มหาอุปราชจึงตรัสว่า ซึ่งจะยกเข้ารบพร้อมกันทั้งตามทัพพันไพร่พล
 จะคลุ้มบอนกันนัก จะผลัดกันเข้ารบที่พระวัน ครั้นปลุกธรรณสูธา
 กันแล้ว พระมหาอุปราชยกขึ้นไปรบ ๒ ๕ ค่ำ เพลาตีทุ่ม
 เดือนตก ฝ่ายข้าศึกก็คดกอนก็ตายมาที่รบพลตมตายเป็นอันมาก
 ๕ ๗ ๕ ได้ เพลาจวนรุ่งก็ถอยลงมา ครั้นวัน ๓ ๖ ๕ ค่ำทัพพระ
 ดังชกตยยกขึ้นไปรบ ข้าศึกก็คดกอนก็ตายมาที่รบพลตมตายเป็นอัน
 มาก จะหักเอามิได้ก็ถอยลงมา ครั้นวัน ๔ ๗ ๕ ค่ำเพลาตีสิบ
 เอ็จทุ่ม ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าก็ยกทหารไปรบมือชนไป ให้

พดบับนเขาแข่งขันต้องข้าง แดทางกตางนั้นให้พดอยู่แต่เชิงเขาให้ห่าง
 แดวโหว่งกระทำอากาศดุขบขันทางนั้น ชาวเมืองดำคัญว่าคักขนา
 ทางนั้น กักตงกอนคีตางมากก็ได้ถูกผู้ใด ฝ่ายพตซึ่งแข่งขันไป
 ก็ยงบระคมไปคองขาคักตมตายเจ็บบ่วยมาก แดกระด่ำระด่ำย เพดา
 เข้าดำมโมงักได้เมือง จับได้คัวเจ้าเมืองรุมเมืองคังตงมายังค้าย ทั้ง
 ดำมพระองคักเด็กทพคุมเอาคัวเจ้า เมืองรุม เมืองคัง มายัง เมือง หงษาวดี
 แดวทุดคามซึ่งได้ ไชยขำนะ ส้มเด็จพระเจ้าหงษาวดียนต์ครคักขมผู้มี
 แดคความคิคัส้มเด็จพระนเรศวร แดวพระราชทานพานทองคำใต้พระ
 ภูษาของคหิงทองหนักห้าชั่งจำหตักเปนรูปเทวดา พระมหาอุปราชาน้อย
 พระไทยแก่พระนเรศวรนัก ฝ่ายส้มเด็จพระนเรศวรเปนเจ้ากั้กตดา
 พระเจ้าหงษาวดี ๆ ก็ครคักให้มังกู มังอนัน มังอสารจอกถ่าง ส้มมิงพัค
 เบิด ดงไปอยู่หัวเมืองรายทาง ให้จ่ายเส้มยงเลี้ยงดูไพร่พตไปกกว่าจะ
 ถึงแดนพระนครศรีอยุธยา ส้มเด็จพระนเรศวรเปนเจ้าเสด็จกตบตงมา
 ถึงเมืองพระพิศณุโลกแเดว ก็เปเลตองเครื่องทรงออกบุงษาถวายพระชินราช
 พระชินดีให้เจ้า ให้กระทำคัพทสมโภชการมหรคัพสามวัน แดวเสด็จดง
 มาเฝ้าส้มเด็จพระราชบิดาณกรุงเทพนมหานคร จึงเอาการซึ่งได้รับพุง
 มีไชยขำนะขาคักกนกราบทุดให้ทราบ ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวมีพระ
 ไทยยินคันนัก ให้แต่งการส้มโภชส้มเด็จพระอรรคโอรสาธิราชเจ้าเจ็ด
 วัน แดวพระราชทานปูนบำเหน็จกตแเดวทหารทังปวง โดยส้มควร ครัน
 เสร์จการส้มโภชแเดว ส้มเด็จพระนเรศวรเปนเจ้ากั้กกราบถวายบังคม
 ดากตบขันไปเสถศคัยอยู่ยังเมืองพระพิศณุโลก.

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดี^{๕๕}ในทศพิชราชธรรม ดำริเห็นว่า
 พระนเรศวรประกอบไปด้วยปัญญาหัดกแดดมฤกชิ่ง ทังการสงคราม
 ก้องอาจกถำหาญ นานไปเห็นจะเป็นเสี้ยนศัตรค่อเมืองหงษาวดีเปนมัน
 คง จำจะคิดเทครัวอพยพหัวเมืองฝ่ายเหนือทงปวงมาไว้เป็นกำดังใน
 เมืองหงษาวดี การคักพระนเรศวรก็จะถอยกำดังตง ครนดำริหัด
 จึ่งครคให้ นันทสู กับราชดังครำ ถอพต หมั้นหนึ่งไป ตง ยุงฉาง อยู่ ณเมือง
 กำแพงเพชร นันทสูกับราชดังครำก็ยกไปคักทำการอยู่ณเมืองกำแพงเพชร
 ตามรับตั้ง ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดีก็คิดเป็นอุบายให้ มีศุภอักษรออกไป
 ถึงพระนเรศวรว่า บัดนี้กรุงรัตนบุรีองจะเปนมชนแขเมืองค่อพระนคร
 หงษาวดี ให้เชิญพระนเรศวรยกมาช่วยการสงครามคักกรุงรัตนบุรีองจะ
 ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าแจ้งดังนั้นดำคัญว่าจริง ก็เสด็จตงไปทอดตา
 ส้มเด็จพระราชบิดา ส้มเด็จพระเจ้าอยหัวกับบัญชาตาม ส้มเด็จพระ
 พระนเรศวรเป็นเจ้าก็กราบทถวาย บังคมตชาน มา ยิง เมือง พระพิศณุโลก
 จึ่งกำหนดให้ตรวจเตรียมพตศกรรจดำเครื่องแค้นหนึ่ง ช้างเครื่องแปด
 ร้อย ม้าพันห้าร้อย ไร่ให้พร้อม ณวัน ๑๖^๓ ค่ำมีฉตุดับศกเพลา๑๑
 ทุ่ม ๘ บาททอประด้วยเพชรฤกษ์ เสด็จทวงพระคชาธารพร้อมด้วย
 พยุหแสนยากร ทอดพระเนตวเห็นพระดำริกรบรมชาคูเสด็จปาฏิหาร
 ใต้บุรพทิศผ่านพระคชาธารไปโดยบัจนิมทิศเทำตมมะพร้าวปกแถ้ว จึ่ง
 เสด็จยาตรา ทัพทดวง ออกไปโดย ประคูไซย แค้นไป ถึง ค่ำบต ๖ ดยมท้าย
 เมืองกำแพงเพชร เวตบ่าย ๕ โมงเกิดวาคพยุสนตคทำให้อยู่แผ่นดิน
 ไหวเปเนอศัจรรย ครนรุ่งชนก็ยกทัพทดวงเสด็จไปถึงเมืองกำแพงเพชร

ตั้งประทับแรม อยู่ตำบลหนองปลิง ๓ เวล แล้ว ก็ยกไปโดยทาง เชียงทอง
กุมคเหมาะ.

๑๐ ขณะนั้นพระยากำแพงเพชรส่งข่าวไปถวาย ว่าไทยใหญ่เวียงเจ็๋
เจ็๋ด้า่านเก็ยกกาย ขุนปลัด มังทรง มังนวดายตอง กับนาย
ม้าทังปวงอันอยู่ณเมืองกำแพงเพชรพาครอบครัวอพยพหนี พม่ามอญ
ตามไปทันได้รับกันตำบลหนองปลิงเป็นตำบารถ พม่ามอญแตกแก่ไทย
ใหญ่ ๆ ทังปวงยกไปทางเมืองพระพิศณุโลก ส้มเด็จพระนเรศวรเป็น
เจ้าทราบดังนั้น ก็ให้ม้าเร็วไปบอกแก่หลวงโกษาแดงขุนอินอยู่รักษา
เมืองพระพิศณุโลกว่า ซึ่งไทยใหญ่หน้มานั้นเกล็ดอกจะไปเมืองอื่น ให้
แต่งออกอัยคี่ด่านเพชรบุรีเมืองนครไพศาการแดนเขาให้มันคงไว้อย่าให้
ไทยใหญ่ออกไปรอด หลวงโกษาแดงขุนทังปวงทราบดังนั้น ก็
แต่งออกไปกำขับด่านทางทังปวงตามรับตั้ง ฝ่ายไทยใหญ่ก็พาครอบครัว
ตรงเข้ามาเมืองพระพิศณุโลก หลวงโกษาแดงขุนทังปวงก็
รับพิทักษ์รักษาไว้ นันทสูกับราชสังครามี่หนึ่งตั้งมาให้ส่งไทยใหญ่
หลวงโกษาแดงขุนผู้รักษาเมืองพระพิศณุโลกก็มีได้ส่ง ฝ่ายสมเด็จพระ
นเรศวรเป็นเจ้าเสด็จยกพยุห่แสนยากรไปถึงเมืองแครงณวัน ๕ ๖ คำ

๑๑ ขณะนั้นรัฐข่าวไปถึงซึกแซกยอถ่างเจ้าเมืองแครง ให้ปลัดเมือง
ออกมาทูลว่า ขอเชิญเสด็จพักพิงอยู่แค้นอกเมืองแครงก่อน ส้มเด็จพระ
นเรศวรเป็นเจ้าก็ให้พักพิงอยู่ใกล้อารามพระมหาเถรคันฉ่อง แล้ว
ครึคี่ให้ชาวขันไปถึงพระเจ้าหงษาวดีว่ายกทัพมาถึงเมืองแครงแล้ว พระ
เจ้าหงษาวดีทราบดังนั้นมีความยินดีว่าครั้งนี้จะสมคิดแล้ว จึงให้จัด
กองทัพหมื่นหนึ่งออกไปซุ่มไว้ค่อทางพระนเรศวรจะขันมานั้น ไท

เมืองหงษาวดี^{๕๖๖}หนึ่ง ^{๕๖๗}แต่ครั้นให้พระยาเกียรติพระยาพระราม^{๕๖๘}ดง
 ไปรับ ถ้าพระนเรศวรยกดงขึ้นมาแล้ว เราจะยกทัพหลวงออก
 ตี^{๕๖๙} ให้พระยาเกียรติพระยาพระรามเอากองทัพทงนครหนาบหลัง
 จับเอาตัวพระนเรศวรประหารชีวิต^{๕๗๐}เสียให้จงได้ เมืองหงษาวดี^{๕๗๑}จึงจะ
 เป็นอิศรภาพไปคำตกว่าพระนครทงปวง พระยาพระรามพระยาเกียรติ^{๕๗๒}
 กราบถวายบังคมตายนไปถึงเมืองแครง ก็ทูลสมเด็จพระนเรศวร^{๕๗๓}เป็นเจ้าว่า
 พระเจ้าหงษาวดี^{๕๗๔}ให้ข้าพระพุทธเจ้า^{๕๗๕}ทั้งสองมารับเสด็จ^{๕๗๖}ขึ้นไป ทูลเท่า
 ดั่งนั้นแล้ว ก็ถวายบังคมต่าไปนมัสการ พระมหาเถรคันฉ่อง^{๕๗๗} ผู้เป็นอาจารย์
 แจ้งความซึ่งพระเจ้าหงษาวดี^{๕๗๘}คิดทำการทงปวง^{๕๗๙}นั้นให้พระมหาเถรคันฉ่อง^{๕๘๐}ฟัง
 ทุกประการ พระมหาเถรคันฉ่อง^{๕๘๑}แจ้งดังนั้นมีใจกรุณา^{๕๘๒}แก่สมเด็จพระ
 นเรศวร^{๕๘๓}เป็นเจ้า เพื่อว่าหาความผิดมิได้ ^{๕๘๔}อนึ่งด้วยพระราชาภุชญา
 ภิหารบารมีสมเด็จพระนเรศวร^{๕๘๕}เป็นเจ้า จะได้บำรุงพระบวรพุทธศาสนา
 อาณาประชาราษฎร์^{๕๘๖}ให้ถาวรวัฒนาการสืบไป ครั้นเพตาคำ^{๕๘๗}ที่พาพระยา
 พระราม^{๕๘๘} พระยาเกียรติ^{๕๘๙}เข้าไปเฝ้า^{๕๙๐} สมเด็จพระนเรศวร^{๕๙๑}เป็นเจ้า แล้วถวายพระ
 พรว่า พระยาพระราม^{๕๙๒}พระยาเกียรติ^{๕๙๓}เป็นด่านศิษย์^{๕๙๔}อุปมาบอก^{๕๙๕}ว่า พระ
 เจ้าหงษาวดี^{๕๙๖}คิดประทุษร้าย^{๕๙๗}ต่อพระองค์^{๕๙๘} สมเด็จพระนเรศวร^{๕๙๙}เป็นเจ้า
 แจ้งดังนั้น ก็ตรัสถามพระยาพระราม^{๖๐๐}พระยาเกียรติ^{๖๐๑}ว่าเหตุ^{๖๐๒}ผลประการใด
 พระเจ้าหงษาวดี^{๖๐๓}จึงคิดจะทำร้ายเรา พระยาพระราม^{๖๐๔}พระยาเกียรติ^{๖๐๕}ก็
 กราบทูล ตาม ความ^{๖๐๖} ซึ่ง พระเจ้า^{๖๐๗} หงษาวดี^{๖๐๘} คิด แต่^{๖๐๙} ดังนั้น ถวาย^{๖๑๐} ทุกประการ
 สมเด็จพระนเรศวร^{๖๑๑}เป็นเจ้าได้ทรงทราบ^{๖๑๒}กัน^{๖๑๓}อภัย^{๖๑๔}พระไทย^{๖๑๕} คิด^{๖๑๖}อาชญา^{๖๑๗}แก่
 พระเจ้าหงษาวดี^{๖๑๘} จึง^{๖๑๙}ตรัส^{๖๒๐}แก่^{๖๒๑}พระมหาเถรคันฉ่อง^{๖๒๒}ว่า^{๖๒๓} ซึ่ง^{๖๒๔}พระผู้^{๖๒๕}เป็น^{๖๒๖}เจ้า^{๖๒๗}
 เมตตามอก^{๖๒๘}เหตุการ^{๖๒๙}แก่^{๖๓๐}ข้าพเจ้า^{๖๓๑}ทง^{๖๓๒}พระคุณ^{๖๓๓}นั้น^{๖๓๔}หา^{๖๓๕}ที่^{๖๓๖}สู้^{๖๓๗}มิ^{๖๓๘}ได้^{๖๓๙} อัน^{๖๔๐}พระผู้^{๖๔๑}เป็น^{๖๔๒}

เจ้าจะอยู่ในเมืองมอญนี้ พระเจ้าหงษาวดีแจ้งอันตรายก็จะมาเป็นมั่นคง
ข้าพเจ้าจะนำพระผู้เป็นเจ้าของเจ้ากับพระยาเกียรติพระยาพระราม แดงญาตีโยม
ทั้งปวงลงไปอยู่ณกรุงพระมหานครศรีอยุธยา จะได้กระทำการปฏิการ
ต้นของคุณ พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า แต่ปลูกเลี้ยง พระยาเกียรติ พระยาพระราม ด้วย
พระมหาเถรกับพระยาทั้งต้องกนิยอมพร้อม โดยพระราชบริหาร ดมเด็จพระ
พระนเรศวรเป็นเจ้าก็ครั้นแก่มุขมาตยาโยชหาญทั้งปวงว่า เราหาความ
ผิดมิได้ ซึ่งพระเจ้าหงษาวดีคิดร้ายต่อเราก่อนนั้น อันแผ่นดิน
พระมหานครศรีอยุธยา กับแผ่นดินหงษาวดี ชาติจากทางพระราชไมตรีกัน
เพราะเป็นเอกฤๅษณ์นิยาม ดำหรับที่จะให้สัมณพราหมณาประชา
ราชูฎได้ความเดือดร้อน แล้วพระหัตถ์ทรงพระสุพรรณภิงคารหลัง
อุกถาราวงเห็นอุปนตฺ์ขาดต จึงออกพระโอรสศรีประภาศแก่เทพย
เจ้าทั้งห้าตายอันมีมหิทธิฤทธิ์แต่พิพจักขุพิได้ศรซึ่งดีด้อยอยู่ทุกทิศทุกที่จึง
เป็นทิพยยาน ด้วยพระเจ้าหงษาวดีมิได้ตั้งอยู่โดยคตของสุจริตมิตรภาพ
ซัดยประเพณี เสียตามคครีธรรมประพฤติพาดทุจวิตคิดจะทำภัยอันตราย
แก่เรา ตั้งแต่วันนี้ไปกรุงพระมหานครศรีอยุธยากับเมืองหงษาวดีมิได้
เป็นสุพรรณบัฏเดี่ยวจุหนึ่งแต่ก่อน ชาติจากกันตั้งวันนี้ไปทราบเท่า
กิตปาวสาน ครั้นพระราชบริหารประกาศเป็นฉินทภาคอุไทยพระมหา
นครเสร็จแล้ว ก็มีพระราชโองการศรีตั้งท้าวพระยามุขมนตรีทั้งปวงว่า
เราจะยกกองทัพไปพระนครครั้งนี้ จะพาพระมหาเถรคินฉองแดงญาตีโยม
กับพระยาพระรามพระยาเกียรติไป แล้วจะตั้งกวาดครัวรามัญเมืองราย
ทางไปด้วย ครั้นณวัน ๒ ๓ ๔ ค่ำเพดา ๑๑ ทุ่ม ให้เอาพระคชาธาร
เข้าเทียบเกย ทอดพระเนตรเห็นพระสาร์วิกบรมราชาผู้ตั้งเจ้าปฏิการแต่

บัณฑิตก็ผ่านพระคชาธารไปโดยบุรพทิศ จึงเสด็จพยุหบาตราที่พ้ออก
 จากเมืองแครง พระมหาเถรคณฺโถงพระยาพระรามพระยาเกียรติเด
 ญาติโยมก็มาโดยเสด็จ ฝ่ายนายทัพนายกองทั้งปวงก็แยกย้ายกันตั้งคร
 ุคก่อนครุวารยทางมาได้ประมาณหมื่นเศษ ครั้นถึงฝั่งแม่น้ำตองก็ให้
 เทยงเก็บเรือหาไม้ผูกพวงแพเร่งข้ามครอบครัวอพยพข้ามมาลงฟากฝั่งแฉก
 ให้เผาเรือทำลายแพเสีย พอพระเจ้าหงษาวดีแจ้งก็ให้พระมหาอุปราช
 ถือพดด้งหนึ่ง สู้รูกำมาเปนกองนำ ตามมาถึงแม่น้ำตองฟากหนึ่ง
 สัมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้าทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็ให้นายทัพนายกอง
 นำพระมหาเถรคณฺโถงกับครอบครัวรีบยกไปก่อน แต่พระองค์กับทหาร
 ดำตองหมื่นห้าพันหนึ่งร้อยยี่สิบสี่ จึงทอดพระเนตรไปเห็นสู้รูกำมา
 กองนำได้เสด็จยืนข้างอยุธยาฝั่ง ตรีศให้ทหารเอาปืนหามถนัด
 นกสับคาบชฎยิงรดมไป ทหารก็ยิงรดมไปเป็นอันมากก็มิได้ถึง จึง
 สัมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้า ก็ทรง พระแสงปืน นกสับยาว เก้าศับยิงไป ต้อง
 สู้รูกำมาตายตกจากคอช้าง รัพดมอญทงนเห็นศักรยด้วยแม่น้ำน
 กว้างเหลือกำลังปืน ก็ถวพระเศษเดชะนภาพ แดพระมหาอุปราชมิ
 อาจจะมาตามมาก็เลิกทัพกลับไป สัมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้าก็เสด็จยก
 มาโดยทางเมืองกาญจนบุรี ครั้นถึงพระนครศรีอยุธยา ก็กราบทูล
 สรวายเรื่องยุบถศคทั้งปวงถวายให้ทราบทุกประการ สัมเด็จพระราช
 บิดาแจ้งดังนั้นก็ตรีศว่าเรามิได้มีสิ่งผิด พระเจ้าหงษาวดีมิได้ตั้งอยู่ใน
 คตอง ธรรม เสีย สัตยานุสสัย ประพฤติ พาสทจริต อิศสาจารย์ เปน วิสม โถภ
 ค่อเราฉนี้ ก็เพราะผลวิบากแห่งสัตวเปนสำหรับการกระตัญญู ตั้งแต่
 นี้ไปมอญกับไทยจะเปนปรปักษ์แก่กัน สัมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้า

ก็กราบทูตว่า ถึงมาทว่าพระเจ้าหงษาวดีจะยกพยุห่แสนยกกรมมาตั้ง
 เท่าใด ๆ ก็มีได้เกรง ข้าพเจ้านี้แต่ชีวิตจะส่งของพระคุณมีให้เคื่องผ้า
 พระบาท ส้มเด็จพระราชบิดากับสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าดำริให้การกัน
 เสรีจแล้ว จึงโปรดให้พระมหาเถรคันฉ่องอยู่วัดพระมหาธาตุ เป็นสมเด็จพระ
 พระอริยวงษญาณปริยัติวราลังฆราชาธิบดี ศรีรัตนคุณมาบรินายน คีรี
 ฎกธรรจารย์ ตฤศติชคัยสารสุนทร มหาคุณฤศรอุตรวามคณเสงฆาราม
 คามวาสี สถิตยอยู่ณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุดุริหารพระอารามหลวง
 ทรงถวายสัปประทนกันซึ่งคานหามคนหาม จันหันนิภักตรเคื่องส้มฉ
 บริหารต่าง ๆ แดซึ่งสมเด็จพระวันรัตนตั้งฆราชคามวาสีเดิมนี้ โปรด
 ให้ว่าแต่คณะบักษ ได้เป็นฝ่ายขวา แดคณะคามวาสีซึ่งแบ่งออกเป็น
 สองคณะจำเดิมแต่ณมาจากนตราบเท่าทุกวันนี้ ฝ่ายพระยาเกียรติพระยา
 พระรามก็พระราชทานเจ็ดทอง เต่านาทอง กระบับทอง เงินตราเดือ
 ผ้าพรรณนุ่งห่มแดเคื่องอุปโลกบริโลกเป็นอันมาก แดครอบครัวมอญ
 ซึ่งกวาดตมมานั้น ก็พระราชทานให้พระยาพระรามพระยาเกียรติควบคุม
 ว่ากล่าวด้วย แดพระยาพระรามพระยาเกียรตินั้นให้อยู่ตำบลบ้านขม
 วัดขุนแสน ญาติโยมพระมหาเถรคันฉ่องนั้น ให้อยู่ตำบลบ้านหลังวัดนก
 แดสมเด็จพระนเรศวร เป็นเจ้า กราบ ถวาย บังคมตา ขนมา ยิงเมือง พระ
 พิศณุโลก เสด็จเข้าไปถวายนมัสการพระชินราชพระชินดีห์ จึงทรง
 พระราชอุทิศศรัทธาเปิดองเคื่องสุวรรณองดการชคัยาภรณ์ ออก กระทำ
 ด้การบูชา แดแล้วจึงออกพร้อมด้วยมุขมาคยมนตรี.

๑๑ ขณะนั้นหลวงโกษาแดงกษทงปวงผู้รักษาเมืองนั้นก็นำบรรดานาย
 ไทยใหญ่เข้าเฝ้า จึงบังคมทูลว่ามหันต์อนันตราชสังครา ซึ่งมา

ตั้งอยู่ ณ เมือง กำแพงเพชรมาให้ สังกะสีใหญ่แตกครว ซึ่งหนี มาอยู่ ณ เมือง
 พระพิศณุโลก ข้าพเจ้าตอบไปว่ากรรมดาพระมหากษัตริษราชผู้
 ดำรงทศพิธราชธรรมนั้น อุประมาตั้งร่วมพระมหาโพธิอันใหญ่ แต่
 มีผู้มาฟังพระราชธรรมหวังจะให้พ้นจากภโยอันตรายต่าง ๆ ซึ่งหนีทศ
 กับราชสังคราจะให้ สังกะสีใหญ่ไปนั้นไม่ควร ด้วยคตของชัตยราช ประเพณี
 ธรรม ฝ่ายหนีทศกับราชสังคราแจ้งตั้งหนีก็ปฤกษากันว่า ส้มเต๋จ
 พระนเรศวรเป็นเจ้ายกพยุหบาตราทพชนไปเมืองหงษาวดีครั้งนั้น เหตุ
 ไฉนจึงไม่กลับโดยทางเมืองกำแพงเพชรเล่า บัดนี้ก็มีหนังสือเป็นคำ
 นกรรจ้องอาจมาตั้งเห็นประหลาดนัก เราจะอยู่มิได้ จำจะเด็ก
 ครวเมืองกำแพงเพชรอพยพไปเมืองหงษาวดีจึงจะมีความชอบ แต่ข่าว
 ทงนักแจ้งไปถึงเมืองพระพิศณุโลก ส้มเต๋จพระนเรศวรเป็นเจ้าให้
 ประชุมท้าวพระยามุขมนตรีปฤกษาว่า ซึ่งเราจะละให้ชาวเมืองกำแพง
 เพชรหนีหายพลัดพรายจากภูมิตำเนาหนีชอบ เราจะยกไปตั้งหนีทศ
 กับราชสังครามีให้เอาครวเมืองกำแพงเพชรไปได้ ท้าวพระยามุขมนตรี
 ทั้งปวงก็เห็นโดยพระราชบริหาร ส้มเต๋จพระนเรศวรเป็นเจ้าก็ครัดให้
 ข้าหลวงไปกุมเอาพม่ามอญ ซึ่งมาอยู่ประจำหัวเมืองฝ่ายเหนือตั้งตง
 ไปกรุงเทพมหานครตั้ง แล้วกำหนดไปแก่พระยาสุวรรณโคตกพระยา
 พิไชยให้ โดยเสด็จจะยกไปเอนันท์ทศกับราชสังครา จึงให้ครวจรพต
 ช้างม้า ครนวนัน ๕ ๗ ๘ คำเพดาชายแล้ว ๕ บาท ก็เสด็จพยุห
 บาตราทพจากเมืองพระพิศณุโลกไปยังเมืองกำแพงเพชร ฝ่ายหนีทศ
 กับราชสังครารูข่าวว่า ส้มเต๋จพระนเรศวรเป็นเจ้าเสด็จมา ก็เด็ก
 รัพตช้างม้าหนีไปจากเมืองกำแพงเพชร ส้มเต๋จพระนเรศวรเป็นเจ้า

ทราบ ก็ตรัสให้พระยาไชยบูรณ์ขุนพระศรีแด่พระหัวเมืองท่งปวงยก
 ทัพช้างม้าเป็นกองนำทัพหลวงตามไป พระยาไชยบูรณ์ตามมาทัน
 ถึงตำบลแม่รูกา นันทสูกับราชดั่งคราก็ยกช้างมารพรบพุ่งพระยาไชย
 บูรณ์แต่ข้าหลวงท่งปวงเป็นสำมารถ ในขณะที่พระยาไชยบูรณ์ช้าง
 พลายปืนพระราม ได้ชนช้างกับนันทสู ช้างนันทสูได้ต่าง ช้าง
 พระยาไชยบูรณ์เสียที่แปรไป นันทสูจึงฟันด้วยของ้าวต้องหัวพระยา
 ไชยบูรณ์กระทบซอกขาด ช้างพระยาไชยบูรณ์กลับได้ต่างค้ำถัด ช้าง
 นันทสูทานกำลังไม่ได้ชิวางพ่ายไป ขุนพระศรีช้างพลายศักรพิณาศ์
 ได้ชนด้วยช้างราชดั่งคร่าเป็นสำมารถ ช้างราชดั่งคร่าก็แพ้กัวหลวง
 ท่งสอง แต่นันทสูกับราชดั่งคร่าก็รุกหนีไปโดยทางเชียงทอง ครั้น
 ได้ไทยใหญ่ชาวแดนห่ออันมาอยู่กับเชียงทอง สักรจ้แต่ครวอพยพ
 ประมาณสองหมื่นเศษ แต่มีบันตาคักดี เจ้าฟ้าเมืองจี่ เจ้าฟ้า
 เมืองตองแจใหม่เมืองปากส้มิงค้ำยาเยื่อแต่ไทยใหญ่ชาวมาท่งปวง ก็
 เขาครวอพยพออกมาสู่พระราชดำการ จึงแต่งช้างมารพตแตกหาร
 ช่วยตามต้นนันทสูกับราชดั่งคร่าถึงตำบลแม่ร้างระวางแล้ว ก็กลับมา
 ยังทัพหลวงตำบลเชียงทอง.

๑ ฝ่ายพระยาพิไชยข้าหลวงเดิมแจ้งว่า ส้มเต๋จ้พระนเรศวรเป็นเจ้า
 กับพระเจ้าหงสาวดีเป็นปรปักษ์แก่กันก็คิดการขบถ ครั้นแจ้งพระราช
 กำหนดก็มีไต่ยกไปโดยเด็ดจ้ จึงชองส้มชาวเมืองแคว้นกวาดครอบครว
 ของตัวแคว้นชาวเมืองท่งปวงซึ่งเข้าด้วยนั้นไปณเมืองสุวรรณโคตม แจ้ง
 ความท่งปวงแก่พระยาสุวรรณโคตม ๆ ก็ตั้งใจด้วย คิดกันจะยกไปตี
 เขาเมืองพระพิศณุโลก แต่หลวงปลัด แดขุนยกรบตรี ขุนนรนายกใช้

มิได้ตั้งด้วย พระยาทั้งสองจึงให้กุมเอาหอดวงปัดดี ขุนยกกระบัตร์ ขุน
นรนายกจำไว้.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า แจ้งว่าพระยาทั้งสองเป็นขบถ จึง
ยกทัพหอดวงเสด็จจากเชียงทองไปเมืองสุวรรณโคตม เสด็จไปทางสุโข
ไทย ครั้นเสด็จถึงสุโขไทยก็ตั้งทัพหอดวงตำบลวัดฤๅษณ์ชุม จึงทรง
พระกรุณา ตรัสให้ชาวพ่อ ชุมชุม พรหมณาจารย์ เอาน้ำในบ่อ พระสยาม
ภูวนารถ แต่เอาน้ำกระพังโพยดื่มมา มาตั้งบูชาโดยกิจพิธีกรรมเป็นน้ำ
ดีคยาธิษฐาน แต่เอาพระศรีวิคินไตรยเจ้าเป็นประธาน ให้ท้าวพระยา
เสนาบดีมนตรีมุขทหารทั้งหลายกินน้ำดีคยาแล้ว ครั้นรุ่งก็ยกทัพหอดวง
เสด็จขึ้นไปโดยทางเขาคับถึงเมืองสุวรรณโคตม ณวัน ๖ ๗ ๘ ค่ำตั้งทัพ
หอดวงตำบลไม้งาม สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรงพระกรุณาแก่พระยา
ทั้งสอง ตรัสให้ข้าหอดวงเข้าไปร้องประกาศว่า ให้พระยาทั้งสอง
ออกมาถวายบังคม ทรงพระกรุณามีได้เอาโทษ แต่พระยาพิไชย
พระยาสุวรรณโคตมมิได้ โดยพระราชโองการ ทำออกอาจครวญคราจัด
ไพร่พลเมืองขมรักษาน้ำที่เชิงเทินบ่อนกนเมืองไว้ แล้วพระยาทั้งสอง
ก็ฆ่าหอดวงปัดดี ขุนยกกระบัตร์ ขุนนรนายกซึ่งมีตั้งด้วยนั้นเสีย คัด
เอาศีรษะชัศออกมาให้ข้าหอดวง สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรงพระพิโรธ
ครั้นเพลาค่ำ ก็ตรัสให้ยกพลทหาร เข้าปล้นเมืองตำบล ประตูสามเกิด แห่ง
หนึ่ง ปล้นแต่ค้ำถึงเที่ยงคืน แต่เผาบ่อนั้นนอกประตูสามเกิดก็เข้า
มิได้ จึงมีพระราชโองการตรัสถามโหราจารย์ว่ายังจะได้เมืองสุวรรณ
โคตมฤๅ โหราจารย์บังคมทูลว่าคงจะได้ แต่ซึ่งจะปล้นข้างประตู
สามเกิดนั้นเห็นจะได้ด้วยยาก ถ้าปล้นข้างทิศคองแหลมใช้เห็นจะได้

โดยง่าย เพราะทิศข้างนั้นเป็นอริแก่เมือง จึงมีพระราชโองการครุฑ
ให้พระยาไชยบูรณ์ ขุนหวดงธรรมไตรโลก ขุนราชรินทร์ ยกพล
จากประตูสามจีนมาตั้งข้างประตูคอนแหดม แล้วให้เร่งแต่งการอัน
จะเข้าปล้นเมือง อนึ่งที่ประตูสามเกิดแต่ประตูป่าหม้อก็ให้แต่งพลทหาร
เข้ารบพุ่งจนสว่างก็ยังมีได้.

๑ ครั้นรุ่งขึ้นวัน ๗ ๒ ๘ ค่ำ ก็ยกทัพหวดงมาตั้งประตูข้างคอน
แหดมแล้ว ก็เร่งแต่งการให้เข้าปล้นเมืองนั้นเป็นสำมารถ ชาว
เมืองยิงปืนไฟพุ่งใส่ตราวุธมาต้องพลฆ่าหวดงป่วยเจ็บล้มตายเป็นอันมาก
จะปืนกำแพงขึ้นมิได้ ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าก็ครุฑให้ตั้งโทษขุนอินทร
เดชผู้เป็นยุกรบกับอันบังคับก่อนพลเข้าปล้นเมือง แดนายทัพนายกอง
ทั้งหลายนั้นให้มัดตระเวนรอบทัพ จึงขุนอินทรเดชแห่หวดงทั้งปวง
ถวายทานบิณฑบาตจะขอปล้นเมืองให้ได้ พระยาไชยบูรณ์บังคมทูลว่า
ซึ่งไปมิได้คงค่ายประชิด แดจะปืนปล้นเอาเมืองตั้งพลทหารทั้งหลาย
จะทำการมิได้ดอง เพราะชาวเมืองบ้องกันถนัด จะขอทำค่ายประชิด
แต่ปลุกหอรบให้สูงเทียมกำแพง แดจะได้ ยิงปืนใหญ่น้อยใส่เข้า
เจ้าน้ำที่จระดัวร์สายเห็นจะได้เมืองโดยง่าย ส้มเด็จพระนเรศวรเป็น
เจ้าเห็นชอบด้วย ก็ให้คิดไม้ใหญ่แต่ไม้ โคนคมาทำตามพระยาไชยบูรณ์
กราบทูล ครั้นวัน ๒ ๓ ๘ ค่ำ เวลารุ่งแล้วต้องนาฬิกาห้าบาท ยก
พลทหารเข้าเผาประตูคอนแหดมนั้นตายลง จึงให้พลทหารตรึงเอา
บันไดเข้าพาดกำแพงขึ้นเข้าไปในเมืองนั้นได้ แดตัวพระยาสุวรรณโคต
กัณฑ์ไปตั้งอยู่บนกุฎพระสังฆ์ณวัดไผ่ได้ แดชาวทหารก็ตามไปกุมตัว
ได้เอามาถวาย ส่วนพระยาพิไชยหนีจากเมืองสุวรรณโคตไปถ้ำแคน

กระจุน จะไปพึ่งเมืองเชียงใหม่ ชาวด่านก็กุมเอาพระยาพิไชยมาถวาย
 ส้มเด็จพระนครเจ้าดำรงค์ให้มัดพระยาสุวรรณโคตก พระยาพิไชย
 ตระเวนรอบทัพแล้วให้ฆ่าเสีย จึงตรัสให้เทเอาครัวอพยพทั้งปวงมายัง
 เมืองพระพิศณุโลก แล้วให้เชิญรูปพระยาร่วง พระยาภาณุ อัครวงษา
 ด้วยงาช้างเผือกงาดำนั้นมาด้วย ถึงณวัน ๕ ๖ ๗ ค่ำ เวลาตีบเข็ญทุ่ม
 ๘ บาท ให้เรียกช้างพระที่นั่งประทับเกย เห็นพระดำริกรบรมราชา
 เสด็จปาฏิหาริตต์วันตก ผ่านช้างพระที่นั่งมาตวันออกโดยทางที่จะเสด็จ
 มานั้นเท่าผดมพร้าวปกแล้ว ก็ยกทัพหลวงเสด็จคืนมาโดยทางน้ำขึ้น
 ทางพิไชย เสด็จมาถึงเมืองพระพิศณุโลก ขณะนั้นพ่อส้มเด็จพระ
 ราชบิดาดำรงค์ให้ พระยาราชนิภูต หมื่นเทพเดชะ หมื่นราชามาตย์
 นำเอาหนังสือกับขุนเทพโกษา หมื่นไชยสงคราม หมื่นเทพปรีชา
 เขมรดำหมาย ซึ่งพระยาแฉกแต่งให้เป็นทูตถือหนังสือมาทางด่านเมือง
 ระยอง ในหนังสือนั้นว่าพระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดีว่าฟังถึงพระคุณส้มเด็จพระ
 บรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัวกรุงพระมหานครศรีอยุธยา แด่ส้มเด็จพระ
 นครเจ้าบรมราชาธิราชบพิตรเป็นเจ้าของเมืองพระพิศณุโลก ได้เสวยราช
 ส้มบดิ์ครองพิภพกรุงพระมหานครศรีอยุธยา โดยบูรณพระมหา
 ภิรมย์ราชธานี เห็นว่าบุญญาภพประเสริฐนัก ด้วยแต่ก่อนนั้น
 ส้มเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าช้างเผือก ทรงพระมหากรุณา
 พระเชษฐาข้าพระบาทซึ่งเป็นปรบักษาคือพระองค์แล้ว มิได้มีพระไทย
 อาณาฎปลูกเลี้ยงให้ตั้งอยู่ในเสวตครันครกรุงกัมพูชประเทศ แด่รับเอานัก
 พระสุโทนิกพระสุทันไปชุบเลี้ยงเป็นราชบุตรบุญธรรมนั้น พระคุณใหญ่
 หดงนัก ฝ่ายข้าพระบาทนั้นเดาก้เป็นคนโมหิจครคิคประทุษร้ายเป็น

ปัจจุบันนี้คือพระองค์แต่ก่อนนั้นโทษผิดนัก ขอพระองค์จงให้อภัย
โทษแก่ข้าพเจ้า บัดนี้ข้าพเจ้ามาทักท้วงพระยาเสนาบดีมนตรีมุข
สมเด็จพระมหาสมณเจ้าจารย์ทงหลาย ขอเป็นพระราชไมตรีด้วยพระบาทสมเด็จพระ
บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ สมเด็จพระนเรศวรเป็น
เจ้าทราบดังนั้นก็มีพระไทยยินดีพระราชทานทูตานุทูต แล้วดำรัสให้แต่ง
หนังสือตอบไปเป็นใจความว่า ซึ่งพระยาแฉกโมหิจิตรแก้วคิดกบฏได้
มาขอเป็นราชไมตรีนั้นเราก็อภัยโทษให้ อันเมืองแฉกโพ้นจะถาวร
บริบูรณ์ทั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าจารย์ ไพร่ฟ้าข้าขอบขัณฑสีมากรุงกัมพูชา
จะเป็นสุขอันสุขดีไป ถึงเดือนแปดปฏิมาดาร จึ่งดำรัสให้เมือง
ศรีภรัณย์ ขุนพศวี หมื่นรามณรงค์ ถูกรับตั้งออกไปกับทูตานุทูต
เมืองแฉก.

๑ ครั้นวัน ๓ ๓๑ ๘ ค่ำปีชวดอัฐศก จึ่งดำรัสให้ตั้งครอบครัวไทย
ใหญ่ซึ่งมาพึ่งพระโพธิสมภารตั้งไปยังกรุงมหานคร สมเด็จพระราช
บิดาก็พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ไทยใหญ่ทั้งปวง แล้วให้
ตั้งบ้านอยู่ตำบลวัดบ่อม ครั้นถึงเดือน ๘ ทศกัณฐ์ สมเด็จพระ
นเรศวรเป็นเจ้าดำรัสให้ขุนอินทรเคชะเป็นนายกองทัพพลสามพัน ข้าง
เครื่องสามสิบ ม้าร้อยหนึ่ง ไปลาดถึงแดนเชียงใหม่ให้ฟังข่าวคราว
เมืองหงสาวดีด้วย ในวันจะยกทัพนั้น พระมหาโพธิ์ใหญ่ในกำแพง
สนามนำวังนั้น หาเหตุการณ์ได้ ถึงข้างควันคกนั้นหักลง ถึง
ใหญ่ประมาณสามอ้อม ถึงวันอาทิตย์เดือนเก้าแรมห้าค่ำ ขุนอินทร
เคชะกบฏลงมาถึงเมืองพระพิษณุโลก.

๑๑ แต่ในเดือนเก้านั้น มีพระราชกำหนดสมเด็จพระราชบิดาให้ขึ้นไปเทครัวอพยพชาวเมืองเหนือทงปวง ตงมายังพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าครั้นแจ้งพระราชกำหนดดังนี้ ครั้นให้เทครัวอพยพในเมืองพระพิษณุโลก เมืองพิไชย. เมืองสวรรคโลก. เมืองสุโขทัย. เมืองกำแพงเพชร เมืองพิจิตร เมืองเด่นชัยทงนตงบรรทุกเรือบ้างแพบ้าง แด้วแต่งเรือคุมเป็นหมวดเป็นกอง แด้วแต่งกองทัพป้องกันทงตองฝั่งปากน้ำตงมามีให้ครัวหนีได้ จนถึงกรุงเทพมหานคร ครั้นวัน ๒ ๙ ๓๓ ค่ำ สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าก็เสด็จจากเมืองพระพิษณุโลกตงมายังกรุงพระนครศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวครั้นให้บำรุงการป้องกันพระนคร แด้วข้อมกำแพงล้อมค่ายหอรบเชิงเทินทงปวงรอบพระนคร แด้วก็ให้ขุดคูเมืองเบืองบูรพิศณุโลกให้กว้างฤกเป็นแม่น้ำ ประจบกันรอบพระนครเสด็จก็ให้ย้ายเข้าเทครัวอพยพเมืองนอกทงปวงเข้ามาในพระนคร แด้วข้อมจัดทหารอาสาทงหลายทุกหมู่ทุกกรมคกแต่งเครื่องสรรพยุทธไว้สรรพ.

๑๒ ฝ่ายเมืองศรีภมย์ แด้วขุนพศร์ หมื่นรามณรงค์สถอบตั้งนศวันไปถึงกรุงกัมพูชาธิบดี พระยาแควกให้แต่งรบแควจ้งให้เบกเมืองศรีภมย์แด้วขุนพศร์ หมื่นรามณรงค์เข้ามาเฝ้า แด้วได้ฟังดัษณราชอักษรพระยาแควกยินมตากยินดีซึ่งจะได้เป็นพระราชไมตรี พระยาแควกให้รางวัลแก่เมืองศรีภมย์ ขุนพศร์ หมื่นรามณรงค์ พระยาแควกก็แต่งให้พระราชอุไทย พระอินทราเดโช พระทรงคชชนทร หดวงศรีราชชนคร หดวงมฤทธิคเชนทร หดวงนเรนทมฤทธิ จำทุดพระราชดำณแด้วเครื่องราชบรรณาการมาด้วยเมืองศรีภมย์ ขุนพศร์ หมื่นรามณรงค์ ครั้นทุกา

นุทคนชาวแคว้นมาถึงพระนคร จึงพระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้า
 อยู่หัว ก็ตรัสให้เบิกทูตานุทูตเข้าถวายบังคม พระราชทานแก่ทูตานุทูต
 นั้นแล้ว ก็ให้แต่งพระราชดำรัสตอบพระยาแคว้น ให้พระศรีเสด็จราช
 ขุนหัตถวงกรมมาทิต ขุนมณฑลรัตน ขุนจันทราเทพ ขุนเกียรติพรราช
 หมั่นธรรมเถียร จำทูตพระราชดำรัสแต่เครื่องราชบรรณาการไปด้วย
 ทูตานุทูตอื่นมานั้น

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดี ตั้งแต่พระนเรศวรเป็นเจ้าพาพระมหาเถร
 คัมภีร์ แดงญาตีโยมกับ พระยาเกียรติ พระยา พระราม แล้วเอา ครีว อพยพ
 กลับไปยังพระนครศรีอยุธยา ทั้งนั้นทูลราชดำรัสว่าเดาก็มาแจ้งเหตุ
 ทุกประการ ทรงพระพิโรธคิดอาฆาต หมายถึงเอาพระนครศรีอยุธยา
 ให้ได้ ครั้นถึงศักราช ๘๒๘ ปีเถาะนพศกเดือนสิบชนเก้าค่ำ จึงตรัสให้
 พระเจ้าเชียงใหม่ยกช้างมารพดทัพบกแต่ทัพเรือประมาณแสนหนึ่ง ลงมา
 โดยทางเมืองกำแพงเพชร แต่ให้พระยาพิพัฒน์เป็นอภัยกษัตริย์มารพด
 ประมาณสามหมื่นมา โดยทางกาญจนบุรี ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ให้จัด
 ช้างมารพดโดยขบวนทัพบกทัพเรือเสร็จ ครั้นณวัน ๕ ๒ ๑๒ ค่ำเวตา
 เข้าสามโมง ๒ บาท ได้มหาศุภวารดิถีวิไชยฤกษ์อันอุดม ก็เสด็จ
 ทรงพระศุภธารพร้อมพดแสนยากรทวยหาญ มีโหราวดีเรกด้วยกตั้ง
 กตต แดงฆ้องกตองแตร์ตั้งซัดพิทเทรณฤบาทก๊กก้อง มาโดยรัถยาคิวดี
 ทางเมืองกำแพงเพชร แต่ทัพพระยาพิพัฒน์ยกมาถึงเมืองสุพรรณบุรี
 ในวัน ๕ ๑ ๑ ค่ำ ฝ่ายทัพพระเจ้าเชียงใหม่ยังไปไม่ได้มาถึงเมืองนคร
 สวรรค์.

๑ พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธรเจ้าอยู่หัวอัครราชกุมารก็ก่อนยกมา
 ทงสองทางนั้น ก็ตรัสให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระนเรศวรเป็นเจ้า แด
 สมเด็จพระเอกาทศรถูเตรียมช้างมารพดทพบกทัพเรือไว้สรรพ จึงตรัสให้
 พระยาจักรีศรีอโศกคุมทัพเรือหน้ายกไปกองทัพเรือ ตรัสให้พระยาพระคลัง
 เป็นยุกรมิตร ให้ยกทัพเรือขึ้นไปเมืองสุพรรณบุรี ครั้นยกทัพเรือ
 ไปถึงเมืองสุพรรณบุรี พระยาพิลิมก็ยกทัพออกมารบด้วยกองทัพกรุงฯ
 ก็วางปืนใหญ่ขึ้นไปต้อนพดขาคี้กัถมตายเป็นอันมาก แต่ทัพพระยาพิลิม
 จะตั้งอยู่มิได้ ก็เลิกออกไปทางราชสิงห์ แต่ไปตั้งทัพมั่นอยู่ในตำบล
 เขาพญาแมน

๑ ถึงณวัน ๕ ๒๒ คำเวลายามกับตองนาฬิกาเก้าบาท จึงสมเด็จพระ
 พระบรมโอรสาธิราชทั้งสองพระองค์ เสด็จยกพยุหบาตราทัพจากพระ
 นครศรีอยุธยาไปโดยชลมารค เสด็จขึ้นเหยียบชิงไชยภูมิตำบลชุมพลดี
 แต่ให้พระพิไชยสงครามพันไม่ชื่อนามแล้ว เสด็จจากชุมพลดีประทับเรือ
 พระที่นั่งณเมืองวิเศษไชยชาญ จึงเสด็จพยุหบาตราทัพขึ้นโดยชลมารค
 ไปตั้งทัพหลวงณตำบลท่าขนอน แต่เมื่อตั้งทัพอยู่ตำบลขนอนนั้น
 มาศหวงตกลูกปืนตองตวัดคะเตยอกัน มีเท่าตวัดดีเท่าซึ่งคะกัน
 จึงบัญชาตั้งให้เจ้าพระยาสุโขทัยเป็นนายกอง แต่ท้าวพระยาพระหัว
 เมือง ทงหลาย ยกช้างมารพด ห่มหนึ่ง ก้าวตวัด ออกไปตีทัพ พระยาพิลิม
 ณเขาพญาแมน แต่พบทัพหน้าขาคี้ก็ได้รับพุ่งกัน พม่ามอญก็แตกฉาน
 ตมตายเป็นอันมาก พระยาพิลิมก็เลิกทัพยกหนีไป เจ้าพระยาสุโขทัย
 แดขาคี้หลวงยกตามไปถึงกาญจนบุรี จับได้ช้างชวกับช้างม้ามาถวาย

แต่ทัพหลวงคงอยู่ตำบลามชนอนน ๗ เวน จึงได้ตั้งยกทัพหลวง
เดี่ยวมา โดยทางสุพรรณบุรี ก็ตั้งจันเข้าพระนครศรีอยุธยา.

๑ ครั้นทัพพระยาพิลิมแตกฉานพ่ายไปแล้ว ในเดือนเดียวกันนี้ ฝ่าย
พระเจ้าเชียงใหม่ได้รู้ว่าพระยาพิลิมพ่ายไป ก็ยกทัพบกทัพเรือลงมา
เมืองนครสวรรค์ ด้วยยกกองทัพหลวงลงมาถึงเมืองไชยนาท ก็ให้
ไชยกยอสู่นันทกยอสูยกช้างม้าแตกประมาณหมื่นห้าพัน เป็นทัพนำลง
มาตงถึงบางพุทราบางเกี้ยว.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวร เป็นเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราช แจ่งข่าว
ก็ตั้งยกทัพบกทัพเรือขึ้นไปโดยทางท่าแม่น้ำใหญ่ตั้งตำบลชวโหวด ก็ตรัส
ให้พระราชมณูเป็นนายกอง ขุนราชเดชะเป็นยุกรมัตต ยกทัพม้าสองร้อย
แตกทหารอาดำดำพัน ขึ้นไปตั้งทัพซำค้ำกั้นมาตั้งอยู่ตำบลบาง
เกี้ยว หมายว่า พระราชมณูแตกขุนรามเดชะก็ยกขึ้นไปตั้งเป็นทัพซุ่มอยู่ในป่า
ครั้นซำค้ำกั้นออกเกี้ยวข้างแตรออกถาดหากินก็ดี พระราชมณูแตกขุนราม
เดชะก็โจมตีซำพั้นซำค้ำก็ไปจนค่าย ได้ช้างม้าแตกตายตั้งตมถวย
เป็นอันมาก ไชยกยอสู่นันทกยอสูเห็นเหตุกำลังก็เลิกทัพขึ้นไป
หาทัพใหญ่ณเมืองไชยนาท พระราชมณูแตกขุนรามเดชะตามตั้งซำค้ำกั้นไป
ถึงค่ายใหญ่ณเมืองไชยนาท ขอนนพระเจ้าเชียงใหม่รู้ข่าวว่าทัพ
พระยาพิลิมซึ่งยกมาทางเมืองกาญจนบุรีนั้นแตกฉานพ่ายหนีไปแล้ว ก็
ปรึกษาด้วยท้าวพระยา ทงหลายว่ากำหนด พระเจ้าหงษาวดี บัญชาให้ทัพ
พระยาพิลิมมาบรรจบพร้อมกันกับทัพเรา แต่ทัพพระยาพิลิมรีบรุกยก
เข้ามาก่อนแล้วแตกฉานไปตั้งนี้ ควรเราจะเลิกทัพขึ้นไปพึ่งกำหนดพระ
เจ้าหงษาวดีก่อน อนึ่งเรายกทัพมาคราวนี้ยังมีได้บำรุงการศึกมาเป็น

ถ้ามารก ทั้งมิได้ควบคุมทัพพร้อมมฤตกันจึงเสียที่ บดินเราจะยกทัพ
 กลับคืนไปก่อน จะบำรุงการศึกไว้ทำพระราชกำหนดพระเจ้าหงษาวดี
 ครั้นปลูกษาพร้อมกันแล้วพระเจ้าเซียงใหม่ก็เลิกทัพจากเมืองไชยนาทบุรี
 กลับคืนไปเมืองเซียงใหม่ ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระ
 อนุชาธิราชแจ้งว่าทัพพระเจ้าเซียงใหม่ยกเลิกกลับไปแล้ว ก็ตั้งค้ำเข้
 ยิงพระมหานครศรีอยุธยา กราบทูตประพาศิเหตุแก่สมเด็จพระราชบิดา
 ทุกประการ.

๑ ในเดือนสี่มีเถาะนั้น พระยาแควงก็ใช้พระอุไทยพงษาแห่ดวง
 สุธาทิพ จำทูตพระราชดำสันแด่เครื่องราชบรรณาการมาด้วยพระศรี
 เต้าวราช แดทตานทตทงหลายอันไปนั้น ในลักษณะพระราชดำสัน
 พระยาแควงมากราบนนว่า ขอให้หลังนำสัตว์โยทกตั้งดีมาจากถูกดำหรับ
 การพระราชไมตรี ตามประเพณีโบราณพระมหากษัตริย์ราชเจ้าแต่
 ก่อน พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็แต่งท้าวพระยา
 ขุนมนตรี แดสมเด็จพระมหามณเฑียรราชยังหลายไปหลังนำสัตว์โยทก ฝ่าย
 ขุนมนตรีใช้เจ้าพระยาจักรีศรีอโศกกับสมเด็จพระนเรศวร เจ้าพระยาสุโขไทย
 พระยาเทพนครรักษ์ไชย พระยาพดเทพ พระศรีภูริปริชา แดขุนหมื่น
 ทั้งหลาย ฝ่ายพระดงษ์ใช้สมเด็จพระดงษ์ฆราชคามวาสีอริญวาสี พระ
 ครูดำ พระครูเฉื่อยง แดพระดงษ์ ๒๐ รูป ฝ่ายพระมหามณเฑียรราชใช้
 พระมเหศวราชสุภาวดี พระราชปโรหิตาจารย์ พระเทพาจารย์ พระโ
 ราชบิดี แดข้พ่อพระมหามณเฑียรราช ๓๐ คน ฝ่ายพระยาแก้วพญาธิบดี
 ก็แต่งเจ้าฟ้าทะตะหะ พระยาธรรมเดโช พระยาจักรีรัตน พระศรีภูริ
 ปริชา แดท้าวพระยาเสนาบดีสมเด็จพระมหามณเฑียรราชในกรุงกัมพูช

ประเทศนั้นมาหงษ์ดโยทก จึงทำวพระยาเสนาบดีแต่พราหมณา
จารย์ทั้งสองฝ่ายก็ชุมนุมกันในท้ายสระเกษ ก็แต่งการที่จะหงษ์ดโย
ทกในที่นั้น ถึงณวัน ๕ ๓๒ ค่ำ ประกอบด้วยศุภฤกษ์ จึงฝังด้อมา
จากฤกษ์ดิยาธิษฐาน ลงใน ศีตา บาครแต่ก็ หงษ์ดโยทก เห็นอพมมหา
บัลพะเป็นดั่งชัพพยาน เพื่อจะให้พระราชไมตรีดีมาจนทุกทั้งสองฝ่าย
มันคงตรงเท่ากตปาด้าน แดวกก็ให้อุปถัมภ์กรรมภิกษุ ๖ รูปในที่นี้

๑ ขณะเมื่อพระเจ้าเชียงใหม่เด็กทพขึ้นไปถึงเมืองเชียงใหม่ ฝ่าย
พระเจ้าหงษาวดีแจ้งที่ทรงพระโกรธว่าพระเจ้าเชียงใหม่ มิได้ ยกตงไปโดย
กำหนด จึงไม่ทันกองทัพพระยาพลิม ๆ จึงเสียดักข์ข้าศึก ครั้นจุด
ศักราช ๘๓๐ ปีมโรงดำเรศิศก พระเจ้าหงษาวดีดำรัสให้พระยาอภัย
คามินกับชกแซกยอถ่างตมิงโยคราช ๓ นายไปกำกับทัพเชียงใหม่ ให้
เร่งยกตงไปตีเอาพระนครศรีอยุธยาให้ได้ พระเจ้าเชียงใหม่แจ้งพระ
ราชกำหนด ก็จัดช่างมารพดทัพบกทัพเรือพร้อมด้วยเครื่องดำตราดู
ให้พระยาเชียงใหม่ถ่อพดหม่นห้าพัน ช่างเครื่องร้อยห้าสิบ ม้าพัน
หนึ่ง เป็นทัพหน้า ครั้นเดือนสิบสองก็ยกจากเมืองเชียงใหม่มาโดยทาง
เมืองดี แต่ทัพพระเจ้าเชียงใหม่ยกมาคราวนั้นพดแต่นั้นหนึ่ง ช่าง
เครื่องดำมร้อย ม้าดำพัน เรือรบเรือดำเตยพันดำ แดวกเคตอทัพ
บกทัพเรือตงมาตงชุมนุมพดณเมืองนครสวรรค์ ในวัน ๓ ๓ ค่ำ ฝ่าย
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทราบข่าวก็ยกมาตงนั้น ก็ดำรัสให้
ถ้ายเข้าเทครัวเข้าในพระนครแล้ว ให้จัดตรวจพดแต่เครื่องสรรพยุทธ
ไว้สำหรับหน้าที่กำลังรบพระนคร แดวกจึงมีพระราชกำหนดให้นายทหาร
อาสาตงปวงคุมพดเป็นหลาย กอง ยกออกไป ช้อง คน ช้าง ช้างเช่น อยู่ป่า

ด้วยยกปากกองโจรคอยกำวักกัดตีโดยทางซำคักจะยกออกมาอย่าให้ชอก
 ฉาดหากินได้สดวก ฝ่ายพระยาแฉวงแจ่งข่าวออกไปว่ากองทัพเมือง
 หงษาดียกมากกระทำแก่พระนครศรีอยุธยา จึงดำรัสปรึกษาท้าวพระยา
 เสดนามุขมนตรีว่า กรุงกัมพูชาจับศึกกับพระนครศรีอยุธยาพึ่งเป็นทาง
 พระราชไมตรีกัน บัดนี้มัจฉามิตรซำคัก ครั้นจะมิไปช่วยก็จะเสีย
 ทางพระราชไมตรี ก็จะไม่ถาวรวัฒนาสืบไป จำจะให้ยกกองทัพ
 ไปช่วย ท้าวพระยาเสดานุขมนตรีทั้งปวงก็เห็นพร้อมด้วย พระยาแฉวง
 ก็ให้พระศรีสุพรรณมารีราชผู้เป็นพระอนุชาถือพลหมื่นหนึ่ง ช้างเครื่อง
 ร้อยหนึ่ง ม้าดำร้อย ยกเข้ามาช่วยทางด้านเมืองปราจีนบุรี กรม
 การบอกเข้ามาให้กราบทูลสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ดำรัสให้หัตถ
 ราชเสนา หัตถเสนาภักดี กับขุนพิพิธวาท หิมันพจนานุจิตร
 ออกไปรับพระศรีสุพรรณมารีราชเข้ามาเฝ้า แล้วครั้นตั้งให้กองทัพ
 เขมรตั้งอยู่ตำบลวัดพระผนางเชิง ครั้นณวัน ๕ ๒ ๓ ค่ำ พระเจ้า
 เชียงใหม่ยกทัพยกทัพเรือต่องดงมาตั้งค่ายมั่นอยู่ตำบลสระเกษ แล้ว
 แต่งให้เจ้าเมืองพะเยาคุมทัพม้าพันหนึ่งไปลาดจับคนคุกกองทัพจะออกมาตั้ง
 อยู่ตำบลไต่บ่าง เจ้าเมืองพะเยายกทัพม้ามาถึงฝพานชายเข้า ก็เที่ยว
 เฝ้าย่านเรือน ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราช
 ทราบดังนั้น ก็เสด็จโดยขตมารคถึงฝพานชายเข้า ให้ทหารยกขึ้นไป
 ด้รับกันถึงตมบอน ยิ่งแทงถูกเจ้าเมืองพะเยากับทหารตกม้าตาย ๒๐
 คน เจ็บป่วยเป็นอันมาก ทัพม้าทางนั้นก็แตกถอยไป ได้มา ๒๐
 ม้าแล้วเสด็จขึ้นเข้าพระนคร.

๑ ครั้นถึงเดือนห้ามีเสด็จเอกศก พระเจ้าหงษาวดีดำรัสให้พระ
มหาอุปราชถือพัดห้าหมื่นลงมาตั้งทำนาอยู่ณเมืองกำแพงเพชร แล้วแต่ง
หนังสือรับสั่งให้ส่งมัจฉาเบ็ดถือไปถึงพระเจ้าเชียงใหม่ว่า อันพระนคร
ศรีอยุธยาอันแม่น้ำเป็นคูรอบ แต่องค์สมเด็จพระราชบิดาเรามีบุญ
บารมีปราบได้ ถึงดับทิศยังทำการมี ครองทรงพระมหาธรรมราชาที่มีราช
บุตรสององค์ การสงครามก็องอาจกล้าหาญ ถึงมาทว่าพดทหารเรา
จะมากกว่าตัวกร้อยเท่าก็ดี อันจะหมิ่นหักเอาโดยเร็วเหมือนยงเมืองทั้ง
ปวงนั้นมิได้ จำจะคิดเป็นการบีบจึงจะได้ บัดนี้ให้พระมหาอุปราชถือ
พัดห้าหมื่นยกหนุนลงมาตั้งทำนาอยู่ณเมืองกำแพงเพชร ให้พระเจ้าเชียงใหม่
ใหม่ตั้งมั่นไว้อย่าให้ชาวพระนครออกหักได้ แล้วให้ทำไร่นาตั้งยุงนาง
ผ่อนสู้บึงณเมืองเชียงใหม่ตั้งไปไว้จึงมาก ประการหนึ่งให้แต่งออก
ลาดอย่าให้ชาวเมืองทำไร่นาตั้งได้ พระนครศรีอยุธยาจึงจะผอม ออก
พระวัดต้าแล้วที่พดทวงจึงจะเสด็จไปพร้อมกันจะหักเอาทีเดียว พระ
เจ้าเชียงใหม่ได้แจ้งพระราชกำหนดพระเจ้าหงษาวดีดังนั้น ก็ให้ขยายค่าย
ซุดคูตั้งบ่อมีพุนเชิงเทินหอรบมั่นคงตามรับสั่ง แล้วแต่งกองออกเที่ยวลาด
เป็นหลายกอง ได้รับกันกับกองตระเวน ชาวพระนครก็แตกเป็นหลาย
ครั้ง ที่จับได้เป็นกึ่งตั้งเข้าไปถวาย ถ้ามืดเนื้อความแจ้งขึ้นทุกประการ.

๑ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจึงดำรัสแก่พระบรมราชโอรสทั้งสองพระ
องค์ว่า พระเจ้าหงษาวดีคิดการบีบ ให้พระมหาอุปราชผู้เป็นพระ
ราชบุตรถือพัดห้าหมื่นยกมาตั้งทำนาอยู่ณเมืองกำแพงเพชร พระเจ้า
เชียงใหม่ถือพัดห้าหมื่นยกมาตั้งทำนาอยู่ตำบลระเกษ ปดุกยุงนาง
ถ้ายแลบึงอาหารมาได้ ออกพระวัดต้าแล้วที่พระเจ้าหงษาวดีจะยก

มาบรรจบกัน ซึ่งเราจะตะไวให้ทัพประชุมกันเขาทั้งด้ามทัพนั้น ถ้าตั้ง
 คู้ก็จะมากจนจะหนักมือจะเหนื่อยแรงทหารหนัก ทิ้งไพร่ฟ้าประชากร
 ก็จะมีได้ทำไรนา ถ้าตั้งพระนครก็จะถอยลง เราจะยกไปคู้ทัพพระเจ้า
 เชียงใหม่เดี่ยก่อนอย่าให้คงอยู่ได้ ประการหนึ่งก็จะได้ชมมือทหาร
 ทั้งปวงด้วย สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราชกราบ
 ถวายบังคมขอพระราชโองการว่า อันทัพพระเจ้าเชียงใหม่ซึ่งมาคู้
 อยู่ตำบลระเกชน ชั่วครู่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองอยู่ในใต้อ้อมบาท
 อย่าได้ทรงวิตกเลย จะคู้เดี่ยให้แตกไปจงได้ สมเด็จพระราชบิดา
 ได้ทรงฟังพระราชโอรสทั้งสองทูลดังนั้นก็แย้มพระโอษฐ์ จึงตั้งให้ตรวจพด
 แปรค้อน ข้างเครื่องห้ำร้อย ม้าพ่นหนึ่ง เรือรบห้ำร้อยดำ ทัพบกทัพ
 เรือสัตว์พ ครั้นณวัน ๑๗ & ค่ำ เพศาย่ารุ่งแล้ว ๕ นาฬิกากับบาท
 หนึ่ง สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราชก็ยกไปคู้
 ไชยตำบลดงมพด ถึงณวัน ๑๗ & ค่ำ สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า
 กับสมเด็จพระอนุชาธิราชครึ่ให้เทียบเรือรบเรือไต ทั้งปวงแล้วเสด็จด้วย
 พระขลวี่มานชนไปถึงปากโมกน้อย เพื่อจะคู้ถ้ำคู้ก.

๑ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่แจ้งว่ากองตระเวนได้ วม กับ กองทัพกรุง เป็น
 หดายครึ่งแตกชนมา จึงแต่งให้ตั้งเรณนทศคุมทหารห้ำพ่น ข้างเครื่อง
 ด้ามตีบ ม้าห้ำร้อย ยกเข้ามาปากโมกน้อย แล้วแต่งให้พระยา
 เชียงแสนนายกองทัพนำคุมพดทหารหมื่นหนึ่ง ข้างเครื่องร้อย ม้า
 ห้ำร้อย ยกตามตงมาอีกทัพหนึ่ง สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระ
 อนุชาธิราชเจ้าแจ้งว่าข้าศึกยกเข้ามา ก็ให้เทียบเรือรบเรือไตทั้งปวง
 เข้าฝั่ง ให้พดทหารอาสาชบยกยกเข้าไปคู้ค้อข้าศึก แล้วก็เสด็จ

๑ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่แจ้งว่าเสนาบดีที่พระยาเชียงใหม่แต่งตั้งไปกับทรงพระโกธร จึงให้ประหารชีวิตเสนาบดี พระยาพะเยาน้องพระเจ้าเชียงใหม่กับท้าวพระยาแสนขุนแสนหมื่นทั้งหลายทูลขอโทษให้แก่ตัว พระเจ้าเชียงใหม่ก็ให้โทษ แต่ทว่าให้ไปตระเวนประจานรอบทัพ แล้วตรัสปรึกษาหานายทัพนายกองแสนท้าวพระยาต่างทงปวงว่า พระยาเชียงใหม่เสนาบดีที่แต่งตั้งมา พระนเรศวรพิน้องจะมีใจกำเริบจะยกชนมมาตีถึงค่ายเราๆ คิดว่าจะยกลงไปหักเสียก่อน ท้าวพระยานายทัพนายกองต่างทงปวงก็เห็นด้วย พระเจ้าเชียงใหม่ก็ให้โหราฤกษ์ได้ณวัน ๕ ๖ ๕ คำ เวลาตีตีทุ่มห้าบาท จึงบัญชาให้ตรวจเตรียมกองทัพ ให้พระยาเชียงใหม่เสนาบดีที่แต่งตั้งมาพร้อมหน้าหน้าแก่ตัว ท้าวพระยาเชียงใหม่พร้อมหน้าหน้าข้างเครื่องด้ามร้อย มาพันหนึ่ง ครั้นถึงณวัน ๕ ๖ ๕ คำ เวลาตีตีทุ่มห้าบาทก็ยกลงมา.

๑ ขณะพระเจ้าเชียงใหม่คิดเตรียมทัพจะลงมาตีนั้น ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าศรีแก่ท้าวพระยาต่างทงปวงว่า เราตีทัพเชียงใหม่แตกชนไป เห็นประหนึ่งจะยกเพิ่มเติมกันมาอีก ถึงสองวันสามวันแล้วก็มีได้ยกลงมา ณวัน ๕ ๖ ๕ คำเราจะยกชนไปให้ทหารยัดที่ตีตีเพลาหนึ่ง ท้าวพระยานายทัพนายกองต่างทงปวงก็เห็นพร้อมกันโดยพระราชบริหาร จึงตั้งให้พระวราชนมถ่อพดหมื่นหนึ่งซึ่งข้างคันทายไฟก็ทกลบ ข้างนายทัพนายกองชัยสืบข้าง มีธงดำชายดำค้ำทุกค้วข้างเป็นทัพหน้าหนึ่ง ให้พระยาสุโขทัยถ่อพดหมื่นหนึ่งซึ่งข้างคันทายตั้งหารครดีให้ ข้างนายทัพนายกองชัยสืบข้าง มีธงดำชายดำค้ำทุกค้วข้างเป็นทัพหน้าสอง ให้ยกในเดือนห้าแรมต้องคำเพลาบายไปตั้งอยู่คันทาย ครั้นเพลา

ดิบเอ็จทุ่ม ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับส้มเด็จพระอนุชาธิราชทรง
 เครื่องศิริราชปีต้นทนาดังการยุทธร ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรงช้างคัน
 พลายมงคตทวี่เป็นพระคชาธาร ส้มเด็จพระอนุชาธิราชทรงช้างคัน
 เจ้าพระยาปราบไตรจักรเป็นพระคชาธาร พร้อมทั้งช้างดังกันแซกแซง
 ล้อมวังพังครว้อยหนึ่งกับพดทหารล้อมหมื่น ก็เสด็จยุหบาตราทัพโดย
 ทางสถลมารควิถี พอแสงทินกรเรือเรือโพลมมาศ ทัพหน้าพระเจ้า
 เชียงใหม่กับพระราชมนูปะทะรบกันตำบลบางแก้ว ทัพหลวงเสด็จถึง
 ตำบลบ้านแห ได้ยินเสียงรบรบกัมิได้ยกหนุนพระราชมนูขึ้นไป ชุ่ม
 ทัพอยู่ในป่าจิกป่ากระทุ่มพากทางควันตล จึงใช้ให้หมื่นทิพรักษากับม้า
 เรือดืบมาขึ้นไปถึงพระราชมนูให้ลาดถอยลงมา ทัพหลวงจะยกถอง
 พระราชมนูกับบอกถองมากกราบทูลว่า คักได้รบติดพันกันอยู่แล้ว ถ้า
 ถอยหลังก็จะแตกฉาน พระราชมนูก็มีใจถอย ส้มเด็จพระนเรศวร
 เป็นเจ้าก็ให้หมื่นทิพรักษากลับขึ้นไปตั้งอีก พระราชมนูก็มีใจถอย หมื่น
 ทิพรักษาดับถองมากกราบทูลที่ทรงพระโกรธ ครักตั้งว่าให้กลับขึ้นไป
 อีกครั้งหนึ่ง ถ้ามายังขดมิถอยให้เอาศักระถองมา หมื่นทิพรักษาก็
 กลับขึ้นไปแจ้งตามรับสั่ง พระราชมนูแจ้งรับสั่งก็ตกใจ ให้ โบกธง
 ผ่ายซ้ายเป็นสำคัญ เจ้าพระยาสุโขไทยทหารทั้งปวงเห็นดังนั้นก็ขยาย
 ลาดถอยลงมา ผ่ายทหารเชียงใหม่สำคัญว่าแตก ก็ให้ร้องไต่รุก
 โจมตีถองมา ทหารม้าก็ถองมา ทหารช้างก็ขับช้าง พระเจ้าเชียง
 ใหม่ดีพระไทย ก็เร่งขับช้างพระที่นั่งตามปนกองนำถองมามีได้เป็นชบวน
 ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าเห็นข้าศึกถอยชบวน จึงให้ถองของไชโยโบก
 ธงเป็นสำคัญ ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับส้มเด็จพระอนุชาธิราช

ก็จับพระศรชารแต่ดาวพดข่างมาโยธาหาญเข้ายกดวงทัพเข้าตีถึงอาวุธ
 ดั้น ฝ่ายพระราชมนูเห็นดังนั้นก็อนพดศกระหนาบชนมา ทัพ
 พระเจ้าเชียงใหม่ก็แตกพ่ายไป ส้มเต๋จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับส้มเต๋จ
 พระอนุชาธิราชก็เสด็จตามทัพพระเจ้า เชียงใหม่ แยกฉาน ยับเยินไม่ คุ่ม
 กันได้ พดทหารชาวกรุงก็ได้ฟันแทงพดเข้าตี ทงนายแต่ไพร่ตายอยู่ริม
 ทางแตกต่างต่งนหมากนัก แต่ท้าวพระยาฝ่ายเข้าศึกคชชาตบนคอช้างใน
 ยุทธภูมินั้น คือพระยาพะเยาน้องพระเจ้าเชียงใหม่ พระยาตอ พระยาภาว
 พระยานครดำนช้าง พระยาเชียงวาย มางยามงิบ ส้มิงโยคราช เจพย
 อางชบูน สเรนันท์เมืองเตริน แต่เชียงใหม่ ตายในที่นั้นประมาณ
 พันเศษ ได้ช้างใหญ่ยี่สิบช้าง ม้าร้อยเศษ ส้มเต๋จพระนเรศวร
 เป็นเจ้ากับส้มเต๋จพระอนุชาธิราชก็เสด็จตามทัพพระเจ้า เชียงใหม่ไป ถึง
 ปากน้ำชว.

๑ ฝ่าย ส้มเต๋จ พระราชบิดา ดำรัสให้ เตรีมมรพต แต่เรือพระที่นั่งดงกน
 เรือรบเรือได้พร้อมเสร็จ แล้วพระราชทานเรือพระที่นั่งรองแต่เรือทง
 ปวงให้ พระศรีสุพรรณมาธิราชน้องพระยาตอวกโดยเสด็จด้วย ครั้น
 ณวัน ๗ ๕ คำ เวตารุ่งแล้วห้าบาทได้ศุภฤกษ์ ส้มเต๋จพระพุทเจ้า
 อยู่หัวก็ยกพยุหามาตราทัพเสด็จโดยขดมารคด้วยพระชดวิมานชนไป ส่วน
 พระเจ้าเชียงใหม่ก็ยกกรูรับเข้าในค่ายหาดวง ในวันนั้นเพตาจนคำ
 ส้มเต๋จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับส้มเต๋จพระอนุชาธิราช คังทัพหาดวงอยู่
 ณปากน้ำชว จึงมีพระราชกำหนดแก่ท้าวพระยาพระหัวเมืองว่า เวต
 ย่ารุ่งจะยกพดทหารเข้าหักค่ายพระเจ้าเชียงใหม่ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่
 แตกชนไปถึงค่ายเสียพระไทยมิได้ คิดที่จะรับ ครั้นแจ้งว่ากองทัพพระ

๑ ครั้นวัน ๓๕ ค่ำ ฝ่ายสมเด็จพระราชบิดาเสด็จถึงบางพุทรา พระราชโอรสทั้งสองพระองค์ มาเฝ้ากราบ ถวายบังคมทูล ถวายเรื่องยุบต ซึ่งได้รับทรงศักด์ีกักมีไชยชำนะถวายเสด็จขึ้นทุกประการ สมเด็จพระราชบิดาได้ทรงฟังก็ทรงพระโสมนัสยินดี เสด็จประทับแรมอยู่สองวัน ครั้นรุ่งขึ้นวัน ๓๖ ๕ ค่ำ เวลาบ่ายสามโมง สมเด็จพระราชบิดาก็เสด็จขึ้นเข้าพระนครโดยขดมารค ครั้นวัน ๓๗ ๕ ค่ำ กองทัพซึ่งไปตามพระเจ้าเชียงใหม่กลับมาถึง สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราชก็เสด็จด้วยพระชววิมานพร้อมด้วยตงกันนำตาม ครั้นถึงตำบลโพธิ์สามต้นทอดพระเนตรเห็นเรือพระศรีสุพรรณมาธิราชกับเรือนายทัพนายกองเขมร ทั้งปวงจอดอยู่ ณฝั่งตวันตก แต่พระศรีสุพรรณมาธิราชนั้นถือตัวว่าเป็นเจ้ายู โหญ่มิได้หมอบ นั่งดูเสด็จอยู่ ก็ทรงพระพิโรธให้เรือพระที่นั่งไว้แล้ว ดำรัสให้หดวงพิไชยบุรินทร์รา คัด เอาคี่คะ ดาว เสดย ซึ่งจับได้นั้นไป เสียบไว้ตรงเรือพระศรีสุพรรณมาธิราช หดวงพิไชยบุรินทร์รา ก็ไปทำโดยรับสั่ง สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระอนุชาธิราชก็เสด็จขึ้นเข้าพระนคร ฝ่ายพระศรีสุพรรณมาธิราชเห็นดังนั้นก็น้อยพระไทยคิดอาฆา มีได้ว่าประการใด ก็ต้องเรือมาที่อยู่.

๒ ครั้นรุ่งขึ้น สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพร้อมด้วยท้าวพระยาเสนาพฤตมาตยทั้งปวง จึงดำรัสว่า ซึ่งพระยาแฉกให้พระศรีสุพรรณมาธิราชผู้เป็นพระอนุชากองทัพเข้ามาช่วยงานพระราชสงคราม จนเสร็จนั้นขอใจ ให้พระราชทานพานทองกับฉลองพระองค์อย่างเทศอย่างน้อย แตนนายทัพนายกองเขมรทั้งปวงนั้นก็พระราชทานเสื้อผ้าโดย

ต้มควร พระศรีสุพรรณมาธิราชกับพระยาพระเชษฐภตพงศ์พรหมมุนี
บังคมตา ก็เด็กทักตักไปพระนคร.

๑ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่แตกขึ้นไปเมืองกำแพงเพชร ไปเฝ้าพระ
มหาอุปราชเจ้าการซึ่งได้รับกับกองทัพพระนเรศวรจนแตกขึ้นมาเดิรจัด
ทุกประการ พระมหาอุปราชก็เสียดพระไทย จึงแต่งทหารมอญออก
ก้าวสกัดคันทาง ซึ่งพดชาดเชียงใหม่แตกกระจัดกระจายชนมานั้น
ประมอญกันเข้าได้แต่ก็ให้พระเจ้าเชียงใหม่ตั้งอยู่ณเมืองกำแพงเพชรด้วย
แต่บอกหนังสือตั้งตัวพระยาอภัยคามินี ชักแซกยอถ่างซึ่งกำกับทัพพระ
เจ้าเชียงใหม่ ให้พละกำกองรีบไปณเมืองหงสาวดี พระมหาอุปราช
ก็เกณฑ์กันให้รับทำไร่นา ให้พระเจ้าเชียงใหม่ทำเรือกระจิงเตกา.

๑ ฝ่ายพระศรีสุพรรณมาธิราชนั้นคิดแค่นอยมิได้ขาด ครั้นไปถึง
เมืองแคว้นเฝ้ากราบทูลว่า ซึ่งรับตั้งให้ข้าพระบาทยกเข้าไปช่วยการ
สงครามพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้ได้ความอัปยศนัก ด้วยพระนเรศวร
ดูหมิ่น หยาบฆ่าให้ตัดศีรษะ เสดย มา เตียบไว้ริม เรือ ตรง หน้า ข้าพระบาท
ความแค้นความอายบิมีจะแต่ไม่เห็นฟ้าแต่ดิน พระยาแคว้นแฉ่งตั้งหนัก
ทรงพระโกรธ ตรัสว่าเราเป็นพระษัตริย์เขาก็เป็นพระษัตริย์ มาดูหมิ่น
กันดังนี้ ไหนกรงกัมพูชาธิบดีกับกรงศรีอยุธยาจะเป็นทางพระราชไมตรี
กันสืบไปได้ ก็คอยหาโอกาสถักตักคนเป็นบัจจามิตรสืบต่อไป.

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดี ทราบว่าพระเจ้าเชียงใหม่แตกขึ้นมาเตี้ย
ไพร่พลมากก็ทรงพระโกรธ คิดจะเอาโทษก็เกรงจะเตี้ยเขตรชัณทเสมา
เมืองดาว จึงตอบลงมาว่า ครังก่อนกำหนดให้พระเจ้าเชียงใหม่ยก
ไปบรรจบกับทัพพระยาพลิมกัไม่ทัน จนเตี้ยทัพพระยาพลิมครั้งหนึ่งแล้ว

ครองนยกพลตงไปถิ่งแค้นหนึ่งก็แตกแกชาคักขณมา ทำการมิได้มั่นคง
 ดุจทารกโคมบาด ให้เดี่ยรพตมากมายช้ำคักได้ ใจคองนี้ เมื่อพระเจ้า
 เชียงใหม่มิได้ มีความตอขาย ไม่ไว้เกียรติยศในแผ่นดินแต่ไว้แล้วไปเกิด
 ออกพระวัดสำแต่ทพิทดวงจะยกไปกระทำ อย่าให้พระเจ้าเชียงใหม่
 ตั้งอยู่ณเมืองกำแพงเพชรเลย ให้เป็นกองดำเตียงชนไปจุดแจงเดบียง
 อาหารณเมืองเชียงใหม่ ผ่อนตงมาได้ ให้พอพลตามแต่่นอย่าให้ขัดต้นได้
 ถ้าขัดต้นเดบียงอาหารมิทนมพอพลตามแต่่นจะมีโทษ ครนค่างหนึ่งคือ
 เสร็จแล้วก็สั่งให้พิทะกำกองถ้ออกตบมาณเมืองกำแพงเพชร ฝ่ายพระ
 เจ้าเชียงใหม่ได้แจ้งในรบตั้งคองนั้นกถวดพระราชาชญา ดาพระมหา
 อุปราชาถบชนไปณเมืองเชียงใหม่ เร่งวัดทำการดำเตียงตามรบตั้ง
 ๑ ครนถิ่งเดือนสิบสองมีเมเส่งเอกศก พระเจ้าหงษาวดีก็ยกข่างมา
 รัพตมาโดยทางเชียงทอง แดชมุพตทางบกทางเรือทงปวงณเมืองกำแพง
 เพชร ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ก็ยกทัพดำเตียงตงมาถึงทัพพระเจ้าหงษาวดี
 พดตองแต่่น ข่างเครื่องพนหนึ่ง มาเจ็ดพัน แดเรือกระจิงเตาคา
 พันตำ ฝ่ายทัพพระมหาอุปราชาข่างเครื่องสี่ร้อย มาตำมร้อย
 พดห้าหมื่น กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่เป็นทัพดำเตียงเรือรบเรือดำเตียง
 ห้าร้อย พดตองหมื่น พระเจ้าหงษาวดียกข่างมารพตตงมาถึงเมือง
 นครสงคราม ให้ทัพพระมหาอุปราชา แดพระยาคองฮุยกมาทางฟากตวัน
 ออก ให้พระเจ้าเชียงใหม่คุมทัพเรือ ทัพพระเจ้าหงษาวดียกมาทาง
 ฟากตวันตก ถิ่งณวัน ๕ ๒ ๒ ค่ำ พระเจ้าหงษาวดีก็ยกทัพใหญ่เข้า
 มาคตงมนค้ำบตชนอนปากคู แดมิ่งหมอดตูกพระเจ้าหงษาวดี แด
 พระยาพระรามมาคตงค้ำบตมขามหย่องทัพหนึ่ง ให้คตงค้ำยชตคตเขาตม

คืนพนักายชนเป็นกำแพงดิน ให้พระยานครมาตั้งค่ายตปากน้ำพุเตา
 ทพหนึ่งพดหมันห้าพัน ให้นำทัพมาตั้งค่ายตขนอนบางต่างปากควน
 ออกทัพหนึ่งพดห้าพัน เรือกระจิงเตาศรีร้อยลำ.

๑ ฝ่ายพระมหาอุปราชา แดพระยาตองอูก็ยกทัพมา โดยทาง
 ตพบุรีแต่สระบุรี แดเข้ามาตั้งทัพมณฑลตำบลชายเคือง พระบาท
 สัมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ครีให้ตั้งแต่งการป้องกันพระ
 นครนมนคงแด้ว ให้ขุมทัพพระยาพฤตมาตยเด่นามนครมุขข้าทหาร
 ทัพหลาย จึงมีพระราชบริหารครีปลูกษาการศึกว่า พระเจ้าหงษาวดี
 ยกทัพมากวามใหญ่หลวง เห็นจะได้รบพุ่งกันเป็นสามารยยิ่งกว่าศึก
 พระเจ้าเชียงใหม่ยกมาคราก่อนนั้น แดเราอย่าเพื่อยกทัพใหญ่ออกรบ
 ก่อน ให้ทัพพระยาพระหัวเมืองชนหมันทัพหลายตรวจตราจัดพดทหาร
 อาสาทัพบกทัพเรือทงปองให้สรรพได้ แดจะแต่งพดทหารอาสาแคงเป็น
 กองไปกันให้ราษฎรทงปองเกี่ยวเข้า ซึ่งเหลืออยู่ในท้องถิ่นแขวงจังหวัด
 รอบพระนครนให้ ได้จึงตั้งเชิงก่อน อย่าให้ข้าศึกได้เป็นกำดัง แด้ว
 จึงจะยกทัพใหญ่ออกศึกเดี้ยว มุขมนตรีเห็นด้วย สัมเด็จพระนเรศวร
 เป็นเจ้ากับพระอนุชาธิราช ครีให้แคงขุมหมันทหารอาสาทงหลายถอ
 พดอาสาออกไปเป็นหลายกอง แดบ่าวให้ราษฎรทงปองออกไปเกี่ยว
 เข้าทุกตำบล แดพดทหารซึ่งออกไปกันให้เกี่ยวเข้านั้นได้รับพุ่งด้วย
 ข้าศึก ข้าศึกแตกพ่ายได้ คีจะเข้ามาถวดยทุกวันมิได้ขาด พระบาท
 สัมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ให้พระราชทานรางวัลแก่นายทัพ
 นายกองแดพดทหารทงปอง โดยบำเหน็จอันได้รับพุ่งมากเด่น้อยตาม
 สัมควร ในขณะนั้นสัมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวครีให้เจ้า

พระยากำแพงเพชรบังคับราชการในทึกระตาไหม จึงตรัสให้เจ้าพระยา
 กำแพงเพชร ถือบถอาหารต้มวงออกไปกินให้ราษฎรทั้งหลายเกี่ยวเข้า
 ณทุ่งชายเคือง ที่ที่พระมหาอุปราชาคงอยู่นั้น พระมหาอุปราช
 แต่งพดม้าประมาณพันหนึ่งยกออกมารบ ทพเจ้าพระยากำแพงเพชร
 ก็แตก ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับส้มเด็จพระอนุชาธิราชทรงพระ
 โกรธแก่เจ้าพระยากำแพงเพชร ตรัสให้ตั้งพระราชอาชญาโดยโทษตาม
 พระอัยการศึก ส้มเด็จพระราชาธิบดีทรงพระกรุณาตรัสว่า เจ้า
 พระยากำแพงเพชรเป็นแต่พดเรือนมิได้เป็นทแถดัวทหาร ขอโทษเจ้า
 พระยากำแพงเพชรไว้ครั้งหนึ่งก่อน ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับ
 ส้มเด็จพระอนุชาธิราชก็ได้ตั้งโทษเจ้าพระยากำแพงเพชร แล้วตรัส
 ปฤักษาคด้วยท้าวพระยาเสนามาตย์โยธาหาญทั้งหลาย ว่าซึ่งเจ้าพระยา
 กำแพงเพชรพ่ายเข้ามา ให้ข้าศึกได้ใจดังนี้เราจะนิ่งไว้สามสิบรอบ ๆ
 เราจะยกพยุหบาตราทัพหลวงออกตีทัพมหาอุปราชา อย่าให้ซึ่งอยู่ณชาย
 เคืองนั้นได้ ราษฎรทั้งปวงจึงจะได้เกี่ยวเข้าในท้องทุ่งสดวก แล้ว
 ตรัสให้ตรวจข้างมารพดทหารอาสา ให้เอาเครื่องสรรพยุทธรบปืนใหญ่
 แดบปืนจ่ารงค์มณฑกนกลดบับ ตั้งบรรจเรือรบเรือได้สองร้อยลำนั้นสรรพ
 จึงแต่งทหารให้ถอบออกไปทางบกทางเรือที่ขอบกล ชุ่มพดทหารปืนใหญ่
 น้อยไว้จึ่งยั่วให้ข้าศึกออกไป เห็นได้ที่แต่จึ่งจะออกทดวงตี ทั้ง
 ปืนใหญ่น้อยยิงรคมดัดเอาข้าศึกให้แตกฉานอย่าให้คุ้มกันคิด ฝ่ายกอง
 ทหารอาสาจะไปชุ่มอยู่ตามรับสั่ง จึงส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับ
 ส้มเด็จพระอนุชาธิราช ก็ตั้งด้วยพระชตวิมานดำเดียวกันไปโดยชด
 มารค แล้วท้าวพระยาพระหัวเมืองชุมนุมทหารทั้งปวงก็ไปโดยขบวน

นำหลัง ครั้นถึงตำบลชายเคืองใกล้ทัพพระมหาอุปราชาตั้งอยู่นั้น จึง
 ครีวให้ทหารอาสาขึ้นไปช่วยข้าศึกนำค่าย แลข้าศึกก็ยกออกมา ได้
 รบพุ่งกันเป็นลำดับมา ฝ่ายกองทัพอาสาที่ชุมนุมอยู่นอกเขตออกทดลอง
 ศึก ยิ่งบันใหญ่ช่วยสู้ไปต้องข้าศึกล้มตายเป็นอันมาก ข้าศึกมิได้ร่ำ
 ร์ถ่ายยกหนุนดวงตมาข้างริมหน้า ฝ่ายทัพกรุงก็วางปืนใหญ่แต่บนจ่ารงค์
 มณฑกนกลดับขึ้นไปแต่เรือรบ ต้องพม่ามอญแลข้างม้าตายเป็นอันมาก
 แลพม่าข้าศึกก็นั่งค้อมบอญ ชณะนั้นสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระ
 พระอนุชาธิราชเสด็จออกยกหน้าแควพระที่นั่งทั้งสองพระองค์ ทรงบัน
 นกลดับยิงต้องข้าศึกข้างม้าแตกคนตายมาก ทหารชาวกรุงก็ยิงบันรคมไป
 ฝ่ายข้าศึกก็ถ่วงมาถ่วงข้างหลังเรือพระที่นั่ง แลด้วยบันไฟตอบมาเป็น
 ลำมารด แลเรือรบข้าหลวงทรงปวงทานมิได้ก็พ่ายมาสิ้น ยิ่งแต่
 เรือพระที่นั่งแลเรือรบห้าลำอยู่ยิงตอบกันไปมา ฝ่ายข้าศึกยิงบันไฟมา
 ต้องณตองพระองค์ สมเด็จพระเอกาทศธรรมก็รวบรวมรบรบมพิศตรอัน
 ทรงบัน แต่ปลตายพระหัตถ์ขาดขึ้นไปถึงต้นพระพายุ อนึ่งข้าศึก
 ยิงบันไฟมาต้องคนในเรือกันนั้นเจ็บป่วยลำบากมาก แต่กระสุนบันนกล
 ดับข้าศึกก็ยิงมาตออยู่ณเรือพระที่นั่งประมาณสามสิบกระสุน พอ
 เพลาค่ำเสด็จคืนเข้าพระนคร.

๑ ครั้นณวัน ๑ ๓๓ ๒ ค่ำเพลาสิบเอ็จทุ่ม สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า
 กับสมเด็จพระอนุชาธิราช เสด็จยกพยุหบาตราทัพออกจากพระนครข้าม
 ไป สมเด็จพระเชษฐาธิราชทรงช้างคันเจ้าพระยาปราบไศรจักรสูงหกศอก
 ดับเอ็จนิ้วคิคนำหน้าหลัง สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าทรงพระคชาธาร
 จักรมहिมาสูงหกศอกคิคนำหน้าหลัง เจ้าพระยามหาเดชะข้าง

พลายปราบไตรภพตั้งห้าศอกคืบ เจ้าพระยาจักรีชางพลายแก้วตั้งหาร
 ตั้งหกศอกตั้งนิ้ว เขาขุนหมื่นกองช่างนอกชางพงคนกตางหว่างตะตั้งชาง
 ให้มอญเข้าไปร้องนำค้ายพระเจ้าหงษาวดี ว่ามีหนังสือบอกพระมหา
 อูปรราชาให้ ขนมากรวบรวมให้เร่งเปิดประตูรับ เจ้านาทนายประตูร้อง
 ว่าจะกรามทูลก่อนจะเปิดยังมีได้ ตั้งครุหนึ่งใค้ค้ายพระเจ้าหงษาวดีวาง
 ปืนจ่ารงค์มณฑกนถตั้งบรมออกมา ตั้งเด็จพระนเรศวรเปนเจ้ากับพระ
 อนุชาธิราชเห็นว่าข้าศึกกรวดแหว ก็ตั้งตั้งเรือพระทองคนเขาพระนคร.
 ๑ ครั้นณวัน ๔ ๓๗ ตั้งตั้งพระราชาดำเนินออกไปตั้งทัพไชยค้ำบถวัด
 ช้องลม ครั้นณวัน ๕ ๓๗ ตั้ง เขาบันพระมหากาตมฤคยราชได้ตั้งเถา
 ขนไปยิงค้ายพระเจ้าหงษาวดีณขนอนปากคู พระเจ้าหงษาวดีเห็นชาว
 พระนคร เขาบันได้ตั้งเถา มา ยิงได้ ถึงค้ายก็ ตก ทัพไป ตั้ง ปากโมกใหญ่
 ครั้นณวัน ๖ ๓๗ ตั้งตั้งสมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้า กับตั้งตั้งพระอนุชาธิราช
 ยกขนไปตั้งทัพพระเจ้าหงษาวดีถึงปากโมกใหญ่ ตั้งตั้งทางขตมารค
 แต่งทัพบกยกไปตั้งองฟากฝั่ง ข้าศึกยกขนามตั้งทัพบกตั้งองฟากฝั่ง ทัพ
 กรุงแตกย่นถงมาถึงทัพหลวง แตกระสุนปืนข้าศึกยิงถงมาตั้งองบ โทน
 เรือพระที่นั่งตั้งตั้งสมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้าก็ตั้งตั้งออกไป ตั้งตั้งพระนเร
 ศวรเปนเจ้ากับตั้งตั้งพระอนุชาธิราชก็กรวดทัพเรือขนบก ทหารตั้งวัน
 ถืออาวุดตั้ง ตั้งตั้งพระนเรศวรเปนเจ้ากับตั้งตั้งพระอนุชาธิราชทรง
 พระแสงดาบตั้งองพระหัตถ์ แต่ทัพบกซึ่งย่นถงมานั้นก็มีน้ำใจกับหน้า
 พร้อมกัน ตั้งตั้งพระนเรศวรเปนเจ้ากับตั้งตั้งพระอนุชาธิราชก็ตั้ง
 พดทถงได้พื้นข้าศึก ๆ แตกฉานตายตั้งถ้ามักเปนอันมาก ตั้งตั้งตั้ง
 พระนเรศวรเปนเจ้ากับพระอนุชาธิราชก็ตั้งตั้งเข้าพระนคร.

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดียกมาตีพระนครถึง หก เดือน จน ถึง ฤดู
 ฤดูฝนอาหารเป็นอันมาก เห็นจะเอาพระนครมิได้ก็เลิกทัพกลับไป.

๑ ขณะเมื่อที่พระเจ้าหงษาวดียกมาถึงนั้น ชาวแจ้งออกไปถึงกรุง
 กัมพูชาประเทศ พระยาแฉกก็ตีพระไทย จึงแต่งให้ฟ้าทะตะหะ
 พระยาเดโช พระยาราชนายก พระยามโนไมตรี พระยาสุวรรณโลก
 กับพระยาแสนทองฟ้ากับทหารหิมนหนึ่ง ให้ฟ้าทะตะหะเป็นแม่ทัพยก
 เข้ามาตีหัวเมืองแถบตะวันออก ฟ้าทะตะหะมิได้เดินตามทางใหญ่ ตัด
 มาทางป่าดีเดินมาบ้านหอกบ้านควายเข้าจู่ตีเมืองปราจีนแตก กรมการ
 เมืองนครนายกบอกเข้ามา สมุหนายกนำชนกรบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวได้ทราบก็ทรงพระโกรธ ครั้นแก่พระบรมราชินีโยรส
 ว่า เหตุไฉนพระยาแฉกจึงก่ก่ตีมาเป็นปัจจุามิตร์ดังนี้ สมเด็จพระ
 นเรศวรเป็นเจ้า กราบบังคมทูลฉลอง พระราชโองการว่า พระยาแฉกมิได้
 ตั้งอยู่ในดีศยานุสัย ปราศจากวิจารณ์ญาณฟังคำน้องชายให้เสียทาง
 พระราชไมตรีคอยแต่ชกกันดังนี้ ความเค้นฆ่าพระบาทตั้งต้องปันพิศม์
 ขอให้พระยาศรีไศยณรงค์ พระยาดีหราชเดโช กับพดทหารห้าพันยก
 ออกไปตี พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็บัญชาตาม พระยา
 ศรีไศยณรงค์ พระยาดีหราชเดโช กราบถวายบังคมลาแล้วก็ยกไปทาง
 บ้านนาเว้งถึงเมืองนครนายกณวัน ๕ ๖ ค่ำ ครั้นณวัน ๖ ๖ ค่ำเพดา
 ดองโมงเข้า ทักษิณยกก็เข้ามาถึงเมืองนครนายก พระยาศรีไศย
 ณรงค์ พระยาดีหราชเดโชก็ยกออกตี ทักษิณแตกถอยไปทางค่าน
 หลุมานออกทางพระจาดุก พระยาศรีไศยณรงค์ พระยาดีหราชเดโช
 ก็ตามตีไปจนถึงแดน กองทัพนเรศวรจับบ่วงด้อมตายรายทางไป จับได้

เป็นแต่เครื่องดำตราดูรเป็นอันมาก พระยาศรีไฉยณรงค์ พระยาดั้ห
 ราชเดโชก็กตบเข้ามาคังอยู่ณเมืองปราจีนแล้วบอกเข้ามาว่า กองทัพ
 เขมรก็แตกไปแล้ว จะขอเข้ามาทำราชการนตของพระเดชพระคุณ ตั้ง
 เขมรเซตยแต่เครื่องดำตราดูรเข้ามาถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 จึงให้คอบออกไปว่า ทพหงษาวดียังมีไค้แตกฉาน จะไค้ใจแก่พระยา
 แดงกมไค้ เกิดอกจะแต่งกองทัพให้ยกเข้ามาอีกจะเสี่ยประจันตชนบท
 อย่าเพื่อให้พระยาศรีไฉยณรงค์ พระยาดั้หราชเดโชเด็กทัพเข้ามา ให้
 อยูรักษาคังเมืองแถบคณออกก่อน คอเมื่อใดทัพหงษาวดีแตกไปแล้ว
 จึงให้เด็กทัพคตบเข้ามา ครันแจ้งไปว่าทัพหงษาวดีแตกไปแล้ว พระ
 ยาศรีไฉยณรงค์ พระยาดั้หราชเดโช ก็เด็กทัพคตบเข้ามาโดยพระ
 ราชกำหนด.

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดีเสด็จถึงพระนครแล้ว ก็ทรงพระดำริให้แต่ที่จะ
 เอกกรุงพระมหานครศรีอยุธยาให้ไค้ ก็ให้จัดทแถดทหารบำรุงช้างม้า
 ารพดเครื่องดำตราดูร เต้บียงอาหาร กระตุนดิน ประติวไค้พร้อม เต้วจ
 แดเมื่อพระเจ้าหงษาวดีให้เตรียมทัพครงนพตห้าสิบหมัน ช้างเครื่อง
 ดำพัน ม้าหมันหนึ่ง ให้พระมหาอุปราชา พระเจ้าแปร พระเจ้า
 เชียงใหม่เข้าชบวนทัพคัง.

๑ ครันณวัน ๑ ๓ ๑ ค่ำ ศักราช ๘๓๒ ปีมเมียโทศก เพลาอุสาโยค
 สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีก็ทรงเครื่องพิไชยยุทธนาตั้งการารณฤดีพิพิช
 โภคมหิมา ตุมโหพาราติเรกสำหรับชคัยราชรามัญประเทศโดยพิไชยยุทธ
 สงครามเสด็จ ครันไค้เพตามหามหุคฤกษ์มังคตาโหรชบคตันฆ้องไชย
 ช้พออพราหมณถวาย เต้ยตั้งช้ ประนังคัพท ฆ้อง กลอง กาทพ ดนัน นฤนาท

เสด็จทรงช้างคันพดายไชยมงคลเป็นราชพาหนะ ประดับเครื่องคชาภรณ์
 อลังการ เกิดอุปพยุโฆธาหาญโดยขบวนซ้ายขวานำหลัง พดคาบตั้ง
 โดมรตตอน พดเสโตให้ทวนทองรยาบ พดคาบเขนเป็นชนคีรีวราย
 ดุสด่ายดาไล่ว ถือกองไชยรงฉาน วาดวิษณุถึงกตคบบังแสงทินกร
 ไพโรจโชคนาการพันทุก อธิกุดพร้อมพริ้งดาษา ร้อนแรมมาโดย
 สัตถมารค ข้ามแม่น้ำเมาะคะเข้าทางเมืองกำแพงเพชร เสด็จถึง
 กรุงพระนครศรีอยุธยาณวัน ๓๑ ๕ ๑ ค่ำ สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีตั้ง
 ค่ายหลวงตำบลบางปหัน พระมหาอุปราชาตั้งค่ายกุ่มดอง พระเจ้า
 แปรตั้งค่ายสักก พระเจ้าเชียงใหม่ตั้งค่ายตำบลวัดสังฆาวาศ.

๑ สมเด็จพระนเรศวร เป็นเจ้า ครีครึทราบ ว่าทัพพระเจ้าหงษาวดี ยกมา
 ก็ทรงม้าทวนกับทหารด้ามทอง ๆ หนึ่งสี่สิบสองคน กองหนึ่งสี่สิบสอง
 คน กองหนึ่งเจ็ดสิบสองคน ขี่ม้าถ่อทวนครบมือยกออกไป กองนำ
 ข้าศึกออกมารบ ทหารกรุงเทพมหานครก็แตกฉานเข้าไป สมเด็จพระ
 นเรศวรเป็นเจ้าทรงคาบพระแสงดาบกับทหารปืนค่ายขึ้นไป ข้าศึก
 ในค่ายเอาทวนแทงพลัดตกลงมาเป็นหลายครั้งชนมได้ ทรงม้าพระที่นั่ง
 กลับเข้าพระนคร ข้าศึกเอากาวซึ่งได้รับพุ่งไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้า
 หงษาวดี ๆ ครีครึถามเสนาบดีว่าพระนเรศวรออกมาทำเป็นอย่างไรทหารดง
 เหมือนหนึ่งเขาพิมเสนมาแตกเกลือ พระราชบิดานั้นจะรู้ฤาหาไม่
 เสนาบดีกราบทูลว่าเห็นพระราชบิดาจะไม่รู้ ถ้ารู้แล้วเห็นจะมีให้ออก
 มาทำ สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีจึงครีครึว่าพระนเรศวรทำศึกอาจหาญนัก
 ถ้า ออกมา อีกถึง มาทแมน เราจะ เสียทหาร มากก็จะ แดกเอา ตัวให้ จึงได้
 แดงตั้ง ให้จัดทหารที่มณเฑียรนั้นทุกทัพทุกกองให้ ไต่หมั้นหนึ่ง เอาไป

ช่วยค่ายดักไวทำมูแดทหารทศคาบตมพด ถ้าพระนเรศวรออกมาต
 ค่ายให้กุมเอาเป็นจงได้ ตมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรงม้าพระที่นั่ง
 ออกไป ทหารดำมกอกกับต้อมวงพันหนึ่ง ถือโตมรแตดาบตั้ง
 ออกไป ได้รับพุ่งกันแต่เพดาเข้าตามโมงจนตีโมง ข้าศึกแตกเข้าไป
 อยู่ดักครุหนึ่งกับเขาม้าตามสืบออกมายั่วทัพ จึงแต่งเป็นปีกฉนาง
 แดกของชุ่มไว้ปีกหนึ่งดักไวทำมู ปีกหนึ่งทหารทศ ตมเด็จพระนเรศวร
 เป็นเจ้าทรงม้าราหวนได้ข้าศึกเข้าไป แดข้าศึกสองปีกหุ้มพระองค์แด
 ทหารเข้าไว้ ดักไวทำมูถือดาบตั้งเข้ามาจะกุมเอาพระองค์ ๆ ทรง
 แดงด้วยพระแสงทวนถูกดักไวทำมู ๆ พันต้องพระแสงทวนเป็นแผล แต่
 ดักไวทำมูตาย ทหารทศถือโตมรแดหอกใหญ่ตรงเข้ามา ทรงพัน
 ด้วยพระแสงดาบสพายแดงตมตง ก็เสด็จกลับเข้าพระนคร ตมเด็จพระ
 พระเจ้าหงษาวดีให้เข้ามาตีค่ายชาวพระนครถึงสองครั้งตามตรง ก็มีได้
 แดกฉาน จึงครีคว่าจนเทศกาดฟ้าฝนน่านองอยู่แล้ว ก็สั่งให้เด็ก
 ทัพเสด็จกลับคืนไปเมืองหงษาวดี.

๑ ครั้นศักราช ๙๕๐ ปีชวดดำเรทศิศก ๓๓ ๑๗ ค่ำ ตมเด็จพระ
 พระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าทรงพระประชวร ครนณวัน ๓๒ ๑๒ ค่ำ
 เสด็จสวรรคต พระชนม์ได้ ๗๐ พระพรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๒๓ ปี.

แผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๒๓ (พระนเรศวรมหาราช)

๑ ตมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าพระชนม์ได้ ๓๕ พระพรรษา ขึ้นเสวย
 ราชสมบัติ ดำรัสให้ตมเด็จพระอนุชาเป็นพระมหาอุปราช แดงแต่งการ
 ถวายพระเพลิงพระบรมศพตมเด็จพระราชบิดาเสด็จแล้ว ตมเด็จพระ

๑ ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีแจ้งข่าวไปว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิบดีผู้ทรงยศแล้ว ครั้นแก่พระมหาอุปราชว่า เจ้ากัมมหาราชเจ้าพระนครเชียงใหม่จึงยกทัพลงไปพึ่งอิงกิตติการดี พระนครศรีอยุธยาสดุดแผ่นดินใหม่ เสนาพสุภามาด้วยราษฎรทั้งปวงจะเป็นจตุราจตุประการโดยบ้าง ถ้าพอจะทำได้ให้ทำอย่าให้เสียที่ พระมหาอุปราชกราบทูลพระราชบิดาว่า ไหร่ทนายว่าชันษาข้าพระพุทธเจ้ารายนี้ สมเด็จพระเจ้าหงสาวดี ครั้นว่าพระมหาธรรมราชาไม่เดียงแรงมีบุตร การสงครามไม่พักให้พระบิดาใช้เสีย ต้องห้ามเสียอีก แต่ซึ่งเจ้าว่าเคราะห์ร้ายอยู่แต่ก็อย่าไปเลย เขาฆ่าตัวครั้นเสียเกิดจะได้ ดั้นเคราะห์ พระมหาอุปราชได้ฟังรับสั่งดังนั้นกลัวพระราชอาชญาพระราชบิดา ก็มาตรวจเตรียมพรตแต่มีพระราชกำหนดไปถึงพระเจ้าเชียงใหม่ให้ยกมา พระเจ้าเชียงใหม่แจ้งพระราชกำหนดแล้วก็ยกทัพมากรุงหงสาวดี.

๑ ถุกักราช ๙๔๓ ปีเถาะเอกศก พระมหาอุปราช พระเจ้าเชียงใหม่ยกพลหาตีหมัน ข้างเครื่องเจ็ดร้อย มาตามพัน มาข้ามเมืองเมะคะมาโดยทางแม่กระษัตริเข้าทางพระเจดีย์ด้ามองค์.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ครั้นถึงณวัน ๑๒ ค่ำ มีพระราชดำรัสให้เกณฑ์หัวเมืองบงกช ได้ทัพหนึ่งเสร็จแล้ว กำหนดพระฤกษ์จะยกไปเอาเมืองแฉวก ครั้นณวัน ๗ ค่ำ จึงมีพระราชโองการตั้งมุขมนตรีผู้ใหญ่ให้รักษาพระนคร ว่าทัพพระเจ้าหงสาวดีแตกไปครั้นเป็นทัพซึ่งจะบำรุงข้างมารพด แต่จะกลับในนาตงบั้นเห็นจะไม่ทัน แต่ทว่าจะไว้ใจมิได้ เกิดอกจะคิดสงครามยกมา ถ้ายกมากให้รักษาเมืองไว้ท่าเราเดือนหนึ่งให้ได้ ตั้งแต่พอเวตาเย็น มีหนังสือเมืองกาญจนบุรี

บอกเข้ามาว่าทัพพระมหาอุปราชพระเจ้าเชียงใหม่ยกมาถึงเมืองกาญจนบุรี ทำสหพันธกันอยู่แล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงราบดังนั้นก็ดำริว่าเราเที่ยวรบพดข้างมาได้จะยกไปเอาเมืองแฉก บดินทพทงชาวตั้งยกมาอีกเท่า จำจะยกออกไปเด่นด้นกกับมอญเดี่ยก่อน แต่มีพระราชกำหนดไปให้พระอมรินทรภักไซยเจ้าเมืองราชบุรีแต่งคนห้าร้อยขึ้นไปชุ่มอยู่ ถ้าข้าศึกข้ามสหพันธแล้วให้ต่างสหพันธเดี่ยจงได้.

๑ ฝ่ายพระมหาอุปราชได้จกทัพหัตถวงถึงกาญจนบุรี เห็นเมืองร้างเปล่าไม่มีคน ก็เข้าพระไทยว่าชาวพระนครวิการ เทกว้อพยพเข้าเมืองอื่น ได้ตั้งประทับแรมณเมืองกาญจนบุรี ให้เที่ยวลาดจับคนจะถามกิจการก็ได้ ส่วนพระยาคิตของกองนำก็เร่งทำสหพันธแล้ว รุ่งขึ้นพระมหาอุปราชก็ได้ตั้งจรรหาทัพหัตถวงมาโดยมารควัดถึงตำบลพนมทวนเพดาชายแล้วดำนาพิกา บังเกิดวายุเวรัมพวาดพัดหวนหอบรุตุฟุ้ง ผันเป็นกองจักรกระทบ มหาเสวตร์ฉัตรซึ่งกษัตริย์พระเจ้าพรหมราชารณหนักทบตง พระมหาอุปราชทอดพระเนตรเห็นดังนั้นตกพระไทย ให้โหรสำหรับทัพทำนายถวายนว่าเหตุนี้ถ้าเข้าในเที่ยงร้าย นี้ชายแล้วเห็นเป็นศุภนิมิตรที่พระองค์จะมีไชยได้พระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระราชบิดาจะเดอนพระองค์ขึ้นจากที่เสวตร์ฉัตรมหาอุปราช เถถึงถวดยราชราไชยเสวตร์ยาในกรุงหงสาวดีเป็นมั่นคง พระมหาอุปราชครึได้ทรงฟังดังนั้นก็ยังมีวางพระไทย จนได้ตั้งถึงตำบลพังครุแดนสุพรรณบุรี ให้ตั้งทัพไชยโดยขบวน แล้วครึให้กองม้าดำมร้อยตามมาถึงตำบลเอกราชบางกทิง ว่าทัพชาวพระนครมาตั้งรับอยู่ตำบลไต่บ้าง.

๑ ส่วนสมเด็จพระนเรศวรเปน เจ้า กับ สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้า ครั้น
 ปฤษาแก่มุขมาตยาทงปวงว่า ก็มหาอุปราชยกมาครั้งนี้ เราจะ
 กริชาพลออกค้อยุทธนาการกลางแปลงคฤ ๆ จะตั้งมั่นรับในพระนคร
 มุขมนตรีกราบทูลพระกรุณาว่า ข้าพระพุทธเจ้าทราบอยู่ว่าพระมหา
 อุปราชารเกรงพระเดชเดชาานุภาพสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ครั้นเสด็จไป
 ช่วยงานพระราชสงครามกรุงหงสาวดี ที่เมืองรวมเมืองคังครั้งหนึ่งแล้ว
 แลครั้งเมื่อสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีกับพระมหาอุปราชาคิดเปนการดับ ดวง
 ให้เสด็จขึ้นไปจะทำร้าย ทำมิได้จึงทัพหลวงกวาดเอามหาเถรคันฉ่อง
 พระยาพระราม พระยาเกียรติ ญาตโยมศรีอภัยพินชนบทประเทศ
 ขอบขันฑ์เข้ามากรุงหงสาวดีมาข้ามฝั่งน้ำดีโคง พระมหาอุปราช
 ตามทันคนตะมิ่งฟาก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระแดงบันทึบยัง
 ข้ามฝั่งมทานที่อันกว้าง ต้องสู้รกกษัตริย์ของหน้าตาย พระมหาอุป
 ราชาดำรงพระยาสมิงรามัญ ก็ชยาดมีพระหัตถ์เกรงพระเดชเดชา
 นุภาพเปนสองครั้งแล้ว แลซึ่งพระมหาอุปราชายกมาครั้งนปลาดนัก
 ด้วยศึกพ่ายไปเดือนเจ็ดยังไม่ทันบำรุงข้างมาริพลถึงขนาด แลเดือนยี่
 ยกมาถึงพระนครเห็นเรื่อนัก ตีร้ายจะได้ข่าวว่าสมเด็จพระพุทธเจ้า
 หลวงเสด็จสวรรคต คิดว่าแผ่นดินเปนจลาจลจึงรีบมา โดยทำนองศึก
 ครั้นจะรับมั่นในกรุงข้าศึกจะได้ใจ ขอเชิญเสด็จทัพหลวงออกตั้งรับ
 นอกพระนคร แต่งกองทัพเข้าปะทะพังกำตังดู ถ้าศึกหนักจึงทัพหลวง
 เสด็จหักค้อยุทธมาหลัง สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงสองพระองค์ได้ทรงพัง
 มุขมนตรีทูลตังนั้นขอพระไทยนัก แยมพระโอบอุ้มดำรัสว่าซึ่งปฤษา
 การสงครามครั้งนคองความดำริที่เรา บัดนี้ทัพเตรียมอยู่ณทุ่งบางซวด

พร้อมอยู่แล้ว ให้ยกไปตั้งปากโมก เอาแต่ทัพหัวเมืองศรีจำเริญ
 สืบตามหัวเมืองเป็นคนห้าหมื่น ให้พระยาศรีไฉยณรงค์เป็นแม่กอง
 ให้พระยาราชนิกูลเป็นยุกรมิตร ยกไปซัดรับนำข้าศึกอยู่ตำบล
 ท่งหนองทราย พระยาศรีไฉยณรงค์ พระยาราชนิกูลกราบ
 ถวายบังคมตาออกมาจัดแจงไพร่พลยกทัพไปโดยพระราชบัญชา สมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวตรัสให้ โหราหาฤกษ์ พระโหราธิบดี หลวงโตกที่ปล
 ขุนเทพากร คำณวนพระฤกษ์ถวายว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้
 จตุรงค์ไชยสงครามพร้อมมีไชยข้าศึก ขอเชิญเสด็จจากพระนคร
 ณวัน ๑ ๓ ๒ ค่ำ เพ็ญรุ่งแล้วสองนาฬิกาห้าบาท สมเด็จพระพุทธ
 เจ้าอยู่หัวก็ตรัสให้สมุหนายกกำหนดทัพหลวงจะเสด็จโดยชลมารคไปตั้ง
 ทัพไชยปากโมก สมุหนายกก็แจ้งพระราชกำหนดข้าทูลตลอดของรู้ดีพระบาท
 ฝ่ายทหารพลเรือน ครั้นยามเย็นจะเสด็จพระราชดำเนินนั้นเสด็จ ถึง
 ณวัน ๑ ๓ ๒ ค่ำ เพ็ญรุ่งแล้วสอง นาฬิกาห้าบาทได้ ศุภมฤตุมหาวิไชย
 ฤกษ์ สมเด็จพระบาทบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสอง
 พระองค์ ทรงเครื่องสำหรับพิไชยยุทธสงครามเสด็จ ก็เสด็จทรง
 เรือพระที่นั่งศรีสมุทรไชย สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าทรงเรือพระที่นั่ง
 ไกรสรมุขพิมาน อันอั้งการรจนาด้วยมหาเสวตรบรรณัตถ์ ชนิด
 เครื่องอภิมุขมุดายพรายพรรณ บังวรวิกรมบังแทรกสถอนสถับ สรรพ
 ด้วยกันซึ่งกตั้งกตจามาศดาษดา คุมหาพารเตศินพิณทุก อธิกด้วย
 กระบี่ขลุ่ยฆ้องฆ้องไชย แต่สว่างไสวไพโรจน์ด้วยเรือจ่านำท้าวพระยา
 มุขมนตรีราชเรียงรายเป่นระยะโดยชบวนพยุหยาตราหน้าหลัง ทั้งปวง พร้อม
 เสด็จ พอออกฤกษ์พระโหราธิบดีก็ตั้งฆ้องไชย ราชครูพิชิตจารย์

เป่ามหาสังข์ทักษิณาวัฏ ประโคมแตรสังข์ดุริยดนตรีฆ้อง กดองก้อง นี้ ถิ่น
มหาอรรณพที่ เค็ดอนเรือขบวนพยุหยาตราโดยชลมารคถึงประทับ
ชานหน้าพดับพดาไชยปากโมก เพดาชายแฉ่วสองนาฬิกาสี่บาท เสด็จ
จัดทัพประทับแรมอยู่ที่นั่น กำหนด ๑๑ ทูม ๓ บาททัพหลวงจะเสด็จ
พระราชดำเนิน เมื่อเพดา ๑๐ ทูม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระ
สุบินนิมิตว่า นานองท่อมป่ามาผ่ายประจิมทิศ เสด็จดูยงชดช้อยไปพบ
มหากุมภัตถ์ควัญใหญ่ ได้ดีปรียุทธยุทธนาการ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประหาร
กุมภัตถ์ตาย ประสมคืน ขณะนั้นครีให้ ไทรท่าย พระโหราธิบดีทูลทำ
นายว่าศึกครั้งนี้ ใหญ่หลวงจะได้ถึงซึ่งมหายุทธหัตถี แต่ทว่าพระองค์
จะมีไชย จะดูได้ประหารปัจจามิตรข้าศึก ดูจะพระสุบินว่าเทียบดู
กระแต่นาณิน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงฟังดีพระไทยนิก ทรง
เครื่องสำหรับราชรถยุทธรพเสด็จ เสด็จยังเกยคอยฤกษ์ ทอด
พระเนตรเห็นพระตำรวจกรมชาศูเสด็จปฎิหารช่วงเท่าผลส้มเกลี้ยง มา
แต่ทักษิณทิศเวียนเป็นทักษิณาวัฏ แฉ่วเสด็จผ่านไปอุดรทิศ ทรง
พระปิตุข่านไปทั้งพระองค์ ยกพระหัตถ์ถวายนักษัตรโมธานอธิฐานขอ
สวัสดิมไชยแก่ประบักษ์ พระโหราธิบดีให้ประโคมแตรสังข์ดุริยางค
ดนตรีพร้อมกัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงช้างคันเจ้าพระยาไชยานุภาพ
ติดน้ำมันนำหตั้งเป็นราชพาหนะ สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าทรงช้างคัน
เจ้าพระยาปราบไตรจักรติดน้ำมันนำหตั้งเป็นราชพาหนะ พร้อมด้วยช้าง
ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวง เสด็จพยุหยาตราทัพโดยแถว
สถลมารคไปเข้าที่เสวยค่ำที่บ้านสระแก้วสระเดา แฉ่วเสด็จยกไปตาม
ท้องทุ่ง เพดาเที่ยงพระอาทิตย์ทรงกรตร่วมช้างพระที่นั่งไปจนบ่ายสามโมง

พอกะทงก่องนำซึ่งตั้งอยู่ตำบลหนองสร้อย เด็ดจ้ประทับเกยไต้ฉายาไม้
 ประคู้ใหญ่อันสถิตย์เหนือจอมปดก เขาเป็นนิมิตรครุฑนามไชยภูมิ
 ตั้งให้เว้งตั้งค้ายก่องนำที่ตั้งปักซ้ายขวาเป็นขอบวนประทุมพยุห.

๑ ฝ่ายส้มิงจคราน ส้มิงเบือ ส้มิงทรายม้วน นายกองมำคอยเหตุ
 เห็นกองทัพหน้าแดงทัพหลวงตั้งนั้น ก็ขับมำวางใหญ่กดับไปค้ายพิงครุ
 เขาคั้นหนุตแต่พระมหาอุปราชาทูทุกประการ พระมหาอุปราชแจ้งตั้ง
 หนักทรงพระดำริหว่า ทรอยจะเปนทัพพระนเรศวร ถ้ามีตั้งนั้นจะเปนทัพ
 เอกาทศรูน้องชายยกมาเปนมั่นคง แล้วคริศ์ตามส้มิงนายกองมำว่า
 คเนพตประมาณเท่าใด ส้มิงจคราน ส้มิงเบือ ส้มิงทรายม้วน กราบ
 ทูตว่า พตประมาณสิบเจ็ดสิบแปดหมื่น พระมหาอุปราชได้ฟังตั้งนั้น
 จึงคริศ์ปลุกษาแก่นายทัพนายกองว่า ทัพพระนครครือยุทธยายกมาควา
 หนักเปนทัพใหญ่อยู่แล้ว แต่ทว่าน้อยกว่าเราสองเท่าสามเท่า จำจะ
 ยกเข้าทุมค้เอาทัพแรกนให้แตกฉานยับเยินแล้ว ภายหลังก็จะเบามือตง
 เห็นจะได้พระนครครือยุทธยาโดยง่าย นายทัพนายกองก็เห็นโดยพระราช
 บัญชา พระมหาอุปราชกำหนดแก่นายทัพนายกองให้เตรียมพตแต่ใน
 เพตาสยามให้พร้อม ค้สิบเอ็จทุมจะยก เอารุงไฉน นายทัพ
 นายกองก็จัดแจงขอบวนทัพเทียบได้ตามรับตั้งทุกประการ.

๑ ครั้นเพตาสิบเอ็จทุมพระมหาอุปราชก็สอดคตของพระองค์ ทรง
 เกราะสุสุวรรณประดับพตอยส์พักตั้งวามรกฎสามสาย ทรงสุสุวรรณ
 รัตนมหามงกุฏอย่างชคดียราชรามัญยอดเจอมไปนำคัจเค็ยรวาดุกรี แล้ว
 ทรงเครื่องสำหรับกันสรวพารพร้อมเด็ร็จ เด็ดจ้ทรงช้างคั้นพตายพิทก
 สูงหกศอกคืบห้านิ้วคินำมนนำหลังเปนพระคชาธาร กั้นเสวตครณิตร

ตั้งมั่นนันทมางเปนกต่างข้าง เจ้าเมืองมถวนเปนกฉาญ พร้อมด้วยวง
 จักตั้งคบหา แต่น่าข้างพระมหาอุปราชานันทอนทองดีร้อย ถัดออก
 มา นั้น วาง ฝน จำรงค์ มณฑก นกดับ กระเบงแก้ว คายโด่ห้ คายคิง ตั้งตะ
 ห้าร้อย แดมาจาช โรพะเตยงพระมหาอุปราชานเปนกองนำ ข้าง
 พตยพิชเนียงสูงหูกคอกคืบตองนวดคินำมน้ำหตั้ง ตั้งปราวคักเป
 กต่างข้าง ตั้งมั่นมือเหล็กเปนกฉาญ พระมหาอุปราชาให้แต่งข้าง
 ชนระงาณคชาารมเส็ดตวันตวันทั้งสิบหกข้างพรางไว้ แดจักตั้งมิงรามัญ
 ที่เข้มแข็งประจำครบอยู่หน้าข้างมาจาชโรพระพิเตยง แดมีข้างกัน
 แทรกแซงเปนชนัค แด้ววาง ฝน จำรงค์ มณฑก นกดับ หามแต่น แด
 พตคายโด่ห้ คายคิง คายตองมือตั้งตะพันเปนชั้น ๆ ออกไป แด้วข้าง
 ท้าวพระยารามัญเกยกายกองนำ แดพตเคินเท้ายสิบหมื่น พตม้าดำ
 พันแซงตองฟากทุ่ง ทพิหตั้งนพระเจ้ายิ่งใหม่ ข้างพตยชมพุก
 สูงหูกคอกคืบนวดคินำมน้ำหตั้ง พระยาเซียงแก้วหลานเป
 กต่างข้าง แด่นหาญใจคักเปนกฉาญ กอบไปด้วยข้างตั้งกันแทรกแซง
 แดพตเคินเท้ายสิบหมื่น พระมหาอุปราชาจักทัพเปนตั้งคตเส่นาเจ็ดแถว ๆ
 ตะเจ็ดคองเปนตั้งสิบเก้าคองพร้อมพตยพตยหาญ ใหล่นชของใหญ่ชอง
 กระแศรับตามหมวดคองยกจากค้ายพิงศรุกรงนนั้น ด้นนั้นฤนาทค้อย
 ศัพิตดำเนียงเสียงข้างม้าพตยพตเคิน ตั้งทำนตเหมือนคัจแผ่นพตยชจะถด่มตง.
 ๑ ฝ่ายตั้งมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้า ขณะเมื่อเสด็จประทับอยู่ณฉาญ
 ไม่ประคู้ เร่งให้ตั้งค้ายมัน ทอดพระเนตรเห็นม้ารามัญตามชายทุ่ง
 คอบกดับไป ก็ศรีศกแก่มุขมนตรีว่าพตม้าซึ่งกดับไปนั้นเห็นทพระมหา
 อุปราชาให้มาคอยเอาเหตุไปแจ้ง ดีร้ายพตยพตยงจะได้ยุทธใหญ่ ให้

กองทัพ พระยาศรีไสยณรงค์ พระยา วาสุฤทธาณนค เร่งยกไปแต่ ในเพลาตี
 ดิบเอ็จทุ่มปะทะหน้าข้าศึกพังกำลังคู แต่ในกองทัพหลวงก็ให้ตรวจเตรียม
 พร้อมไว้แต่เพลาอรุ่ง ท้าวพระยานครนายกกองทัพหลวงก็ตรวจเตรียมโดย
 พระราชกำหนด ครั้นอรุ่งรุ่งแสงสุริโยภาษ พระบาทสมเด็จพระบรม
 บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงส่องพระองค์ได้ตั้งยั้งเกย ครักให้ท้าวพระยา
 ในกองทัพหลวงยกออกตั้งขบวนเบญจเสนาห้าทัพ ให้พระยาดำรงเดโช
 ข้างพายโจม ไครภพลือพดหมื่นหนึ่งเป็นกองหน้า พระยาพิไชยรัตนฤทธิ
 ข้างพายจบ ไครจักรกลือพดห้าพันเป็นปีกขวา พระยาพิชิตณรงค์
 ข้างพายจุ โจมทัพลือพดห้าพันเป็นปีกซ้าย พระยาเทพวรชุนข้าง
 พายจับ โจมทัพลือพดหมื่นหนึ่งเป็นเกยกลาง พระยาพิไชยสงคราม
 ข้างพายผ่าพดแมนลือพดห้าพันเป็นปีกขวา พระยารามกำแหงข้าง
 พายแค้นพดพายลือพดห้าพันเป็นปีกซ้าย แต่นำพระคชาธารออกไป
 ปดาชเชือกนั้น ชุนโจมจักรุงคข้างพายกฤษไชย ชุนทรงเดช
 ข้างพายไกรสรเดช ลือพดเสนทองข้างตะหาร้อย พระราชมนู
 ข้างพายหัดดินพิไชย ลือพดปีกทองชนะชัยขวาข้างตะหาร้อย แต่
 หดวงพิเศสงครามข้างพายบุญยิ่ง หดวงรามพิไชยข้างพาย
 มิ่งมงกุฏ ลือพดดาบโตห้ ดาบตั้งข้างตะหาร้อย พระราชวังสัตว์
 ข้างพายแก้วมาเมืองลือพดอาด้าจามหาร้อย พระเสนาภิมุขข้าง
 พายเพ็ญภพไครลือพดอาด้ายี่พันหาร้อย ถัดนทหารทองพันคู่พระ
 ไทร้อยตามสืบหกคนลือดาบเขยี่สิบสองคน ลือดาบโตห้สี่สิบสองคน
 ลือดาบสองมือเจ็ดสิบสองคน นำพระคชาธารนหวหมื่นพันนายดี
 พระคำรวจฉ้วนดาบสพายแดงลือทวนทองหาร้อย กำหนดทัพหลวง

เป็นพดแต่หนึ่ง ให้เอาพดายภูเขาทองชนะวงษ์พิชชอเจ้าพระยาไชยา
 ภูภาพ สูงหกศอกคืบสองนิ้วคืบหน้าหน้าหลัง ผูกคชาภรณ์เครื่อง
 มีนบั๊กมหาเสด็จครันครเป็นพระคชาธาร เจ้ารามราศพเป็นกตางข้าง
 นายมหานุกภาพเป็นควาญ แดดวงจตุตงคบาทน พระมหามนตรี
 อยู่เท้านำฝ่ายขวา พระมหาเทพอยู่เท้านำฝ่ายซ้าย หตวงอินทรเทพ
 อยู่เท้าหลังเบื้องขวา หตวงพิเรนทรเทพอยู่เท้าหลังเบื้องซ้าย แด
 พระคชาธารธมเด็จพระอนชาราชนน พดายบุญเรืองชนะวงษ์พิช
 ชอเจ้าพระยาปราบไตรจักร สูงหกศอกคืบคืบหน้าหน้าหลัง ผูก
 คชาภรณ์เครื่องมีนบั๊กวรเสด็จครันคร หมั้นภักดีศวรเป็นกตางข้าง
 ชุนศรีคชคงเป็นควาญ แดมีกทพหตวงนเจ้าพระยามหาเสนาข้าง
 พดายมารประไธย ถือพดหมื่นห้าพันเป็นบั๊กขวา เจ้าพระยาจักรี
 ชข้างพดายไฟภักดีถือพดหมื่นห้าพันเป็นบั๊กซ้าย พระยาพระคลัง
 ชข้างพดายจักรมहिมาถือพดหมื่นหนึ่งเป็นยุกรมบตรี พระราชสงคราม
 ชข้างพดายตั้งหารคชตั้งถือพดห้าพันเป็นบั๊กขวา พระรามรณภพ
 ชข้างพดายมณจักรพรตถือพดห้าพันเป็นบั๊กซ้าย พระยาทนายข้าง
 พดายสวัสดิพิไชยถือพดหมื่นหนึ่งเป็นกตางหลัง หตวงฤไทยชข้าง
 พดายทรงภบาทถือพดห้าพันเป็นบั๊กขวา หตวงอภัยสุนทรชข้างพดาย
 ตำภูธรถือพดห้าพันเป็นบั๊กซ้าย ถ่าดับด้วยหมุ่มหมวดคชินทรคังกัน
 แทรกแซงดับค้ายค้ำพังคาโคคแด่นตวันตำราญยุทธคุมहिมา อันท้าว
 พระยาเสนาบดีพิริโยธาทวยหาญ แด่นยาพตากรพตพจนทพร้อมพริง
 คังตามชบวนเบญจยุทธเสนางคณิกเรวีจ พระมหาราชครพราหมณ
 ไทโรชิบดี กั อัญเชิญ เสด็จ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ทงต้องพระ

องค์ ดรงมูรธาภิเศกถวายอาเศียรพาทอวยไชย ดมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวก็ทรงเครื่องประดับสำหรับบรมราชาภิเศกด้วย ผู้ดมรมุขมิ่งสงคราม
 วนันนวนอาทศย์ ทรงพระแสงธนูแล้วได้ตั้งชนเกยคอกยฤกษ์ และ
 พ่อพรหมณคังโชนทวารตว่าเดินไก่ ชนมหาวิไชยคัตไม่ข่มนาม
 เด็รจั่วแล้ว พอได้ยืนตำแหน่งบ้นยงยุทธแย่งตุ้ดเดียง ตรีศให้หมีน
 ทิพเสนาเอามาเร็วไปพังราชการ เห็นทัพหน้าพ่ายเป็นอดหม่าน หมีน
 ทิพเสนาพาเอาชุนหมีนในกองหน้าเข้ามาเฝ้า ดมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรีศ
 ถามว่าเหตุใดจึงพ่ายซ้ำคัก ชุนหมีนกราบทูลพระกรุณาว่า ยกชุน
 ไปถึงท้ายโคกเผาเข้าเผาเข้าประมาณโมงเศษ พบกองทัพรามัญยก
 มาปะทะคักถึงคตุมบอน คักหนักกว่าทุกครั้งจึงพ่าย ดมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวตรีศคักความคิดมุขมนตรีว่า ทัพหน้าพ่ายคักจะคิดประการใด เสนา
 บดมนครมูชกรบาทว่า ขอเชิญเสด็จคักม่นอยู่ก่อน แต่งทัพไปรับ
 หน่วงไว้ ต่อได้ทีแล้วจึงยกทัพหลวงออกทำยุทธหัตถ์คักเห็นจะได้ ไชย
 ข่านะ ดมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เห็นด้วย คารคักว่าทัพหน้าแตกฉานมา
 แล้วแต่จะแต่งทัพออกรับจะมาปะทะกันเข้าจะพลอยให้แตกเสียอีก ชอบ
 ให้เบียดงมาที่เดียว ให้ซ้ำคักได้ตะเลงใจเสียชบวนมา เราจึงยกทัพ
 ออกยอซ้ำคักเห็นจะได้ ไชยข่านะโดยง่าย ท้าวพระยามุขมนตรีทั้งปวง
 กราบถวายบังคมพร้อมกันเห็น โดยพระราชาดำริห์ ดมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ก็ตรีศให้หมีนทิพเสนา หมีนราชามาตย์ ช้มาเร็วชุนไปประกาศแก่
 นายทัพนายกองพตทหารทั้งปวงอย่าให้รอวันเดย ให้เบียดงมาที่เดียว.
 ๑ ฝ่ายทัพรามัญเห็นทัพชาวพระนครพ่ายมิได้คักรับ ก็ยังมีใจกำเริบ
 ได้ระดำระต่ายมิได้เป่นกระบวน ดมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้าเสด็จ

คอยอุทิศ ทอดพระเนตรเห็นมหาเมฆดวงขึ้นมาแต่ทิศพายัพ แล้ว
 กัดบเกิดอันคึกกระจายอันครหานไป พระสุริยเทวบุตรจรดแจ่มดวงใน
 นภาดตอากาศ พระมหाराชครูพระครูบโรหิตาจารย์ ไหวราบคัตถ์ของ
 ไชยคำเนนรง พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็เสด็จทรงช้างคัน
 เจ้าพระยาไชยานุภาพเปนพระคชาธาร ส้มเด็จพระเอกาทศราชูอัครบรม
 นารถราชอนุชา เสด็จทรงช้างคันเจ้าพระยาปราบไตรจักรเปนพระคชาธาร
 พดทหารก็ให้ถ่มบันญาคัพท์ แตรสังข์ เตียงประโคมฆ้องกลองชนะกลอง
 คึกคักท้านต์เทือนประหนึ่งแผ่นดินจะไหว ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้ง
 สองพระองค์ ยাত্রา พระคชาธาร เปนบาทอย่างสะเทินมา บ่ายหน้าต่อข้าศึก
 เจ้าพระยาไชยานุภาพ เจ้าพระยาปราบไตรจักร ได้ยืนเตียงพดแตร
 เตียงฆ้องกลองคึกคึกคอง ก็เรียกมันครันครนทางหูชู่ทางกิริยาบง
 เดินเปนบาทอย่างใหญ่เร็วไปดด้วยกำลังนามัน ช้างท้าวพระยามุขมนตรี
 แดโยธาหาญช้ายชวานำหลังนั้นตกลงไปมิทันเสด็จ พระเจ้าอยู่หัวทั้ง
 สองพระองค์ โกลัหน้าข้าศึก ครีครัดทอดพระเนตรเห็นพดพม่ารามัญ
 ยกมานันเต็มท้องทุ่ง เดินดุจคลื่นในพระมหาสมุทร พดข้าศึกได้พด
 ชาวพระนครมากรงนั้นลัดบับช้อนกนมิได้เปนกระบวน ส้มเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็ขับพระคชาธารเข้าโจมตีแทงข้างมารพดปรบักษ์
 ได้ต่ายเตี้ยถับฉัดตมบอน พดพม่ารามัญล้มตายเกิดอนกตาด ช้าง
 ข้าศึกได้ถ่มนามันพระคชาธาร ก็หกหันตบปะกนไปเปนอดหม่าน
 พดพม่ารามัญก็โทรมยิงชนหน้าไม้ บันไฟ ระดมเอา พระคชาธาร ส้มเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ แตรฆ้องการก็ระหลบมิดเปนหมอกมัวไป
 มิได้เห็นกันประจักษ์ พระบาทสมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้าจึงครีครัดประกาศ

แก่เทพยดาทั้งปวง ว่าให้บังเกิดมาในประยูรมหาเสด็จครุฑคร จะให้
 บำรุงพระบรมพุทธเจ้าเสด็จมา ในบัดนี้จึงมีช่วยให้สว่างแต่เห็นข้าศึกเก่า พอ
 ตกพระโอรสตรงพระพายก็พัดควนอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป ทอดพระ
 เนตรเห็นช้างเสด็จครุฑคร ๑๒ ช้าง มีช้างคิงช้างฉมุน้อยเป็นอันมาก
 แต่มิได้เห็นพระมหาอุปราชา ครั้นเหล็ดออกไปฝ่ายทิศขวาพระหัตถ์ ก็
 เห็นช้างเสด็จครุฑครข้างหนึ่ง ยืนอยู่ณคานาไม้ช้อย มีเครื่องสูงแห่ทหาร
 นำช้างมาก ก็เข้าพระไทยถนัดว่าช้างพระมหาอุปราชา พระเจ้า
 อยู่หัวทรงส่องพระองค์ชมพระศขาธารตรงเข้าไป ทหารนำช้างข้าศึก
 ก็วางบันจ่ารงค์คณทุก นกดับ ตระแบงแก้ว ระคมยิง มิได้ต้อง พระองค์แต่
 พระศขาธาร ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าครุฑครร้องเรียกด้วยพระสุรเสียง
 อันดังว่า พระเจ้าพี่เราจะยืนอยู่ใยในร่มไม้เก่า เขิญออกมาทำยุทธ
 หัตถ์ด้วยกนิให้เป็นเกียรติยศไว้ ในแผ่นดินเกิด ภายนำไปไม่มีกระษัตริย์
 ที่จะได้ ยุทธหัตถ์แล้ว พระมหาอุปราชาได้ ฟังดังนั้นตอแยพระไทยมีช้อย
 ราชมานะ ก็บ้ายพระศขาธารออกมารับ เจ้าพระยาไชยานุภาพเห็นช้าง
 ข้าศึกก็เร็วไปด้วยฉนามนมทนยงเดยที่ พลายพทกขอได้ต่างแบกรุนมา
 พระมหาอุปราชาจ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าว ส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า
 เมียงพระมาตารับ พระแสงของ้าวมิได้ต้องพระองค์ เจ้าพระยา
 ไชยานุภาพสับตัดได้ต่างแบกหนี พลายพทกขอเพลิงเบนไป ส้มเด็จพระ
 พระนเรศวรเป็นเจ้าได้จ้วงฟันด้วยพระแสงพลพ่าย ต้องพระองค์
 เมืองขวา มหาอุปราชา ตลอดตงมา จนมีจนิมูราประเทศ ชบตง กับคองข้าง
 แถนายมหานุภาพถวายพระศขาธาร พระนเรศวรเป็นเจ้านน ต้องบันข้าศึก
 ตาย ขณะเมื่อส้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าชนช้างด้วยพระมหาอุปราชา

เจ้านั้น เจ้าพระยาปราบไตรจักรซึ่งเป็นพระคชาธารสมเด็จพระเอกาทศรถ
 เข้าชนด้วยพายุพิษเนืองข้างมาจาชโร เจ้าพระยาปราบไตรจักรได้
 ต่าง พายุพิษเนืองเดี่ยวที่เปรีไป สมเด็จพระเอกาทศรถจึงพ้นด้วยพระ
 แสงของอาวุธค้อมมาจาชโรขาดตายกับคอข้าง หมิ่นภักดีศวรรคตข้าง
 สมเด็จพระเอกาทศรถนั้นต้องบั้นขาคักตาย ขณะเมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัว ทั้งสองพระองค์ ทำสงครามได้ ไชยชนะ พระ มหาอุปราชา แด
 มาจาชโร แดบรรดาท้าวพระยามุขมนตรีนายทัพนายกองซ้ายขวา
 นำหลังทงปวงจึงมาทันเสด็จ ได้เข้ารบพุ่งแทงฟันข้าศึกเป็นสามารถ
 แดพดมามอญทงนั้นก็แตกกระจัดกระจายไป เพราะพระเดชเดชาานุภาพ
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสให้นายทัพ นายกอง ทงปวง ยกไป ตามจับ ข้าศึก
 แดเสด็จคืนมายังพิลิตดา พระราชทานชื่อเจ้าพระยาไชยานุภาพเป็น
 เจ้าพระยาปราบหงษา บรรดามุขมนตรีนายทัพนายกองซึ่งยกตามข้าศึก
 ไปนั้น ได้ฆ่าฟันพวมอญโดยทางไปถึงกาญจนบุรี อาศัพเกิดขึ้น
 ไปแต่ตะพังตรุนประมาณสองหมื่นเศษ จับได้เจ้าเมืองมดวันแด
 นายทัพนายกองกับไพร่เป็นอันมาก ได้ช้างใหญ่สูงหกศอกสามร้อย
 ข้างพายุพิงวางเพ็ญหัวร้อย ม้าสองพันเศษมาถวาย สมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว ตรัสให้ ก่อพระเจดีย์ฐาน สดมภ์ พระมหาอุปราชา ไว้
 กำบตะพังตรุ ขณะนั้นโปรดพระราชทานช้าง ๆ หนึ่งกับหมอบเฝ้าถวาย
 ให้เจ้าเมืองมดวันขึ้นไปแจ้งแก่พระเจ้าหงษาวดี พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์เสด็จคืนเข้าพระนคร แดตัวว่า
 เจ้ารามราคพถางข้างกับขุนศรีคชคงถวาย ซึ่งได้ฝงญุข้าศึกจนมีไชย
 ชนะด้วยพระองค์นั้น ก็ขุนบำเหน็จพระราชทานยศถาศักดิ์เครื่องอุปโภค

บริโศกเสื่อผ้าเงินทอง ฝ่ายนายมหานุกาพควาญช้าง หมิ่นนักคัศวร
 กตางช้าง ได้โดยเสด็จงานพระราชสงครามจนถึงสิ้นชีวิตในท่ามกตาง
 คักมีความชอบ ให้เอาบุตรภรรยา มาชุบเลี้ยง พระราชทานเครื่อง
 อุปโภคบริโภค เงินทองเสื่อผ้าโดยสมควรเสร็จแล้ว พระราชดำรัส
 ให้ปลุกษา โทษนายทัพนายกองว่า ชำคักยกมาถึงพระนคร ส้มเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว ทรงส่ง พระองค์ ตั้ง พระไทย จะรักษา พระพุทธศาสนา แต่ ส้มณ
 พรหมณาจารย์ อาณาประชาราษฎร์ มิได้คิดเห็นอยากตำบักพระองค์
 ทรงพระอุสาห์เสด็จยกพลโยธาทัพออกไปรณรงค์ด้วยชำคัก แตนาย
 ทัพนายกองกตวชำคักยิ่งกว่าพระราชอาชญา มิได้ โดยเสด็จพระราช
 ดำเนินให้ทัน แต่พระคชาธาร ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงส่งพระองค์
 ให้เข้าอยู่ท่ามกตางชำคัก จนได้กระทำยุทธหัตถ์มีไชยก่พระมหา
 อุปราชาเสร็จ โทษนายทัพนายกองทั้งนี้จะเป่นประการใด พระมหา
 ราชครูโรหิตทั้งปวง ปลุกษาใส่ด้วยพระไอยการคัก กับพระราชกฤษฎีกา
 ว่า ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินงานพระราช
 สงคราม แต่เกณฑ์ผู้ใดเข้ากระบวนทัพแล้ว แต่มิได้ โดยเสด็จให้
 ทัพยุทธนาการ ท่านว่าโทษผู้นั้นเป่นอกฤษฎี ให้ประหารชีวิตโดยย่ำ
 ให้ผู้นั้นเยี่ยงอย่าง เอาคำพิพากษากราบทูล มีพระราชดำรัสตั้ง
 ให้เอาตามตักขุณปลุกษา แต่ทว่าบดินจนวนวันจากศุทตัมบดินธรตั้งอยู่
 ให้เอานายทัพนายกองจำเรือนครุไว้ก่อนสามวัน พันแล้วจึงให้สำเร็จ
 โทษโดยพระไอยการคัก.

๑ ครั้นวัน ๑ ๑๕ ๒ คำ ส้มเด็จพระพนรัตนวัดป่าแก้ว แต่พระ
 ราชาคณะยี่สิบห้ารูป ก็เข้ามาถวายพระพรตามข่าวซึ่งเสด็จงานพระราช

ตั้งครามได้กระทำยุทธหัตถีมีไชยก่พระมหาอุปราชา ส้มเด็จพระเจ้า
อยู่หัวก็แสดงการซึ่งปราบปัจจามิตรให้ ฟังทุกประการ ส้มเด็จพระ
พรรัตนจึงถวายพระพรถามว่าพระราชสมภารมีไชยก่ข้าศึก เหตุไฉน
ข้าราชการทงปวงจึงต้องราชทัณฑ์เด่า ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงตรัส
บอกอ่านายทัพนายกองเหล่านี้อยู่ในกระบวนทัพโยม มันถ้วข้าศึก
มากกว่าโยม ตะให้แต่โยมสองคนพี่น้องฝ่าเข้าไปในท่ามกตางคัก จน
ได้ทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา มีไชยชำนะแสดวจได้เห็นหน้ามัน
นี้หากว่าบารมีของโยม หาไม่แผ่นดินจะเป็นของชาวหงษาวดเดี่ยแสด
เพราะเหตุคั้งโยมจึงให้ตั้งโทษโดยพระไอยการคัก ส้มเด็จพระพรรัตน
จึงถวายพระพรว่า อาคมภาพพิเคราะห์ให้ดูข้าราชการเหล่านี้ ที่จะไม่ถ้ว
พระราชสมภารเจ้านันหามีได้ แดเหตุทงเจาเป็นที่จะให้พระเกียรติยศ
พระราชสมภารเจ้าเป็นมหัศจรรย์ เหมือนส้มเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้า
เมื่อพระองค์เสด็จเห็นอปราชิตบัตตั้งก็ได้คองพระมหาโพธิ ณเพดา
สายันห์ครั้งนั้น เทพยเจ้ามาเฝ้าพร้อมอยู่ทงหม่นจักรวาท แด
พระยาค้วค้วค้วมารยกพดาพดเส่นามารมาผจญครั้งนั้น ถ้าได้เทพยเจ้าเป็น
บริวารมีไชยก่พระยามารก็หาตั้งเป็นมหามหัจจรรย์นิกไม่ นี้พรวิญญู
ให้หม่อมรินทร์พรหมทงปวงปลาศนาการหนีไปตั้ง ยิ่งแต่พระองค์เดียว
อาจดำมารผจญพระยามารราชิราช กับพดเส่นามารให้ปราไชยพ่าย
แพ้ได้ จึงส้มเด็จพระบรมโลกนารถเจ้าได้พระนามว่า พระพิชิตมาร
โมฬีศรีสรรเพชดาญาณ เป็นมหามหัจจรรย์ค้ำคักเรกทัวอนันตโลกธาตุ
เบองบนคราบเท่าถึงภวคัพพรหม เบองต่ำคตอคถึงอโรภาคอเวจเป็น
ที่สุด ก็เหมือนพระราชสมภารเจ้าทงต้องพระองค์ครั้งนั้น ถ้าเสด็จ

พร้อมด้วยเสนาทศกนิกรโยธาทวยหาญมาก แต่มีไชยก่พระมหาอุปราชาก็หาผู้เป็นมหัศจรรย์แก่พระเกียรติยศปรากฏไปในนา ๆ ประเทศธานีใหญ่น้อยทั้งนั้นไม่ พระราชสมภารเจ้าอย่าทรงพระราชปรีดีคน้อยพระไทยเลย อันเหตุที่เป็นนเพื่อเทพยเจ้าทั้งปวงอันรักษาพระองค์จักดำรงพระเกียรติยศ คุจอาคมภาพถวายพระพรเป็นแท้ ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวครีคได้ทรงฟังสมเด็จพระพนรัตนถวายวิสัยนากว้างขวาง ออกพระนามสมเด็จพระบรมอรรคโมฬีโลกครั้งนั้น รุกถึงพระคุณนามอันยิ่งก็ทรงพระปิติโลมณิศันเต็มพระกระมดเหตุไทยปราโมทย์ ยกพระกรประนมเหนือพระอุคมางคศิโรตม์นมัสการ แยมพระโอรสูว่า ต้าๆ ต้าๆ พระผู้เป็นเจ้าของอันควรหนักหนา ส้มเด็จพระพนรัตนเห็นว่าพระมหากษัตริย์คตตายพระโกรธแล้ว จึงถวายพระพรว่าอาคมภาพพระราชาคณะทั้งปวงเห็นว่าข้าราชการซึ่งเป็นโทษเหล่านี้ ผิดหนักหนาอยู่แล้ว แต่ทว่าได้ทำราชการมาแต่ครั้งสมเด็จพระบรมราชโอยกา แต่สมเด็จพระพุทธเจ้าหดวง แต่ทำราชการมาได้ดองขลุ้พระบาทของพระราชสมภารเจ้าแต่เดิมมา คุจพุทธบริษั้สมเด็จพระบรมครูกี้เหมือนกัน ขอพระราชทานบิณฑบาตโทษคนเหล่านี้ไว้ครั้งหนึ่งเถิด จะได้ทำราชการดองพระเดชพระคุณสืบไป ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวครีคว่า พระผู้เป็นเจ้าของแล้วโยมก็จะให้ แต่ทว่าจะให้ ไปค้เขาเมืองคณาควรีเมืองทวยแก่ค้วก่อน ส้มเด็จพระพนรัตนถวายพระพรว่าการซึ่งจะเข้าไปค้บ้านเมืองนั้นสุดแต่พระราชสมภารเจ้าจะส่งเคราะห์ ไช้กิจสมณะแล้วสมเด็จพระพนรัตนพระราชาคณะทั้งปวงถวายพระพรตาไป.

๑) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ให้ท้าวพระยา พระหัวเมืองมณฑลศรีพันโท พระราชกำหนดให้พระยาจักรีถอดพดห่าหมั้นไปตั้งเมืองคนาคศรี ให้พระยาพระคลังถอดพดห่าหมั้นยกไปตั้งเมืองทวาย พระยาจักรี พระยาพระคลัง นายทัพนายกองก็ถวายบังคมตายกลับไปโดยพระราชกำหนด สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ว่า ซึ่งเราตั้งเมืองฝ่ายเหนือเสียเด็กครอบครัวตั้งมานี้ก็หาต้นที่เคี้ยวไม้ ครึ่งนศักหงษาวดีก็ถอยกำลังแล้ว ถึงมาทว่าจะมีมาก็ไม่เกรง เราจะบำรุงเมืองทงนให้เป็นเกียรติยศไว้ตราบเท่ากัถปาวสาน จึงดำรัสตั้งให้พระยาไชยบูรณ์เป็นเจ้าพระยาสุรสีห์ ครองเมืองพระพิศณุโลก ให้พระศรีเสถียรราชไปรักษาเมืองสุโขทัย ให้พระองค์ทองไปรักษาเมืองพิษณุโลก ให้หัตถวงจำไปรักษาเมืองสวรรคโลก บรรดาหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง ก็ให้เจ้าเมืองกรมการแต่งไปเรียกร้อยรวบรวมไพร่พลซึ่งแตกฉานชานเช่นอยู่ป่าดงนทุกหัวเมือง.

๑) ฝ่ายเจ้าเมืองมณฑลชาวหงษา ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าจับได้ ให้ปล่อยกลับไปนั้น ก็พบนายทัพนายกองพม่ามอญซึ่งแตกฉานชานเช่นโดยค่านโดยทางไปรวบรวมกันได้ ก็พากันกลับไปกรุงหงษาวดี เข้าเฝ้ากราบทูลประพดเหตุ ซึ่งพระมหาอุปราชาเดี่ยชนม์ชีพกับคอข้างนั้น ให้ทราบทุกประการ สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีจึงตั้งนั้นก็เดี่ยพระไทย โทมนัสคีตเอาโดยถึงพระราชบุตร แล้วทรงพระโกรธแก่นายทัพนายกองว่านเรศวรกับเอกราทศรฐน้องชายเข้ามารบแต่สองข้าง กับคนกต่างคนความข้างหกคนเท่านั้น ทัพเราถึงห้าสิบหมื่น ถึงมาทว่าจะมีถ้อตำราดูขุเคย จะประหารด้วยก้อนดินแต่คนตะก้อนก็ไม่คนนาม้ออีก นี้จะให้เดี่ยราชโอรสแห่งเราไหนจะเดี่ยงต่อไปได้ ให้ตั้งพระราชอาชญาทั้ง

นายทงไพบร์แล้วจำได้เรือนครไฉ่ อยู่ประมาณหกวันเจ็ดวัน พระเจ้า
หงษาวดีทรงพระราชดำริหว่า นเรศควรทำการศึกถ่วงไฉ่ให้แตกแตก
องอาจนัก จนถึงยุทธหัตถีมีไชยกแก้วมหาอุปราชา เอกาทศรฐเด้า
ก็มีไชยกแก้วมาจาชโร เห็นพี่น้องสองคนนี้จะมโงกกำเรียบยกมาตีพระ
นครเราเปนมั่นคง แต่ทว่าจะคิดเอาเมืองคนาวศรี เมืองมฤท เมือง
ทวายเป็นก่อน จำจะให้นายทัพนายกองแต่ไพร่ซึ่งไปเสียทัพมานี้ ให้ยก
ลงไปรักษาเมืองคนาวศรี เมืองมฤท เมืองทวายเป็นไว้ให้ได้ ศึก
จึงจะไม่ถึงกรุงหงษาวดี ครั้นทรงดำริให้แล้วเพ็ดดารุ่งเสด็จออกคริศตั้ง
ให้ถอดนายทัพนายกองออกจากสังขตักพันทนาการ แล้วให้เร่งยกลง
ไปรักษาเมืองคนาวศรี เมืองมฤท เมืองทวายเป็นไว้ให้ได้ ถ้าเสีย
เมืองคนาวศรี เมืองมฤท เมืองทวายเป็นแล้วจักจะเอานายทัพนาย
กองแต่ไพร่ทั้งนี้ ได้เอาเสียให้สิ้นทั้งโคตร นายทัพนายกองทั้งปวง
กราบถวายบังคมดา ยกกองทัพไปจากกรุงหงษาวดี.

๑ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่แจ้งอังกิดาการในกรุงเทพมหานครขึ้นไปเสด็จ
สิ้นทุกประการ ก็เกรงพระเดชเดชาภาพ จึงคริศแก่แดนทั่วพระยา
ดาวทองปวง ว่าบัดนี้สมเด็จพระเจ้ากรุงเทพมหานครอยู่ยุทธยาถึงแก่
สวรรคต สมเด็จพระนเรศวรราชบุตรได้ครองราชสมบัติ พระมหา
อุปราชายกลงมาได้ทำศยุทธถึงแก่พราโดยกับคอช้าง แล้วทัพกรุงเทพ
มหานครอยู่ยุทธยาก็ยกออกไปตีเมืองมฤทเมืองทวายเป็นแล้ว อันหมู่
ปรบักษที่เข้าไปรบต่อยุทธด้วยกรุงเทพมหานครอยู่ยุทธยานั้น ดุจ
หนึ่งฝูงมิกชาติอันจะเข้าไปต่อศึกดาเดชพระยาไกรสรเจ้าราช ถ้ามีฉนวน
ดุจหนึ่งโตมชาติสักกณบักษอันเข้าไปรบเปิดอเพ็ดถึง มีแต่พิณาคินบิหาย

ดงทุกที่ บดินเตาพิเคราะห์ดูพระเจ้าหงษาวดีเสด็จพระมหาอุปราชาราชบุตร
 เหมือนหนึ่งพระกรรชวาชาติ ส้มเด็จพระนครีวรเป็นเจ้ากับสมเด็จพระ
 อนุชาธิราชเจ้าทรงพระราชกฤษฎาเดชาภาพทวชน คุงหนึ่งพระทินกร
 ดลิตยดอยอยู่เห็นอากาศปราศจากเมฆขณะเมื่อเพดาเที่ยง แดงรัศมี
 มีแตกตาขึ้นไป ที่ไหนกรุงหงษาวดีจะพินเงอมพระหัตถ์ เจ้าเราจะดง
 ไปอ่อนน้อมถวายราชบรรณาการ พังพระเดชเดชาภาพจึงจะพินไทย
 อันตราย แดงท้าวพระยาตางทงปวงได้พังพระราชบัญญัติความยินดี
 คุงหนึ่งมณฑลทุกชาติอันพินจากปากอศรัพศมี พระเจ้าเชียงใหม่จึงให้
 แต่งตั้งกษณพระราชดำณ ให้นันทะพะยะกับแดงหตวงจำทุดพระราช
 ดำณคุมเครื่องราชบรรณาการมาโดยด่านเมืองตลก พระยากำแพงเพชร
 ก็แต่งขุนหมื่นกรมการคุมทุดตงมาถึงพระนครศรีอยุธยา อรรคมหา
 เสด็จรับบดจึงเขากวามบังคมทต พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทง
 สองพระองค์เสด็จออกพระที่นั่งมังกดภิเศก พร้อมด้วยหมู่ขุนไทย
 สุ่มุหมนตรี กระจวราชปโรหิตา โหราจารย์เฝ้า พระบาทบง กษมาศ คาชดา
 ดังคองคารากรายรอบพระรัชนีกรเทวมบุตร จึงดำรัสสั่งให้เบิกทุดานทุด
 เข้าเฝ้า พระศรีภริปริชาอาน ในตักษณพระราชดำณนั้นว่า พระเจ้า
 เชียงใหม่ผู้เปนนธิปไตยในมดาวประเทศ ขอน้อมคีโรคมถวายวันทน
 ประณาม มหาแทบพระ บวรบาทยุคต ส้มเด็จพระ พุทธเจ้า อยู่หัวทง สอง
 พระองค์ ด้วยข้าพระบาทแต่ก่อนขัดพระราชอาชญาท่านผู้เปนนธิศรีราชบริด
 ในรามัญประเทศมิได้ จำยกพยุหโยธามากระทำจตจตแก่กรุงพระมหา
 นครศรีอยุธยาเปนหลายครั้งให้เคองไตเบองบาทบงกษมาศ ขอพระ
 องค์จทรงพระมหาการุญภาพ บดินข้าพระบาทจะขอเอาพระราชกฤษฎา

เดชาบุภาพอนิหารบารมีปกเกษเกล้า คุจหนึ่งปริมณฑลร่วมมหาโพธิ
 ถ้ำพระองค์จะเสด็จยกพยุหโยธาทัพไปแห่งใด จะขออาสาโดยเสด็จงาน
 พระราชสงครามกว่าจะสิ้นกำลัง ข้าพระองค์ให้หน้หะพะยะกับแค้น
 หนึ่งถือ แค้นหลวง จำทุกพระราชดำสันเขิญเครื่องมงคตราขบรรณาการ
 ตงมาจำเริญทางพระราชไมตรี ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวได้ทรงฟัง
 ทรงพระโสมนัส จึงมีพระราชปฏิสันถารปราไ้แก่ทูลานุกูลตามนัด
 แล้วดำรัสสั่งให้ พระราชทาน เลือผ้า เงิน คราแก่ ทูลานุกูล โดย ถานานุกรม
 แล้วแต่งคอบพระราชดำสันสั่งทูลานุกูลกลับไป ฝ่ายหน้หะพะยะกับแค้น
 หนึ่งถือแค้นหลวง ั้นไปเข้า เฝ้าพระเจ้า เชียงใหม่ ทูล ราชกิจ เดรัจ สิ้นทุก
 ประการ พระเจ้าเชียงใหม่ก็โสมนัส คุจหนึ่งผู้เดินมาตามสถิต
 รัถยากันดารไกลในเพดาเที่ยง ร้อนกระวนกระวายด้วยแสงภาณุมาศ
 กกล้า แต่มีผู้เอนำอันเย็นใ้มา โสรคัสรงกายาให้เย็นสบาย.

๑ ขณะนั้นพ้อมหนึ่งถือบอกเมืองเชียงแค้นมาว่า ชาวด่านเมืองเชียง
 แค้นกับชาวด่านเมืองล้านช้างไปตรวจตระเวน ด่านพบ กัน เข้าวิวาทฆ่า พัน
 กันตาย บัดนี้พระเจ้าล้านช้างแต่งให้พระยาหลวงเมืองแค้นเปนแม่ทัพ
 พดประมาณเจ็ดพันยกตชนมาถึงเมืองเชียงแค้นได้รับฟังกันอยู่แล้ว ขอ
 ให้พระเจ้าพันบาทหอกำลังมาช่วยคำ พระเจ้าเชียงใหม่ได้ทราบก็ให้
 กองทัพไปช่วย แล้วแต่งหนึ่งถือบอกตงไปให้กราบทูลพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว ว่ากองทัพล้านช้างยกตงมาค้เมืองเชียงแค้น ขอให้
 กองทัพกรุงช้มาช่วย แต่งแล้วสั่งให้พระยาหลวงเมืองแก้วห่มโยธา
 กับไพร่ ๒๐ คนถือตงไป ครั้นถึงกรุงพระนครศรีอยุธยา อรรคมหา
 เสนาธิบดีนำหนึ่งถือบอกเข้ากราบบังคมทูล ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว

ทั้งต้องพระองค์ศรีศักราบ จึ่งดำรัสให้พระยาราชฤทธาณนค ์ ถอพต
 ห้าพันศรรพไปด้วยเครื่องสำตราวุธใหญ่น้อย ช้างเครื่อง ๕๐ ม้า ๒๐๐
 เอาพระรามเดโชซึ่งเป็นชาวเชียงใหม่ขึ้นไปด้วย แล้วจึ่งดำรัสตั้งพระยา
 ราชฤทธาณนค ์ว่า ถ้าสำเร็จราชการแล้วให้พระรามเดโชอยู่ช่วยราชการ
 พระเจ้าเชียงใหม่ พระยาราชฤทธาณนค ์กราบถวายบังคมตายนทีพขึ้นไป
 ณเมืองเชียงใหม่ ครั้นถึงเข้าเฝ้าพระเจ้าเชียงใหม่ ค้างแจ้งราชการ
 โดยควรแล้วก็ยกไปตั้งณเมืองเชียงแสน ฝ่ายกองทัพกรุงเทพมหานคร
 ยกขึ้นไปถึงคการบไว้ พระยาราชฤทธาณนค ์กับพระยาหตวงเมืองแสน
 แม่ทัพด้านข้างเจรจาความเมืองกัน พระยาหตวงเมืองแสนเกรงพระเดช
 เชษานภาพักเด็กทพกลับไปเมือง พระยาราชฤทธาณนค ์ให้พระราม
 เดโชอยู่ช่วยราชการเมืองเชียงแสนโดยพระราชกำหนด พระยาราชฤทธา
 นนค ์ก็เด็กทพกลับมาถึงกรุงเทพมหานคร กราบทูลซึ่งได้ ไประงับกอง
 ทพด้านข้างกับกองทัพเมืองเชียงแสนเดรัจฉินทุประการ.

๑ ฝ่ายทัพพระยาจักรีก็ถึงเมืองคณาควรี ทัพพระยาพระคตงถึงเมือง
 ทวาย เจ้าเมืองคณาควรีเจ้าเมืองทวายก็บอกหนังสือขึ้นไปณเมืองหงษาวดี
 ฝ่ายนายทัพนายกองรามัญก็ยกมาถึงเมืองเมาะคมะ พอเรือถอหนังสือ
 บอกเมืองคณาควรีเมืองมฤทเมืองทวายไปถึงเมืองเมาะคมะ บอกว่า
 กองทัพไทยยกไปตีเมืองคณาควรี เมืองมฤท เมืองทวาย ชาวเมืองกับ
 กองทัพได้รบพุ่งกันเป็นส่ามารถ แดทัพไทยครั้งนห้กหาญ ชาวเมือง
 คณาควรี เมืองมฤท เมืองทวาย วับถางแปดงมิหยุค บดินไต้แต่รักษา
 นำที่อยู่ แดกองทัพไทยเข้าตี้อมเมืองคณาควรีได้ ๘ วัน ต้อมเมือง
 ทวายได้ ๗ วันแล้ว ขอกองทัพเร่งลงไปช่วยโดยเร็ว เมืองคณา

เมืองมฤท เมืองทวายเป็นเมืองมอชาคัก เจ้าเมืองเมาระคมะ
 บอกขอราชการขึ้นไปกรุงหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีจึงตั้งนกกแดง
 ให้ข้าหลวงลงไปเร่งกองทัพให้รบยกไปช่วยให้ทัน ฝ่ายพระยาจักรี
 ยกมาถึงแดนเมืองคณาครี คบารายทางกวาดผู้คนได้เป็นอันมาก
 แดวกเขาด้อมเมืองคณาครี ชาวเมืองรบป้องกันเป็นสามารถสืบห้าวัน
 พระยาจักรีก็แต่งทหารเข้าปล้นเมืองในเขตต์สืบเอ็จทุ่ม พอรุ่งขึ้นเข้า
 เขตต์ประมาณโมงเศษก็เข้าเมืองได้ ฝ่ายกองทัพพระยาพระคตังยกค้
 แดนเมืองทวายเป็นอันมาก ชาวทวายยกออกมารบก็แตก เสียเครื่องศาสตรา
 อาวุธล้มตายเป็นอันมาก พระยาพระคตังก็ยกเข้าไปพักพลตั้งค่าย
 ริมน้ำปากควนออกเห็นอคตงตะท่าหมื่นแฉว ก็ยกข้ามไปล้อมเมือง
 ไว้โดยยี่สิบวัน ทวายเจ้าเมืองทวายเห็นเหลือกำลังจะรักษาเมือง
 ไว้มิได้ ก็แต่งให้เจตของหุ่่นทกออกไปขอออกเป็นข้าขอบขัณฑสีมา
 ทวายตกไม่เงินทอง.

๑) ขณะเมื่อพระยาจักรีได้เมืองคณาครีนั้น คิดว่าทัพเมืองหงสาวดี
 เมืองเมาระคมะจะยกทัมเตงมาช่วยเมืองทวาย จึงจับสัตว์ตูกค้าฝรัง
 ตำหนึ่ง แหกสองตำ เรือรบร้อยห้าสิบตำ ให้หลวงเทพวรชุนเป็นแม่
 กองเรือ ถือพดหมื่นหนึ่งยกขึ้นไปเมืองทวายโดยทางชล ให้พระยาครี
 ได้ยณรงค์คุมไพร่หมื่นหนึ่งอยู่รักษาเมืองคณาครี แดพระยาจักรียก
 พดสามหมื่นขึ้นไปเมืองทวายทางบก.

๑) ฝ่ายหลวงเทพวรชุนซึ่งเป็นแม่ทัพเรือนั้น ยกขึ้นมาถึงตำบลบ้าน
 การบ่อแดนเมืองทวาย พอพบทัพเรือตีเมืองปากอง ตีเมืองพระตะบะ
 ยกมาแต่เมืองเมาระคมะเรือรบเรือบรรทุกสองร้อยตำ พดประมาณ

หมื่นหนึ่ง จะลงไปช่วยเมืองคณา ได้รับกันแต่เจ้าจันทเขตต์เพียง
พอคณหนักก็ทอศรยิงกันอยู่.

๑ ฝ่ายพระยาพระคลังได้เมืองทวายแล้ว คิดว่าพระยาจักรีตีเมือง
คณาเมืองมฤตจะได้อุปมาได้ก็ยังไม่รู้ จึงแต่งให้พระพิไชยสงคราม
พระรามกำแหง คุมไพร่ห้าพันบรรจุเรือรบร้อยลำยกไปช่วยพระยาจักรี
ขณะเมื่อพระพิไชยสงคราม พระรามกำแหง ยกออกมาพันปากหน้า
เมืองทวายไปแล้ว พอได้ยินเสียงปืนรบกัน จึงให้ขุนโจมจตุรงค์กับ
เรือรบกองหน้าตามดำดงไปสืบ ขุนโจมจตุรงค์ไปถึงหาดวงเทพวรชุน
แล้วกลับขึ้นมาแจ้งราชการทุกประการ พระพิไชยสงคราม พระราม
กำแหงจึงตั้งหนักตั้งกระหนาบเข้าไป ฝ่ายหาดวงเทพวรชุนก็ตั้งกระทบ
ขึ้นมา วางปืนกำปั่นไปตั้งริมฝั่งปากของตาย เรือส้มิงพระตะบะ
แตกจมน้ำตายทั้งนายแลไพร่ กองทัพมอญทั้งนั้นแตกกระจัดกระจาย
บ้างหนีเข้าฝั่งชักใบกลับไป ตายในน้ำแต่ต้องบั้นตายเป็นอันมาก ได้
เรือรบทุกเรือรบปืนใหญ่ปืนน้อยแต่เครื่องศาสตราวุธต่าง ๆ จับได้เป็น
ประมาณห้าร้อยเศษ ก็แจ้งว่ากองทัพยกมาช่วยเมืองทวายด้วย พระ
พิไชยสงคราม พระรามกำแหง หาดวงเทพวรชุน ก็พากันเข้าไป
ณเมืองทวาย พอพระยาจักรียกมาถึง นายกองทัพเรือทั้งสามคน
ก็เอามอญเชลยแต่เรือรบปืนใหญ่ปืนน้อยเครื่องศาสตราวุธนั้นเข้าไปให้
พระยาจักรี พระยาพระคลัง แล้วแจ้งว่ากองทัพยกมาช่วยเมืองทวาย
บดินชามแม่น้ำเมาระตะแล้ว พระยาจักรี พระยาพระคลัง จึง
ตั้งหนักตั้งทัพเป็นสองทัพ ทัพพระยาจักรีเดินฟากตะวันออก ทัพพระยา
พระคลังเดินฟากตะวันตก ไปชุมนุมอยู่ที่สองฟากโดยทางทัพมอญจะยกมา

ฝ่ายท้าวพระยารามัญนายทัพนายกองยกมาใกล้เมืองกตัญญูมิได้รู้เหตุว่า
เมืองคนาวเมืองทวายเสียแล้วก็แยกทัพกัน เจ้าเมืองม่วนเดินทางกตัญญู
มาเดื่อข้ามฟากควนออก ทพเจ้าเมืองกตัญญู เดินทางริมเขตฟาก
ควนตกมาถึงตำบลป่าเหนือบ้านห่วนโพะ ทพไทยซึ่งตั้งอยู่ทั้งสองฟาก
เห็นทัพพม่ารามัญยกถาดงมากก็ออกโจมตี ทพมอญมีทัพรุกแตก
กระจัดกระจายไป กองทัพไทยทั้งสองฟากจับได้ช้างพลายร้อยเศษ
ม้าพันเศษ มอญพม่าสี่ร้อยเศษ เครื่องสำตราวุธเป็นอันมาก ได้
นายทัพนายกอง ๑๑ คน พระยาจักรี พระยาพระคลังบอกขั้วราชการ
เข้ามาให้กราบทูล สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็ตั้งพระไทย
ศรีศรีให้คอบออกไปให้พระยาศรีไฉนณรงค์อยู่ริมเมืองคนาว ให้เอา
ทวายเจ้าเมืองทวายเข้ามาเฝ้า พระยาจักรี พระยาพระคลัง จัดแจง
บ้านเมืองเสร็จแล้วก็ให้ยกทัพเข้ามาเกิด พระยาจักรี พระยาพระคลัง
แจ้งดังนั้นก็ตั้งไปเมืองคนาวตามพระราชบรรพการทุกประการ แต่ให้
ทวายเจ้าเมืองทวายอยู่ดังเก่า ให้จัดชาวทวายเป็นทัพติดชื่อออกพระ
ปลัดผไท ให้เป็นยุกรมบริวารออกตั้งปลัดผไทหนึ่ง เป็นทนายชื่อออกตระหนก
ผไทหนึ่ง เป็นทวงชื่อออกปลัดผไทหนึ่ง เป็นทศตชื่อออกแมงจระผไทหนึ่ง
เป็นทศตชื่อออกแวงทศ คองเจ้าเมือง ครนคองแวงชุนหมันผู้ใหญ่
ผู้น้อย แด่จัดบ้านเมืองเป็นปรกติเสร็จแล้ว ครนคอง ๕ ชน ๑๑ คำ
พระยาจักรี พระยาพระคลัง ก็พาเอาตัวทวายเจ้าเมืองทวายกับผู
มชื่อซึ่งตั้งไว้ ๖ คนนั้นเข้ามาด้วย ขณะนั้นยกกองทัพมา โดยถ่มองด้วย
ถึงตำบลเขาสูงช่องแคบแดนพระนครศรีอยุธยาที่เมืองทวายคอกัน ทพ
สำคัญมิได้ จึงให้เอาปืนในเต้าไฟรพทตั้งปวงมาประสมกันเข้าเป็นใบสอ

ก่อกองพระเจดีย์ฐานสูง ๖ ศอก พอหุงอาหารสุกก็ดำเร่จ แต่ยกเข้ามา
 ถึงกรุงพระนครศรีอยุธยา เข้าเฝ้ากราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดย
 ประพฤติเหตุทั้งปวง สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ทรงทราบ
 ดั่งนั้นมีความยินดี จึงโปรดให้พระยาจักรี พระยาพระคลัง แด
 นายทัพนายกองทั้งปวงพันโทฯ แล้วมีพระราชบริหารกำหนดให้ชุมนุมทั่ว
 พระยามุขมนตรีกระทรวงมหาดพิโรธิตาจารย์ทุกหมู่ทุกกระทรวง ครั้นถึงวัน
 พระราชกำหนด สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็เสด็จออกไป
 เบิกแขกเมืองทวายจากับขุนนาง ๖ คนเข้ามาเฝ้า แดพระราชทานเครื่อง
 อุปโภคบริโภคแล้ว ตรีศให้พระราชโอรสโปรดให้ทวายจากับขุน
 นาง ๖ คนกลับออกไปรักษาเมืองทวาย.

๑ ตศักราช ๘๕๓ ปีมเสงตรีศก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรีศว่าเมือง
 ทวาย เมืองมฤท เมืองทวาย เมืองเชียงใหม่ นั้นเป็นของเราอยู่แล้ว
 เห็นศึกหงษาจะห่างลง จำจะยกไปแก้แค้นพระยาแฉกให้ได้ หน้า
 ดงแห้งเท่าช้างเท่าม้าแล้วจะยกไป.

๑ ครั้นถึงณวัน ๗ ๕ ๒ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสอง
 พระองค์ตรีศให้เทียบพลทั้งหารตราจักรวรรค์เครื่องแสนหนึ่ง ช้าง
 เครื่อง ๘๐๐ ม้าพันห้าร้อย ให้พระราชมนูถือพัดห้ำพันเปนกองนำ
 ครั้นได้ ศุภวารฤกษ์ ก็ยกทัพหลวงเสด็จไปโดยทาง สัตตมารค ต่งด่าน
 พระจาฤกออกไป.

๑ ฝ่ายพระยาแฉกแจ้งข่าวว่าทัพกรุงศรีอยุธยายกออกมา ก็ให้
 พระยาแสนทองฟ้าคุมพลหมื่นหนึ่งไปตั้งอยู่ณเมืองโพธิสัตว ให้พระยา
 บวรนายกคุมพลหมื่นห้าพันไปตั้งอยู่ณเมืองบักบอง ขณะเมื่อพระยา

แค้นท้องฟ้า พระยาบวรนายกไปตั้งอยู่นั้น ก็แต่งให้พระยาราชคิงษากับ
 พระยามโนไมตรี เจ้าเมือง บัดของ คุมพต ห้าพันไป ตั้งชุมนุมอยู่ ณ บำระนาม
 คำบดพาด ฝ่ายทัพหลวงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยกไปตามตำน้ำโคกนค
 เข้าบำระนามช่องแคบ พระยาราชคิงษาเห็นกองทัพถล่มเข้าไปถึง ก็โจมตี
 ศพพระราชมนูที่แตกตงมาถึงหน้าข้างพระที่นั่ง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทรงส่งพระองค์ทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็ให้แยกทัพตั้งกระหนาบขึ้นไป
 กองทัพเขมรแตกพอสถมคายเป็นอันมาก สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า
 ทรงพระพิโรธว่าพระราชมนู เป็นกองนำให้ เดียวที่ แก่ ข้าศึก จนทัพ หลวง
 คิงษ ตรีศให้ตง โทษถึงสิ้นชีวิต สมเด็จพระเอกาทศรฐผู้เป็นพระ
 อนุชาธิราชกราบทูลว่า พระราชมนูเป็นนายกองทัพนำพ่ายข้าศึกถึงมา
 ประทะทัพหลวงนั้นโทษถึงสิ้นชีวิต แต่ทว่าได้ โดยเสด็จงานพระราช
 สงครามก็มาก ประการหนึ่งการศึกก็ยังมิอยู่ ขอพระราชทานโทษ
 ไว้ ให้ทำราชการแก้ตัวครั้งหนึ่ง สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้ากับบัญชา
 โดยพระอนุชาธิราช แล้วดำรัสให้พระราชมนูเร่งยกไปตั้งเมืองบัตของ
 เมืองโพธิ์สัตวให้แตกฉาน ทัพหลวงก็เสด็จยกตาม พระราชมนูก็ยก
 ไปตั้งเมืองบัตของเมืองโพธิ์สัตวแตกฉานทั้งสองตำบล ได้ผู้คนแคว่เครื่อง
 ตำตราดูรมาถวายเป็นอันมาก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยกพยุหบาตรา
 ทัพไปถึงเมืองแควก ตรีศให้มุขมนตรีนายทัพนายกองเข้าล้อมเมือง
 แต่งทหารเข้าหักเอาเมือง ชาวเมืองรบพุ่งป้องกันเป็นสามารถเข้ามิได้
 แต่ล้อมเมืองอยู่ถึงสามเดือนเศษ ไฟรพตในกองทัพหลวงขัดเสบียง
 อาหาร แต่งให้ออกตาดหาเสบียงก็มีได้ เข้าเป็นทนายนดะบาท
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวตรีศว่า รายนมาครั้งน หมายจะได้เข้าใน ท้องนา

ก็หาสมัครสมัครไม่ ฝ่ายกรุงกัมพูชาจับตัวเจ้าฝักแดงเข้าคืนในท้องนา
ก็ไต่สวนน้อย ประการหนึ่งมีเดิมทัพเรือดำแดงมาด้วยกองทัพจึงขัดสน
เสบียงแต่เสบียงที่เมือง ถึงตั้งหนักดีพอรู้จักกำลังศึกหนักมือเขามือ
อยู่แล้ว จำเป็นจะถอยทัพกลับไปก่อน ครั้นวัน ๓๓ ค่ำ ค่ำ ค่ำ ค่ำ ค่ำ ค่ำ
พระเจ้าอยู่หัวก็เลิกทัพกลับไปยังพระนคร ครั้นให้บำรุงช้างมารพดไว้
บิ๋นจะยกไปเอากรุงกัมพูชาจับตัวให้ได้.

๑) ฤกษ์กราช ๘๔๔ ปีมะเมียจัตวา ค่ำ เดือน ๑๒ ข้างแรม พระเจ้า
หงษาวดีเสด็จออกว่าราชการแผ่นดิน จึงตรัสปรึกษาด้วยท้าวพระยา
มุขมนตรีทวงปวงว่าในปี่มั่งนั้น เห็นประหนึ่งทัพเรือดำแดงจะถึงกรุง
หงษาวดีแต่สงบอยู่มิได้มานั้น ราชการข้างพระนครศรีอยุธยาจะเป็น
ประการใด จำจะแต่งกองทัพไปตรวจด้าน จะได้ฟังอังกิดการแห่ง
เมืองไทยให้ตระหนักด้วย ท้าวพระยามุขมนตรีทวงปวงก็พร้อมโดย
พระราชบริวาร สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีก็ตรัสให้พระเจ้าแปรถือพัด
ห้าหมื่น ข้างเครื่อง ๒๐๐ ม้า ๕๐๐ ยกไปตรวจด้านทาง แต่ให้ฟัง
กฤตศัพท์ดู ถ้าแผ่นดินพระเจ้านครศรีอยุธยายังเป็นของพระนครอยู่
อย่าให้ตั้งด่านแดนเข้าไป แต่ให้ญาเฒ่าหนึ่งก็อย่าได้ทำอันตรายเลย
ครั้นได้ศุภวารคดีอุดมฤกษ์ พระเจ้าแปร ก็ถวายบังคมลา ยกช้างมารพดไป
ตรวจทางตระเวนด้านโดยสถิตมารค ครั้นมาถึงด่านต่อแดนก็แจ้งว่า
แผ่นดินยังเป็นของพระนคร พระเจ้าแปรมิได้อยู่ในพระราชบัญญัติ
พระเจ้าหงษาวดี คิดกำเริบจะเอาความชอบ ก็ยกตั้งด่านเข้ามา
ตั้งอยู่ตำบลสังข่า เจ้าเมืองกาญจนบุรีราชวงศ์ตรวจตรารักษาค่าย
ประตูหอมนวมนั้น ตั้งด่านออกไปให้กราบทูล สมเด็จพระเจ้า

อยู่หัวทั้งสองพระองค์ทราบดังนั้นก็ว่า จะไปเดินครุฑเมืองแฉก
ตั้งกรณาคึ่งมาก่อนเด้า จำจะยกออกไปเดินตั้งกรณาคึ่งบมอญให้
ต้นกก่อน แล้วกำหนดให้เกณฑ์พลตั้งกรณาคึ่งเครื่องแฉกหนึ่ง ช้าง
เครื่อง ๘๐๐ ม้า ๑๕๐๐ ให้ตั้งพระโขนงทวารคดีไมชมนามค้ำบดลุมพล
ตั้งทัพไชยทุ่งภูเขาทอง.

๑ ครั้นณวัน ๓ ๓ ค่ำได้เพชรฤกษ์อันอุดม สมเด็จพระนเรศวร
เป็นเจ้าทรงช้างคันพตายุใจมัจฉาพเป็นพระคชาธาร ด้รวพด้วยคชา
ภรณ์เครื่องมณ สมเด็จพระเอกาทศรถทรงช้างคันพตายุคัศรพินาศเป็นพระ
คชาธาร ประดับเครื่องคชาภรณ์ เสด็จยกพยุหแฉกนยากรทวยหาญ
ให้พระยาดั้หราชเดโชถือพล ๕๐๐๐ เป็นกองนำ ยกไปโดยทางเมือง
สุพรรณบุรี ครั้นเสด็จถึงเมืองกาญจนบุรีเสด็จหยุดประทับแรม จึง
มีพระราชบริหารดำรัสตั้งพระมหาเทพให้ถือพล ๕๐๐๐ ยกไปตั้งชุมนุมอยู่ที่
ทางทัพพระเจ้าแปรยกมา ถ้าทัพข้าศึกแตกถอยไปก็ให้ออกโจมตีซ้ำ
เติมให้แตกฉานยับเยิน พระมหาเทพก็ยกไปชุมนุมอยู่ตามรับสั่ง สมเด็จพระ
พุทธเจ้า อยู่หัว ทั้ง สอง พระองค์เสด็จ ยก พยุห มาตรา ทัพ จาก เมือง
กาญจนบุรีไปถึงตำบลสังขต่า ก็ตั้งค่ายประชิดแฉกให้ทหารขึ้นไปร้อง
นำทัพว่า อ้ายมอญเห็ด่านหาเกรงพระเดชเดชานุภาพไม่ฤ ถ่วงแฉกเข้า
มาไย บัดนี้พระกาตเสด็จมาจะประหารชีวิตตัวเองทั้งปวงแล้ว สมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์แยกพระคชาธาร พร้อมด้วยทแฉกถวทวาร
ชัย ขวา นำหลัง กระโจมต่าข้าพัน พม่า มอญ แฉก ฉานตม้ตายเป็นอันมาก
พระเจ้าแปรเห็นเหลือกำลังจะทานมิได้ ก็รู้คิดหนี ทหารกรุงเทพมหานคร
ครืออยู่ทชยากก็ยกตามไป ฝ่ายทัพพระมหาเทพซึ่งไปชุมนุมอยู่นั้นเห็นได้ท

ก็ยกออกโจมตีแทงฟัน ข้าศึกตายต่ามากถล้อนไปโดยทาง ชายป่า ชายคด
จนพระเจ้าย้ายตามองค้ จับได้มอญแต่ข้างม้าเครื่องดำตราดูรุมมาถวย
เปนนันมาก ต้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็เด็กที่พกถบเข้า
พระนคร.

๑ ครั้นวัน ๕ ๖ ๓ คำ ก็ปืนบ่าเห็นจุมุขมนครินายทัพนายกองทั้งปวง
โดยสมควร แล้วมีพระราชบริหารตั้งพระยานครนายก พระยา
ปราจีน พระวิเศษเมืองฉเชิงเทรา พระสุระบุรี ๔ หัวเมือง ให้
พระยานครนายกเป็นแม่กองใหญ่ คุมพดหมื่นหนึ่งออกไปตั้งค่ายชุกชุม
ปลุกยั้งฉางถ้ำดำเตี้ยไว้ตามถ่านบ รักษาให้มั่นอย่าให้เสียที่แก่
ข้าศึก ฝ่ายพระยานครนายก พระยาปราจีน พระวิเศษฉเชิงเทรา
พระสุระบุรี กราบถวายบังคมลาแล้วก็ไปทำตามพระราชบัญชาตั้ง.

๑ ฝ่ายพระเจ้าแปรเมื่อแตกหนีมาถึงเมืองหงษาวดี เห็นอริพดข้าง
ม้าประมาณกึ่งหนึ่ง พระเจ้าหงษาวดีทรงพระพิโรธ ครั้นว่าพระเจ้า
แปรต้องพระราชบริหารให้เสียดรพดข้างมาคองนี้ ให้ประหารชีวิตทีเดียว
ทำพระยามุขอำมาตย์ทั้งปวงกราบบังคมทูลขอชีวิตไว้ พระเจ้า
หงษาวดีก็โปรดพระราชทานให้ถอดเสียดจากที่ถ่านาศักดิ์.

๑ ตุศักราช ๘๕๕ มีแม่เบญจศก ต้มเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าครั้น
เสด็จการพระราชพิธีอาศด้วยแล้ว มีพระราชบริหารตั้งให้เกณฑ์ทัพ
เตรียมไว้ แดพดสัตว์ดำเครื่องแฉ่นหนึ่ง ข้างเครื่อง ๘๐๐ ม้า ๑๕๐๐
กำหนดเดือนอ้ายจะยกไปตกรุงกัมพูชาธิบดี ให้เกณฑ์ทัพเมืองนคร
ราชดิมาหมื่นหนึ่ง ยกตั้งทางตะพานที่ตะพานแฉ่งไปหาเมืองเดียม
ราบ ก็ไปฟากควนออกตงกะพงถวย แต่ให้เกณฑ์ทัพเรือเมือง

ปากใต้ ๒๕๐ ตำ ให้พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพ เกณฑ์เรือดำเตี้ย
เมืองนคร เมืองพิทลุง เมืองสงขลา เมืองไชยา ๒๐๐ ตำ บรรทุก
เข้าดำเตี้ยให้ได้ ๒๐๐๐ เกวียน ทงทัพเรือดำเตี้ยเป็นคนหมื่นหนึ่ง
สรรพไปด้วยเครื่องสรรพสาตราวุธปืนใหญ่น้อยกระสุนดินประสิว ไป
ตีเอาเมืองป่าตึกทัพหนึ่ง ให้กองทัพอาสาจามแดงกองทัพเมืองจันทบุรี
คุมเรือรบ ๑๕๐ ตำ พดรบพดแจวหมื่นหนึ่ง สรรพไปด้วยเครื่องสาตราวุธ
ปืนใหญ่น้อยกระสุนดินประสิว ให้พระยาราชบังศวรเป็นแม่ทัพตีไปทาง
ปากน้ำพุทไธมาศ แดทัพบกทัพเรือหัวเมืองทงนกำหนดเดือนอายุชน ๕
คำให้ยกพร้อมวันทัพหลวงเสด็จ ท้าวพระยาพระหัตถวงหัวเมืองก็จัด
แจงทัพบกทัพเรือไว้ โดยพระราชกำหนด.

๑ ครั้นณวัน ๒๓ ค่ำ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวดำรงค์ให้ไปตั้งพิธี
ชุมนุมต่าบตทุ่งหารตรา ถึงณวัน ๓๓ ค่ำ เพ็ญรุ่งแล้วตั้งนาฬิกา
ห้าบาท สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวตั้งสองพระองค์ ก็ทรงเครื่อง
อาภรณ์วิจิตรองการประดับสำหรับพิไชยยุทธเสด็จ ครั้นได้เพ็ชร
ฤกษ์มงคลอันประเสริฐ พระโหราธิบดีซึ่งไชยช้อพราหมณ์ถวายน
เลี้ยงตั้งขี้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสวยสุชาลาทรงช้างคันเจ้าพระยา
ไชยานุภาพเป็นพระคชาธาร สมเด็จพระเอกาทศรถรงช้างคันเจ้าพระยา
ปราบไตรจักรเป็นพระคชาธาร เข้าโชนทวารพระสงฆ์ราชาคณะประน้า
พระพุทธรูป พระยานนทคัตไม้มันนามโดยศาคร พร้อมด้วยเสนา
มาตย นิกร ทวยหาญแท้ แหน่นร่ว รายโดย กระบวน พยุห้ บาดรา เป็น ชนิด
ประดับ ด้วย เสวตวันตร ชุม สาย วาดวิชนีบัง พระสุริยา อลงการ โกตาหัด

ศัปทตำเนียงแตรตั้งซึ้งองถองอึ้งอด เด็ดจกรัชาพตเคินโดยถัดถมารค
ทางค่านพระจาดุก ปรทัษวี่ยนแรมไปตามระยะก็ถึงค้ำบดค้ำยทำนบ.

๑ ฝ่ายพระยานครนายก พระยาปราจีน พระวิเศษเมืองฉะเชิงเทรา
พระสุระบุรี ผู้รักษาค่ายนางเข้ามาเฝ้าทูลข้อราชการแด่จำนวนเข้าเด็กรัจ
สิ้นทุกประการ จึงดำรัสให้พระสุระบุรีคุมพันทนหนึ่งอยู่รักษาค่ายนาง
เข้า แล้วให้แต่งกองออกไปลาดตระเวนฟังราชการให้ถึงทัพหลวง แต่
พระยานครนายก พระยาปราจีน พระวิเศษ กับพต ๕๐๐๐ ให้
ยกไปเข้ากระบวนทัพหลวง แต่ทัพหลวงตั้งตำบลพะเนียดทางร่วมที่จะ
ไปเมืองบับของแต่เมืองนครเสียมราบ จึงมีพระราชบริหารให้พระราช
มนูเปลงหน้า คุมพตสองหมื่นห้าพันยกไปแก้แค้นต่อเจ้าเมืองบับของ
แต่เมืองโพธิ์สัตว พระราชมนูนายทัพนายกองทั้งปวงกราบถวายบังคม
ลาแต่้วยกไปตามพระราชกำหนด รุ่งชนวนหนึ่งกองทัพหลวงก็เด็ดจ
ยกพยุหโยธาทหารไปตาม.

๑ ฝ่าย พระยา แดวก ขณะ เมื่อ เดือน สิบเอ็ดเดือนสิบสองแต่งคนให้มา
สอดแนมเอาข่าวราชการได้เนื้อความว่า กรุงพระนครศรีอยุธยา
แห่งเท่าข้างเท่ามาจะยกทัพออกมากองกรุงกัมพูชาธิบดี ก็ให้
จัดแจงแต่งการพระนครเป็นสำมารถ ฝ่ายหัวเมืองรายทางที่ค่ายคูหอรบ
ปรักหักพังหนักซ่อมแปลงขมมนคงทุกเมือง แต่เมืองบับของนั้นมพต
ทหารราบหมื่นหนึ่ง ให้พระยามโนมิตรเป็นแม่ทัพ เมืองโพธิ์สัตวให้
พระยาสุวรรณโคตกเจ้าเมืองเป็นแม่ทัพ พตสองหมื่น แล้วให้พระศรี
สุพรรณมาชิราชผู้ เป็นพระอนุชาถือพต ทหารสามหมื่น ออกมาตั้งรับ อยู่
ณเมืองบริบูรณ์ แล้วแต่งคนเร็วมา ใช้สอดตเปิดย่นกันสิบข่าวราชการ

ณเมืองโพธิสัตว์เมืองบัตบองมิได้ขาด ทางเรือนน้แคงกองทัพเปนสองทัพ
ให้พระยาวงษาริราชกุมเรือกุไต้แห่งทรายร้อยห้าสิบตำ พดรบพตแจว
หม่นหนึ่ง สรรพไปค้วเครื่องสรรพศาสตราวุธปืนใหญ่น้อยกระสุนดิน
ประสิ้ว ดงไปรักษาเมืองป่าดัก ให้พระยาภิมุขวงษากุมเรือกุไต้แห่งทราย
ร้อยห้าสิบตำ พดรบพตแจวหม่นหนึ่ง สรรพไปค้วเครื่องสรรพ
ศาสตราวุธปืนใหญ่น้อยกระสุนดินประสิ้ว ดงไปรักษาเมืองจตุรมุขปาก
กตั้งซึ่งกองทัพเรือข้าศึกจะมาทางพุทไธมาศนั้น ให้พระยาจันจันตุยก
เขาพตเมืองดำโรงทอง เมืองเชิงกระชุม เมืองกะปอด กะพงโถม
เปนคน ๕๐๐๐ ไปรักษาปากน้ำเมืองพุทไธมาศ.

๑ ฝ่ายพระราชมนู ข้ามด่าน้ำโตนคมาโกต้ตำบลตำพาดชายป่ารนามที่
เขมรเคยข่มทัพแต่ก่อน ก็จัดพดพร้อมเสริ้จเปนทัพพ้อทัพคี่ ส่วน
พระราชมนูซึ่งพตายจุใจมทัพ มีทหาร ๓๐๐ ถือหอกเดินนำข้าง ครน
ถึงป่ารนามก็มิได้เห็นกองทัพเขมร แต้ยกด่วงเข้าไป.

๑ ฝ่ายพระยามโนไมตรีซึ่งรักษาเมืองบัตบอง แจ้งว่ากองทัพไทยยกมา
จั้งปลุกษาแก่นายทัพนายกองทงปวงว่า พระนเรศรวเปนเจ้าเลดีจยก
มาครงกอนนนเปนทพรุครพตกนอย ประการหนึ่งเข้าคั้นในท้องถิ่นเรา
ก็เดี่ย ข้าศึกหาได้เปนกำลังไม่จั้งเด็กทพตอยกกลับไป ครนเห็นเปน
เทือกเถาใหญ่หงดวงนัก วิพตข้างมากี่มาก แต้วกตั้งยงฉางถ่ายตำเดี่ยง
รายทางออกมา ซึ่งเราจะรบปะทะหน้าศึกเหมือนครงกอนนนเห็นไม่ได้
จะรักษาแต่เมืองใหม่ในไวคุดกำลังข้าศึกกอน ถ้าเห็นหนักเหลื่อกำลัง
จั้งจะบอกขอกองทัพมาช่วย นายทัพนายกองทงนนักเห็นค้ว
พระยามโนไมตรี จั้งให้ครวจนำที่เชิงเทินตระเตรียมเครื่องศาสตราวุธข้อม

แซมชจากหนามให้แน่นหนา แล้วให้ทำสพานเรือข้ามแม่น้ำ ๓ สพาน
ต่อหัวเมืองกลางเมืองท้ายเมือง แด่ค้ำยกระหนาบคันต์พานข้าง
ตะ ๆ ค้ำย ให้รักษาค้ำย ๆ ตะ ๕๐๐ แด่แต่งให้หมื่นศรีดีเห็นจุม
กองตระเวนแจม้อออกไปนั่งทางคอยเหตุ ถ้าข้าศึกยกมาให้ ยิงปืน
เปนสำคัญ.

๑ ฝ่ายทัพหน้าพระราชมนูยกเดินมา แด่เป็นกองเดื่อป่าแมวเช่า ๓
หอก ๗ หอกเด็ดตลอดมาก่อน ยังทางประมาณร้อยเศษจะถึงเมือง
บัตบอง พบเขมรกองตระเวนได้รบยิงกันจับได้ ๓ คน ส่งไปให้พระ
ราชมนูถามแจ้งความเสร็จแล้วก็คมมือหัวเราะ จึงว่าซึ่งพระยามโน
ไมตรีเจ้าเมืองบัตบองคิดรับเรากับเมือง ไม่ออกมารบกับตรงแปดงั้น
สำคัญว่าหมิ่นอยู่แต่ฎฎ เราเห็นว่าหมิ่นไม่ จะรับเราได้แต่สักนาฬิกา
หนึ่งก็เปนดี อุปมาเหมือนนุ่นแต่ถ้าตีไหนเลยจะทานกำลังมหาเวศยุ
ใหญ่ได้ ว่าดังนั้นแล้วก็กำหนดนายทัพนายกองให้ยกเข้าตีเมืองบัตบอง
ให้ ได้แต่ในเขตแดน ฝ่ายนายทัพนายกองพร้อมกันยกเข้าตีค่ายซึ่งกั้นรับ
คันต์พานทั้งหกค่าย ได้เขมรซึ่งแตกออกจากค่ายนั้นบ้าง จึงตั้งนำบาง
บ้างข้ามสพานเข้าประค้ำยเมืองคังกัน พระราชมนูเห็นดังนั้นก็ขับ
ทหารได้ไปตามสพาน แด่พันเขมรล้มตายในน้ำบนบกเป็นอันมาก
หักเข้าเมืองได้จุดไฟเผาเมืองขึ้น ครอบครวัชาวเมืองแตกตื่นวิ่งออก
ไปจากค่ายได้บ้าง จับได้พระยามโนไมตรี ครอบครวั ข้างพตยา
พงษ์สืบข้าง มาห้าสืบมา ปืนใหญ่น้อยเครื่องดำตราวุธเป็นอันมาก
พอทัพหลวงเสร็จถึง คั้งค้ำบตปราสาทเอก พระราชมนูก็คุมตัว
พระยามโนไมตรีมาถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ถามพระยามโนไมตรี

ให้การกราบทูลว่า พระยาแฉกให้พระศรีสุพรรณมารีราชผู้เป็นพระ
 อนุชาถือพล ๓๐๐๐๐ คองรบอยู่ณเมืองบริบูรณ์ตำบลหนึ่ง ให้พระยา
 สวรรคโลกเจ้าเมืองโพธิ์สัตว์ถือพล ๒๐๐๐๐ คองรบอยู่เมืองโพธิ์สัตว์ตำบล
 หนึ่ง ฝ่ายกองทัพไปตั้งรบอยู่ทางเวรนั้น ให้การกราบทูลเสร็จสิ้นทุก
 ประการ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงตรัสถามว่า ถ้าแต่เมืองโพธิ์สัตว์
 แต่เมืองบริบูรณ์สองตำบลแตกแล้ว เห็นกรุงกัมพูชาธิบดีจะเสียฤๅไม่
 พระยามโนไมตรีให้การกราบทูลว่า ซึ่งเมืองจะเสียมิเสียนั้นจะกราบ
 ทูลเกรงจะเป็นเท็จ สักแต่พระราชดำริให้การเป็นต้น แต่ข้าพเจ้าเห็น
 ว่าซึ่งกองทัพรบอยู่สองตำบลนั้นอุปมาเหมือนหน้าดำเถา กรุงกัมพูชาธิบดี
 เป็นท้ายดำเถา ถ้านำดำเถาคงคั้นแตกพยุใหญ่ แฉกหักชำรุดรื้อยับ
 ปางลงแล้ว แฉกท้ายดำเถาจะรักษาไว้เป็นอันยากนัก พระบาท
 สมเด็จพระพุทธเจ้า อยู่หัว ทั้งสอง พระองค์ได้ ทรงฟังดังนั้น แยม พระโอรส
 แล้วตรัสว่าพระยาเขมรคนนั้นพูดจาหัดกแหดม ให้เขาไว้ไว้ ตรีศเท่าคัง
 นั้น แล้ว ก็ สั่ง พระยา นครนายกให้คุมพล ๓๐๐๐ อยู่รักษา เมือง บัศบอง
 เกตยกล่อมเขมรให้เกยวเขาเก็บเขาในท้องนาได้ยั้งนางไว้ให้ ได้จึงมาก.

๑ ขณะเมื่อเมืองบัศบองแตกนั้น พอกคนเร็วมาไซ้เขมรเมืองโพธิ์สัตว์
 ออกมาฟังราชการ มาถึงบ้านตะตวง พอพบตตะพาดพระยาพระ
 เขมรนายหมวดนายกองแต่ไพร่กองทัพเมืองบัศบองแตกเข้ามา ก็พา
 กันกลับไปเมืองโพธิ์สัตว์แจ้งแก่พระยาสวรรค์โลกทุกประการ พระยา
 สวรรคโลกแจ้งดังนั้นกับออกหนังสือ สั่งตัวพระยาพระเขมรทั้งปวงเข้าไปยัง
 กรุงกัมพูชาธิบดี แล้วจึงปฤักษานายทัพนายกองว่าพระยามโนไมตรี
 มิได้แต่งกองทัพออกรบที่กล้า แฉกของขุ่มกของโจรดูกำดั่งก้อน ตะให้

ศึกเข้ามาถึงเมืองจนเดี่ยวครอบครัวยับเยิน ข้าศึกก็มำใจกำเริบหนัก
 หนัก จะเอาไปอย่างมิได้ เราจะยกออกไปรบกลางทาง นายทัพ
 นายกองก็เห็นด้วย พระยาสุวรรณโลกก็ให้ผ่อนครอบครัวออกเดี่ยวจาก
 เมือง แล้วยกออกไปตั้งรับด้านน้ำตงกบเขาน้ำไว้หลัง หมายถึงมิ
 ให้ข้าศึกเอาไครยได้ จึงแต่งเป็นกองโจรหกกอง ๆ ละ ๕๐๐ แล้วตั้ง
 ว่าได้ที่จึงทำ ถ้ามิได้ก็ให้ตักเข้าป่า ถ้าเห็นศึกหนักเหลือกำลังให้
 ลาดถอยเข้ามา เราจึงจะยกออกยก กองโจรก็ไปทำตามพระยา
 สุวรรณโลกตั้ง.

๑ ฝ่ายพระราชมนูครั้นพระยานครนายกอยู่รักษาเมืองมีคตบองแล้ว ก็
 กราบถวายบังคมถวายเข้าไปเมืองโพธิสัตว์ กองทัพหกดวงก็เสด็จตาม
 เข้าไป ทพหน้าพระราชมนุกเข้าไปถึงตำบลหนองจอก.

๑ ฝ่ายเขมรกองโจรก็ออกรบทัพหน้าก็แตก แต่เขมรรับรายทางเข้า
 ไปถึงหกตำบล พตเขมรต้องสาครอาวุธบ้วยตาย เหลือกำลังแล้วก็
 ถอยเข้าไปหาทัพใหญ่ พระราชมนุกก็ยกทหารหนุนเนื่องกันเข้าไป ฝ่าย
 พระยาสุวรรณโลกได้ยินเสียงรบดังครู่หนึ่ง พอเห็นเขมรแตกทัพ
 ไทยได้ก็เข้ามา พระยาสุวรรณโลกให้ตั้งกองสัตตยาโยกชงยกทหาร
 ออกไปรับ ได้รับกันกับทัพหน้าพระราชมนุจนถึงคตมบอนพันทาง พระ
 ราชมนุเห็นดังนั้นก็ยกทหารเผ่นออกตีประดาเข้าไป ทพเขมรรีบที่กล้า
 ไม่อยู่ก็แตกตมบ้วยเจ็บเป็นอันมาก พระยาสุวรรณโลกชั่งข้าม
 นานไปได้ ทพไทยได้ข้างพ่ายพังห้าสิบข้าง ม้า ๑๐๐ ม้า กับ
 เครื่องศาสตราวุธ จับได้เขมรเป็นอันมาก แล้วยกตามเข้าไปได้เมือง
 โพธิสัตว์ ก็บอกลงไปถึงทัพหกดวง สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าตั้ง

พระไทย เสด็จพระราชดำเนินยกเข้ามาคองนำเมืองโพธิ์สัตว์ ฝ่าย
 พระราชมนูนายทัพนายกองเข้ามาเฝ้าพระบาทยุคล ถวายข่างม้าเครื่อง
 ถ้ำตราดูธรรมาเขตขึงปวง ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็มีพระราช
 โองการสั่งให้พระยาปราจิณกับพล ๓๐๐๐ ตั้งอยู่เก็บรวมเสบียงอาหาร
 ณเมืองโพธิ์สัตว์ แล้วตรัสปรึกษาราชการแก่สมเด็จพระอนุชาธิราชว่า
 เมืองโพธิ์สัตว์บัดนี้ของเราก็ได้แล้ว แต่เมืองบริบูรณ์นั้นพระยาแตกให้
 นื่องออกมาตั้งบริบูรณ์มาก เห็นจะพร้อมตามประการ ทั้งอาญา
 ก็จะทำ ทหารก็จะเข้มแข็ง เครื่องธำตราดูธรรมาก็จะพร้อม ถึงกระนั้น
 ก็ดูอุปมาเหมือนพระยาหน้าคราษ ถึงเมื่อนมาทมิเตชานุภาพมากก็ดี ฤ
 จะอาจมาทนมำถึงพระยาครุฑได้ เราจะหักเอาให้ได้แต่ในพิริบคา
 เดียว ครั้นเท่าตั้งนั้นแล้วก็สั่งให้ทัพหน้าเร่งยกดองเข้าไป อย่าให้พล
 ทหารคั่งกัน ครั้นเพลาค่ำยามได้เพชรฤกษ์พระจันทร์ทรงกรดต้อง
 สว่าง ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ทรงเครื่องสำหรับพิไชย
 ยุทธเสด็จ ก็เสด็จยกพลโยธาทัพจากเมืองโพธิ์สัตว์ไปเมืองบริบูรณ์.
 ๑ ฝ่ายพระยาสุวรรณโคตกแด่นายทัพนายกอง ซึ่งแตกมานั้น ก็ไปเมือง
 บริบูรณ์ เข้าเฝ้าพระศรีสุพรรณมารีราช ทูลแจ้งข้อราชการซึ่งได้
 รมเดี่ยแก่ข้าศึกทุกสิ่งทุกประการ พระศรีสุพรรณมารีราชได้แจ้งดังนั้น
 ก็ตกพระไทย จึงแต่งกองตระเวนไปเสาะม้าผลัดเปลี่ยนกันออกไปลาด
 คอยดูข้าศึกทั้งหลาย ให้จุดเผาเข้าคั้นในท้องนาเสีย แล้วบอกข้อ
 ราชการเข้าไปณกรุงกัมพูชาธิบดี ฝ่ายพระยาแตกแจ้งว่าเมืองโพธิ์สัตว์
 บัดนี้ของเสียแก่ข้าศึกแล้วก็เสด็จพระไทย จึงสั่งให้พระยาราชนเรศคุมพล
 ห่มหนึ่งยกไปช่วยเมืองบริบูรณ์.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าได้ตั้งยกพยุหบาตราทัพอันรวมตาม
ทางมาตามคันทกถึงชายป่าทุ่งนาเมืองบริบูรณ์ กองนำพบเขมรของ
ตระเวนเข้าได้รบยิงกัน เขมรแตกวิ่งเข้าเมือง พระศรีสุพรรณมาธิราช
แจ้งตั้งนงคราญว่าศึกไทยได้ทยอยเข้ามา ครั้นจะแต่งกองทัพออกรับ
เกิดอกรับมิอยู่ทหารก็จะเสียใจ ประการหนึ่งศึกก็ยังมีประชุมกันอยู่
คือเมื่อใดแม้บางออกแล้วเราจึงจะยกออกก็ทีเดียว ให้แต่ตรวจตรา
รักษาน้ำที่เชิงเทินไว้ให้มั่นคง อย่าให้ข้าศึกเข้าแหกหักเอาได้ ครั้น
เท่าตั้งนั้นแล้วก็มิได้แต่งทหารออกรับ.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า เห็นทัพเขมรมิได้ยก ออกมา รบ
พระองค์มิได้ยิงทัพ จึงมีพระราชบริหารกำหนดให้นายทัพนายกองเข้า
ล้อมเมืองรบหักเอาให้ได้ ในเวลานั้น ฝ่ายนายทัพนายกองทั้งปวงก็แบ่ง
บ้านกันเป็นห้าค่ายยกล้อมโอบรบเข้าไป ฝ่ายเขมรก็รับยิงธนูเข้าไม่
ไปออกมาเป็นสามารถ กองทัพไทยก็มีได้ถอย ชุมมุตดินเป็นต้นนาม
เพดาบึงศวรุกเข้าไป พอเพดาพดบค่างประจบกันทชด ก็เข้าถอน
ชวากหนามเป็นค่ายเยอค่ายพันค่ายจนถึงได้พันแทงกัน.

๑ ฝ่ายพระศรีสุพรรณมาธิราช เห็นศึกหนักเหลือกำลังจะรับมิอยู่
ขึ้นข้างพระที่นั่งใต้ทหารหมนหมนก็แหกเมืองออกไป ทัพไทยก็เข้าเมือง
ได้ ได้พันแทงเขมรเจ็บป่วยล้มตาย กองทัพเขมรก็หนีรบถกกันออก
ทุกหน้าที่ กองทัพไทยจับได้พระยาเดชาธิบดีเจ้าเมืองบริบูรณ์ พระ
หัตถ์ขุนหมื่นไพร่เขมรบันใหญ่ร้อยเครื่องสำตราดูรเป็นอันมาก ได้ช้าง
พลายพังใหญ่ร้อย ๗๕ ช้าง ม้า ๒๐๐ เศษ.

๑ ฝ่ายพระศรีสุพรรณมาริราชแหกออกจากค่ายได้ มีได้ยังพบ
 ริมเดินในเพลาตกลงคนถึงตำบลบ้านพังรอ พบทัพพระยาราชนเรศ
 ซึ่งพระยาแฉวงให้ออกมาช่วย ก็พากันถอยเข้าเมืองชนเฝ้าเจ้าราชการ
 แก่พระยาแฉวงทุกประการ พระยาแฉวงได้ทรงฟังดังนั้นก็ทรงพระโกรธ
 ตรัสคาคโทษพระศรีสุพรรณมาริราชแต่นายทัพนายกองแล้ว จึงให้
 ตรวจตราล้อมค่ายเกณฑ์ฝึกรักษาหน้าเชิงเทินหอรบชนนอก ซ่อมแซม
 ขวดหนามเอาปืนใหญ่ขึ้นได้ บ้อมแต่ประตูเมือง นำที่นันทาง สืบหาไว้มัน
 หดักแก้วบอหนึ่ง ถัดเชิงเทินเข้ามา ไวกองหนุนกองตะด้ามร้อยห่างกัน
 ตามเดิน เชิงเทินชนกลางนั้น ไวกองขึ้นตั้งกอง ๆ ตะด้ามพัน ให้พระศรี
 สุพรรณมาริราชผู้เป็นอนุชาอยู่ด้านเหนือ พระราชบุตรอยู่ด้านใต้
 เจ้าฟ้าทะตะหะอยู่ด้านขวามือออก พระยาราชนเรศอยู่ด้านขวามือตก เชิง
 เทินชั้นใน ไวกองใหญ่ตั้งกอง ๆ ตะด้ามพัน ในขอบนทัพหวดง แล้ว
 แต่งหนังสือให้พระยามนตรีเสนาห์ออกไปเมืองญวนขอกองทัพมาช่วย.

๑ ครั้นเพลาอุทัยค พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสอง
 พระองค์เสด็จออก พร้อมด้วยหม่อมขุนอามาตยราชปโรหิตนายทัพนายกอง
 กราบถวายบังคมเฝ้าบาทยุคตเกิดอนกตาด พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัวจึงสั่งให้คุมเอาตัวพระยาเสนาธิบดีเจ้าเมืองบริบูรณ์ พระหดวง
 ชนหมื่นนายทัพนายกองเขมรเข้ามาหน้าพระที่นั่ง ให้ถามข้อราชการใน
 เมืองแฉวง แดพระยาเสนาธิบดีพระหดวงชนหมื่นนายทัพนายกองทงปวง
 ก็ให้การกราบทูลเสร็จสิ้นทุกประการ จึงมีพระราชโองการให้พระ
 วิเศษเมืองฉเชิงเทราเป็นพระยาวิเศษ ให้เป็นนายกองทัพคุมพลตาม
 พันตั้งอยู่ณเมืองบริบูรณ์ ปลุกยุงฉางรวบรวมเสบียงอาหารไว้เสร็จ

แล้วแต่เจ้า พระราชดำเนินยกพยุหบาตราทัพ โดยดำดิมมารควัดสองคืน กิ่ง
กรุงกัมพูชาประเทศ ทัพหลวงตั้งค่ายมั่นใกล้เมืองทางประมาณเจ็ดสิบ
เส้น ครั้นให้นายทัพนายกองตั้งค่ายล้อมประชิดเมือง ให้พระราช
มน้อยด้านตะวันตก พระยาตั้งหราชเดโชอยู่ด้านใต้ พระยาทำยน้ำ
อยู่ด้านตะวันออก พระยามหาโยธาอยู่ด้านเหนือ.

๑) ขณะเมื่อทัพหลวงตั้งค่ายรายทางเข้ามาถึงเมืองโพธิ์สัตตวันนั้น กอง
ทัพพระยาราชบงส์รชเข้าได้เมืองพุทไธมาศ พระยาจันจันคุ่มแม่ทัพเขมร
ตายในที่รบ ด้วยกเข้ามาจนปากกตั้ง ได้รับกับกองทัพเรือพระยา
ภิรมชวงษา ฝ่ายกองทัพพระยาเพชรบุรีเข้าได้เมืองบ้ำดัก ได้รับกับกอง
ทัพเรือพระยาวงษาธิราช กองทัพเขมรแตก พตเขมรจมน้ำตายเป
อันมาก พระยาวงษาธิราชก็ตั้งปืนใหญ่ตาย กองทัพไทยได้
เมืองบ้ำดักกับดำเภจันตูกำดับห้าตำบลฝรั่งสองดำ เรือรบเรือได้
ปืนใหญ่ร้อยเครื่องดำครวชเป็นอันมาก พระยาเพชรบุรีก็ยกติดตาม
ชนมาถึงปากกตั้ง เห็นกองทัพพระยาราชบงส์รชกับเขมรยังรบกันอยู่
พระยาเพชรบุรีก็ยกคชนาบเข้าไป กองทัพเขมรทานมิได้ก็แตก พระยา
ราชบงส์รชกับพระยาเพชรบุรีตั้งทัพบรรจบกันเข้าที่รบ ยก มา ได้ เมือง
จตุรมุข ด้วยยกเข้าไปบรรจบกองทัพหลวงณเมืองแถว.

๑) ฝ่ายกองทัพเจ้าพระยานครราชสีมา ซึ่งตั้งเมืองนครเดียมราบ
ฟากชเลตวันออก ก็ยกมาตั้งค่ายมั่นเมืองกพงด้วยพร้อมกัน
กับกองทัพเรือพระยาเพชรบุรี พระยาราชบงส์รช แต่เจ้าพระยานคร
ราชสีมา พระยาพระหุดอง หัวเมือง นายทัพนายกองก็พากันเข้าไป เจ้าพระ
บาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวณค่ายเมืองแถว กราบทูลซึ่งได้รับ

รายนามแต่ได้สำเร็จนั้น ด้ลุ่ม ฝรั่ง เครื่อง ตำตราดูช ป็นใหญ่ น้อย เสร็จ ด้้น
ทุกประการ.

๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระโสมนัส จึงดำริห์
การที่จะเข้าหักเมือง แล้วมีพระราชโองการตั้งนายทัพนายกองค่ายล้อม
ทั้งปวงให้เร่งเดินค่ายประชิดเข้าไปถึงให้ใกล้ ห่างเมืองเส้นหนึ่งสามสิบวา
ให้ตั้งป้อมพุนดินทั้งสี่มุม ๆ ละสองค้ำน เอาปืนใหญ่ที่พร้อมขึ้นจึ่งมายิง
กวดตามเชิงเทิน บรรดาประตูเมืองนั้นให้ตั้งป้อมเอาปืนใหญ่ขึ้นยิง
ด้วย นำที่โตทหารบางอยู่นั้นให้กองทัพเรือกองทัพเมืองนครราชสีมา
ยกมาบรรจบเร่งทำการให้แล้วพร้อมแต่ในสามวัน ถ้าผู้ใดมิแล้วตาม
กำหนดจะตัดศีรษะเสียเสีย ฝ่ายนายทัพนายกองถ้วพระราชอาชญา
กรรมาถวาย บังคม แล้ว ก็เร่ง ทำตาม พระราช บัญชาทาง กตางวัน กตางคืน
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจึงให้แต่งหนังสือว่า หนังสือเราผู้เป็น
นายกพตากรทหารที่หน้าอันเป็นสวามีประวาศบาทมุติกากรบวรรัตนมาศ
ดุจหนึ่งจักรแก้วอันอยู่ ไนใดเบื่องบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพ
ทวารวดีศรีอยุธยา อันมีพระบุญเดชมามากดุจดวงพระทินกรต้อง โดก
มายังพระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดีซึ่งเป็นใหญ่ในกัมพูชประเทศ ด้วยแต่
ก่อนกรุงกัมพูชาธิบดีเคยถวายหิริณี สู่สุวรรณมาตา เครื่องราช บรรณาการ
ต้องพระนศุภก็เป็นสู่สุวรรณบัลย์เดียวกัน สมนัสพรพรหมณอาณาประชา
ราชฏรก็ได้ความคู้ชานคู้ช เป็นไฉนพระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดีมิได้ ตั้งอยู่
ในสัจยานุสัจย์ คือคหังการกตบเป็นประจามีศรีให้เคื่องได้พระบาทยศ
เอาโถหิตมาเป็นนำต่างดาบทหารไทย จะให้เหลืออยู่แต่หน้ากับฟ้าบ่า
กับดินดังนกคุมคอร บัดนี้สมเด็จพระราชดำเนินมาถึงพระนครแล้ว

อันจะได้ ไชยขำระแถมได้ ไชยขำระนั้น พระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดีหา
 เข้าพระไทยไม่ฤ ให้ออกมากกราบถวายบังคมพระบาทยุคลถวาย
 แล้วครั้นครเห็นชีวิตจะยืนยาวไปได้ ฤาหมายจะได้ ไชยขำระก็ให้เร่งยก
 พดพยุหโยธาออกมาสงครามกันดูเด่นเป็นขวัญตา ถ้ามีออกมาในสามวัน
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว จะให้ทหารเข้าพิชิตแผ่นดินเสียแต่ใน
 พริบตาเดียว ครั้นแต่งเสร็จแล้วก็ให้พระยาเสนาธิบดีเจ้าเมืองบริบูรณ์
 กับพระยาพระเชมรซึ่งทัพเรือจับได้มานั้นถือเข้าไป พระยาพระเชมร
 ทั้งปวงกราบ ถวาย บังคม แล้วก็นำ หนังสือ เข้าไป ถวายแก่ พระยา แดวก
 แล้วทุกสิ่งได้รับทั้งทางบกทางเรือเสร็จสิ้นทุกประการ พระยาแดวกได้
 แจ้งในหนังสือแต่เสียกองทัพเรือก็ยิงเสียพระไทยนิก จึงครีครว้าอ้าย
 เหล่านี้ให้ออกไปรบศึก กลับเป็น พวกประจามิตรเบญทูลถือหนังสือเข้ามา
 อีกเล่า โทษมันถึงตายให้เอาไปจำนไว้ ครีครว้าคังนนั้นแล้วก็เสร็จ
 เสียพระนคร ทอดพระเนตรเห็นกองทัพไทยเดินค่ายประชิดเข้ามาใกล้
 จึงบัญชาสั่งให้จุดปืนใหญ่น้อยยิงรตมออกไป ต้องพดซำคักตายเจ็บก็
 มากทำการเข้าไปได้ พระราชมนู พระยาสัหราชเดโช พระยาท้ายน้ำ
 พระยามหาโยธา เห็นดังนั้นก็ให้ชุดินกรมชั้นบังคับวเดิน เชมรยิงออกมา
 ไม่ถุก แล้วเร่งให้ถมมุดดินเป็นป้อมชั้นสูงกว่าค่ายเมือง เขาปืนใหญ่
 ชั้นจึงกาลส่งวันส่งคิงก็เสร็จ ฝ่ายพระยาแดวกเห็นดังนั้นก็ให้ตั้งค่าย
 ด้อมค่ายเมืองสูงชัน เป็นค่ายบังตาซำคัก หลังเชิงเทินนั้นดำดืบวา
 ให้ซำคักกาแล้วไว้ประคตบับแดเป็นช่องเดิน เสียปืนน้อยปืนใหญ่ยิง
 คอบได้กัหนีได้ซำคักทั้งกลางวันกลางคืน พดเชมรซึ่งรักษาน้ำที่เชิงเทิน
 นั้นก็ยิงปืนเจ็บบ่วยถมตายเป็นอันมาก สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเห็น

การพร้อมพอจะหักเอาเมืองได้ จึงให้ ไท่หาฤกษ์ ได้ฤกษ์วัน ๒๕ & คำ
 ปี่วอกนศกเพดา ๑๐ ทุ่ม & บาท จึงดำรัสพระราชกำหนดให้พระราช
 มนุษย์ข้างพลายจุใจมทัพ คุมทหาร ๓๐๐๐ เข้าโดยถนนประตูด้านตะวันตก
 ให้พระยาสหัสราชเดโชซึ่งข้างพลายจับใจมยุทธ คุมทหาร ๓๐๐๐ เข้า
 โดยถนนประตูด้านใต้ แต่ให้พระยาทำนวยุทธซึ่งข้างพลายมารประไโดย
 คุมทหาร ๓๐๐๐ เข้าโดยถนนประตูด้านตะวันออก ให้พระยามหาโยธา
 ซึ่งข้างพลายไฟภักดีป คุมทหาร ๓๐๐๐ เข้าโดยถนนประตูด้านเหนือ
 ซึ่งนั้นให้ให้นำราหูเกือกเหล็ก ทหารหมื่นสองพันให้ไล่เกือกเสีย
 หนึ่งหมื่นหกพัน ฝ่ายค่ายประชิดทั้งปวงนั้นให้ระดมจุมปืนใหญ่เข้าไปตาม
 ประตูแตกวาดเชิงเทิน แต่ที่ ๓ ยามไปกว่าจะถึงฤกษ์ อย่าให้พัด
 เขมรยกมาช่วยกันหนีได้ แต่ทว่าเป็นเพดานต่างคั้นเห็นจะไม่พร้อม
 ให้คอยดูดวงพลุดั่งเสียงฆ้องกลองแตรสังข์เป็นสำคัญฤกษ์แล้ว ก็ให้
 ยกทหารเข้าหักเอาเมืองให้ ได้จึงทุกด้าน ถ้าผู้ใดมิเข้าได้จะตัดศีรษะ
 เสียเสีย นายทัพนายกองทั้งปวงแจ้งพระราชกำหนดกราบถวาย
 บังคมแล้วก็ไปเตรียมการตามรับสั่ง ครั้นเพดาสามยามเจ้าน้ำที่
 ทั้งปวงก็ระดม ปืนเข้าไปในเมือง ค้องพตเขมร บ่อยเจ็บ ต้มตาย เป็นอันมาก
 ฝ่ายสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็ทรงเครื่องสำหรับ
 รัชชียราชรณยุทธ สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรงช้างต้นเจ้าพระยา
 ไชยนาฎภาพเป็นพระคชาธาร สมเด็จพระเอกาทศรถทรงช้างต้นเจ้าพระยา
 ปราบไตรจักรเป็นพระคชาธาร พร้อมด้วยโยธาข้าทหารเสด็จ เสด็จ
 มายืนข้างพระที่นั่งตรงประตูครุฑที่หน้าทพระยามหาโยธา ได้เห็นฤกษ์
 จึงให้ระโคมฆ้องกลองแตรสังข์ดุเดือดพลุนเป็นสำคัญ พดทหาร

ทั้งสี่ด้านเห็นสำคัญให้ โหชนพร้อมกัน พระยามหาโยธา พระยา
 ดีหราชเดโช พระยาท้ายน้ำ พระราชมนู กษัตราหน้านายก
 ทหารเข้าไปจะทำตายประตูเมือง เขมรซึ่งรักษาน้ำที่ริมประตูแต่
 รักษาประตูที่ยังหน้าไม้ปืนใหญ่น้อยออกมาทางดีคาน พดทหารไทย
 จับป่วยล้มตายก็มิได้ถอย พระยามหาโยธาที่จับข้างเข้าไปให้แทง
 ประตูกับประตูเพนด้ามารถ พอรุ่งขึ้นณวัน ๗ ๕ คำศักราช ๘๔๖
 บั้วอกนคัก ประตูก็พังตง ทหารไทยก็กรุกกันเข้าไปในเมืองได้ ได้ฆ่า
 พันเขมรตายเป็นอันมาก เขมรกองกตางทางต้องชนกมิได้รับ ทั้งเครื่อง
 ตำตราวุธด้วย หนักกระจัดกระจายออกจากเมืองบ้างไปหาครอบครัวบ้าง
 พระราชบุตรนั้นก็หนีไปด้วย จับได้พระยาแดงกับพระศรีสุพรรณ
 มาริราช แดงญาติประยูรวงษ์ต้นมกรมในท้าวพระยาพระเขมรครอบ
 คริวพดเมืองเป็นอันมาก พดทหารก็คุมเอาพระยาแดงพันชนาการ
 เข้ามาถวายน ตมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวแย้มพระโอษฐ์ แดงมีพระราช
 โองการตรัสถามพระยาแดงว่า ท่านเป็นกระษัตริย์ชาติยราชดำรง
 แผ่นดินกรุงกัมพูชาธิบดี มีกูรารัฐเป็นแคว้นแคว้นขอบขันฑ์มา
 ฝ่ายกรุงพระมหานครศรีอยุธยาที่มีสยามราชูชนบทเป็นแคว้นแคว้น แต่
 ต้องพระนครหนักเป็นราชธานีใหญ่ ถ้าจะใครได้สมบัติในพระนครศรี
 อยุธยาแล้วแต่มามณฑลให้กว้างขวาง เหตุไฉนจึงมียกเป็นพยุหโยธา
 ไป กระทำ สงครามให้ต้อง ทำนอง ชาติยราชรณยุทธ เป็น ที่ บำเทิง หลุไทย
 กระษัตริราชิราชแต่ก่อน จึงคอยแต่ข่าวศึกกรุงหงษาอดิมาคิดพระนคร
 ศรีอยุธยาครั้งใด ก็มีแต่ยกพดไปพดอยช้ำเดิมค้เอาเมืองชนบท
 ประเทศกวดเอาอพยพมาเมืองทุกครั้ง ทำศึกดูจกาอันตอมลักฟอง

ที่นั่งพาดหูกสูงตามคอกคืบ พร้อมด้วยม้าเต่านางคณิกโรชาหาญแห่ง
 โดยชบวนซ้ายขวานำหลังเสด็จครั้นครั้นพระสุริยชุมสายพิศโศกพิสน์ มี
 ฆ้องก้องแตรตั้งขั้ประโคมนฤนาท พระบาทเสด็จพระราชดำเนินเข้า
 ไปเทียบพระนคร ครั้นเพลาบ่ายแล้วต้องนาฬิกาเสด็จกลับยังค่ายหลวง
 มีพระราชโองการสั่งเสด็จมณฑลนครชุมต่งปวงว่า บุครภรรยาญาติวงศ์
 พระยาแฉกแดงมคัพรคพวกครวอพยพ ซึ่งจับไว้ได้มากน้อยเท่าใดให้
 มารวมไว้ ให้นำทัพนายกองหลังคุมดวงไปก่อนเจ็ดวันทัพหลวงจึง
 จะเลิกไป ท้าวพระยาทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว ก็มาตรวจจัด
 ครวพระยาแฉกแดงไพร่พลในเมืองซึ่งได้ไว้ นั้นเป็นคนอพยพตามหมิ่นเคษ
 แล้วแต่งกองหลังคุมดวงไปโดยพระราชบัญชา ครั้นกองทัพซึ่งคุม
 ครอบครวยกไปได้เจ็ดวันแล้ว ครั้นวัน๓๕ค่ำเพลาตีบเชิงท่มห้าบาท
 ส่มเด็จพระบาทบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ทั้งสองพระองค์
 ทรงเครื่องอสังการังสรรพาวุธบวรวิภูษิตสรรพเสด็จ ส่มเด็จพระเนเรศวร
 บรมบพิตรเป็นเจ้าทรงพิงเทพดิศาต พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุทรง
 พึงเทศ์ประภา ผู้กษัตริย์แห่งคาคองทงสองข้างราชพาหนะทงคน
 อดงกฏด้วยเครื่องพระอภิรมชุมสายพรายพรรณ บังวิวิวัฒนแทรกสดอน
 สดับ สรรพด้วยโยธาทวยหาญแห่งครวระกรรกงพร้อมเต่านางคพยุห
 คุมหิมาคาคาษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์เสด็จจาก
 กรุงศรีอยุธยาได้ชนครอินทรวัดกุรุรัฐราชธานี ฝ่ายทัพพระยานครราชดิมา
 ก็เลิกกลับโดยทางนครเดียมราบ แต่ทัพเรือหนึ่งอยู่สองวันจึงต้อง
 ไปตามชลมารคออกปากน้ำพุไรมาศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทั้งสองพระองค์เสด็จร้อนแรมมา โดยมารควิถึ้นแดนกัมพูชประเทศ ทัพ

กำลัง จนความคิดแตงกึ่งรักขามันไว้ ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 ถึงเมืองตนาทศร์ตั้งให้ตั้งค่ายล้อมไว้ โดยรอบ แต่ทัพหลวงนั้นคงเฝ้า
 เมืองห้าสิบเส้น จึงทรงแต่งเป็นหนังสือรับสั่งเขาไปว่า พระยา
 ตนาทศร์เป็นข้าหลวงเดิมตั้งชื่อมั่นคง ได้ทำราชการโดยเสด็จงาน
 พระราชสงครามความชอบแต่หลังมากมายนัก ซึ่งทรงพระมหากรุณาให้
 มากินเมืองตนาทศร์ก็ยังหาเสมอความชอบไม่อีก แต่จำเป็นด้วยเหตุว่า
 เมืองตนาทศร์เป็นหน้าค้ำ ครั้นจะให้ผู้นั้นมาอยู่มีดวงพระไทย จึงให้
 พระยาศรีไสยณรงค์ออกมาย้อย่างพระเนตรพระกรรณ เนอความชอบ
 ก้อย่อมอยู่แต่ใจ แต่ซึ่งข่าวเข้าไปว่าพระยาตนาทศร์คิดการขบถ สมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวก็ยังไม่เชื่อ จึงมีตราออกมาให้หาก็มิเข้าไปเฝ้า
 เนอความจึงมากชน ตรัสให้เราออกมา เรายังมีความเมตตาหนักอยู่
 พระยาตนาทศร์ผิดแต่ครั้งเดียวดอก ให้ออกมาหาเราเถิด จะ
 กราบทูลขอโทษไว้ครั้งหนึ่ง ถ้าจะมากให้มาในฉันทน์ ถ้ามีมาเห็น
 ว่าจะรับทัพเราได้ก็ให้แต่งป้องกันเมืองใหม่มั่นคง พระยาตนาทศร์จึง
 ในหนังสือตงนั้น จึงคิดว่าเราได้ทำการดวงเกินผิดถึงเพียงนี้แล้ว แต่
 ซึ่งมีหนังสือรับสั่งมาทางนเรนทรอุบายศึก ออกไปก็ในจะตาย ผิดชอบ
 ก็อยู่ดูไป ถึงจะตายก็ได้ปรากฏชื่อไว้ภายนอก พระยาตนาทศร์
 มิได้ออกมา เพศารุ่งแล้วนาฬิกาหนึ่ง สมเด็จพระเอกาทศร์รู้สึก
 บรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงเครื่องอวดถึงการประดับ
 สำหรับพิไชยยุทธเสร็จ เสด็จทรงช้างต้นเจ้าพระยาปราบไตรจักรเป็น
 พระคชาธาร พร้อมด้วยท้าวพระยาพลาพตทวยหาญเป็นชนิดแน่น แล่น
 เสด็จให้โคมรมาศ์คุดพันทุก อธิกทั้งทอนทองขึงทิวเป็นท่อนแถวไล่ อำไพ

ด้วย มหาเสวตฺรณัฏฐ กิ่งกตต บังทนกรบวร บังแทรก ชุมด้วยพรายพรรณ
 คายคา คีพท โทถากาหพกักก้องกตของชนะแตรตั้งชั้ต้นน้เญยรนาท
 พระบาทเด็จจกรัชาพด เดยบ ทอดพระเนตรดู ท้องที่ ชึ่ง จะให้ พดทหาร เข้า
 ฝึนเมือง.

๑ ฝ้ายพระยาคทาวศร์ ออกมา ยืนถือหอก กนดับประทนอย บน เชิงเทิน
 แด เห็น พด ส้มเด็จ พระอนุชาธิราชเจ้า ดุจ ด้ายนำ อนโหดหง ถึง มา เมื่อ
 วสันตฤดู แด้วได้ ยืนเดียงบักตองแตรตั้งชคกใจคตั้งไปหอกพดตัดกจาก
 มือมิไครู้ บ่าวไพร่ทงปวงเห็นคงนนกเดยใจ พดเดากันค่อไปว่า
 นายเราเห็นจะบ้องกนเมืองไว้ มิไค พดทหารทงปวงกยงครนครวม
 พระเศชเคชานุกภาพเปอนันมาก ส้มเด็จพระพุทธรเจ้าอยู่หัวเด็จจเดยบค
 รอบเมืองคทาวศร์ เห็นนาคทานข้างอุครทคจะเข้าได้ เด็จจกดับมายัง
 ค่ายหตวง จึงมีพระราชกำหนดให้นายทัพนายกองทำบันไดร้อยอน
 ปลายบันไดนนให้ผูกพดเพดิงพเนียงจงควบ เพดาคดับทุม ถ้าได้ ยิน
 เดียงบันใหญ่สำนัคเป็นสำคัญเด้ว ให้เอาบันไดพาดจุดพดพเนียงบัน
 เอาเมืองให้ ได้ ท้าวพระยามุขมนตรีนายทัพนายกองรับพระราชโองการ
 เด้ว ก็มาจัดแจงการทงปวงไว้สรรรกับพดทหารอาดำพันหนึ่ง ชึ่ง
 จะเข้าบันเอาเมืองพร้อมเด็จจ ครนเพดาด้ามยาม ส้มเด็จพระพุทธรเจ้า
 อยู่หัวเด็จจชนบนเกยคอยฤษ์ เดชพระบารมีส้มเด็จพระพุทธรเจ้าอยู่หัว
 ถ้าจะมีไชยแก่ชาคักคองไค ก็ให้เห็นศุภณมิตรประจักษ์ทุกคอง พอ
 เพดาดวงด้ามยามเจ็ดบาท พระดำริวิกบรรมชาคุใหญ่เท่ามตส้มเกิดยง
 เด็จจผ่านค่านเมืองคทาวศร์มาคตทคอุครไปเนียงอาคเนย พระรัศมี
 ดั่งวงวามไปทงอากาศดับถัพ ส้มเด็จพระพุทธรเจ้าอยู่หัวเห็นคงน

ทรง พระ บิณฑิโตมนต์ ถวาย ทักษิณต์ โมธาน เหนือ พระอุตมางคคีโรตม์ ด้วย
 เบนจางคประดิษฐ์ แล้วตั้งปโรหิตาจารย์ทั้งหลายให้ประ โคมแตรตั้งช
 คุยดนตรีพณพาทย์ซ้องไชโยในทันที ให้ฝรั่งแม่นปืนจุดจ้าวรงค์คร่ำทอง
 ท้ายที่นั่งตามบอกได้กันเป็นลำดับ.

๑ ฝ่ายนายทัพนายกองได้ ยินดียิ่งเป็นใหญ่สำคัญ ก็ให้ทหารกรูกัน
 เอาบันไดพาดกำแพงเมืองจุดพลพุ่งเป็น โโกดาหัด เจ้านาที่เห็นดังนั้น
 ตกใจ ออกยืนรุมพุ่งก่ทนเพลิงมิได้ ทิ้งน้ำหนักเสีย ฝ่ายทหารข้าหลวง
 ก็เข้าเมืองได้ พอเพลิงรุ่งขึ้นก็กุมเอาตัวพระยาคนาวศรีพันธนามาถวาย
 ยังก่ายหลวง ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวให้ส่งพระราชอาชญาเขียนยก
 หนังสือตามตีบท แล้วบอกข้อราชการเข้ามายังกรุงเทพมหานคร ส้มเด็จพระ
 พระนเรศวรเป็นเจ้า ครั้นได้แจ้งว่าส้มเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าได้เมือง
 คนาวศรีแล้ว จับได้พระยาศรีไศยณรงค์ดังนั้น ก็มพระไทยปรีดา
 จึงทรงพระกรุณาให้มีตราตอบไปว่าอย่าให้ตั้งเข้ามาณกรุงเลย ให้
 ตระเวนแล้วตักค้ำเค้เค้เค้ประจานไว้ณเมืองคนาวศรี อย่าให้ผู้ใดดูเยี่ยง
 อย่าง แต่ให้เอาพระยาราชฤทธานนต์เป็นเจ้าพระยาคนาวศรี ส้มเด็จพระ
 พระอนุชาธิราชเจ้า ก็กระทำตามพระบัญชาส้มเด็จพระบรมเชษฐาทุก
 ประการ ครั้นจัดแจงเมืองคนาวศรีเป็นปรกติราบคาบแล้ว ส้มเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จพระราชดำเนินกลับมายังกรุงเทพมหานคร เข้า
 เฝ้าส้มเด็จพระบรมเชษฐากราบทูลเดรัจฉินทุกประการ.

๑ ส้มเด็จพระนเรศวรบรมบพิตรมพระไทยโถมนต์ ครั้นชมพระ
 กฤษฏาธิการส้มเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าเป็นอันมาก.

๑ ครั้นวัน ๓ ๕ ๑๒ ค่ำ มีหนังสือบอกพระยากาญจนบุรีส่ง
 คิวตั้งมิ่งอุปากอง ซึ่งถือหนังสือเจ้าเมืองเมาระดำเต็งเข้ามา สุ่มหมายยก
 กราบบังคมทูล ในหนังสือว่า หนังสือพระยาพโรเจ้าเมืองเมาระ
 ดำเต็ง ขออวยศรีสวัสดิ์มาถึงพระยากาญจนบุรี ด้วยข้าพเจ้ากับ
 พระยาดาวเจ้าเมืองเมาระคะเกิดมหากตหะแก่กัน พระยาดาวจะยกมา
 คัดเมืองข้าพเจ้า ๆ ทาทพิงมิได้ จะขอเอาพระเดชเดชาานุภาพพระบาท
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว อันมีพระบุญราษัฎฐาภิการมहिมาตุ
 หนังสือสมเด็จพระเจ้ามหาศุราชจาตุรงคธิปจักรพรรดิ อันมีพระราช
 เสดชาวราฤทธิธานาจักรแม่ไปในทอูปใหญ่ทั้งสี่ มีทอูปน้อยสองพันแป
 นบริวาร เป็นฉัตรแก้วกนเกษ ขอกองทัพยกไปช่วยกันเมือง.

๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระองค์ ได้ทราบตั้งน
 ทรงพระโสมนัส จึงพระราชทานเสด็จผ้าเงินตราแก่ตั้งมิ่งอุปากอง โดย
 สมควร แล้วครั้นให้พระยาศรีไศลถือพัดตองพันสรรพไปด้วยเครื่อง
 ตำตราดูชยกไปณเมืองเมาระดำเต็ง พระยาดาวเจ้าเมืองเมาระคะรู้ว่า
 กองทัพไทยยกมาตั้งอยู่ณเมืองเมาระดำเต็ง กัดพระเดชเดชาานุภาพมิได้
 คิดอาชวาทออกไป ขณะเมื่อพระยาศรีไศลไปช่วยกันเมืองเมาระดำเต็งหน
 เจ้าฟ้าแผ่นดินถึงแก่พิรา โดย มีราชบุตรสองคนแต่ต่างมารดา พิ
 หนึ่งทำยุทธกตหะซึ่งสมบัตกัน ผูกงตั้ง มีโลกดัดพิชายจะฆ่าเสีย ครั้น
 รู้ว่ากองทัพไทยมาตั้งอยู่ณเมืองเมาระดำเต็ง ก็พาพรรคพวกบ้าง
 ไพรประมาณร้อยเศษ หนึ่งตงมาหาพระยาศรีไศลณเมืองเมาระดำเต็ง
 พระยาศรีไศลก็บอกตั้งตัวเจ้าฟ้าแผ่นดินมายังกรุงเทพมหานคร.

๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ทรงพระมหากรุณาภาพแก่เจ้าฟ้าแผ่นดินหัว แต่พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นอันมากเลี้ยงไว้ โดยถนาคักดี.

๑ ตุลาคม ๑๘๘๘ ปีกุนนพศก ราชบุครนิกพระตั้งฐาผู้เป็นพระยาแดง เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์เสด็จไปปราบ ขณะเมื่อทหารข้าหลวงเข้าเมืองแดงในเขตตากดงคั่นนั้น ราชบุครมาอยู่ที่หน้า ครนทพไทยเข้าเมืองได้แล้ว ความกตัญญูได้ไปหาบิดา หินออกจากหน้าทับบ่าวประมาณ ๓๐ คน เข้ามาพากันหนีไปถึงแดนเมืองด้านข้าง ครนรัฐว่ากองทัพลองเสด็จพระราชดำเนินกลับไปกรุงพระมหานครศรีอยุธยาแล้ว ก็พากันกลับมาเมืองแดง เสนาบัตติเหต้อยู่กับสมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎร์ จึงพร้อมกันยกพระราชบุครท่านชนราชาภิเศก เป็นพระยาแดงครอบครองแผ่นดินแทนพระบิดา พระยาแดงครนได้ครองศิริราชสมบัติแล้ว ก็อุ้มนำรุ่งสมณพราหมณาจารย์โดยยุติธรรมราชประเพณีมาได้เดือนเศษ จึงครค้ปฤกษาเสนาบดีกระวีมุขทงหลายว่า แต่ก่อนพระราชบิดาเราไปกระทำเสี้ยนหนามต่อกรุงพระมหานครศรีอยุธยา มิได้เกรงพระเดชเดชาภาพสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ อันทรงอิศรภาพดุจสุริยเทวบุตรอันมีรัศมีสว่างทั่วโลกธาตุ ความพิณาศินบหายจึงถึงพระองค์แต่ญาติประยูรวงษ์ในกรุงกัมพูชาธิบดี แต่ครนเราจะทำดุจพระบิดานมมิได้ จำจะอ่อนน้อมขอพระเดชเดชาภาพ สมเด็จพระเจ้ากรุงเทพมหานครศรีอยุธยาเป็นทพทพานัก ความศุขสวัสดิ์จะได้มีแก่เรา ท่านทงหลายจะเห็นประการใด เสนาบคมนตรีมุขทงปวงกราบทูลว่า ซึ่ง

พระองค์ดำริคั่นควรวนักร ^๕ ขอพระราชทานให้แต่งดอกไม้ทองเงินเครื่อง
 ราชบรรณาการ ^๕ มีพระราชดำรัสไปอ่อนน้อมโดยราชประเพณีเมือง
 ขนเมืองออกกรุงเทพมหานครแล้ว ^๕ ความศรัทธาดีดีพัฒน์มกคตก็จะบังเกิด
 มีไปคราบเท่ากัศปาวสาน ^๕ พระยาแฉวงได้ ฟังดังนั้นย่นด้น ^๕ จึงให้
 แต่งดอกไม้ทองเงินจัดเครื่องราชบรรณาการเป็นอันมาก ^๕ แล้วแต่งลักษณะ
 ราชดำรัสให้ออกยววงษาธิบดี ^๕ พระเส่นหามนตรี ^๕ หตวงวงรนายก
 เป็นทูตานุทูตจำทูลพระราชดำรัส ^๕ คุณเครื่องมกคตราชบรรณาการมา
 ครั้นถึงค่านปราจีนบุรี ^๕ กรมการก็คุมทูตานุทูตเข้าไปยังกรุงเทพมหานคร
 นคร ^๕ เสด็จนำเอากิจจานุกิจกราบบังคมทูล ^๕ พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวดำรัสให้เบิกทูตเข้าเฝ้า ^๕ ผนุชเด็คนำพระที่นั่งมิ่งมกคต
 ภิเศก ^๕ ครั้นพระราชประสูติฉัตร ๓ ^๕ นัดแล้ว ^๕ พระศรีภริยาก็
 อานพระราชดำรัส ^๕ ในลักษณะนั้นว่า ^๕ ข้าพระองค์ครองกรุงอินทปัต
 ทุรัฐราชธานี ^๕ ขอถวายบังคมมาแทบพระบวรบาททองงษมาศ ^๕ สมเด็จพระ
 พระผู้จอมมกุฏกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ^๕ มหาคิตถภพพรรัตน
 ราชธานีบุรีรมย์ ^๕ อุดมพระราชนิเวศมหาสถาน ^๕ ด้วยพระบิดาข้าพระองค์
 มิได้รักษาขอบขัณฑสีมา ^๕ โดยราชประเพณี ^๕ กระทำพาดทุจริตมิได้รู้จัก
 ก่าตั้งคนก่าตั้งท่าน ^๕ มาก่อการให้เกิดเป็นปรบัษแก่กรุงเทพมหานคร
 อูประมาตั้งจอมปลวกมาเคียงเขาพระดีเนรราชบรรพต ^๕ มีตั้งนั้นคุมิต
 ชาติคือน้อยของอายุทรนาการด้วยพระยาราชดี ^๕ อันมีมเหศวรคักดา
 ภูภาพ ^๕ ก็ถึงแก่กาดพินาศจากไฮสุรย์ดีวรยานัน ^๕ ก็เพื่อผลกรรมอัน
 ได้กระทำมาแต่ก่อน ^๕ แต่ข้าพระองค์ครองแผ่นดินเมืองแฉวงครั้งนี้จะได้
 เขาเยี่ยงอย่างพระบิดานั้นหาไม่ ^๕ จะขอเอาพระเดชเดชาภูภาพสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระองค์ปลัดปลัดกระหม่อม คุณฉัตรแก้วแห่ง
ท่ามท้าวพรหมอนมั่งปริมณฑลกว้างขวางร่วมเย็นไปตั้งจักรวาล ข้าพระ
องค์ขอถวายสุวรรณหิรัญรัตนมาตาบรรณาการมา โดยราชประเพณี
สืบไปคราวเท่ากัฒปาด้าน ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวครีศได้ทรงฟัง
ก็มีพระไทยเมตตาแก่พระสุธรรมราชา พระยาแฉกองค์ใหม่เป็นอันมาก
ตั้งให้คอบพระราชดำตั้นไปว่า ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้आฆาฏของ
เวรแก่ราชบุครนิตตานักพระดังฐาหามีได้ แต่ซึ่งบิดาท่านเป็นไปจน
ถึงกาลพิราโดยนั้น ก็เพื่อเวรานุเวรแต่อดีตติดตามมาให้ผลเห็นประจักษ์
แต่ให้พระยาแฉกองค์ใหม่ครอบครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร โดย
ยุติธรรมราชประเพณีพระมหากษัตริราชเจ้าแต่ก่อนนั้นเกิด แล้วตั้ง
ให้เจ้าพนักงานคอบเครื่องราชบรรณาการ แต่พระราชทานเสด็จเงิน
ตราแก่ทุกคานุกตโดยสมควร อยู่ตามวันทศก็กราบถวายบังคมดาไป
ยังกรุงกัมพูชาธิบดี.

๑ ครั้นเขาเดือนห้าปชวดดำเรชศก ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวครีศให้
บารุงข้างมารพัดไว้ เดือนสิบสองจะยกไปเมืองเมาะคะมะเมืองหงษาวดี.

๑ ในเดือนห้าหม่มสิบสองขอพระยาศรีไศดเข้ามาว่า ซึ่งพระเจ้า
แปรผู้เป็นราชันิตดาเตี้ยทักตบไปเมืองหงษาวดี พระเจ้าหงษาวดีเอา
โทษถอดเตี้ยจากที่ถานาคักดี ไพร่พดรามัญซึ่งไปกับพระเจ้าแปรนั้น
จับได้ใส่เต้าคดออกเตี้ย ที่แตกฉานชานเซนไปภายหลังรู้เนื้อความดังนั้น
กัฒตายก็มิได้เข้าบ้านเมือง คุ่มกันเป็นพวกเป็นเหล่าออกอยู่ป่า แต่
ข้าหวดงไปจับกัฒรอบ แต่หัวเมืองทั้งปวงเห็นว่าพระเจ้าหงษาวดีถอด
พระเจ้าแปรเสียก็เตี้ยใจ พากันกระด้างกระเดื่องเป็นอันมาก แต่

กรุงหงสาวดีเห็นจะเดี่ยแก่มอญชบถ ดมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงส่ง
 พระองค์ได้ทราบดังนั้น จึงพระราชทานพระราชอาญาสิทธิ์ให้เจ้าพระยา
 จักรเป็นนายทัพยกพล ๑๕๐๐๐ ช้างเครื่อง ๑๐๐ ม้า ๒๐๐ ออกไปตั้ง
 มั่นปดุกยั้งฉาง ทำไร่นาณเมืองเมาะดำเต็งไว้ทำทัพหลวง จึงดำรัสให้
 เจ้าฟ้าแสนหวีไปด้วยเจ้าพระยาจักรี แด้วเกณฑ์ทัพเมืองทวาย ๕๐๐๐ ให้
 ขึ้นไปตั้งตำบลเกาะพะรอก เมืองวังราวชอบฝั่งตะวันตก หนนุทัพเจ้า
 พระยาจักรี ๆ จะได้ใช้ราชการสดวก แดกกองทัพพระยาศรีไศดให้เอาไว้
 แต่ตัวพระยาศรีไศดกับพรรคพวกหนีให้กลับเข้ามารับราชการกรุง.

๑ ฝ่ายเจ้าพระยาจักรี กราบถวายบังคมตายกไปถึงเมืองเมาะดำเต็ง
 แด้วตั้งค่ายชดukupดุกยั้งฉาง กะเกณฑ์มอญชาวเมืองเมาะดำเต็ง แด
 ไทยกกองทัพทำไร่นา แดตั้งทำเรือรบเรือได้เป็นอันมาก พระยาศรีไศด
 กับพรรคพวกก็กลับเข้ามารับราชการ.

๑ ฝ่ายเจ้าเมืองเมาะตะมะ เจ้าเมืองตะเคิง เจ้าเมืองชะติก เจ้า
 เมืองบัวเผื่อน เจ้าเมืองพดิม เจ้าเมืองคองอู รู้ว่าสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ณกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ให้กองทัพพระยาจักรียก
 มาตั้งทำไร่นาณเมืองเมาะดำเต็งไว้เป็นเสบียง เดือนอ้ายปลายปีทัพ
 หลวงจะเสด็จยกไปตีเขาเมืองหงสาวดี ต่างคนต่างเกรงพระเดชเดชา
 นุภาพ ก็แต่งพามอญผู้ดีให้ ถอนหนังสือ แดเครื่องบรรณาการรด
 มาณเมืองเมาะดำเต็ง เจ้าพระยาจักรีก็บอกส่งผู้ ถอนหนังสือ แด
 เครื่องบรรณาการเข้ามายังกรุงเทพมหานคร เสด้นาคีเขากราบท
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ดำรัสให้แบกพามอญผู้ ถอนหนังสือ
 เข้าเฝ้า แดในหนังสือเจ้าเมืองเมาะตะมะ เจ้าเมืองพดิม เจ้าเมือง

บัวเผื่อน เจ้าเมืองชะตึก & เมืองนี้ ^๕ จะขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมา
 กรุงเทพมหานครไปตราบเท่ากัฒปาสด้าน แต่หนังสือพระยาของอุ
 พระยาตะเคียน ^๕ ^๕ จะขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ถ้าสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวทั้งสองพระองค์ ^๕ จะเสด็จพระราชดำเนินไปเอาเมืองหงษาคัดเมื่อ
 ใด พระยาของอุ ^๕ พระยาตะเคียน ^๕ จะขอยกพดมาควบคุมทัพอโดยเสด็จ
 งานพระราชสงคราม ^๕ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวได้แจ้งในลักษณะอักษร
 ทุกเมืองตั้งนมพระไทยไธมนัน ^๕ ครั้นให้พระราชทานรางวัลแก่พม่ามอญ
 ผู้มานั้นเป็นอันมาก ^๕ แล้วให้พระราชทานสิ่งของไปแก่เจ้าเมืองทั้งปวง
 โดยถนาคักดี ^๕ จึงให้ตอบหนังสือไปแก่ท้าวพระยารามัญทั้งปวง ^๕ ผู้
 ถอนหนังสือก็กราบถวายบังคมตาไปเมือง.

๑) ขณะเมื่อผู้ ถอนหนังสือกลับไปถึงเมืองของอุ ^๕ พระมหาเถร
 เดียมเพี้ยมเจ้าอธิการ ^๕ จึงเข้าไปหาพระยาของอุ ^๕ แล้วถามว่า
 มหาพิศกรจะเอามอญไปเป็นตะพุ่นหม้ายข้างกรุงศรีอยุธยาฤ ^๕ พระยา
 ของอุได้ฟังพระมหาเถรว่าก็สงสัย ^๕ จึงถามว่าไยพระผู้เป็นเจ้าของ
 ดึง ^๕ พระมหาเถรจึงว่าอาตมภาพแจ้งว่ามหาพิศกรหนึ่งตั้งถวายน
 เครื่องบรรณาการไปอ่อนน้อม ^๕ ว่าถ้าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยายกมาตั้ง
 เมืองหงษาคัดเมื่อใด ^๕ มหาพิศกรจะยกไปโดยเสด็จงานพระราชสงคราม
 เพราะเหตุคุณอาตมภาพจึงว่า ^๕ พระยาของอุจึงตอบว่าพระผู้เป็นเจ้าของ
 ไม่รู้ฤว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชธิราชพิศกรเป็นเจ้าของ ^๕ แต่สมเด็จพระ
 เอกาทศรฐสองพระองค์ ^๕ นทรงศักดิ์ตามภาพมาก ^๕ ดูหนึ่งพระสุริยเทเวศร์
 สองโลกเมื่อเพตามัชนันตีกได้มย ^๕ ก็หงษาดงไปกระทำครั้งใดมีแต่
 แดกฉานยบเย็นชนมาทุกครั้ง ^๕ บดินพระเจ้าหงษาคัดดินเขยวคักเขยว

ดังครามอยู่แล้ว แล้วได้ข่าวมาว่าปถายปี่ก็จะยกทัพมาเอาเมืองหงษา
 เมืองหงษาเห็นไม่พองเงอมพระหัตถ์ท่าน แล้วเมืองมอญทั้งปวงก็ไปอ่อน
 น้อมขึ้น โยมเห็นเหตุดังนี้จึงมีหนังสือถวายเครื่องบรรณาการไปอ่อน
 น้อมบ้าง พระมหาเถรได้ฟังดังนั้นหัวเราะแล้วว่า อินฺพระนเรศวร
 ต้องคนพ้องมีศักดิ์านุภาพเข้มแข็งค้ำกตั้งครามนั้น อาตมาก็แจ้งอยู่ขึ้น
 ถึงมีไชยแก่ชาวหงษา ก็แต่ในแว่นแคว้นซึ่งชนตงเดมา กรุงพระมหานครศรี
 ยุธยา จะได้ตั้งถิ่นตั้งแดนหนักหนาได้ แต่อาตมภาพพิเคราะห์
 ดุติक्षणราชัมหาบพิตรก็เห็นจะได้เป็นใหญ่ในรามัญประเทศอยู่ ใน
 น้ำพระไทยมหาบพิตรกับตักษณจึงผิดกันนัก อินฺตักษณอย่างมหา
 บพิตรในตำราว่าอาจ จุณินทานพระบรมโพธิสัตว์ด้วยพระชาติ
 เป็นกระแต อาจสามารถจะอดน้ำในพระมหาสมุทรให้แห้ง มีดังนี้จะ
 มีมานะเหมือนนกน้อยอินฺบินแข่งพระยาครุฑข้ามมหาสมุทรเด หดวง อิน
 ใหญ่ แต่น้ำพระไทยมหาบพิตรมาอ่อนประดุจสัตว์ที่ตัวมีค่าจืดดอก
 หดอนนั้น ตำราของอาตมภาพผิดเดี่ยแล้วเห็นจะเอาไว้ไม่ได้ จำ
 จะทิ้งน้ำเผาไฟเดี่ย ว่าแล้วพระมหาเถรทำดาตูกจะไป พระยาตองอู
 ยิ้มด้วยกมี้ออาราธนาว่าพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าอย่าเพื่อไปก่อน พระมหาเถรก็
 ท रुคหนึ่งดั่งเก่า พระยาตองอูจึงว่าอินฺตำราของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าเห็นก็จะไม่
 ผิดกับใจของโยม แต่บัดนี้โยมยังอ่อนปัญญาความคิดอยู่ อุประมา
 ดิงบุรุษอันหลงอยู่ในถ้ำอันมืด ถ้าผู้เป็นเจ้าของช่วยเขาแต่งแก้วมาต้องให้
 ต่สว่างเห็นหนทางแล้ว ก็จะเดินโดยทางได้สะดวก พระมหาเถรจึง
 ว่าการอินฺนี้ใช้ก็จืดมณะ แต่อาตมภาพเดี่ยตายพระธำมณา กับเอนดู
 อาณาประชาราษฎร์ในรามัญประเทศทั้งปวง ก็จะช่วยทำนุบำรุงไปตาม

ดิถีปัญญา แดซึ่งมหาบพิตรว้ายยังอ่อนปัญญาความคิดอยู่นั้น จะ
 คิดอย่างไรให้ว่าไปเกิด จะช่วยชี้แจงให้ พระยาตองอูได้ฟังดังนี้
 ดีใจ กราบนมัสการพระมหาเถรแล้วว่า โยมประมาณดูวิพ
 เมืองหงสาวดีแต่เมืองชนบทปวง จะมากกว่ากรุงพระนครศรีอยุธยาอีก
 แต่ที่ว่ามากก็เหมือนน้อย ด้วยไปเข้าอ่อนน้อมต่อกรุงพระนครศรีอยุธยา
 มาก จะคิดอ่านให้กลับใจมาได้ไม่นานนัก พระมหาเถรหัวเราะ
 แล้วว่าการเพียงนี้จะยากอะไร แม้จะแกงให้อร่อยหอมหนึ่งเห็นจะ
 ยากกว่าอีก พระยาตองอูจึงว่าถ้าพระผู้เป็นเจ้าโปรดโยมให้ ได้เป็น
 ใหญ่ ในรามัญประเทศสมควรแล้ว จะส่งของพระคุณไปกว่าจะสิ้นชีวิต
 พระมหาเถรยิ้มแล้วจึงว่ามหาบพิตรอย่าวิตกเลยอาตมภาพจะช่วย พระ
 มหาเถรขยับมาให้ ไกด์พระยาตองอูแล้วว่า มหาบพิตรก็เป็นพระราช
 นิตดาพระเจ้าหงสาวดี หัวเมืองท่งปวงก็นับถอมมากมายอยู่ จะมี
 หนึ่งลื้อไปประกาศแก่หัวเมืองท่งปวงว่า กรุงหงสาวดีเป็นราชธานีใหญ่
 แต่ครั้งพระเจ้าข้างเผือกปราบเท่าทุกวันนี้ ยังมีได้ ไปเป็นเขตแดนเมืองใด
 แต่ครั้งแต่พระเจ้าแปรเสด็จมา ส้มเด็จพระเจ้าหงสาวดีเอาโทษถอด
 เสียดจากที่ถานาศักดิ์ เราได้ ยินข่าวว่าหัวเมืองท่งปวงพากันตอบใช้
 คน ถ้อ หนึ่งลื้อ คุณเครื่อง บรรณาการไปออกแก่ กรุง พระนครศรี อยุธยา
 เราก็งยังไม่เชื่อ จึงแต่งคนถ้อหนึ่งลื้อ ไปบางหวังจะฟังอังกิการ
 ให้แน่ ก็ได้ความประจักษ์ว่าเมืองเมาะตะแต่หัวเมืองท่งปวงคิดกระบก
 คนเหล่านี้หารักชีวิตเรแต่ใครไม่ฤให้เร่งบอกมา เราจะเอาความ
 กราบทูตสมเด็จพระเจ้าหงสาวดี แล้วจะยกทัพไปจับฆ่าเสียให้สิ้นทง
 ไคตร ถ้าแต่เมืองท่งปวงรู้ สักว่าได้ คิดผิดแล้วจะคืนหาความชอบก็จะ

งดความไว้ครั้งหนึ่งก่อน แต่ทำให้คิดอ่านจับไทยกองทัพซึ่งมาตั้ง
 อยู่เมืองเมาระดำเ็งตั้งมาให้ได้บ้างจึงจะเห็นจริง ถ้ามหาพิศรม
 หนึ่งคือไปดงนครายหัวเมืองทงปวงจะตั้งคุกใจกวด ก็กะถับใจคิด
 อ่านจับไทย ก็กะเกิดอริวิธาทกับไทย ทางไมตรีก็จะขาดกัน เมื่อทัพ
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ยกมาก็จะได้เป็นรวชวาทกรวดหนามกันให้ ข้างใต้
 ประการหนึ่งมหาพิศรจงบำรุงช้างมาเอาใจรพลไว้ให้ รินเรียง ถ้าได้
 ข้างว่าทัพกรุงพระนครศรีอยุธยายกถ่วงแดนมาเมื่อใดแล้ว จงเร่ง
 ยกพลไปเมืองหงษาวดี ทำที่ว่าจะมาช่วยงานพระราชสงครามให้ได้
 ใจแล้ว เข้าปลตอมปล้นเอาเมืองหงษาวดี เข็ญเด็คเจ้าหงษาวดี
 แดกवादครวอพยพไพร่พลเมืองเข้าปลตอาหารมาเมืองของอยู่ให้ สิ้น ถึง
 มาทว่าทัพพระนครศรีอยุธยาคิดตามมาถึงเมืองของออกดี เมื่อแดเราคิด
 เต้บียงอาหารเตี้ยได้ สิ้นแล้ว ก็ในจะเลิกทัพกลับเอง ถ้าศึกถับ
 ไปแล้ว พระเจ้าหงษาวดีก็อยู่ในเงอมพระหัตถ์ พระองค์ก็จะสิทธิ
 ขาดชนกว่าเก่าว้อยเท่าพันทิว จะคิดประการใดก็จะดำเร็จ แต่ซึ่ง
 อาตมภาพว่ามาทงนมหีบพิศรจะเห็นคัซวประการไท พระยาของอ
 มีคามยนิคักราบนมัสการแทบบาทพระมหาเถรแล้ว ๆ เต่า ๆ แล้วว่า
 พระผู้เป็นเจ้าของ คัดตั้งนี้ ดิงเทพยดา เขาแวนแก้วมาต้องให้ สว่างเห็นทงกลาง
 วนกต่างคัน พระคุณนหน้าที่สุดมิได้ พระมหาเถรจึงว่ามหาพิศร
 เร่งมีหนังสือไปเถิด ถ้าชัดสนไปภายน่าจึงให้ ไปบอกอาตมภาพจะช่วย
 แล้วพระมหาเถรก็เข้าไปอาราม รุ่งชนพระยาของออกก็แต่งหนังสือตาม
 ถ้อยคำพระมหาเถรว่า ให้คนถือไปประกาศแก่หัวเมืองทงปวง.

๑ ฝ่ายพระยารามัญหัวเมืองท่งปวงแจ้งในหนังสือพระยาของอุตงนทก
 ตกใจกลัว ต่างคนต่างปฤกษากกรมการนายบ้านนายอำเภอ ว่าเราคิด
 การตรงนหมายจะตบก็ไม่ดี พระยาของอุตงความดี จึงมีหนังสือ
 มาว่ากล่าวตวงนเพื่อเพราะเอนดูเราผู้เป็นพระกตรามัญ ครั้นจะขึ้น
 หน้าจะพวงกรุงพระนครศรีอยุธยาทีเดียว ก็เป็นระยะท่าทางไกล จะ
 ต้องคำบรรยายว่ากล่าวจะสู้ก็งำใหม่ ด้วยพระยาของอุตงกำลังรบ
 มาก แล้วพระเจ้าหงษาวดีก็นับถือว่าเป็นเชอพระวงษ์ จะว่าประกร
 ใดก็ดีที่ซัด จำเราจะหาความชอบคืนจับเอาไทยตั้งเข้าไปให้ได้
 คิดกันคั้งนทกแต่งหนังสือขึ้นไปถึงพระยาของอุเป็นใจความว่า ข้าพเจ้า
 หัวเมืองท่งปวง ขอน้อม เคียรเกล้าบังคมมาถึงใต้ เบองบาท พระยาของอุ
 ด้วยข้าพเจ้าท่งปวงเป็นคนโมหิตประทุษฐจริตผิดไปนั้น พวกข้าพเจ้า
 ท่งปวงถึงที่ตาย ซึ่งโปรดให้ มีหนังสือชี้แจงมาให้ ข้าพเจ้าเห็นผิด
 แดชอนนิน คุณเทพยดามาชบเอาชีวิตข้าพเจ้า แดชชีวิตไพร่
 พ้าประชากรเป็นคั้งมานั้น พระคุณไม่มีที่เปรียบได้ ข้าพเจ้าจะขอ
 กระทำตามโอวาทเขาเป็นท่งท่งท่งนทกสืบไป แดงตั้งหนังสือให้
 ถอนหนังสือกลับไปยังเมืองของอุ พระยาของอุแจ้งในหนังสือคั้งนทก
 ความยินดี คั้งแต่้นนทกบำรุงข้างม้าเอาใจไพร่พดในเมืองของอุให้
 รักใคร่เป็นอันมาก ฝ่ายพระยาตาจเจ้าเมืองเมาระตะตั้งแก่พระยา
 รามัญท่งปวงให้ คัดอ่านจับกองทัพไทยให้ได้ จะได้ตั้งเข้าไปเมือง
 ของอุเอาความชอบ ท้าวพระยารามัญท่งปวงก็คอยชองจะจับไทยให้ได้

๑ ครั้นนั้นเดือนอ้ายเข้าเบาสุก เหล่าไทยออกไปเกี่ยวเข้านท่งนาเมาระ
 ต่ำเต็ง แต่พวกขุนเจบตีบห้าคนออกไปเกี่ยวเข้าอัยริมชายป่า ส้มิง

ผู้ระหายบ้านจอยอยู่กับพวกรามัญ ๓๐๐ คนตบอยู่ในป่า ครั้นเห็น
 ใดทักวงกรุกกันเข้าจับขุนจบแตพวกไปได้ ๘ คน ไพร ๕ คนเห็นได้ก็วิ่งไป
 บอกพวกกองทัพอ ความรามัญประมาณ ๓๐๐ เศษมาจับขุนจบกับไพร่
 ไป ๘ คน นายทัพนายกองแจ่งตั้งหนักให้จืดแจ่งกันไปตาม ๓๐๐ ทับ
 พวกรามัญได้รับกัน พวกรามัญป่วยตายหลายคนค้ำทานมิได้ก็แตกไป
 กองทัพไทยก็ได้ตัวขุนจบกับไพร่ ๘ คน กัดบีบมาแจ่งแก่เจ้าพระยาจักรี
 เจ้าพระยาจักรีจึงหาตัวพระยาพะโรเจ้าเมืองเมาะดำเต็งมาถามว่า เหตุผล
 หนึ่งเป็นประการใด เจ้าเมืองเมาะดำเต็งไม่รับว่ามีใคร เจ้าพระยา
 จักรีมั่งจะให้เจ้าพระยาพะโร ๆ เห็นความจะไม่พ้นตัว จึงอุบายว่า
 จะขอไปตามเขามอญเหตาร้ายให้ได้ เจ้าพระยาจักรีมั่นพิเคราะห์
 ดำคัญว่าจริงก็ปล่อยตัวไป พระยาพะโรจึงคิดกับกรมการว่าเราจะไป
 ตามจับบ่าวของเรามาอะไรเล่า ถึงจะแก้ไขประการใดความอันเห็นจะ
 ไม่ดีบ จะนั่งอยู่คงจะพากันตายเสียสิ้น จำจะหนีข้ามไปเมืองเมาะตะมะ
 คิดเห็นพร้อมกันแล้วก็แต่งคนเร็วเอาการไปแจ่งแก่พระยาตาก ๆ ก็ให้เอา
 เรือมาคอยรับ ครั้นเพดาสองยามพระยาพะโรก็พาครัวอพยพหนีออก
 จากเมือง พอรุ่งก็ลงเรือข้ามไปเมืองเมาะตะมะ เพดารุ่งเช้าเจ้าพระยา
 จักรีมั่งว่าพระยาพะโรเจ้าเมืองเมาะดำเต็งเทครัวหนีไปสิ้น ก็แต่งกองทัพ
 ตามมาถึงฝั่งน้ำไม่ทันก็กลับไป.

๑ ฝ่ายพระยาพะโรก็แจ่งแก่ พระยาตากเจ้า เมือง เมาะตะมะ ทบประการ
 พระยาตากจึงว่าซึ่งทำการมิได้ ไทยมาเสียทีเสียครั้งหนึ่งแล้ว ก็
 แต่เราวิตกว่าท่านอยู่นเมืองเมาะดำเต็งนั้น อุประมาเหมือนหนึ่งฝู
 มฤคชาติอันอยู่ในปากเสือ ซึ่งพากันอพยพมาได้สิ้นนั้นเรวมความยิน

ดันก็ จึงค่อยคิดอ่านกันไปใหม่ จะเกรงอะไรแก่กองทัพไทยเท่านั้น
 แล้วเจ้าเมืองเมาระตะมะแต่งกองทัพโจร กองตะตองร้อย สามร้อยให้เที่ยว
 เป็นลือป้า ถ้าเห็นไทยออกเที่ยวท่องหากินแต่เกี่ยวข้าวก็ให้ตบฆ่าตี
 พอจับได้ก็ให้จับตัวมา ถ้าเห็นทำไร่ทำนา ถ้าเห็นทำมาค้าขายให้ทำ
 ศึกแต่อย่าให้เสียที กองรามัญทั้งปวงแจ้งกำหนดดังนั้นแล้ว ก็ข้ามไป
 ชุ่มอยู่ในป่าใกล้น้ำ ครั้นเห็นไทยออกเกี่ยวข้าวก็ตบยิงตบแทง แต่
 ทำดังนี้เอง ๆ นายทัพนายกองทั้งปวงก็เอาเหตุไปแจ้งแก่เจ้าพระยา
 จักร์ ๆ เห็นมอญก่ก่เป็นกระบถทำการกำเริบหนักขึ้น ก็บอก
 หนังสือเข้ามากราบทูลเดรัจฉานทุกประการ เสนาบดีก็นำเอาหนังสือ
 บอกเจ้าพระยาจักร์ขึ้นกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัวทรงทราบก็ทรงพระโกรธ ครั้นว่าเจ้าพระยาจักร์เป็นผู้ใหญ่ที่เคย
 ทำศึกสงครามมา ยังว่าจะไปตีเอาเมืองเต่า นึกหาใครคนใดคนหนึ่ง เจ้าเมือง
 เมาระดำเต็งเข้าสวดวามภักดีขอกองทัพออกไปรักษาเมือง ไพร่บ้านพล
 เมืองก็ปรกคิอยู่สิ้น ฝ่ายเมืองเมาระตะมะ เมืองตะเคิง เมืองบวเณน
 เมืองพดิม เมืองชะติก เมืองของอุเฒ่าก็มาอ่อนน้อม ควรฤาให้
 เป็นได้ถึงเพียงนี้ ประการหนึ่งเมืองเมาระดำเต็งก็อยู่ปากควันออก
 เหมือนอยู่ในกำมือก็ยกให้ตีกลับไปได้ด้วยเต่า ทำศึกดูจทหารกอมมือ
 ครั้นจะให้มาเดี่ยกเดี่ยตายคมหอกดาบ ครั้นที่เท่าคางนกกั้งใหม่ตรา
 คอบภาคโทษออกไป ว่าเจ้าพระยาจักร์จะตีเอาเมืองเมาระตะมะได้ฤา มิได้
 ถ้าเห็นได้ตายด้วยเต่าให้ตีเอา ถ้าเห็นมิได้ให้รักษาแต่ค่ายเมาระดำเต็ง
 ไว้ให้มัน ทพหดวงเดรัจฉานราชดำเนินออกไปถึงจึงจะตีเอาเมือง
 เมาระตะมะทีเดียว ผู้ถือหนังสือก็กลับไปแจ้งแก่เจ้าพระยาจักร์ทุกประการ

เจ้าพระยาจักร์แจ้งในท้องตราไว้ดังนั้น ก็กวดพระราชอาญาเป็นอันมาก แต่เร่งรัดให้นายทัพนายกองทำเรือรบเรือได้เสร็จแล้วก็ให้ตกลงได้ในคตองน้ำ แด่คิดแต่งกองทัพทั้งปวงกันให้เกยวเข้า ๔ กอง ๆ ละ ๕๐๐ คอยตั้งค้ำเหต้ามอญรบทุกวันนี้ พวกมอญเห็นกองทัพไทยมากค้ำทานมิได้ก็หลบหลีกเข้าไปในป่า นายทัพนายกองให้เร่งเกยวเข้าเขาแต่เข้าหนักในแขวงเมืองเมาะดำตั้งนวดชนเข้า ๆ ไว้ในฉางได้ประมาณ ๒๐๐๐ เกวียน.

๑ ส่วนพระยาตากเจ้าเมืองเมาะตะมะ แต่งชาวด่านให้มาประจำชาวราชการอยู่ทางแม่ตำเมาะทางคองอูทางแม่จันแม่กระษัตริ ให้รู้วาทพิสดวงณกรุงพระนครศรีอยุธยาจะยกมาฤ ๆ มิมา.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ครั้นให้หนังสือตอบมายังเมืองเมาะดำตั้งแล้ว ก็มีพระราชโองการแก่ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวง ให้เตรียมทัพพร้อมเสร็จ กำหนดทัพหัตถวงจะเสด็จโดยทางชลมารคณวัน ๗ ๓ ค่ำไปขึ้นบกเมืองกาญจนบุรี ให้กองทัพทั้งปวงตั้งไปคอยรับเสด็จให้พร้อม ท้าวพระยานายทัพนายกองก็ยกช้างม้ารพตไปยังเมืองกาญจนบุรีตามพระราชกำหนด.

๑ ครั้นถึง ณ วัน ๗ ๓ ค่ำ เพลา รุ่ง แล้ว ๒ นาฬิกาได้มหาอุคมฤกษ์สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ทรง ประองค์ ก็ ทรง เศวตอง ศิริราช ออตั้งการศรรพารณวิไชยยุทธศรรพเสด็จ เสด็จตั้งพระที่นั่งกนกรัตนนิมานมหานาถา อันรจนาด้วยกาญจนมณีนชิวาตทงคุดพันทุก อธิกด้วยเรือจ่านำท้าวพระยาดำมนตราฝ่ายทหารพตเรือชน เรียงประจำจับฉดากัดตอนต์ดับคืบคั้ง ทั้งโดยขบวนพยุหบาตรา พระโหราราชครูชิมดี

ครั้นพระราชกรณียกิจของไชย ให้คตตายเรือพระที่นั่งสุวรรณหงษ์ อันทรง
 พระพุทธปฏิมากร ของ นพคุณบรรจุ พระดำริวิกิ บรมราชาฤๅย พระนาม
 สัมญาพระไชยนั้นไปก่อน แล้วเรือขบวนนำทั้งปวงไปโดยลำดับ เรือ
 พระที่นั่งแลเรือแห่ซ้ายขวา กระทบหน้ทั้งปวงก็โดยเสด็จตาตาศไป
 ในท้องอรรณพมหานทีธาร ประทับร้อนรมห่าแวงถึงเมืองกาญจนบุรี
 เสด็จยังพดด้งพลาที่ประทับ สัมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จแรมพัก
 ช้างมารพดด้งคองทัพดำแวง แดงกองทัพหลวงเสด็จทรงนั่งพดด้งกรวี
 ดำเครื่อง ๓๐๐๐๐๐ ช้างเครื่อง ๘๐๐ ม้า ๓๕๐๐.

๑ ครั้นรุ่งขึ้นจะเสด็จในเพลาตีบทุ่ม สัมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรง
 พระสุบินว่า ยังมีถึงคตคตวันน้อยมาคาบตากเอาพระยาชดารตัวใหญ่
 ไปสู่ประเทศแห่งคนได้ ในพระสุบินว่าสัมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคร้เห็น
 ปถาคเสด็จคตไปจะจึงเอาพระยาชดารก็มีได้ ด้วยป่านั้นเป็นทาง
 ทูร์คักันดารนิก เท่านั้นที่ประชมคตพอด ๓๓ ทุ่มนั้น จึงคร้ให้พระ
 โหราซ้ายขวาพยากรณ์ พระโหราชบตีถวยพยากรณ์ทำนายว่า เสด็จ
 พระราชดำเนินมาครั้งนี้เพื่อจะไป กระทำยุทธนาการ ด้วย พระเจ้าหงษาวดี
 เอาถานพระเจ้าหงษาวดีเป็นที่คตคตพระยาชดาร ซึ่งความถึงคตคต
 น้อยมาชบคาบเอาพระยาชดารไปได้คตนั้น ครายจะมีปราบกษเมืองใด
 เมืองหนึ่ง แต่ว่าเป็นเมืองน้อย มาปดอมปดนตคตพระเจ้า
 หงษาวดีตั้งเดี่ยวจากเสด็จครครแล้วพาไปเมืองแห่งคน ทัพหลวงจะได้
 เสด็จคตคตตามไป แต่ทว่าเห็นจะมีได้พระเจ้าหงษาวดีคตมา จะขัดคต
 ด้วยเหตุสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นแท้ พระสุบินนั้นเป็นเทพตั้งทรณบอกเหตุ
 ใช้จะร้ายสิ่งใดหาไม่ได้ สัมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ครั้นคร้ได้ทรง

พงคณนถวด จึงทรงพระกรุณาตรัสว่าซึ่งท่านายทงน โดยลักษณะพระ
 สุปิน แต่เราเห็นว่าพระเจ้าหงษาวดีเป็นใหญ่ในรามัญประเทศแต่
 ครั้งพระบรมราชบิดามา เป็นปีกแผ่นมันคงดูเขาพระสุเมรุราช แต่ซึ่ง
 ผู้ใดจะอาจเอื้อมทำอันตรายนั้นเห็นยังไม่ได้อ่อน จำเราจะยกไปแก้
 แค้นเมืองเมาะคมะ แด่หัวเมือง รามัญ ทงปวง ซึ่งประทุษร้าย ห่มิน เราให้
 ส่งกระใจ จึงค่อยคิดราชการต่อไป ครั้นตั้งวันขึ้น ๓ นาฬิกา ๖ บาท
 เพลาได้มหาเพชรฤกษ์ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระองค์ทรง
 เครื่องสำหรับพิไชยสงครามเสร็จ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นเจ้าเสด็จ
 ทรงช้างพระที่นั่งเจ้าพระยาปราบไครจักรเป็นพระคชาธาร สมเด็จพระ
 พระเอกาทศรถฐิศจักรบรมนารถเสด็จทรงช้างคันพระยาจักรมहिมาเป็นพระ
 คชาธาร ประดับด้วยพริยทวยหาญแท้เป็นชนิดแน่นแน่นด้าวดิษรพพยุห
 ดุพิภุกดาษด้วยธงทิวแถวทวนทอง นำพระคชาธาร ออกการด้วย
 เครื่องพระอภิรมชุมสายพรายพรรณ กัดถึงกตตจามรมาศบังบรมทิพากร
 อันจรัดต้อง อุโฆษด้วยเตี้ยกาหพม้องกตองชนะนำเสด็จโดยมารควัด
 แถวเถื่อนทุเรศ ประทับร้อนแรมหลายแรมบรรดถึงด่านพระเจดีย์ ๓ องค์
 เสด็จไปประทับแรมคังค้ายหาดวงดำน้ำแม่กระษัตริ.

๑ ฝ่ายชาวด่านรามัญซึ่งมาประจำฟังข่าวอยู่นั้นเห็นกองทัพยกมาก็ดอบ
 ดุในป่าประจักษ์แจ้งว่าเป็นกองทัพหลวงแล้ว ก็รีบเอาเนื้อความไปแจ้ง
 แก่เจ้าเมืองเมาะคมะ ๆ จึงบอกข้าราชการไปเมืองหงษาวดีแต่เมืองคอง
 ขณะเมื่อหนังสือบอกเมืองเมาะคมะไปถึงนั้น พระเจ้าหงษาวดีทรงพระ
 ประชวรอยู่ จึงตั้งแก่เสนาบดีว่าราชการครั้งนี้เราป่วยทุพสภาพอยู่แล้ว
 ให้ คิติกนรักษาพระนครให้ดีแล้วให้บอกไปถึงพระยาของอุหนานเราให้ยก

พตมาช่วยการสงคราม เสนาบดีกับออกชักราชการไปยังเมืองคองอแด
หัวเมืองท่งปวงให้ยกมาช่วยป้องกันเมืองเมาะตะมะ แต่ในเมืองหงษาวดี
นั้นกะเกณฑ์ไพร่พลรักษาน้ำที่เชิงเทินตามธรรมเนียม.

๑ ฝ่ายพระยาของอุจิงให้ไปอาราธนาพระมหาเถรเต็มเพรียม เข้ามา
เรือนแล้วบอกประพุดิเหตุให้พระมหาเถรฟังทุกประการ แล้วว่าพระผู้
เป็นเจ้าของคิดให้ โยมด้วย พระมหาเถรได้ฟังหวัระะแต่ที่ว่ามหาบพิตร
กัถัพระนเรศวรหนักอยู่ฤๅ พระยาของอุจิงว่าพระผู้เป็นเจ้าของ
ทำนุบำรุงอยู่แต่โยมหากถัวไม่ พระมหาเถรยิ้มแต่จิงว่ามหาบพิตร
อย่าวิตกเดย ซึ่งทัพพระนเรศวรพ้นของยกมาคราน อุประมาเหมือน
เทพยดาอันจรในจักรวรัษมาอุดหนุนให้ช้ตามมหาบพิตร โชคตกทวาร
ตักษณัจนทระจะขึ้นระอยู่เดย อย่าช้าเดยจงเร่งยกพตตงไปเมือง
หงษาวดี แล้วแต่งม้าใช้ถือหนังสือไปถ้พระยาดาวเจ้าเมืองเมาะตะมะ
ว่า ให้เร่งกวาดไพร่พลหัวเมืองซึ่งชนแก่เมืองเมาะตะมะเข้าไว้ในเมือง
ใหม่นคง แล้วให้ตั้งค่ายคูใหม่นคง จงช่วยกันเป็นใจรบ อย่าให้
กองทัพกรุงพระนครศรีอยุธยาข้ามมาได้ ถ้าศึกหนักแน่นประการใดให้
บอกมาเราจะยกตงไปช่วย แต่บัดนี้เราจะเข้าไปเฝ้าพระเจ้าหงษาวดี
คิดราชการก่อน มหาบพิตรมีหนังสือไปเอาใจเมืองเมาะตะมะตั้งเดย
จงแต่งม้าเร็ว ๒๐ ม้า ๓๐ ม้าให้ประจำฟ้งข่าวอยู่นั้น แล้วให้มัตติ
เปิดนกันเอาข่าวมาแจ้งจึ่งเนื่อง ๆ ถ้าศึกไทยกับรามัญยังไม่ติดกัน
เข้าอย่าเพื่อทำจะเสียการ ถ้าศึกติดกันเข้าเมื่อใดแล้วก็ให้ทำการใหญ่
เถิด แต่เมื่อจะเทเมืองหงษาวดีมาเมืองคองอโนน ให้จุดเผาบ้านเรือน
เสบียงอาหารในเมืองหงษาวดีให้สิ้น ถ้าตั้งศึกก็จะถอยตง ถ้าเห็น

ยังคิดตามมากให้เอาของพระเจ้าหงษาวดีตั้งหนึ่งตั้งตั้ง แต่งคนถือ
 หนึ่งถือไปถวายหนองทัพไว้ แต่งการกันเมืองใหม่คน ถึงมาที่จะ
 เสียของไปนิตหนึ่งเท่านั้นก็อย่าเสียคายเลย อุประมาเหมือนดอกไม้หัดัน
 ไปดอกหนึ่งสองดอก ถ้าคนรักบริบูรณ์อยู่แต่รักในจะเพดคดอกออก
 ผลสืบไป พระมหาเถรตั้งความแก่พระยาของอุทกประการแต่ก็ถา
 ไปอาราม พระยาของอุกเถรทพ ๓๐๐๐๐ ด้รวพไปด้วยเครื่อง
 ด้ตราวุธ พดเมืองนอกนให้กวาดตอนเขาในเมืองด้น แดเถรท
 ให้ชนรักษานาทเชิงเทิน ครนได้พิไชยถูกษดด้ว พระยาของอุกยก
 พด ๓๐๐๐๐ ดงมายังเมืองหงษาวดี ตั้งกองทพอยู่นอกเมือง พระยา
 ของอุเข้าไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าหงษาวดีในพระราชวัง พระเจ้าหงษาวดี
 ตรีศปราชได้พระยาของอุว่าทพพระนเรศวรยกมาครงนใหญ่หลวง หลาน
 เราจงช้งยคิดราชการบ้องกันอย่าให้ เมืองมอญไป เปน เขตยกรุง พระนคร
 ด้รือยุทธยาได้ พระยาของอุกราบทุดว่าพระองค์อย่าทรงพระวิคกเคย
 ข้าพเจ้าจะขอทำราชการผดองพระคุณกว่าจะด้นชีวิต ทุด้วพระยา
 ของอุกถาพระเจ้าหงษาวออกมายังกองทพ แต่พระยาของอุเวียนเข้าไป
 เฝ้าเอนพระเจ้าหงษาเอนง ๆ ชาวหงษาช้งรักษานาทเชิงเทินประค
 เขาออกนทกไมรงเกยจชาวของอุ ไว้ใจให้เขาออกทงถางวันกต่างคัน.

๑ ฝ่ายพระยาตาจเจ้าเมืองเมาะคมะ ครนแจ้งในหนึ่งตั้งพระยาของอุ
 ดงนทกด้าคัญว่าจริง มิด้รู้ว่าเปนอุบาย ก้แต่งคนถือหนึ่งถือไป
 ขบคอง เจ้าเมืองกรมการ แดราชฏร บรรดา เมืองชน แก่เมือง เมาะคมะให้
 ยกนเข้าไปในเมืองเมาะคมะให้ด้น เจ้าเมืองกรมการแดราชฏรเมือง
 ชน แก่ เมืองเมาะคมะ ๓๒ หัว เมือง ทคค เห็น ว่า เจ้า เมืองเมาะคมะจะตั้ง

กองทัพกรุงได้ ก็ยกกันเข้ามา ที่เห็นว่าจะสู้ทัพกรุงมิได้ ก็ไม่เข้ามา
ยกครอบครัวอพยพเข้าป่าไปเป็นอันมาก ฝ่ายเจ้าเมืองเมะตะมะก็จัด
ตรวจรพพลทหารปืนใหญ่ น้อยประจำรักษาหน้าที่ป้องกันเมืองเป็นสามารถ.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ เสด็จประทับแรมพัก
ข้างมารพลดพระตำหนักตำบลแม่กระษัตรีตามเวณ ครั้นวัน ๑๓ ค่ำ
เพลา ๑๐ ทุ้ม บังเกิดไชยนิมิตรบันดาลให้เสด็จคณิศรโยธาทวย
หาญในกองทัพเรียงเปล่งออกซึ่งศัพทสำเนียงก็ก้องโกธาทด ครั้น
เพลา ๑๑ ทุ้ม พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ทรง
เครื่องสรรพนิลวิถาตั้งการภาวนาวิฤตีสถิตสำหรับขัตติยราชรณยุทธ แล้ว
เสด็จพระราชดำเนินบนเกย ทอดพระเนตรเห็นช้างพระที่นั่งทั้งสองซึ่ง
ประทับอยู่นั้น ยกวงขนปรามาศดูบงาเบองขวา แล้วร้องก้อง
โกญจนานที่สนั่นในพนัคนั้นแนวศิรเขตรเป็นไชยนิมิตสองประการ ทั้ง
ศัพทสำเนียงเสด็จคณิศรโยธาหาญ ก็ทรงพระโล่มนัสปริศนา พระ
โหราธิบดีก่ด้นฆ้องไชย พรหมณปโรหิตาจารย์เป่าสังข์ถวายไชยมงคล
เสด็จศัพทภริษ้องกตองกาหประโคมก๊กก้องนฤนาท สมเด็จพระบรม
เชษฐาธิราชเสด็จทรงช้างคันพตายพนมจักรสูงห้าศอกสามนิ้ว ผูกพระ
ที่นั่งสุวรรณปฤษฏางค์ สมเด็จพระอนุชาทรงช้างคันพตายแก้วอุดรสูง
ห้าศอก ผูกพระที่นั่งหลังคาทอง ค่ำวัดให้เคลื่อนพลพหุโยธาหาญ
โดยขบวน ช้ายขวา นำหลังประทับไปด้วยแถวทวนธงคัพพันฤกษิกมเหพา
ราติเรกโกธาทด ด้วยเสียงพดกฤษรชาติอาษาไนยเดินโดยสถมมารค
วิถึ ประทับร้อนแรมหกเวณก็เสด็จถึงเมืองเมะตะมะ เจ้าพนักงาน
ประโคมฆ้องกตองแตรสังข์ก้องโกธาทด ก็เสด็จเปิดองเครื่องศิริ

ราชรถยทุทบนราชรถชั้นสูงครุในค่ายที่เจ้าพระยาจักรี แดเจ้าพนักงาน คึง
 ไว้รับเสด็จนั้น เจ้าพระยาจักรีแถมมุขมัจฉามหาอำมาตยกระวี่ราชโหร
 จารย์แสนายทพิณายกองทัพวงเฝ้าพระบาทยุคตาศดา คึงดวงดาวกร
 ต้อมรอบพระรัชนีกรเทวราช เจ้าพระยาจักรีกรบาททูตขอราชการเสด็จ
 ดันทุกประการ ก็เสด็จพักพลอยู่ตามแนวพอยหายเดือยจำแด้ว คำวิค
 ให้โหรหาฤกษ์ ได้มหาเพชรฤกษ์ ไชยณวัน ๕ ๓๒ ๓ คำเพลารุ่ง
 แด้ว ๕ บาท จึงมีพระราชบริหารตั้งให้เจ้าพระยาจักรีเป็นแม่ทัพ ให้
 พระยากาญจนบุรีเป็นยุกระบัตร์ แดท้าวพระยาพระหัวเมืองพลทหาร
 ๒๐๐๐๐ บรรจเรือรบเรือได้เตรียมไว้ ถึงฤกษ์ค้แด้วจะให้ข้าม
 ไปค้เอาเมืองเมาะตะมะ.

๑ ครั้นณวัน ๕ ๓๒ ๓ คำเพลารุ่งแด้ว สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว
 ทงสองพระองค์ เสด็จทรงสัตว์พิริวราขอตงการยุทธดำหรับราชรถรงค์
 เสด็จ ก็เสด็จทรงช้างพระที่นั่งไปยืนอยู่ณริมฝั่งน้ำเมาะดำเดิง ครน
 เพลา ๕ บาทได้มหาเพชรฤกษ์ พระโหรราชค้ค้รพิชาจารย์ตงของไชย
 เป็นดำคณู เจ้าพระยาจักรีนายทพิณายกองทัพวงค้ยกพลเรือรบแด้วเรือได้ข้าม
 ไปรบเอาเมืองเมาะตะมะ พระยาดาวก้แด้วเรือรบเรือได้ออกมารบค้พ่าย
 แก่พลทหารข้า้หวดง ๆ ก็ได้ดำรุกขน บ้าย บิน เอาเมือง เมาะตะมะนั้นได้
 พระยาดาวแด้ท้าวพระยามอญชบตทงปวงค้พ่ายหนี แดพลทหารข้า้
 หวดงได้ พันแทง มอญชบต หึงชาย ๕ ปวงค้าย ดัน ทง เมืองเมาะตะมะ
 ๕ หนึ่งมอญชบตหนีจากเมืองเมาะตะมะไปชอกช่อนอยู่ทุกตำบล แดทหาร
 ข้า้หวดงคามไปได้ฆ่าพันแทงค้ายเป็นอันมาก ส่วนค้วพระยาดาวไช้ ขน
 ข้างหนีไปประมาณสิบเด้น แดหมื่นตุดจินดาคามได้ค้วพระยาดาว

เอามาถวาย แต่ได้ช่างมาเครื่องสัตว์พยุทในเมื่องเมาะตะมะหนักมาก
พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็ให้ตั้ง
พระราชอาชญาแก่พระยาตาก แต่ไว้แต่ชีวิต เพราะว่าจะเอามา
ประจานในกรุงพระมหานคร พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้า
อยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็มีพระราชโองการตรัสให้ข้ามช้างมาทางปวง
เด็จฯ ถึงณวัน ๒๑^๓ คำพระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว
ทั้งสองพระองค์ ก็ได้ตั้งด้วยพระชดิวินามข้ามแม่น้ำเมาะตาเติง ไป
ตั้งทัพหลวงในเมาะตะมะ.

๑ ในขณะนั้นสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงครั้นทรงพระโกรธแก่เจ้าพระยา
จักรี แต่ตรัสให้จำคงไว้ณเมืองเมาะตาเติง แต่ไว้พระยาชนนบุรีนอก
ราชการ แต่ชนนบุรีให้อยู่เมืองเมาะตาเติงด้วยเจ้าพระยาจักรี
แต่มีพระราชกำหนดให้ช่องเอามอญอินช่านเซน ทังปวงให้เข้าอยู่ในเมือง
เมาะตาเติง ตรัสให้เจ้าพระยาด้วรคโกลแดพระยาพิไชย พระยา
กาญจนบุรี แต่ชนนบุรีให้ตายอยู่เมืองเมาะตะมะ แต่ช่องมอญ
อินช่านเซนทังปวงเข้าอยู่เมืองเมาะตะมะด้วย.

๑ ถึงณวัน ๗^๓ คำก็ยกทัพหลวงเด็จจากเมืองเมาะตะมะ ก็ได้ตั้ง
โดยสถมวรงค์ฝั่งน้ำตอง.

๑ ฝ่ายพระยาตองอยู่ในเมืองหงษาวดี ครั้นได้ยินข่าวว่าทัพหลวง
เด็จไป พระยาตองก็แต่งให้ม้าประจำเอาข่าวเมืองเมาะตะมะ ครั้น
รู้ข่าวว่าเสียเมืองเมาะตะมะแล้ว พระยาตองก็เทเมืองหงษาวดี แต่
ให้เฝ้าเฝ้าเรือนทังปวงเสียแล้ว ก็พาพระเจ้าหงษาวดีรุดหนีไปยังเมือง
ตองอู.

๑ ฝ่ายทัพหลวงใช้ครุฑถึงฝั่งแม่น้ำโค่ง พระบาทสมเด็จพระบรมมพิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระองค์ ครีใช้พระมหาเทพเป็นนายกองทัพ
 มา ๒๐๐ ให้ยกไปก่อนทัพหลวง แล้วก็ครีใช้พระยาเพชรบุรีให้ยก
 ข้ามมาแตก ๓๐๐๐ หนุ่ทัพพระมหาเทพไป จึงยกทัพหลวงข้ามแม่
 น้ำโค่ง แด่ตั้งเมืองหงษาวดีในวัน ๗ ๑๕ ๓ ค่ำ ทัพหลวง
 ในตำบลสวนหลวง จึงพระบาทสมเด็จพระบรมมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว
 ทรงส่งพระองค์เสด็จเข้าไปนมัสการพระมุกดาวในเมืองหงษาวดี ในขณะที่
 นนพระบาทสมเด็จพระบรมมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระองค์ ก็มีพระ
 ราชโองการครีแก่ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลายว่า พระยา
 คองอูแห่งตันทานุกคือราชดำเนินไปถึงพระนครขอเป็นพระราชไมตรีด้วยเรา
 แดให้สัญญาอาณาที่ไว้ยกทัพหลวงมา แดจะช่วยกันรบเอาเมือง
 หงษาวดี แดพระยาตองอูก็มีที่อยู่ท่าทัพหลวง แดยกทัพมาปล้น
 เอาเมืองหงษาวดีเอง อนึ่งครีว่าเรายกมายังเมืองหงษาวดี พระยา
 คองอูก็ได้ยกกองทัพมาสำหรับการพระราชไมตรี แดพระยา
 คองอูหนีไปเมืองตองอูน เห็นว่าพระยาตองอูมีได้ครองโดยสัตยา
 นุติยศซึ่งเป็นพระราชไมตรีด้วยเรา นควรเราจะยกทัพหลวงไปหา
 พระยาตองอูถึงเมืองตองอู ให้รู้การซึ่งพระยาตองอูจะเป็นไมตรีด้วย
 เราฤ ๆ พระยาตองอูมิได้เป็นไมตรีด้วยเรา พระบาทสมเด็จพระบรมมพิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระองค์ ก็ครีให้พระจันทบุรีแสนเพชร
 ภาคิตแสนหมื่นทั้งหลายอยู่ริมเมืองหงษาวดีแล้ว ก็ยกทัพหลวงเสด็จ
 ไปจากเมืองหงษาวดี ยกไปโดยทางเมืองตองอู.

๑ ส่วนพระยาตะเคິงซึ่งใช้ให้ทูตานุทูตถือพระราชสาส์นมาถวายบังคมขอเป็นพระราชไมตรี แต่ว่าพระยาตะเคິงจะยกช้างมารพตมาช่วยงานพระราชสงคราม แต่เมื่อทัพหลวงได้ตั้งถึงเมืองหงษาวดีครานั้น พระยาตะเคິงมิได้ยกทัพมาเองคุมพระราชสาส์นมานั้น พระยาตะเคິงก็ใช้แต่ท้าวพระยาให้ยกทัพเรือพล ๕๐๐๐ มาถึงตำบลมุกดาหว แต่ตั้งท้าวพระยาผู้มานั้นให้ยกพลขึ้นมาเข้าทัพหลวง โดยเสด็จงานพระราชสงคราม จึงพระยาผู้เป็นนายกองนั้นให้มาถึงพระยาพระรามให้กราบทูลพระกรุณาว่า จะขอมาถวายบังคม แต่จะยกพลห้าพันนั้นมาเข้าทัพหลวง โดยเสด็จตามกำหนดพระยาตะเคິงตั้งมานั้น

๑ พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระองค์ ก็มีพระราชโองการตรัสแก่ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลายว่า พระยาตะเคິงให้สัตย์ปฏิญาณว่าจะยกมาเองช่วยการพระราชสงคราม แต่พระยาตะเคິงมิได้ยกทัพมาเองนั้น แล้วใช้แต่ท้าวพระยาให้ถือพลมาเข้าทัพเรา นั้น แต่เราจะเอาชาวตะเคິงไปโดยเสด็จนั้นมิควร จึงมีพระราชโองการตรัสตั้งแก่พระยาพระรามให้ห้ามชาวตะเคິงมิให้ โดยเสด็จ แต่ให้แต่ง พระราชทานรางวัลให้ แก่ ท้าว พระยา ชาว ตะเคິง ผู้มา นั้นโดยบันดาศักดิ์ แล้วก็ให้คืนธงไปยังทัพเรือ

๑ ส่วนพระยาตองอูครั้นไปถึงเมืองตองอู จึงแต่งพม่าผู้ตั้งชื่อมิ่งรัตอ่อง แดคนประมาณสองร้อย ให้ถือหนังสือมาถวาย กับพระขำมรงค์เพชรตามยอดดำหรับพระเจ้าหงษาวดีทรงนั้น ให้มิ่งรัตอ่องถือมาถวายโดยคตองพระราชไมตรี จึงพระมหาเทพยกทัพม้าไปเป็นทัพนำยังประมาณสามคืนจะถึงเมืองตองอู ก็พบชาวตองอูซึ่งพระยา

ของอุไซมานัน พระมหาเทพก็ได้พิจารณาว่าทศานทศ พระมหา
 เทพก็ใช้ชาวมาให้ได้จับเอาชาวคองอุอนมานัน ได้ควมวังคองผู้ถือ
 หนังสือพระยาของอุไน้จ้าค่าตั้งตงมาถวายเป็นทพหดวง พระบาทสมเด็จพระ
 บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระองค์ ก็ทรงพระโกรธแก่พระ
 มหาเทพว่าซึ่งพระยาของอุไซมานันเป็นราชทูต แต่พระมหาเทพให้จับเอา
 มาเป็นเชลยหนมชอบ ก็ครัดให้ตั้งพระราชอาญาแก่พระมหาเทพแล้ว
 ก็ให้ปล่อยมวังคองนั้นคนเขาไปยังเมืองคองอุ ให้ว่าแก่พระยาของอุว่า
 พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระองค์ ยกทัพ
 หดวงเสด็จมาครานไซ้จะเอาเมืองหงษาวดี แต่ซึ่งพระยาของอุให้
 ราชทูตจ้าทด พระราชดำถนไปว่า เชนิพระบาท สมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธ
 เจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระองค์ เสด็จมาเอาเมืองหงษาวดี แต่พระยาของอุ
 จะยกพดมาช่วยแล้วไซ้ พระยาของอุมิได้อยู่ทำทัพหดวงแต่ซึ่งปลถนเอา
 เมืองหงษาวดีนั้น ได้ข้างดีมาดีเท่าใดไซ้ให้แต่งไปถวายเป็นคอง
 พระราชไมตรี แต่ทรงพระกรุณาจะยกทัพหดวงเสด็จคืนไปยังพระนคร
 ครันมวังคองเขาไปถึงเมืองคองอุ พระยาของอุก็ใช้มวังคองให้ออก
 มาแต่ แต่ให้กราบทูลพระกรุณาว่า จะขอให้ทัพหดวงตั้งอยู่แต่ในที่
 เสด็จถึงนั้น ขออย่าเพื่อยกเขาไป แต่พระยาของอุจะแต่งราชดำถน
 แต่เครื่อง บรรณาการ ข้าง มา ซึ่งได้ ในเมืองหงษาวดีนั้น ตั้งออกมาถวายเป็น
 จิงพระยาพระรามกราบทูลพระกรุณาว่า ซึ่งพระยาของอุให้มากราบ
 ทูลพระกรุณาเชนิทัพหดวงคองนั้น เหตุพระยาของอุจะแต่งการบ้อง
 กันเมืองยังไม่มิถรรพ จึงอุบายให้ออกมาห้ามประดังก็จะแต่งการที่จะ
 รบพุ่งนั้นให้ถรรพ ขออัญเชิญทัพหดวงเสด็จเข้าไป อย่าทมิให้พระยา

คองอูคกแก่งบ้านเมืองให้มั่นคง พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธ
เจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระองค์ ก็มีพระราชโองการตรัสสั่งให้ตั้งมิ่งรัตต้อง
นั้นคนเขาไปยังเมืองคองอู ให้ว่าแก่พระยาของอูว่า ถ้าพระยาของอู
มิได้เสด็จจะเป็นพระราชไมตรีไซ้ ให้แต่งท้าวพระยาผู้ใหญ่ออกมา
ครั้นให้ตั้งมิ่งรัตของเขาไปแล้ว พระยาของอูก็มีได้แต่งท้าวพระยา

ผู้ใด ๆ ออกมาหามิได้ ก็ยกทัพหลวงเสด็จเข้าไปถึงเมืองคองอูใน
วัน ๒๗ & คำปฏิญาณ ฝ่ายพระยาของอูจัดแจงแต่งการกันเมืองไว้เป็น
สามารถ ก็มีได้แต่งให้ออกมาเจรจาความเมืองโดยคตของพระราชไมตรี

๑ รุ่งขึ้นวัน ๓๗ & คำ พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว
ทรงตั้งพระองค์ ก็เสด็จไปขึ้นพระศอาธาร ก็ให้พดทหารเข้าล้อม
เมืองคองอู แต่งค่ายล้อมรอบเมืองคองอูตั้งค่าย หน้าค่ายในค้ำข้าง
ทักษิณ ซึ่งทัพหลวงเสด็จอยู่นั้นไซ้ เป็นพนักงานพระยาศรีสุธรรม
พระยาท้ายน้ำ หาดวงจำแค้น เมืองศรีสงคราม ขุนราชนิภูตนอก
ราชการ ขุนแดงสัท้าน พระยาแสนหาดวง พระยานคร เป็นนาย
กอง ในค้ำข้างบูรพ์ไซ้ พนักงานพระเพ็ชรบูรณ พระยาสุพรรณบุรี
หาดวงมหาอำมาตยาธิบดี เป็นนายกอง ในค้ำข้างอุครไซ้ เป็น
พนักงานเจ้าพระยาพิศณุโลก พระยากำแพงเพชร แดหมั่นภักดีศูวร
เป็นนายกอง ในค้ำข้างปัจจิมไซ้ เป็นพนักงานพระยานครราชดิมา
เมืองสิงคบุรี ขุนอินทริบาต แดณภูมโลกาเพชร ส่วนการบังคับ
บัญชาในหน้าค่ายตั้งค้ำนั้นไซ้ ครั้นให้เจ้าพระยาพิศณุโลกแตรขุน
ราชนิภูตนอกราชการตรวจจัดตั้งค้ำนั้น แดพลับพลาไชยทัพหลวงไซ้
ตั้งไกลค้ำล้อมนั้นประมาณสิบเส้น.

๑ ในขณะนั้นพระยาของอุเมือได้ยื่นข่าวว่าทัพหลวงเสด็จไป พระ
 ยาของอุให้ย้ายช้างใหญ่ทั้งปวงไปไว้ในนอกเมืองของอุ เอาไปไว้ถึง
 ตำบลแม่ช้างใกล้แดนเมืองอังวะ พระบาทสมเด็จพระบรมพิศพรพุทธ
 เจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ครั้นใช้พระมหาเทพเป็นนายกอง ชุน
 คชภักดิ์ หมื่นชโยธา แดขุนหมื่นอาสาให้ไปลาด จึงพระ
 มหาเทพ แดข้าหลวง ทั้งปวง ยกไปถึง ตำบล แก่นทอง แด้วยก ไปถึง ตำบล
 แม่ช้าง ได้ช้างพลายพังซึ่งพระยาของอุให้เอาไปซ่อนไว้วันนั้น ๕๐ เศษ
 ในนี้ แต่ช้างใหญ่พลายรายปลดออกยกหนึ่งสูง ๗ ศอก พลายเทวนาค
 ิพนายหนึ่งสูงหกศอกคืบห้านิ้ว พลายปลอดดูรายภักหนึ่งสูงหกศอก
 เจ็ดนิ้ว พลายตตุ่มแทงหนึ่งสูงหกศอกหนึ่งนิ้ว พลายนิศาตของหนึ่ง
 สูงหกศอกหกนิ้ว พลายวานนิคนางหนึ่งสูงหกศอกสามนิ้ว พลาย
 ปลอดหตะเนียบผุหนึ่งสูงหกศอกแปดนิ้ว พลายหัตถ์มีค่าหนึ่งสูง
 หกศอกห้านิ้ว พลายมัตค่อมหนึ่งสูงหกศอกแปดนิ้ว พลายเฉียด
 มรัตการหนึ่งสูงหกศอกสามนิ้ว พลายยูมาตางหนึ่งสูงหกศอกสองนิ้ว
 พลายกลอรายชวาหนึ่งสูงหกศอกสองนิ้ว พลายพิจิตรหนึ่งสูงห้าศอก
 คืบหนึ่งนิ้ว พลายไชยมงคลหนึ่งสูงหกศอกแปดนิ้ว พลายรายปลด
 หตะหนึ่งสูงหกศอก พลายรายเรียงนางหนึ่งสูงหกศอก พลายราช
 ดังคร่าหนึ่งสูงหกศอก พลายชมภูทักหนึ่งสูงหกศอกสองนิ้ว พลาย
 นิกเปหนึ่งสูงห้าศอกคืบห้านิ้ว พลายดีหามาหนึ่งสูงห้าศอกคืบสองนิ้ว
 พลายสุวรรณโลกหนึ่งสูงห้าศอกคืบสิบเอ็ดนิ้ว พลายรายผอรหนึ่งสูงห้า
 ศอกคืบเจ็ดนิ้ว พลายรายภักปองกยอหนึ่งสูงห้าศอกคืบสิบนิ้ว พลาย
 ดีพางคุดางหนึ่งสูงห้าศอกคืบสิบเอ็ดนิ้ว พลายเขมรวิเศษวาหนึ่งสูง

หูกศอกด้งหว ^๕ พลายรายภักถนเดียงหง ^๕ หูกศอกด้งหว ^๕ พลายจำกย
 หง ^๕ หูกศอกคืบแปดหว ^๕ พลายอนนคโยธาหง ^๕ หูกศอกคืบหง ^๕ หง
 พลายรายภักถายางหง ^๕ หูกศอกสองหว ^๕ พลายตมายพระยาแพรวหง
 หูกศอก ^๕ พลายเซยกระมิตไป ^๕ หูกศอกคืบหกหว ^๕ พังมะ
 พังคองหง ^๕ หูกศอกคืบ ^๕ พังมะหัดอม ^๕ หูกศอกคืบดำหว ^๕ แด
 ไต ^๕ ข้าง ^๕ โข ^๕ ตง ^๕ พอก ^๕ หง ^๕ เอามา ^๕ ถวาย.

๑ ถึงณวัน ๗ ^๓ คำ พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว
 ทรงตั้งพระองค์ ^๕ ก็ครึ่ให้ ^๕ พด ^๕ ทหาร ^๕ ยก ^๕ เข้า ^๕ บัน ^๕ กำ ^๕ พง ^๕ ปัน ^๕ เมือง ^๕ ของ ^๕ อยู่
 ชาว ^๕ เมือง ^๕ ของ ^๕ อยู่ ^๕ กัน ^๕ เมือง ^๕ เปน ^๕ ดำ ^๕ มาร ^๕ ถ ^๕ การ ^๕ ปัน ^๕ น ^๕ ก ^๕ ตาง ^๕ วัน ^๕ แด ^๕ พด
 ทหาร ^๕ บ ^๕ วย ^๕ เจ ^๕ ็บ ^๕ มา ^๕ ก ^๕ พระ ^๕ บาท ^๕ สม ^๕ เด ^๕ จ ^๕ บ ^๕ ร ^๕ ม ^๕ บ ^๕ พิ ^๕ ต ^๕ ร ^๕ พระ ^๕ พุ ^๕ ท ^๕ ร ^๕ เจ ^๕ ำ ^๕ อยู่ ^๕ ห ^๕ ว ^๕ ทรง ^๕ ตั้ง
 พระ ^๕ องค์ ^๕ ก ^๕ ม ^๕ พระ ^๕ รา ^๕ ช ^๕ โอง ^๕ การ ^๕ ต ^๕ ร ^๕ ค ^๕ ี ^๕ ให้ ^๕ ห ^๕ ำ ^๕ ม ^๕ ม ^๕ ให้ ^๕ ป ^๕ ัน ^๕ ก็ ^๕ ให้ ^๕ ค ^๕ ต ^๕ ย ^๕ พ ^๕ ด ^๕ ค ^๕ ัน
 อ ^๕ ก ^๕ มา ^๕ เข้า ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ ย ^๕ จ ^๕ ึง ^๕ ต ^๕ ร ^๕ ค ^๕ ี ^๕ ให้ ^๕ แ ^๕ ก ^๕ ัง ^๕ ไป ^๕ ต ^๕ าด ^๕ ท ^๕ ก ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ บ ^๕ ต ^๕ ท ^๕ ัง ^๕ จ ^๕ ัง ^๕ ห ^๕ ว ^๕ ด ^๕ เมือง ^๕ ของ ^๕ อยู่
 จ ^๕ น ^๕ ก ^๕ ัง ^๕ แ ^๕ ด ^๕ น ^๕ เมือง ^๕ อ ^๕ ง ^๕ ะ ^๕ แ ^๕ ต ^๕ ได้ ^๕ เ ^๕ บ ^๕ ย ^๕ ัง ^๕ เป ^๕ น ^๕ อ ^๕ น ^๕ ย ^๕ น ^๕ ก ^๕ เข้า ^๕ พ ^๕ ัง ^๕ เป ^๕ น ^๕ ท ^๕ น ^๕ น ^๕
 ต ^๕ ะ ^๕ ด ^๕ ี ^๕ บ ^๕ ต ^๕ ัง ^๕ ดำ ^๕ มา ^๕ ท ^๕ ไ ^๕ พร ^๕ พ ^๕ ด ^๕ ท ^๕ ัง ^๕ ห ^๕ ต ^๕ ย ^๕ ม ^๕ ได้ ^๕ อยู่ ^๕ เป ^๕ น ^๕ ม ^๕ ั่ว ^๕ ม ^๕ ุ ^๕ ต ^๕ ใน ^๕ ท ^๕ พ ^๕ ห ^๕ ด ^๕ ัง
 แ ^๕ ด ^๕ น ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ ย ^๕ ด ^๕ ้อม ^๕ เมือง ^๕ ท ^๕ ัง ^๕ ป ^๕ ัง ^๕ น ^๕ ก็ ^๕ จ ^๕ ำ ^๕ ย ^๕ อ ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ไป ^๕ ต ^๕ าด ^๕ ห ^๕ ก ^๕ ิน ^๕ ท ^๕ ก ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ บ ^๕ ต
 อ ^๕ น ^๕ ึง ^๕ ไ ^๕ พร ^๕ พ ^๕ ด ^๕ ห ^๕ ด ^๕ ัง ^๕ ท ^๕ ัง ^๕ ห ^๕ ต ^๕ ย ^๕ ซ ^๕ าด ^๕ เ ^๕ บ ^๕ ย ^๕ ัง ^๕ ต ^๕ ้ม ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ ย ^๕ ก ^๕ ็ ^๕ มา ^๕ ก ^๕ น ^๕ ก ^๕.

๑ ขณะนั้นพระเจ้าเชียงใหม่จะยกช้างม้าวรพัดไปโดยเสด็จใช้ ^๕ เหตุ ^๕
 ด้วยพระรามเดโชชาวเชียงใหม่ได้มาเปนข้าหลวงแต่ชณะก่อน ^๕ แ ^๕ ต ^๕ เมื่อ ^๕
 เจ้าพระยาคณาศรียกทัพชนไปเชียงใหม่ห้ามชาวด่านข้างนั้น ^๕ พระ ^๕ ร ^๕ ม ^๕
 เด ^๕ โช ^๕ เข้า ^๕ ทัพ ^๕ ไป ^๕ ด้วย ^๕ เจ้า ^๕ พระ ^๕ ย ^๕ า ^๕ ค ^๕ น ^๕ า ^๕ ศ ^๕ ร ^๕ ี ^๕ ๆ ^๕ ก็ ^๕ แ ^๕ ก ^๕ ัง ^๕ พระ ^๕ ร ^๕ ม ^๕ เด ^๕ โช ^๕ ให้ ^๕ มา ^๕ อยู่ ^๕ ช ^๕ ่อ ^๕
 คน ^๕ ใน ^๕ เมือง ^๕ เชียง ^๕ ร ^๕าย ^๕ เชียง ^๕ แ ^๕ ด ^๕ น ^๕ ช ^๕ ัน ^๕ เป ^๕ น ^๕ เก ^๕ ท ^๕ แก ^๕ พระ ^๕ เจ ^๕ ำ ^๕ เชียง ^๕ ใหม่ ^๕ น ^๕ ให้ ^๕
 ช ^๕ น ^๕ มา ^๕ แก ^๕ พระ ^๕ เจ ^๕ ำ ^๕ เชียง ^๕ ใหม่ ^๕ ตาม ^๕ ประ ^๕ เ ^๕ ณ ^๕ ี ^๕ คร ^๕ ุ ^๕ น ^๕ พระ ^๕ ร ^๕ ม ^๕ เด ^๕ โช ^๕ ไป ^๕ ก ^๕ ัง ^๕ เมือง

เชียงราย เชียงแสน ชาวเมืองท่งต้องเมืองหนักัดมคด้วยพระรามเดโช
 เอาพระรามเดโชเป็นเจ้าของ ก็มิได้มาออกแก่พระเจ้าเชียงใหม่ ส่วน
 ท้าวพระยาหัวเมืองอันชนแก่พระเจ้าเชียงใหม่ท่งปวง ก็มิได้มวมต
 ส้มกัดมานานด้วยพระเจ้าเชียงใหม่ ก็มาส้มกัดมานานด้วยพระรามเดโช ๆ
 ได้ก่าตั้งรพตมาก ก็คิดจะรบเอาเมืองเชียงใหม่ จึงพระเจ้าเชียงใหม่
 จะยกพลไปโดยเสด็จมิได้ แต่แต่งพระทูตของอันเป็นราชบุตรแตท้าว
 พระยาข้างมารพตชนไปตามทัพหลวงถึงเมืองคองอ.

๑ ฝ่ายเจ้าเมืองแสนหัวถึงแก่กาดพิราโดย หาผู้จะครองเมืองมิได้
 จึงเสนาบดี แต่งเครื่อง ราชบรรณาการไปทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวาย ส้ม
 เค็ดพระพุทเจ้าอยู่หัวณเมืองคองอ กราบทูลขอเจ้าฟ้าแสนหัวซึ่ง
 มาเป็นข้าเฝ้า ขณะนั้นครั้นใช้พระยาศรีไปช่วยกันเมืองเมาะดำเด็งนั้น
 คืนไปเป็นเจ้าเมืองแสนหัว.

๑ ในขณะนั้นทัพหลวงตั้งอยู่ตมเมืองคองอถึง ๓ เดือน แต่แต่ง
 ให้ไปลาดทุกตำบลใช้ มิได้เด็บยงอันจะมาเตียงไพร่พตท่งปวง ในทัพ
 หลวงนั้นเข้าแพงเป็นทนายณะคำตั้ง อนึ่งก็จวนเทศกาดฟ้าฝน พระบาท
 ส้มเค็ดเจ็บรบบพิศรพระพุทเจ้าอยู่หัวท่งต้องพระองค์ ก็ยกทัพหลวง
 จากเมืองคองอมา โดยทางกตอกหม้อ ครั้นทัพหลวงเสด็จถึงตำบล
 คับแค ส้มเค็ดเจ็บพระพุทเจ้าหัวดวงอัญเชิญพระบาทส้มเค็ดเอกาทศรัฐ
 อิศวบรมนารถบรมพิศรพระพุทเจ้าอยู่หัวยังพดัมพดาไชย ก็มีพระ
 ราชโองการดำริห์ด้วยกัน ว่าแผ่นดินเมืองเชียงใหม่เป็นจาดาด เพื่อ
 พระรามเดโช แดพระยาน่าน พระยาฝาง แต่ท้าว พระยาชาว เมืองใหญ่น้อย
 ท่งปวง อันชนแก่พระเจ้าเชียงใหม่ นั้น ชวนกันคิดร้ายแต่จะรบพระ

เจ้าเชียงใหม่ตั้ง ส้มเด็จพระพุทธเจ้าหลวงก็อัญเชิญพระบาทสมเด็จพระ
 เอกาทศรฐีศัควรรมนารถบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จไปเชียงใหม่
 ระวังท้าวพระยาทางปวงซึ่งคิดร้ายแก่พระเจ้าเชียงใหม่ แต่ครั้นให้
 ท้าวพระยากำแพงเพชร ท้าวพระยาท้ายน้ำ ท้าวพระยาเพชรบูรณ์ ท้าว
 พระยานครสวรรค์ ท้าวพระยาไชยนาท ไปโดยเสด็จ แต่ท้าวพระยา
 ท้าวพระยาแสนหวด ท้าวพระยานครเพนท้าวหน้า แล้วครั้นให้เจ้าฟ้า
 แสนหวดไปโดยเสด็จด้วย ถ้าเสด็จราชการแล้วจึงให้ตั้งขึ้นไปยังเมือง
 แสนหวด จึงพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรฐีศัควรรมนารถบรมพิตรพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวก็ยกทัพหลวงเสด็จไปโดยทางเชียงใหม่ ส้มเด็จพระ
 พุทธเจ้าหลวงก็เสด็จมาโดยทางแม่น้ำดีโคงมายังเกาะดำแดง ส่วนข้า
 หลวงอันแต่งไว้ให้ช้องมอญทางปวงนั้น ก็ช้องมอญอันกระจัดพิค
 พรายทางปวงให้เข้าอยู่ทงมดำเนาในเมืองเกาะดำแดง แต่เมืองเกาะคมะ
 หนได้มาก จึงครั้นให้พระยาทระออยตั้งเมืองเกาะดำแดงแต่เมืองเกาะคมะ
 หนแล้ว ก็ยกทัพหลวงเสด็จมายังกรุงพระมหานคร.

๑ พระบาท ส้มเด็จพระเอกาทศรฐีศัควรรมนารถ บรมพิตร พระพุทธเจ้า
 อยู่หัวก็เสด็จถึงตำบลท่าหวดในวัน ๓ ๗๗ ค่ำแถมทพอยู่ในตำบลท่าหวด
 นั้นสืบหาวัน จึงมีพระราชโองการครั้นตั้งแก่เจ้าพระยาดีทรราชเดโชไชย
 อภัยพิริยพาหุให้แต่งข้าหลวงไปหาพระยาหลวงเมืองน่าน พระยาฝาง
 พระรามเดโช พระยาพดศึกชัย พระยาถาด พระยาแพ้ว พระยาต่อ
 พระยาเซียง พระยาเซียงของ พระยาพายว พระยาพยาก พระยา
 เมืองยอง พระยาชวา แลหัวเมืองใหญ่น้อยทางปวงทุกเมือง แต่แต่งข้า
 หลวงไปอยู่ประจำทุกเมือง จึงพระเจ้าเชียงใหม่ก็แต่งเครื่องบรรณาการ

ให้นำนทพยะเอามาถวาย แต่ให้กราบทูลพระกรุณาว่าที่พหตวงเต้ตั้ง
 มาขึ้น พระเจ้าเชียงใหม่ก็ขึ้นชมหนักหนา เห็นว่ากิจกังวลทั้งปวง
 ก็สำเร็จบริบูรณ์ด้วยเดชพระราชสมภาร แต่ว่าพระเจ้าเชียงใหม่
 ยกไปเอาเมืองเชียงรายใช้ พระยาฝางทำเพ็ญทูลว่า จะยกมาช่วย
 พระเจ้าเชียงใหม่ แต่มากวาดเอาไพร่พดตูก้ามมาขายในแดนเมือง
 เชียงใหม่ทั้งปวงไปยังเมืองฝาง จึงพระเจ้าเชียงใหม่จะอุ้มรับเอาเมือง
 เชียงรายมิได้แตกดับคืนมาเมือง ขอเชิญที่พหตวงเต้ตั้งไปเอาเมืองฝาง
 จึง พระบาท สมเด็จพระเจ้าเอกาทศรวุธ อิศวร บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้า
 อยู่หัวก็มีพระราชโองการตรัสตั้งแก่นันทพยะผู้ มา กราบทูลพระกรุณา นั้น
 ให้ ไปทูลแก่พระเจ้าเชียงใหม่ ว่าทรงพระกรุณาตรัสใช้ข้าहतวงให้ ไป
 หาพระยาฝาง แต่ท้าวพระยาทั้งปวงแล้ว จะทำฟังข่าวนี้ก่อน ถ้าเห็น
 ว่าพระยาฝางมิได้สติความภักดีใช้ จึงจะยกที่พหตวงเต้ตั้งไปเอาเมืองฝาง
 ครั้นนันทพยะ รับ พระราชโองการได้ เกิดสำใจ กระหม่อมไป ทูลแก่ พระเจ้า
 เชียงใหม่ ๆ ก็ให้หมื่นทองแต่นายศรีหน้าคมากกราบทูลพระกรุณาเด้าว่า
 ในเมืองเชียงใหม่เข้าแพงนัก ทรงพระกรุณาจะเสด็จอยู่ทำฟังข่าวซึ่ง
 ข้าहतวงไปหาท้าวพระยาทั้งปวงนั้นเห็นจะช้านานนัก แต่รพดทั้งปวง
 จะขาดเสบียง ขออัญเชิญเสด็จไปเอาเมืองฝางเดี่ยังเด้อ เพราะ
 เมืองฝางเป็นเสียนศักรใหญ่हतวงนัก ครั้นหมื่นทองนายศรีหน้าคมาถึง
 ที่พหตวง ในวันนั้นพระยาฝางให้หมื่นहतวงช้ายนำเอาเครื่องบรรณา
 การมาถวาย ส่วนพระยาน่านให้แสนเด็กชายนำเอาเครื่องบรรณาการ
 มาถวายแต่มาถึงพร้อมกัน จึงหมื่นहतวงช้ายแสนเด็กชายนกราบทูล

พระกรุณาว่า พระยาฝางแดพระยาน่านแต่งดอกไม้เงินทองจะมาถวาย บังคมในภายหลัง.

๑ พระบาทสมเด็จพระเอกาทศศรีสุริยวงวรบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัสตั้งแก่หมื่นทองแดนายศรีนาคให้ ไปทูล แก่พระเจ้าเชียงใหม่ โดยเนอคตซึ่งพระยาฝางแดพระยาน่านให้กราบ ทูลพระกรุณานั้น เมื่อทพหดวงเสด็จแรมทัพอยู่ในตำบลท่าหวดนั้นเข้า แพงนัก พระบาทสมเด็จพระเอกาทศศรีสุริยวงวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธ เจ้าอยู่หัว ก็มีพระโองการตรัสถามพระยาแสนหวดว่า ไพร่พดชาด เดี๋ยวจึงจะขยับทัพหลวงไปตั้งแห่งใดดี จึงพระยาแสนหวดกราบ ทูลพระกรุณาขอเชิญเสด็จยกทัพหลวงไปตั้งในตำบลเมืองเถิน เพราะ ที่นั้นใกล้ท่าเรือ พระบาทสมเด็จพระเอกาทศศรีสุริยวงวรบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัสใช้ขุนวิสุทธเสนาแสนราช สดวจันให้ ไปทูลพระเจ้าเชียงใหม่ ว่าทัพหลวงจะเสด็จไปตั้งในตำบล เมืองเถิน.

๑ วัน ๕ ๖ คำ สมเด็จพระเอกาทศศรีสุริยวงวรบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวก็ยกทัพพยุหจากท่าหวดไปตั้งในตำบลเมืองเถิน จึง พระยาฝางก็ให้แต่งเครื่องดอกไม้เงินทองแด เครื่องบรรณาการ มาถวาย จึง พระยาหลวง เมืองน่าน ก็ ให้พระยาไชยสงครามถือ ดอกไม้เงินทองแด เครื่องบรรณาการเอามาถวาย พระรามเดโชก็ให้พระยาสาตแดแดน วิชยามาศยถือดอกไม้เงินทองแดเครื่องบรรณาการมาถวาย จึงพระเจ้า เชียงใหม่ก็ให้หมื่นหวดงุมกามมากกราบทูลพระกรุณา ว่าพระเจ้า เชียงใหม่ใช้นางกองจ่าแต่หมื่นหวดงุมกามไปยังเมืองเขมราช กราย

เมืองฝางไป พระยาฝางก็ให้กุมเอาตัวนางกองจ่า แดหมีนหดวงกุมกาม
 หมีนฟองฝางเกาะจ่าไว้ อนึ่งพระเจ้าเชียงใหม่เมื่อดังทพอยู่ณเมือง
 เชียงรายแต่ไฉ้จะต่อแดนท่าช้างแดนขวางให้เอาช้างขึ้นไป พระยาฝาง
 ก็ให้จับเอาผู้มชอทงนชาเตี้ย แดยังแต่งต่อผู้เดียวให้เกาะไว้ แด
 บดินด้วยเดชพระราชาสมภาร พระยาฝางให้ปล่ต้อยนางกองจ่าแดหมีน
 หดวงกุมกามแต่งต่อมาด้วยหมีนฟองฝางถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว พระ
 บาทสมเด็จพระเอกาทศรฐอัครบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มี
 พระราชโองการตรัสตั้งแก่หมีนหดวงกุมกามให้ทูลพระเจ้าเชียงใหม่ ว่า
 พระยาฝางแดพระยาหดวงเมืองน่านแดพระรามเดโช แต่ง คอกไม้เงินทอง
 มาถวายแล้ว ตัวจะลงมาถวายบังคมภายหลัง พระบาทสมเด็จพระ
 เอกาทศรฐอัครบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราช
 โองการตรัสให้ขุนทรงภาษาแด ขุนศรีถ่อ พระราชดำดั้นไป เมือง เขมราช
 จึ่งพระยาหดวง เมืองน่าน แดท้าว พระยาแดน หมีนชาว เมือง น่าน ก็ลงมา
 ถวายบังคม แดพระยาหดวงเมืองน่าน ถวายช้างพลายหกคอก
 มีเค็ช ถวายช้างพังสองช้าง ถวายม้าดัยดัยม้า แดเครื่องบรรณาการ
 ก็มาก อนึ่งท้าวพระยาแดนหมีนอันมาด้วยพระยาหดวงเมืองน่านนั้น
 ถวายม้าแดเครื่องบรรณาการก็มาก อันคับนั้นพระยาฝางแดท้าวพระ
 ยาแดนหมีนชาวเมืองก็ลงมาถวายบังคม พระยาฝางก็ถวายช้างพลาย
 ด้อยมทองช้างหนึ่งสูงหกคอกเค็ช ช้างพังรูปดัยสองช้าง ถวายม้าดัย
 ม้า แดเครื่องบรรณาการก็มาก อนึ่งท้าวพระยาแดนหมีนอันมาด้วย
 พระยาฝางนั้น ก็ถวายม้าแดเครื่องบรรณาการก็มาก อยู่สามวัน
 พระราม เดโชแด ท้าว พระยา แดนเมือง ชาวเมือง เชียงแดน เชียงราย ก็มา

ถวายบังคม แด่พระรามเดโชก็ถวายช้างพาดายนางพรตักข้างหนึ่ง
 สูงห้าศอกคืบเศษ ช้างพาดายมรปอกนากหนึ่ง ถวายม้า ๕๐ ม้า แด่เครื่อง
 บรรณาการก็มาก อนึ่งท้าวจักรเยนทร์เห็นอันมาด้วยพระรามเดโชนั้น
 ถวายเครื่องบรรณาการก็มาก พระยาพดศึกซ้ายของพระยาหัตถวงเมือง
 น่านก็ลงมาถวายบังคม แด่ถวายช้างพาดายบุญเรืองฤทธิ์หนึ่งสูงห้าศอก
 คืบเศษ ถวายม้าแด่เครื่องบรรณาการก็มาก พระยาแพ้ว พระยาตอ
 พระยาเซียง พระยาเซียงซอง พระยาพายว พระยาพายาก พระยา
 เมืองยอง แด่ท้าวจักรเยนทร์ใหญ่ข้อยทั้งปวงก็มาถวายบังคมแด่
 ถวายช้างม้าแด่เครื่องบรรณาการก็มากนัก แด่ท้าวจักรเยนทร์
 ปวงนี้ เขาข้างมารพดมาตั้งทัพอยู่ต่อมพระราชวังแคว้นราชการ พระ
 บาทสมเด็จพระเอกาทศรถู้อิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มี
 พระราชโองการตรัสใช้ห่มอินทรักษาให้ขึ้นไปทุกแห่ง พระเจ้าเซียงใหม่
 ว่าท้าวจักรเยนทร์ลงมาถวายบังคม แด่ได้รับราชการอยู่ในทัพหลวง
 แล้ว พระเจ้าเซียงใหม่ก็ขนิมนตถากินดีหนักหนา เพราะท้าวจักรเยนทร์
 ทรงนกกางังวิพดมังกงหนัก ถ้าแต่ทรงพระกรุณาไมได้เสด็จไประงับใช้
 เห็นว่าพระเจ้าเซียงใหม่จะย่นแก่ท้าวจักรเยนทร์ได้ แด่ด้วยเดชพระ
 ราชสมภารเสด็จไป จึงผ่านดินเมืองเซียงใหม่มิได้จลาจลคงอยู่แก่
 พระเจ้าเซียงใหม่.

๑ อนึ่งเมื่อทัพหลวงเสด็จอยู่เมืองเถินนั้น พดทหารล้อมวงเป
 นข้อยนักเพราะเข้าแพง แด่วพดทั้งปวงชวนกันไปหาอาหาร ยังอยู่ใน
 ทัพหลวงประมาณสามร้อยเศษ อนึ่งข้างมากน้อยนัก ฝ่ายท้า
 พระยาดาวทั้งปวงนั้นใช้ถ้อยมมก่าตั้งข้างมารพดมังกงหนักเมือง แด่ท้า

พระยาทรงปวงมาราบคาบ^๕ทนต์ด้วยเตชานุภาพพระราชสมภาร^๕ จึงพระเจ้า
เชียงใหม่ให้พระยาพญาวณา^๕เข้าข้างพตยา^๕มาณข้างหนึ่ง^๕ ดั่งเจ็ดคอก
เศษตงมาด้วยหมื่นอนทริรักษา^๕เอามาถวายในตำบลเมืองเงินแก้ว^๕ พระ
เจ้า เชียงใหม่^๕ ก็^๕ แต่ง^๕ เครื่อง^๕ บรรณาการ^๕ ให้^๕ แด่น^๕หมื่น^๕ ถือ^๕ ตงมา^๕ ถวาย^๕ เป็น
หตยา^๕คอง^๕.

๑ ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระเอกาทศ^๕ศรี^๕สุ^๕อ^๕ิศ^๕ว^๕ร^๕บ^๕ร^๕ม^๕น^๕าร^๕ถ^๕บ^๕ร^๕ม^๕บ^๕พิ^๕ตร^๕ พระพุทธ
เจ้า^๕อยู่^๕หัว^๕ใต้^๕จ^๕ไป^๕ระ^๕ง^๕บ^๕ท^๕าว^๕พระ^๕ยา^๕ท^๕ง^๕ หตยา^๕ใน^๕เมือง^๕เชียงใหม่^๕ น^๕น^๕ ร^๕า^๕บ^๕ค^๕า^๕
ด^๕ว^๕ก^๕ั^๕ศ^๕ร^๕ค^๕ให้^๕ส่ง^๕เจ้า^๕ฟ้า^๕แค้น^๕หัว^๕ไป^๕โดย^๕ทาง^๕เชียงใหม่^๕ไป^๕ยัง^๕เมือง^๕แค้น^๕หัว^๕ แด
พระราชทาน^๕ข้าง^๕ม้า^๕ แด^๕เครื่อง^๕กระ^๕ยา^๕ประ^๕ด^๕า^๕ท^๕ไป^๕ แก^๕เจ้า^๕ฟ้า^๕แค้น^๕หัว^๕น^๕ก^๕ม^๕าก^๕.

๑ อยู่มาพระมหาเทว^๕พระเจ้า^๕เชียงใหม่^๕ถึง^๕แก่^๕อน^๕ิจ^๕กร^๕ร^๕ม^๕ พระเจ้า
เชียงใหม่^๕ก็^๕ให้^๕แค้น^๕หนึ่ง^๕ด^๕ื่อ^๕แค้น^๕ตง^๕มา^๕ กร^๕า^๕บ^๕ท^๕ู^๕ต^๕พระ^๕ก^๕ร^๕ุ^๕ณา^๕ ข^๕อ^๕ พระ^๕ท^๕ู^๕ต^๕อง^๕ ข^๕น^๕
ไป^๕ช^๕ว^๕ย^๕แค้น^๕การ^๕ย^๕ก^๕ค^๕พระ^๕ม^๕หา^๕เท^๕ว^๕ แด^๕แค้น^๕พระ^๕ไช^๕ยา^๕ริ^๕ป^๕ผู้^๕น^๕อง^๕พระ^๕ท^๕ู^๕ต^๕อง^๕
มา^๕ถ^๕ว^๕ย^๕บ^๕ง^๕ค^๕ม^๕อยู่^๕เฝ้า^๕จ^๕ำ^๕นำ^๕พระ^๕บ^๕า^๕ท^๕ใน^๕ท^๕พ^๕ห^๕ต^๕ว^๕ ใน^๕เมือง^๕เชียงใหม่^๕น^๕ั้น
เร่ง^๕เกิด^๕ท^๕ร^๕พิ^๕ค^๕ม^๕เข้า^๕แค้น^๕นัก^๕ พระ^๕บ^๕า^๕ท^๕สมเด็จพระ^๕เอก^๕าท^๕ศ^๕ร^๕ิ^๕สุ^๕อ^๕ิศ^๕ว^๕ร^๕บ^๕ร^๕ม^๕น^๕าร^๕ถ^๕
บ^๕ร^๕ม^๕บ^๕พิ^๕ตร^๕พระ^๕พุทธ^๕เจ้า^๕อยู่^๕หัว^๕ ก^๕ั^๕ม^๕พระ^๕ร^๕า^๕ช^๕โอง^๕การ^๕ศ^๕ร^๕ค^๕ี^๕ใช้^๕ห^๕ต^๕ว^๕เท^๕พ^๕
เส^๕น^๕า^๕บ^๕ด^๕ั^๕ศ^๕ร^๕ี^๕ศ^๕ม^๕ุ^๕ห^๕พระ^๕ก^๕ระ^๕ด^๕า^๕โหม^๕ตง^๕มา^๕ ยัง^๕ ก^๕ร^๕ุง^๕เท^๕พ^๕ม^๕ห^๕า^๕น^๕ค^๕ร^๕ ศ^๕ร^๕ี^๕อยู่^๕ท^๕ุ^๕ช^๕ยา^๕เอา
ด^๕ำ^๕เด^๕ย^๕ง^๕เข้า^๕เด^๕บ^๕ย^๕ง^๕ข^๕ัน^๕ไป^๕ยัง^๕ท^๕พ^๕ห^๕ต^๕ว^๕ แด^๕พระ^๕ร^๕า^๕ช^๕ทา^๕น^๕ให้^๕ข^๕ัน^๕ไป^๕แก่^๕
พระเจ้า^๕เชียงใหม่^๕ จึง^๕ไ^๕ด^๕ำ^๕เด^๕ย^๕ง^๕ไฟ^๕ร^๕พ^๕ด^๕ประ^๕ชา^๕ร^๕า^๕ษ^๕ฏ^๕ร^๕ท^๕ง^๕ป^๕วง^๕ใน^๕เมือง^๕
เชียงใหม่^๕น^๕.

๑ ส่วนขุนพรหมสุ^๕ริน^๕ทร^๕ ข^๕ำ^๕ห^๕ต^๕ว^๕ง^๕ ผู้^๕ไป^๕ อยู่^๕ ร^๕ัง^๕เมือง^๕ฝ^๕าง^๕ น^๕ั้น^๕ เกิด^๕เหตุ^๕การ^๕
ข^๕ำ^๕ว^๕เมือง^๕ฝ^๕าง^๕ค^๕ิด^๕ร^๕ำ^๕ย^๕ก^๕ั^๕ด^๕อ^๕บ^๕ท^๕ำ^๕ร^๕ำ^๕ย^๕แก่^๕ขุน^๕พร^๕หม^๕สุ^๕ริน^๕ทร^๕ จึง^๕มี^๕ข^๕ำ^๕ว^๕ตง^๕มา^๕
กร^๕า^๕บ^๕ท^๕ู^๕ต^๕พระ^๕ก^๕ร^๕ุ^๕ณา^๕ พระ^๕บ^๕า^๕ท^๕สมเด็จพระ^๕เอก^๕าท^๕ศ^๕ร^๕ิ^๕สุ^๕อ^๕ิศ^๕ว^๕ร^๕บ^๕ร^๕ม^๕น^๕าร^๕ถ^๕

บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการครัดใช้พระยานครแด
 พระรามเดโชขึ้นไปอยู่วังเมืองฝาง ครั้นทำพระยาหัวเมืองใหญ่น้อย
 ทงปวงตงมาถวายบังคมเสด็จแล้ว ถึงเดือน ๑๑ พระบาทสมเด็จพระเอกา
 ทศรฐอัครบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโอง
 การครัดใช้ ห่มนันทบาทตงมากกราบทูลพระกรุณาแด่สมเด็จพระพุทธเจ้า
 หดวง ให้ห่มนันทบาทแสดงการซึ่งเสด็จขึ้นไปประทับทำพระยาทงปวง
 รามคาบหนถถวายแด่สมเด็จพระพุทธเจ้าหดวง.

๑ ในขณะนั้น สมเด็จพระพุทธเจ้า หดวงเสด็จ ขึ้นมา แต่การ พระราช
 ดงคราม ก็มีได้เสด็จเข้ามายังกรุงพระมหานคร แดทงทัพหดวง
 เสด็จอยู่แต่เมืองสุพรรณบุรี ครั้นห่มนันทบาทมาถึงเมืองสุพรรณบุรี
 ที่ทัพหดวงเสด็จอยู่นั้น ห่มนันทบาทก็เอากิจจานุกิจทงปวงกราบทูล
 พระกรุณาแสดงถวายแด่สมเด็จพระพุทธเจ้าหดวง ๆ ก็มีพระราชโองการ
 ครัดตั้งแก้ห่มนันทบาท ให้ขึ้นไปกราบทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระ
 เอกาทศรฐอัครบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ขอเชิญเสด็จ
 ขึ้นไปยังเมืองเชียงใหม่ ให้เขาทำพระยาทงปวงไปให้สมัคสมานด้วย
 พระเจ้าเชียงใหม่ ครั้นห่มนันทบาทขึ้นไปถึงทัพหดวง กราบทูล
 พระกรุณาโดยสมเด็จพระพุทธเจ้าหดวงมีพระราชโองการครัดนั้น พระ
 บาทสมเด็จพระเอกาทศรฐอัครบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็
 มีพระราชโองการครัดใช้ข้าหดวงขึ้นไปหาพระรามเดโชในเมืองฝาง ว่า
 ทัพหดวงจะเสด็จไปยังเมืองเชียงใหม่ แต่ให้พระรามเดโชตงมาถวาย
 บังคมในเมืองเชียงใหม่ จึงครัดใช้ข้าหดวงให้ขึ้นไปทูลแก่พระเจ้า
 เชียงใหม่ ว่าทัพหดวงจะเสด็จขึ้นไปตั้งในเมืองตำบูน แต่ให้พระเจ้า

เชียงใหม่ออกมารับเสด็จในเมืองลำพูน จะเอาท้าวพระยาหัวเมือง
ใหญ่หน่อยทั้งปวงมอบแก่พระเจ้าเชียงใหม่ ให้สั้มักส์มาด้วยกัน ขณะ
นั้นพระเจ้าเชียงใหม่ซำวก็แต่งท้าวพระยาแสน เมืองให้ ออกมา ปลุก พระ
คำหนักรบทัพหดวง แดวกก็แต่งคำหนักทพระเจ้าเชียงใหม่จะเสด็จออก
มาอยู่เองน.

๑ ถึงณวัน ๑ ๓ ๑ คำ พระบาทสมเด็จพระเอกาทศศรีอัครบรมนารท
บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ยกทัพหดวงเสด็จจากเมืองเกิน แด
พระยาหดวงเมืองน่าน พระยาแสนหดวงพิงไชย พระยาฝาง แด
ท้าวพระยาหัวเมืองใหญ่หน่อยทั้งปวง แดพระไชยยาธิปลุกพระเจ้าเชียงใหม่
ก็ไปโดยเสด็จ จึงยกทัพหดวงเข้าไปตั้งเมืองลำพูน ในขณะที่
นั้น ซำวก็พาทัพฝ่ายท้าวพระยาต่างทั้งปวง พร้อมมุตใน ทัพหดวง แดซำว
รพตมากนัก พระเจ้าเชียงใหม่จะออกมารับทัพหดวงใช้ก็คิดงได้ย
เกรงขาม แตมิได้ออกมารับเสด็จในเมืองลำพูนนั้น ส่วนพระรามเดโช
ครั้นพระราชกำหนดชนไปหากยกตงมาจากเมืองฝาง จะมายังทัพหดวง
ในเมืองลำพูน ก็เอาซำวพาทัพเดินกรายเมืองเชียงใหม่มา พระเจ้า
เชียงใหม่ก็แต่งทัพม้าไทยใหญ่ออกไป ชุ่มไว้ ซึ่งทางพระรามเดโช จะยกมา
นั้น ครั้นซำวพาทัพม้าไทยใหญ่ยกเข้าทัพพระรามเดโช พระราม
เดโชมีทัพส่วนตัวก็แตกฉาน พระรามเดโชจะตงมายังทัพหดวงมิได้ คั้น
ไปเมืองฝาง พระบาทสมเด็จพระเอกาทศศรีอัครบรมนารทบรมบพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ตรัสการซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่ก็คิดงได้ยแตมิได้
ตงมายังทัพหดวงนั้น จึงมีพระราชโองการตรัสให้หาท้าวพระยาหัว
เมืองมนตรีคุมขทงหตายพิพากษาว่า ซึ่งทรงพระมหากรุณาให้รายก

พดากรมาทง^{๒๕} เพราะเหตุว่าทรงพระเมตตาแก่พระเจ้าเชียงใหม่^{๒๕} เพื่อ
 จะให้ระงับท้าวพระยาตาดหัวเมืองทงปวงอันกระด้างกระเดื่องเป็นปัจฉนิก
 แก่พระเจ้าเชียงใหม่ให้ปรกติราบคาบ ท้าวพระยาตาดทงปวงก็มาพร้อม
 กันณเมืองเก็นตัน ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ก็มีได้ตงมา^{๒๕} แต่งให้แต่
 แถ่นท้าวพระยาตาดคุมเครื่องบรรณาการตงมา^{๒๕} เรื่องความทงนทราบ
 ตงไปถึงฝ่ายพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรม
 อันมหาประเสริฐ คาราคีเห็นว่าเมืองเชียงใหม่ยังมีปรกติ จึงให้เรา
 กตบชนมาระงับเสียให้จงได้ พระเจ้าเชียงใหม่ก็มีได้ตงมา^{๒๕} กตบ
 แต่งทัพม้ามาซุ่มไว้ ต่พระรามเดโชอันตงมาตามกำหนดอีกเด้า แถซึ่ง
 พระเจ้าเชียงใหม่ทำตงนยังเห็นประการใด มุขมนตรีทงปวงปรึกษา
 ว่าเดิมแผ่นดินเมืองเชียงใหม่เป็นจตุจตุ พระเจ้าเชียงใหม่หาทัพ
 มิได้ จึงให้ไปกราบทูลเมืองบาทยุคตขอเอาพระเดชเดชาานุภาพกเกิด้า
 ปกกระหม่อม พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงพระมหากรุณาแก่
 พระเจ้าเชียงใหม่ จะให้คงอยู่ในเสด็จครันครัน จึงเชิญพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นมาในสมัยใช้ฤกษ์กาดบ่วยการรพตก็มาก ครัน
 ทัพหลวงเสด็จมาถึงท่าหวด ครันให้ข้าหลวงไปหาท้าวพระยาตาดอัน
 กระด้างกระเดื่องคือพระเจ้าเชียงใหม่ ด้วยเดชพระเดชานุภาพ ท้าว
 พระยาตาดทงปวงมีอาจขัดแขงอยู่ได้ ก็พากันมากกราบถวายบังคมเฝ้าทูล
 ตอองขุดพระบาทอยู่ในทัพหลวงณเมืองเก็นตัน แถพระเจ้าเชียงใหม่
 ก็หามาไม^{๒๕} ด้วยมิได้เชื่อพระเดชเดชาานุภาพ มีแต่ความกตวัพระยา
 ตาดทงปวงมากกว่าพระราชอาชญาอีก ตมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็มี
 ได้ทรงพระโสมนัสค่องพระไทย ค่องทรงพระอุดำหะเสด็จพระราชดำเนิน

กัดบั้นมาถึงเมืองลำพูน กำหนดให้พระเจ้าเชียงใหม่มาเฝ้าทูตของ
 รุ่ดพระบาท พร้อมกับพระยาตากทั้งหลาย เพื่อจะพระราชทาน
 พระราชโอรสให้พระยาตากสมัครมาอ่อนน้อมต่อพระเจ้าเชียงใหม่ ๆ ก็
 มิได้ตงมา กัดบั้นแต่งทัพม้าไทยใหญ่ซุ่มด้อมพระรามเดโชอันจะตงมาเฝ้า
 ทูตของรุ่ดพระบาทนั้น จนพระรามเดโชมาถึงได้ กัดบั้นไปเมือง
 ฝาง แต่พระเจ้าเชียงใหม่โมหจริตมิได้เชื่อพระเดชเดชาภาพแล้ว ซึ่ง
 จะเสด็จอยู่โปรดอิกนบนเหตุอการ อนึ่งไพร่พลในทัพหลวงแต่ไพร่พล
 พระยาตากทั้งปวงก็ซัดส่นเสียบยังอาหารน้ก ขอเชิญเสด็จพระราชดำเนิน
 ทัพหลวงเสด็จกลับยังกรุงเทพพระมหานครจึงจะควร เอกคำพิพากษา
 กราบทูลพระกรุณาจึงมีพระราชโองการตรัสว่า พระเจ้าเชียงใหม่เป็นคน
 หลงอยู่แต่จะละเดียนั้นเหมือนไม่อนุถุพระเจ้าเชียงใหม่ ประการ
 หนึ่งก็จะเสียดพระเกียรติยศสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ผู้ทรงพระคุณ
 รรรมอันมหาประเสริฐไป ทงพระองค์ก็จะทรงพระโกรธาโทษเราได้
 ขอจะให้ข้าราชการผู้มีสติปัญญาเข้าไปว่ากล่าวตวงแจงให้พระเจ้า เชียงใหม่
 ออกมาให้จงได้ แต่ให้ม้าตำรวจสามสิบม้าขึ้นไปหาพระรามเดโชตงมา
 สมัครมาเดี่ยจึงจะควร ฝ่ายท้าวพระยาเข้าทูตของรุ่ดพระบาท
 กราบถวายบังคมเห็นด้วยพระราชดำริห์ทุกประการ สมเด็จพระพุทธ
 เจ้าอยู่หัว ก็ตรัสให้ หมื่นอินทรักษากับพระไชยธิปไตยพระเจ้าเชียงใหม่
 เข้าไปยังเมืองเชียงใหม่ แต่ให้หมื่นเพชรไพร่หุ้มหมื่นตำรวจสามสิบ
 ม้า ให้ไปหาพระรามเดโชณเมืองฝาง ครนหมื่นอินทรักษาเข้าหลวง
 กับพระไชยธิปไตยถึงพระเจ้าเชียงใหม่จึงทูลว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระเมตตา อุดาห์เสด็จพระราชดำเนินยกทัพหลวงขึ้นมาถึงเมือง

ถ้าพญากำหนดให้ตั้งไปเฝ้า ทรงพระกรุณาจะเอาท้าวพระยาดาว
 ทงปวงส้มคัสมานมอบให้ เหตุไฉนพระองค์จึงมิได้ตั้งไปเฝ้า แล้ว
 ดอบแต่งทัพม้าตีทัพพระรามเดโช อันจะตั้งไปเฝ้าทูตของซุ่มพระบาท
 นนอกเฝ้า พระองค์ทำคังนควรอยู่แต่ฎา บดินพระเจ้าอยู่หัว
 ชาติเคือง ให้ได้มาพฤตมาคยัฎกษา ๗ ให้เชิญเสด็จยกทัพหลวงกลับ
 ยังกองพระมหานคร แต่ทว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระอาไถยถึง
 พระองค์ว่าถ้าทัพหลวงเสด็จกลับ เห็นว่าเมืองเชียงใหม่จะตั้งอยู่มิได้
 เดี๋ยยตายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรมานพระองค์ได้จมานัน จึงให้
 ข้าพเจ้าเข้ามาทูล พระองค์อย่าได้วิตกเกรงขามท้าวพระยาดาวทงปวง
 เดย เป็นภารุธรรมสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจะระงับการกตให้สงบจงได้
 พระไชยาริพทูตขแจ้งพระเศชเดชานุภาพที่ท้าวพระยาดาว เกรงขามให้ฟัง
 ทุกประการ พระเจ้าเชียงใหม่ได้แจ้งคังนมีความยินดีนัก ครัน
 เพดารุงเข้า พระเจ้าเชียงใหม่ก็ยกช้างมารพดโดยส้มคองตรงมายังเมือง
 ถ้าพญ เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทูลขอโทษ
 ที่มิได้ตั้งมาเฝ้าแต่ดอบทำร้ายพระรามเดโชทุกประการ ส้มเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวตรัสได้ทรงฟังพระเจ้าเชียงใหม่กราบทูลข้มพระโอรสแล้ว มีพระ
 ราชโองการตรัสว่า ซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่มิได้มาตามกำหนดนั้น เพราะ
 ทำนมิได้เชื่อพระบรมบุญญาภาพสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ผู้ทรง
 พระกฤษณาภิหารอันประเสริฐ ตรัสเท่าคังนนั้นแล้วก็ให้ท้าวพระยา
 ดาวทงปวงเข้ามาเฝ้า จึงมีพระราชบริหารตรัสแก่พระยาน่าน พระยา
 ฝาง แต่ท้าวพระยาแดนหลวงทงปวง ว่าเมืองเชียงใหม่เป็นเมือง
 กระษัตรียสืบมาแต่บุราณราชประเพณี พระเจ้าเชียงใหม่เดาก็เป็น

กระษัตริย์สืบดำรงมาหลายชั่วแล้ว แต่ซึ่งท่านทั้งสองคบคิดกัน
 เป็นปรปักษ์ชาติก็จะรบเอาเมืองเชียงใหม่ ถึงมาทว่าจะได้สมบัติ
 ในเมืองเชียงใหม่ก็ดี ความทุกข์อันนั้นจะปรากฏอยู่ชั่วฟ้าดินคงมี
 บังควร สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาการุณภาพแก่
 ท่านทั้งสอง แต่พระเจ้าเชียงใหม่ จึงดำรงค์ให้เราอุสาหามาหวังจะ
 ให้ท่านทั้งสองดำเนินศิโรราบภาพสโมสรสุจริตดุจกาลก่อน ท้าวพระยา
 ดาวทั้งหลายจะว่าประการใด ท้าวพระยาแสนหวดวงทั้งปวงกราบถวาย
 บังคมพร้อมกันแล้วกราบทูลว่า พระเจ้าอยู่หัวโปรดประการใด จะ
 กระทำตามทุกประการ พระเจ้าเชียงใหม่กราบทูลพระกรุณาว่า ท้าว
 พระยาทั้งปวงประนีประนอมแล้ว ข้าพระองค์ได้มีอาชญาจองเวร
 แก่ท้าวพระยาทั้งหลาย จะถวายสัตย์ปฏิญาณได้ สมเด็จพระพุทธ
 เจ้าอยู่หัวครีดีได้ทรงฟังดังนั้นพระไทยนิก จึงแต่พระเจ้าเชียงใหม่
 กับท้าวพระยาแสนหวดวงแสนเมืองทั้งปวง ก็มีได้มีความพิโรธอาชญา
 แก่กันต่อไป พระเจ้าเชียงใหม่ก็มีได้กลับเข้าไปเมืองเชียงใหม่ อยู่
 ในที่หวดวงถึงแปดวัน ฝ่ายหมื่นเพชรไพร่กับพระรามเดโชก็มาถึง เข้า
 พร้อมกันกับพระเจ้าเชียงใหม่ แสนหวดวงแสนเมืองทั้งปวง พระบาท
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ดำรงค์ให้พระราชโอรสโดยยุติธรรมดำเนินค้ำคั
 ร์ค พระเจ้าเชียงใหม่กับพระรามเดโชก็ตั้งเวรพยาบาทแก่กัน ครั้นรุ่ง
 ษัณก็เสด็จพระราชดำเนินพาพระเจ้าเชียงใหม่ แต่ท้าวพระยาดาวเข้าไป
 ในอารามพระมหาธาตุเมืองลำพูน ก็ให้ท้าวพระยาดาวทั้งปวงกระทำ
 สัตย์ปฏิญาณถือน้ำพิพัฒน์ต่อพระเจ้าเชียงใหม่ ๆ ก็ถวายสัตย์ต่อสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว เณระพระภิกษุพระพุทธรูปเจ้าพระธรรมเจ้าพระสงฆ

เจ้า ซึ่งมีได้อาณาจักรจนแคว้นท้าวพระยาทั้งหลายเป็นอันสุจริต ส้มเค็ญ
พระเจ้าอยู่หัวดรัศให้ โฉวาทตั้งสอนพระเจ้าเชียงใหม่ แต่ท้าวพระยา
ดาวทงหลายเป็นอเนกบรรยายแล้ว ก็เสด็จพระราชดำเนินกลับเข้ามา
ยังราชพัลลภดาอาศน์ จึงดำรัสแก่พระเจ้าเชียงใหม่ แต่พระราม
เดโช ท้าวพระยาแดนหกดวงแดนเมืองท่งปวง ให้ไปอยู่รักษาเมือง
ดงเก่า บำรุงประชากรราษฎรขอบขัณฑสีมา โดยยุติธรรมประเพณี
ให้ถาวรวัฒนาสืบไป.

๑ ครั้นวัน ๓ ๕ ๑ คำ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็เสด็จ
พระราชดำเนินยกพลุโยธาทัพออกจากเมืองดำนพ แต่พระเจ้าเชียงใหม่
แต่พระรามเดโช ท้าวพระยาแดนหกดวงแดนเมืองท่งปวง ก็ตามมา
ตั้งเสด็จถึงตำบลจอมทองแล้ว ก็กราบถวายบังคมถวายแยกกันไปบ้าน
เมือง โดยพระราชกำหนด แต่พระไชยชิปฎกพระเจ้าเชียงใหม่ แต่
พระยาเด็กชาย แต่นันทกยอสู่นั้น ลงมาโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเอกา
ทศศรีสุริยวงศ์บรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวด้วย ก็เสด็จลงมาตั้ง
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงในเมืองสุพรรณบุรี สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
ก็มีพระราชหฤทัยปริดาภิรมย์ยิ่งนัก แต่สรรเสริญพระเดชเดชาภาพ
พระราชสมภาร พระบาทสมเด็จพระเอกาทศศรีสุริยวงศ์บรมนารถบรมบพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จไปประทับท้าวพระยาท่งปวงให้ราบคาบนั้น.

๑ ตุลาคม ๘๕๒ ปีชวดโทศก ในเมืองแกลงใช้ เมื่อพระบาท
สมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระองค์ ยกทัพหลวงไป
ปราบราชศัตรูในเมืองแกลงแล้ว แต่เทเฮาควัวอพยพท่งปวงเสด็จมา
ยังกรุงพระมหานครแล้ว อยู่ภายหลังจากมาจึงถูกพระยาแกลงซึ่งหนีไปอยู่

เมืองด่านข้างนอกคนมายังเมืองแฉก ประมุขไพร่พดทั้งปวงได้เป็น
 พระยาแฉกแก้ว แต่งดอกไม้เงินทองแต่เครื่องบรรณาการมาถวายทุก
 ปีมิได้ขาด ครั้นพระยาแฉกหนพระยาไชยหาผู้จะปกครองแผ่นดิน
 เมืองแฉกนั้นได้ จึงส่งมณฑลพราหมณาจารย์แต่ท้าวพระยามนตรีมุข
 ทั้งปวงแต่ง ดอกไม้ ทองเงินแต่เครื่อง บรรณาการ มาถวาย บังคมพระบาท
 สมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ขอพระศรี
 สุธรรณมาธิราช ผู้น้อง พระยาแฉก ก่อน หนีไป ครองแผ่นดิน เมืองแฉก
 พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็ทรง
 พระกรุณาพระราชทานเครื่องราชูปโภคสำหรับพระมหากษัตริย์ ให้
 พระศรีสุพรรณมาธิราชไปเป็นพระยาแฉก แต่ครั้นให้เจ้าพระยา
 สวรรคโลก พระยาพันธารา แดพดทหารสามพัน เจ้าพระศรี
 สุธรรณมาธิราชไปตั้งถึงเมืองแฉกโดยทางเรือในปีชาติโทศกนั้น

๑. ดุศักราช ๘๕๓ ปีเถาะตรีศก พระศรีสุพรรณมาธิราชผู้เป็นพระยา
 แฉกก็ให้พระยากระดาโหมผู้ถูกเขมมากรบทุกพระกรุณา พระบาท
 สมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ว่าพระยาอ่อน
 อ่อนหนีไปอยู่ด้วยของพรรคในตำบลแสนสี่โง่งนั้น ประมุขของพรรค
 ทั้งปวงได้มากแต่จะยกมารบพระยาแฉก พระบาทสมเด็จพระบรม
 บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็มีพระราชโองการครัดให้แต่ง
 ท้าวสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระมหาธรรมราชา แดข้างเครื่อง ๕๐ ซ่าง
 ม้า ๑๐๐ พด ๑๐๐๐๐ แดเจ้าพระยาธรรมิบัติ เจ้าพระยาสวรรคโลก
 พระยากำแพงเพชร พระยาสุโขทัย พระยาพันธารา ยกไปโดยทาง
 โขรสัตถ์ แต่มพระราชกำหนดไปให้พระยาแฉกยกทัพออกมาบรรจบ

ภรรยานักได้ตั้งวางข้างพระที่นั่งตามเสี้ยนไป แดงครีให้ข้าหวงเจ้า
 ด้อมแทงเอาได้ในกลางแปลง แดงข้าหวงจะได้บิวยเจ็บหามได้ พระ
 บาทสมเด็จพระศรีสุริยศวรบรมนารถบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จไป
 พระพิณโลกครานัน แดงตั้งประพาศตั้งเป็นหลายครั้ง จึงมีพระราช
 โองการตรัสให้ เอาทองนพคุณเครื่องราชูปโภคมาทำ เป็นทอง ประพาศ
 จึงเสด็จไปบิวดพระพุทธปฏิมากรพระชินราชด้วยพระหัตถ์เสด็จบริบูรณ์ ก็
 แต่งการรดองแดให้เส่นมหรศัพบูชาสักการแก่พระพุทธเจ้านั้นเจ็ดวันเจ็ดคืน
 เปนมามหาพารหนักหนา จึงมีสมเด็จพระพุทธเจ้าหวงดำรัส
 ให้ข้าหวงขึ้นไปกราบทูลพระภรรยานัก เชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระ
 เอกาทศสุริยศวรบรมนารถบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จลงมาจาก
 เมืองพระพิณโลกในวัน ๔๖๒ คำในปีเถาะตรีศกนั้น

๑ ถึงเดือนเก้า พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรง
 พระองค์ ก็เสด็จจากเมืองราชบุรีโดยสถิตมารค เสด็จไปประพาศถึง
 ตำบลสามร้อยยอด แดงตั้งพระตำหนักแทมฝั่งพระมหาสมุทร จึง
 เสด็จตั้งพระสุพรรณวิมานนาวา อันของกฏวจนริการประดับสรพ
 ด้วยเครื่องพิไชยสรรพอาวุธมहिมา แดงเรือท่าพระยาเส่นาบตีพริยโยธา
 ทหารโดยเสด็จแห่ห้อมล้อมคานาในท้องมหาอรณพธักร พระบาท
 สมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงสองพระองค์ ก็เสด็จออกไป
 ประพาศภิรมย์ชมฝูงมีศยากรอันมีนานาพรรณในกลางสมุทร ก็ทรง
 เบ็ดทอดได้ปลาตามแต่ก็เสด็จขึ้นมายังพระตำหนัก พระบาทสมเด็จพระ
 บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงสองพระองค์ เสด็จออกไปประพาศ
 ในกลางมหาสมุทรตั้งได้ สิบสี่วันวารแล้ว ก็มีพระราชโองการตรัส

ตั้งให้ไปแต่งพระตำหนักในริมฝั่งมหาสมุทรตำบลโคนดหาดวง ก็ได้ตั้ง
 ตั้งพระสุพรรณวิมานมหานาวาอันเป็นพิไชยพาหนะสำหรับ ประดับ
 พดากรโดยชนิด เรือท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีพริยโยธามาตย์ทั้ง
 หลายนั่งห้อมล้อมคานาคา ตุมหิมาด้วยเครื่องสรรพายุทธ พระบาท
 สัมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็ได้ตั้งโดยขด
 มารคมมหาสมุทรมายังพระตำหนักในตำบลโคนดหาดวง แดทออกอยู่แรม
 ทพในมหาสมุทรสองคืนจึงเสด็จถึงพระตำหนักโคนดหาดวงนั้น แดได้ตั้ง
 ออกไปประพาศในกตางมหาสมุทรในตำบลโคนดหาดวงนั้นแต่ อยู่ ๑๒ วัน
 จึงเสด็จจากตำบลโคนดหาดวงเสด็จโดยสถมารคเข้ามายังเมืองเพชรบุรี.

๑ ฤกษ์กราช ๘๕๔ ปีมะโรงจัตวา ค่ำเดือน ๑๒ พระบาทสมเด็จพระบรม
 บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็มีพระราชโองการตรัสให้
 บำรุงช้างม้ารถทั้งปวงไว้สรรพ จะยกทัพหลวงเสด็จไปเอาเมืองคอง
 จึงมีข่าวมาว่าพระยาอังวะยกมาเอาเมืองหน้าย แดได้เมืองหน้ายแล้ว
 แดพระยาอังวะจะยกไปเอาเมืองแสนหัวเด้า พระบาทสมเด็จพระบรมพิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็มีพระราชโองการตรัสว่า เมือง
 หน้าย แดเมืองแสนหัวไชได้เป็นข้าขอบขัณฑสีมา ฝ่ายกรุงพระนครศรี
 อยุธยาแล้ว แดซึ่งพระยาอังวะมาเอาเมืองหน้ายแดเมืองแสนหัวคอง
 ควรเราจะยกทัพหลวงไปเอาเมืองอังวะ จึงมีพระราชกำหนดแก่ท้าว
 พระยาดำนตรีราชเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวง ให้ตรวจเครื่องสรรพายุ
 ช้างม้ารถทั้งปวงจงสรรพ แดจะยกทัพหลวงเสด็จไปเอาเมืองอังวะ
 ครั้นถึงมคธสีมา พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว
 สองพระองค์ ก็มีพระราชโองการตรัสให้แต่งพระตำหนักในตำบล

ปากโมก ครั้นเสร็จก็เสด็จด้วยพระชตวิมานมาโดยทางชตมารค เสด็จ
 เข้าระพงพลในพระตำหนักปากโมกนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมพิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็เสด็จพยุหบาตรา จากตำบลดปากโมก
 เสด็จโดยชตมารคชนเหยียบไชยภูมิในคำบดเอกราช ให้ขุนแผนตั้ง
 พันไม้ขี้หมามโดยการพระราชพิธีไชยสงครามเสร็จ ก็เสด็จออกทัพไชย
 ในคำบดพระหล่อ พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสอง
 พระองค์ก็เสด็จพยุหบาตราโดยสถมารค สมเด็จพระพุทธเจ้าหัว
 เสด็จทรงช้างคันพตายุศรีไชยศักดิ์เป็นพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระเอก
 ทศรฐอัครบรมนารถพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัวเสด็จ ทรงช้างคันพระมหา
 ศักดานุภาพเป็นพระคชาธาร พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว
 สองพระองค์ก็เสด็จพยุหบาตราด้วยพระคชาธารทั้งสอง อันประดับ
 ด้วยเครื่องคเชนตราตั้งการอันพิศตรด้วยกาญจนวนันธวัชชาติ แด้อพาร
 ด้วยเครื่องพระอภิรมเสวตวรรณิศร ก็ถึงกตขุมถ้ายตายพิศตรพิศรรัตน
 พิศวาทวิชนีจามรวรพรรณ โอภาศ เดียรดาษด้วยท้าวพระยาถ้านนค
 ราชเส่นาบคัมณศรีพิริโยชาทหารแห่งห้อมด้อมเป็นบริวารคอรัก พันบุก
 ด้วยพวกพตคเชนทรนิกบรมมหาชดาร์ต้นพดมุหโยชาทงหัตถาย ดู
 พรรณราย ด้วยเครื่องธรรพายุทธเกราะกราย ย้ายกัน แห่งโดยชนิดซ้ายขวา
 นำหัตถ์ แดพดข้างเครื่อง ๘๐๐ พดม้า ๑๕๐๐ พดโยชาหาญ ๑๐๐๐๐๐
 พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็เสด็จ
 พยุหบาตรา โดยสถมารคไปโดยทางกำแพงเพชรขึ้นไปยังเชียงใหม่ แด
 พระเจ้าเชียงใหม่ไปรบพระรามเดโชในเมืองเชียงแสน จึงตั้งทัพหลวง
 แทบเมืองเชียงใหม่อยู่ท่าพระเจ้าเชียงใหม่ แดแต่งข้าหลวงให้ไปหา

พระรามเดโชแต่เชิญพระเจ้าเชียงใหม่คืนมาด้วย ครั้นพระเจ้าเชียงใหม่
มาถึงทัพหลวงแล้ว แดพระเจ้าเชียงใหม่ก็เสด็จมาเคารพแก่พระบาท
สมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ แดวกัถวายช้าง
ม้าแต่เครื่องบรรณาการเสร็จ ก็ตั้งค้ำหนักอยู่แทบทัพหลวง ในวัน
อัฐมุนั้น พระเจ้าเชียงใหม่ ก็เชิญ พระบาท สมเด็จพระบรมพิตร พระพุทธเจ้า
อยู่หัวทั้งสองพระองค์ เสด็จเข้าไปนมัสการพระพุทธสีหังคในเมือง
เชียงใหม่ นั้น แต่ทัพหลวงตั้งอยู่ในเมืองเชียงใหม่ นั้นเดือนหนึ่ง จึง
ยกทัพหลวงเสด็จจากเมืองเชียงใหม่ไปโดยทางอังวะ พระเจ้าเชียงใหม่
แด่ถูกพระเจ้าเชียงใหม่ทั้งสามไปโดยเสด็จทัพหลวง สมเด็จพระพุทธเจ้า
หลวงก็ยกพยุหโยธาทัพเสด็จไปโดยทางเมืองห้างหลวง พระบาทสมเด็จพระ
เอกาทศรฐอัครบรมนารถพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ยกทัพหลวงเสด็จ
ไปโดยทางเมืองฝาง แดเสด็จถึงเมืองฝางในวัน ๕ ๑๑ ๕ ค่ำ.

๑ ฝ่ายสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จถึงเมืองห้างหลวง แดตั้งทัพ
หลวงอยู่ตำบลทุ่งแก้วแรมทัพในตำบลนั้น ส่วนพระยากำแพงเพชรแด
พระหัวเมืองชุมหมื่นทั้งหลายผู้เป็นทพนักยกข้างมารพตไปถึงแม่น้ำขง.

๑ ในขณะนั้นสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงพระประชวรหนัก ก็ตรัส
ใช้ข้าหลวงไปกราบทูลพระกรุณาถึงเมืองฝาง พระบาทสมเด็จพระเอกา
ทศรฐอัครบรมนารถพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จจากเมือง
ฝางมายังสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงในเมืองห้างหลวง แดเสด็จถึงใน
วัน ๗ ๑๖ ค่ำ ปีมเสงเบญจศกนั้น รุ่งขึ้นวัน ๒ ๑๖ ค่ำเพลาชยแด้ว
สองบาท สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงก็เสด็จสวรรคต สมเด็จพระพุทธ
เจ้าหลวงพระพรชามโรงฉก เมื่อได้ราชสมบัติขึ้นศักราช ๙๕๐

มีชาติดำเรทริศก ในมีชาตนั้นพระชนม์ได้ ๓๕ พระพรรษา เด็ดจ้อย
ในราชสมบัติ ๑๕ พระพรรษา เมื่อเด็ดจสวรรคตในเมืองหังหวอง
พระชนม์ได้ ๕๐ พรรษา.

แผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๓ (พระเอกาทศรถ)

๑ พระบาทสมเด็จพระอนุชาธิราชทรงไศกาว่ารักพระบรมเชษฐาธิราช
ถึงความหลังต่าง ๆ พระเจ้าเชียงใหม่แต่เด่นั้นบดัดนายทัพนายกอง
ต่างคนไศกาอาดูรภาพต่าง ๆ ครั้นคตยไศกแล้วจึงพระราชครูทั้ง ๔
แต่ท้าวพระยาตำนนคราชมหาเสนาบดี มนตรีพิริยโยธามาตย์ทั้งหลาย
ตั้งพิถัมพลาไชยสุพรรณมหาวิมานในทัพไชยกตางพยุหั้นเด็ร็จ ก็นำ
พระราเชนทรยานกาญจนองตงกฎรจนามหานวรัตนชัชวาล ประดับด้วย
อภิมุขมธายเสด็จครดิศรพิถวมวิชนี พรรณกตั้งกตจามรมาศทั้งปวง
แต่เครื่องมหาเบญจราชกกุธภัณฑ์อันนคเรื่องรัตนราโชประโภค อันเปน
เครื่องราชาภิเศกสำหรับพระมหากษัตริราชเจ้า มาถวายเป็นพระบาท
สมเด็จพระเอกาทศรถอิศวรบรมนารถพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว อัญเชิญเสด็จ
ขึ้นผ่านพิภพมไหสวรรยาริบัติถวดยราชประเพณี ดับต้นคคศิรัสุริยวงษ์
ตำรงพิภพมณฑตตถกรุงพระมหานครศรีอยุธยา มหาคิตถภพพรัตน
ราชธานีบุรีรมย์ อันอำพนด้วยตำนนคราชประเทศนานา มหาไพบูดย
พิศาดราชเจ้าตีมาอาณาเขตมณฑตทั้งปวง โดยบุรพประเพณีพระ
มหากษัตริราชเจ้าสืบ ๆ มา พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถอิศวร
บรมนารถพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จขึ้นพิถัมพลาไชยสุพรรณ
มหาวิมาน อันประดับด้วยเครื่ององตงการกำญจนดารามหาศีตารสำนค

ทิพมณฑล ถูกถล่มด้วยบวรเสด็จครุฑรัตนจามรมาค้องกฎ แต่มี
 พระราชาพระยาขจรราชเสนาบดีเสด็จช่วยชวาทังพระพิไชย
 พาหนะมงคลราชอัศวเสด็จช่วยชวาทังแต่งพยุหพาดกรพตพยุทโยธา
 ทหารทุกหมู่ทุกพรรคประดับโดยชนิด พดข้างพดม้าพดเขนดั่งแพนแดน
 เสด็จโศกโศกษุครทงปวงแห้ห้อมล้อมเปเนบริวารเสด็จจตุรพ จึงเบิก
 ท้าวพระยา ตำมนครราชราชเสด็จ ประยูรราชมหาเสนาบดีมนตรีมุข ทงปวง
 ถวายบังคม พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรฐอัครบรมนารถบพิตรพระพุท
 เจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชโองการครุฑเสด็จท้าวพระยาทงหลาย ให้คักคองการ
 ที่จะรับพระศพสมเด็จพระพุทเจ้าหุดวงมายังกรุงพระมหานครศรีอยุธยา
 แต่มีพระราชกำหนดให้ ชนไปหา ท้าวพระยา ทงหลาย อันไปทัพ นำนั้นให้
 กัดบั้นมายังทัพหุดวง ส่วนพระรามเดโชซึ่งมีพระราชกำหนดให้ไปหา
 กิ่งเชียงแสนเชียงรายนั้น พระรามเดโชก็มาถึงแต่เบิกเข้ามาถวายบังคม
 ในตำบลด้างหุดวงนั้น.

๑ ถึงณวัน ๕ ๑๒ ๖ คำ พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรฐอัครบรมนารถ
 บพิตรพระพุทเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จด้วยพระที่นั่งครุฑพาหนะ มีเสด็จ
 รัตนรัตนพระอภิรมชุมสายพรายพรรณประดับ สรรพด้วยท้าวพระยา
 ตำมนครราชพิริยโยธาแสนยากรทงหลายย้ายโดยขบวนนำหุดง ก็เสด็จ
 กรีธาพดพยุหยกทัพหุดวงจากเมืองห้างหุดวงคั้นมา โดยอินดับมารค ก็
 เสด็จมาถึงเมืองเชียงใหม่ พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรฐอัครบรมนารถ
 บพิตรพระพุทเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการครุฑเสด็จแก่พระเจ้าเชียงใหม่
 ให้อยู่รักษาเมืองแต่บำรุงข้างมารพดใหม่หุดง เมื่อจะมีการพระราช
 สงครามใช้จะเอาพระเจ้าเชียงใหม่ไปโดยเสด็จ ก็แรมทัพหุดวงในเมือง

เชียงใหม่คนหนึ่ง ครั้นพระเจ้าเชียงใหม่นำท้าวพระยามาถวายบังคม
เสร็จ ดมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็ยกทัพหลวงเสด็จจากเชียงใหม่ต
มา แดทรงพระกรุณาเอาพระพุทธรูปพระเจ้าเชียงใหม่ตมาโดยเสด็จ
แดพระราชทานให้นามกรชื่อพระศรีดุมหารธรรมราชา พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าเอกาทศรฐอัครบรมนารถพิศุพระพุทธรูปเจ้าอยู่หัวก็เสด็จมาโดยทาง
สุโขทัยมายังท่าเรือในเมืองกำแพงเพชร.

๑ ในขณะนั้นเมืองไตร่ต่างทูลกันให้ถือนิ่งดีแต่เครื่องราชบรรณา
การเข้ามาถวาย จึงข้าหลวงก็นำทูลต่างเมืองไปถวายบังคม
แดถวายเครื่องราชบรรณาการถึงทัพหลวงในเมืองกำแพงเพชร แต่ทัพ
หลวงตั้งอยู่ในเมืองกำแพงเพชรนั้นสืบหาวัน จึงมีพระราชกำหนด
มาแก่ท้าวพระยาผู้รั้งพระนครให้แต่งพระค้ำหนักตำบลปากโมก ครั้น
เสร็จก็เสด็จโดยชลมารคต่อมายังพระค้ำหนักในปากโมกนั้น พระบาท
สมเด็จพระเจ้าเอกาทศรฐอัครบรมนารถพิศุพระพุทธรูปเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราช
โองการตรัสสั่งแก่เจ้าพระยาธรรมราชาธิบดีให้ตกแต่งการประดับประดาพระราช
วังหลวง แดตั้งราชวัติตรึงทั้งสองคราบข้างชลมารค แต่พระ
ค้ำหนักปากโมกเท่าถึงพระราชวังหลวง แต่ให้ท้าวพระยาทั้งหลาย
ตรวจจัดเรือแห่แห่นางรองเสร็จ ถึงณวัน ๕ ๑๒ ค่ำพระบาท
สมเด็จพระเจ้าเอกาทศรฐอัครบรมนารถพิศุพระพุทธรูปเจ้าอยู่หัว ก็มีพระ
ราชโองการตรัสให้พระราชครูทั้ง ๔ แต่งการ พระราชพิธี สงครามาภิเศก
แต่ก็ให้เอาเรือพระที่นั่งไชยสุพรรณหงษ์พยุหบาตรา อันประดับด้วย
สุวรรณดั่งการอันมหาพาว มาบรรทมบนานแต่เทียบเรือแห่นางตั้ง
ทั้งปวงเสร็จ ถึงเพลารุ่งแต่นาฬิกาหนึ่งได้ศุภโยคมงคลโศดมเพลาฤกษ์

อันประเสริฐ จึ่งพระโหราธิบดีศรีจันทร์ประพาภักดิ์น้อมไชย พระราช
 ปโรหิตาจารย์ราชสุภาวดีศรีบรมองค์บุรีได้คม พรหมพิชาจารย์ เป้ามหา
 ดั่งชัททกษิณาวุธแถมประ โคมแตรดั่งชฎิยคนครทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระ
 เอกาทศรฐอัครบรมนารถบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จตั้งเรือ
 พระที่นั่งไชยสุพรรณหงษ์พยุหบาตรา แดมพระราชครุทั้ง ๔ แดโหร
 ธิบดีแพทยาธิบดีโดยเสด็จเจ้าพระบาทในหน้าพระที่นั่ง จึ่งให้ยกธงไชย
 โบกโบยคตยาพระที่นั่งไชยสุพรรณหงษ์พยุหบาตรา เสด็จออกจากชาน
 ก็เสด็จโดยชตมารคนทวารคุมเหาพรเรือคันทงปวง อันประทับด้วย
 เครื่องอตงกฎจนาตรรพการพิธิ แดกอบปรด้วยเรือท้าวพระยามหา
 เสดนาบคันทงปวงแท้โดยชบวนนำหลังเดียรดาษ พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 เจ้าอยู่หัวก็เสด็จถึงบรรทมชานพระราชวังหัดวง แดคือนทเภาเป็น
 ประถมประ โคมแตรดั่งชฎิยคนครทั้งปวง จึ่งเสด็จขึ้นพระราชนทรยานพยุหบาตรา
 แดประทับด้วยเสวครฉัตรดำหีบราชาภิเศก แดคือนทเภาเป็นทศิวาร
 ก็เสด็จด้วยพระราชนทรยาน ถึงอัมจันทร์แห่งพระที่นั่งมังกดาภิเศก
 มหาปราสาท จึ่งคือนทเภาเป็นทศิวาร พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัวก็เสด็จลงจากพระราชนทรยาน เสด็จในหน้าช้องไชยชำระพระบาท
 เสริจ เจ้าพระยาธรรมาธิบดีกัณฑ์น้อมไชยประ โคมแตรดั่งชฎิยคนครทั้ง
 ปวง จึ่งเสด็จขึ้นพระที่นั่งมังกดาภิเศกมหาปราสาท แดเสด็จออกนำ
 ดั้หีบญชรอันประทับด้วยเนาวรัตน์อันชัษวาด มีพระคชาธารพระยาตาร
 อตงกฎสถิตยทงซ้ายขวา ทั้งพวกพดโยธาทหารคองแห่ดาษดาโดยชนัด
 ตรรพายุทงทั้งปวง คึงเป็นกระบวนประดับประดา จึ่งเบิกท้าวพระยา
 ตำนนตราชราชตระกูลตฤณามาคยมหาเสนาธิบดีทั้งปวง ถวายบังคม

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว แต่ดึกเบิกส้มโงชเลี้ยงดูชุน แด
ถวายเป็นเกียรติพาทดำหับการพระราชพิธีประเวศพระนครนั้น.

๑ ในคักราช ๑๕๕ มีมั่งเ่งเบญจคัคนัน พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรัฐ
อัครบรมนารถบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จราชาภิเศกเสวยราช
สมบัติในกรุงพระมหานครศรีอยุธยา มหาคิตถภพนพรัตนราชธานี
บุรีรมย์ ทรงพระนามพระศรีสรรเพชญ์ สมเด็จพระราชาธิราชราม
ธิบดี ศรีรัตนบรมมหาจักรพรรดิอัครราชาธิบดีนทร์ ธรณินทราชาธิราช
รัตนากาศภาษกรวงษ์ องค์บรมราชิเษศร์ศรีภูวเนศวรอนารถนายก คิตถ
รัตนราชชาติอาชาวไศรย สมุทัยคโรมนต์สถกจักรวาฬนเรนทร สุริ
เยนทราชาธิบดีนทร์ หริหรินทราชาธิบดี ศรีวิบุลย์คุณวิจิตร ฤทธิรา
เมศวรธรรมิกราชเดโชไชย พรหมเทพาคิเทพศรีภูวนาธิเบศ โดกเชษฐ
วิสุทธมกุฏเทศคตา มหาพุทธางกูรบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุง
พระมหานครวารวดีศรีอยุธยา มหาคิตถภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์
พระองค์ทรงทศพิชราชธรรม แดสถกคัยในพุทธารรถจรรยา ญาตารรถ
จรรยา โดการรถจรรยา มหิมาด้วยพุทธการกโพธิ์สมภารมเทพาร
มหัสจรรย์ อนันตบัญญัติฤทธาพด พหุเดโชนุภาพปราบบราษอวี
ศรีพระเศษเศษคระบะอันมหิมา คือองค์ฤษติรักษสังหารวิคาควิสุทธ
อุคมเทพสมบูรณในพระองค์บมิชาติ อาทคือพระพรหม พระพิศณุ
พระอัครวร พระพาย พระพรุณ พระเพลิง พระยม พระไพศัพ
พระอินทร พระจันทร์ พระอาทิตย์ แดพระองค์ทรงฤทธิธิรักษักดิ์อรรค
อตุลยาคิเรก อเนกคุณคณนามหามหรรณพ สมถกถเวทคิตปาคม
อุคมยคโยค สถกต โดกมกุฏวิสุทธจุรามณรัตน สมถักคิมกต ถกต

เห็นคือโรตมางคัมหากษัตริย์เจ้าทั้งปวงในสกลชมพูทวีป แดพระบาท
 เสด็จด้วยโอรุยาธิปติบุรุษันต์ มงบูรณ มังคังคด้วย ช้างม้า ราชพาหน์
 ยากร สมนพราหมณาจารย์ครูพรคประชาชน คนสกลสืบได้มย
 ประเทศนานาพรคณิก ติโมสรมบรคฺชเกษมเปรมประชาราษฎร์
 เติศันพันกว่าโอรานราชประเพณี มีพระราชฤไทยไกรกรณาปรานี
 สัตวโถกการทั้งหลาย หมายให้นฤทุกขปฤใจราษฎรให้ด้านคิเกษม
 ศุข โดยยุคคิธรรมอันบรร ขจรพระเกียรติปรากฏพระยศเช่นข้าทัว
 ทิศานุกิศ แต่ท้าวพระยามหากษัตริราชเจ้าทั้งหลาย ก็แต่ง
 เครื่องบรรณาการให้ ทูตานุทูตมาถวายบังคมพระบาทบรม บพิตรพระพุท
 เจ้าอยู่หัวมิได้ขาด แดพระบาทเสด็จสร้างโพธิสภารบ่าเพ็ญพุท
 การกกรรมปรมาธิคุณ อาทิคือสร้างพระวรเชษฐารามมหาวิหาร
 อันรณาพระพุทชปฏิมามหาเจดีย์บรมจุพระดำริรักษาตุสำเร็จ กุฎี
 สถานปรากการสมด้วยอริญาตี แต่วกัสร้างพระไตรปิฎกกรรมจบ
 บริบูรณ์ทั้งพระบาทแต่อรรถกถากัณัฐวิธรนทั้งปวง จึงแต่งหอพระ
 สัตถกรรมเสด็จ กนิมนต์พระสงฆ์อริญาตีผู้ทรงศีลาธิคุณอันเด็ดข มา
 อยู่ครองพระวรเชษฐารามนั้นแล้ว ก็แต่งขุนหมื่นข้าหลวงไว้ดำหรับ
 อารามนั้น แต่จำหน่ายพระราชทรัพย์ไว้ให้แต่งจตุปัจจัยทาน ถวาย
 แก่พระสงฆ์เป็นนิจกถ แต่ให้แต่งฉ้อทานศาลา แดประดาทพระราช
 ทรัพย์ให้แต่งโภชนาหารจันหันถวายแก่ภิกษุสงฆ์เป็นนิจกัตรบมิขาด พระ
 บาทสมเด็จพระเอกาทศรฐอิคัศวบรมนารถบพิตรพระพุทชเจ้าอยู่หัว ก็มี
 พระราชโองการตรัสตั้งแก่ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลาย ให้แต่ง
 การพระศัพตสมเด็จพระพุทชเจ้าหลวง แดแต่งพระสุเมรุมาศสูงเด่นสืบ

เจ็ดดา ประดับด้วยเมรุทิศเมรุรายราชวัตรฉัตรทองฉัตรนาคฉัตรเบญจ
 รงค์นาคาเสด็จ ก็อัญเชิญพระศพเสด็จเห็นอมหากฤษฏาธาร อันประ
 ดับด้วยอภิรมย์ถึงกตกรณา แดท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลายน
 มาประดับแห่ห้อมล้อมมหากฤษฏาธาร ก็อัญเชิญพระศพเสด็จดีดา
 โดยรัถยาราชวัตรไปยังพระเมรุมาศด้วยศบวิวาร แดเครื่องสักการ
 บุษานักหนา พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุชโศกธรรมนารถพิตรพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จไปถวายพระเพลิงพระศพสมเด็จพระพุทธเจ้าหัว
 แดทรงไศกาพิไรรำรักพระบรมเชษฐาต่าง ๆ เสนาบดีกรมฝ่ายหน้าฝ่าย
 ในต่างไศกาอาศรวรำรักในพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหัวดวงถึง ความ หดง
 ต่าง ๆ ให้ นมนศพระสงฆ์สดับดังวาคหั้นหนึ่ง ถวายพระราชทาน
 เครื่องอัฐบริขารทักษิณามหาพระสงฆ์ทั้งปวงเปนมหาพร.

๑ ฝ่ายพระยาของอุ เมื่อที่สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าดำกดับไป
 ยังกรุงพระนครศรีอยุธยาแล้ว พระยาของอุก็ทำนบารุงพระเจ้าหงษาวดี
 ไว้เปนนัด หวังจะเกิดยกล้อมหัวเมืองทั้งปวงให้ราบคาบเปนปรกติ
 ก่อนจึงจะคิดการใหญ่ต่อไป จึงมีหนังสือไปประกาศแก่หัวเมืองทั้ง
 ปวงว่า เราผู้เปนคราชนัดดาพระเจ้าหงษาวดี คิดถึงพระคุณสมเด็จพระ
 พระบิดาธิราช จึงให้ โหราพฤตจารย์รับได้ดูขตาเมืองหงษาวดีที่จะ
 รับศึกพระนครศรีอยุธยา โหราพฤตจารย์ผู้รับท่ายว่า ขตาเมือง
 หงษาวดีขาดสูญแล้ว ที่จะรับรองข้าศึกนั้นถึงมาทเวดดาจะมาช่วยก็
 ไม่รอดเลย ในจะปราไชยเปนนั่นคง แดว่าขตาเมืองของอุครั้งนี้ได้
 จตุรงค์โชค ถึงจะมีข้าศึกมากดุกดั้นในพระมหาสมุทรก็ในจะปราไชย
 ไปเอง เพราะเหตุดังนี้เราจึงเชิญเสด็จพระเจ้าหงษาวดี แดกวาด

ครอบครัวของมาดามบมณเมืองทองอุ ท้าพระนครศรีอยุธยาจะมา
 คิดเมืองทองอุถึงหกหาญปั่นป่วนเป็นหลายครั้ง เด็ดทแถมอาหารมาก
 แดงตอมอยถึงสามเดือนเศษ ก็มิได้เมืองจนต่ำทไฟไป ก็เป็นบ่าเห็นจ
 มอเมืองทองอุรับท้าวพระนครศรีอยุธยาไชยชนะไว้ได้ ท่านทงปวงก็ยอม
 แจงอยู่ แต่พระเจ้าหงสาวดีเคยเป็นคู่ชออยู่ในเมืองหงสาวดีนั้นใด เรา
 ก็อยู่ดำหนองพระคุณให้เป็นคู่ชอจันนนั้น แต่หัวเมืองทงปวงอย่าได้
 กินแห่งต้นเทห์ตั้งใดเคย เคยทำราชการนั้นใดก็ให้ทำราชการดุจगत
 กอนนนั้นเกิด.

๑ ฝ่ายหัวเมืองทงปวงได้แจงหนังสือพระยาของอุคังนั้น ต่างเมือง
 ก็เชื่อ ต่างเมืองก็คิดแคงตั้งได้เป็นอันมาก แต่แต่งคนให้ขึ้นไปทรม
 ทราบสืบสวนถึงเมืองทองอุเนื่อง ๆ จนคักราช ๙๕๓ ปีเถาะตรีศก
 ก็ไต่เนอความว่า พระยาของอุท่านบ่าวพระเจ้าหงสาวดีไวทงนหาโดย
 ดัคยักคณญสุจวิคไม่ ความคิดอนนเป็นแต่ให้กะเท่พระมหาเถรเดียม
 เพรียมบอก หัวเมืองทงปวงคิดกันจะยกไปรบชิงพระเจ้าหงสาวดีมา
 ให้จึงได้ ต่างเมืองก็จัดแจงไพร่พลเตรียมตัวยกขึ้นไปถึงเมืองจิตคอง
 ขณะนั้น พระยาของอุจึงให้ นมมต พระมหาเถร เดียมเปรียม เข้ามาด้วย
 นมตการบอก ว่า บัดนี้หัวเมืองทงปวงคิดกันยกมาจะรบเมืองเรา พระ
 ผู้เป็นเจ้าช่วยคิดให้ โยมด้วย พระมหาเถรจึงว่าจะถัดอะไรแก่อ้าย
 หัวเมืองเหล่านี้ แต่จะคัด้วยตมปากก็จะถัดไปเอง พระยาของอุได้
 พังมีความยินคันัก กราบนมตการพระมหาเถรแล้ว ๆ เถ่า ๆ พระ
 มหาเถรจึงกระซิบบอก อุบายให้ พระยาของอุ ทุกประการ แดงก็ไป อาราม
 พระยาของอุจึงแต่งเป็นหนังสือรับตั้งพระเจ้าหงสาวดี ไปถึงท้าวพระยา

หัวเมืองท่งปวงว่า พระเคราะห์เมืองหงษาวดีร้ายนัก พระยาของอู
ผู้หลานเรามีความกตัญญูกตวจจะเสียเมืองแก่ข้าศึก เสียขายรามัญท่ง
ปวงจะไปเป็นเขตยกกรุงพระนครศรีอยุธยา จึงรีบเรามาไว้ณเมือง
ของอู ได้รอดจากเงื้อมมือบ้จจาสมัครก่ขอยเป็นคู่ชอยู่ ถ้าครบเจ็ด
ปีสิ้นพระเคราะห์แล้วก็จะกลับตงไปตงอยู่ณเมืองหงษาวดีดังเก่า แต่
ซึ่งหัวเมืองท่งปวงคบคิดกนยกทัพมาทงนจะเป็นกระบถฎฎ ฝ่ายท้าว
พระยารามัญ หัวเมืองท่งปวงได้แจ้งในหนังสือรบตั้งตงนนั้น ก็ดำคัญว่าจริง
ตกใจกลัวเป็นกำตัง ก็พากันเลิกทัพกลับไป.

๑ ครั้นศักราช ๙๕๔ ปีมีโรงจตุวาศก นักสร้างบุตรพระยาของอูจึง
คิดว่า บิดาไปพาเอาพระเจ้าหงษาวดีมาได้ ให้ศึกพระนครศรีอยุธยา
มาคิดแทบจะเสียเมืองครึ่งหนึ่งแล้ว แต่หัวเมืองท่งปวงก็เป็นแดนศัตรู
พากันยกทัพตมาจะตีเอาเมืองอีกเล่า แต่เหตุซึ่งเป็นทงนเพราะพระเจ้า
หงษาวดีองค์เดี้ยว ถ้าจะได้ไหนดเสียศึกจะวายเมือง จำจะตบตง
พระเจ้าหงษาวดีเสียให้ตบสูญแล้วเมืองของอูจึงจะเป็นคู่ช คิดแล้วก็
ประกอบยาพิศม์ตบใส่ในเครื่องเดวย พระเจ้าหงษาวดีมีท่นรู้เสวย
เข้าไป พระองค์ก็ตบสูญสวรรคต พระยาของอูว่าพระเจ้าหงษาวดี
สวรรคตโดยก่ตกใจ จึงให้ไต่ตงนไต่เดียงก็ไต่ความว่านักสร้างบุตร
ประกอบยาพิศม์ให้พระเจ้าหงษาวดีเสวยเข้าไป พระยาของอูเหตุ
ผลตระหนักแล้วทอใจใหญ่มีรู้ที่จะทำประการไต่ จึงไปบอกแก่พระ
มหาเถรเดียมเพรียมโดยเหตุทุกประการ พระมหาเถรไต่แจ้งตงนนัก
ตกใจ จึงว่าเฮการเราเสียแล้ว บุตรท่านเป็นคนโหดเขต่านักหา
บัญญัติได้ ตมด้วยพระบาทว่า มีบุตรถ้าไมต่แล้วก็เป็นศัตรูกับบิดา

มารดา ท่านอุปประมาดังพฤษชาชาติอื่นจะตายเพราะถูก พระยา
 คงอยู่ได้ฟังพระมหาเถรก็โทมนศน้อยใจแก่บุตรเป็นกำลัง จึงกราบ
 นมัสการพระมหาเถรแล้วว่า พระผู้เป็นเจ้าจะคิดฉันใดดี พระมหาเถร
 จึงว่าการเสด็จไปไม่สมคณแล้ว จะต้องการอันใดให้หัวเมืองท่งปวง
 เป็นเดียนศักรเด่า เราจะเอาความดีไฉนมาเกิด ท่านจงให้ชาวเมือง
 โทมนศหึงเมืองแล้ว จึงมีหนังสือไปถึงหัวเมืองท่งปวงว่า พระเจ้า
 หงษาคีทรงพระประศวรได้สามวันแต่ตั้งจตุรครค เราผู้เป็นราชันคดา
 จะทำการถวายพระเพลิงศพของพระคุณให้ถึงขนาด แล้วหัวเมืองท่ง
 หตายผู้ใคร่พระคุณจะมาช่วยก็ตามมีมากก็ตามอชฌมาไศรยนั้นเกิด แด
 คิวเราถึงถวายพระเพลิงเสร็จแล้วก็มีได้ คิดตั้งตวงเป็นใหญ่ จะไปฟัง
 พระบรมโพธิสมภาร ด่มเด็จพระนเรศวรบริพัตรเป็นเจ้าณกรุงพระนคร
 ศรีอยุธยา ถ้าท่านมีหนังสือไปตงหัวเมืองท่งปวงก็จะเห็นความจริง
 จะตั้งอาชฏาของเวร ถ้าผู้ใดมากเห็นเป็นศุจริต ถ้ามีมาจะไปฟังกรุง
 พระนครศรีอยุธยา ต่ร้ายก็จะเอาคตอฉันไปเด่า ความดีก็จะมี
 แก่เราดืบไป พระมหาเถรขแรงบอกอุบายให้พระยาของอูแล้วตั้งว่า
 ซึ่งจะแต่งการถวายพระเพลิงศพให้คอยทำซ้ำซ้ำ ความดีจึงจะภาชจร
 ไปนานาประเทศ ตั้งแต่พระมหาเถรก็ตาไปอาราม พระยาของอูก็มี
 หนังสือไปถึงหัวเมืองท่งปวงคุดำพระมหาเถรทุกประการ ท่างพระยา
 พระหัวเมืองท่งปวง เห็นผู้ถือหนังสือ โทมนศหึงแล้วแจ้งในหนังสือว่า
 พระเจ้าหงษาคีตั้งจตุรครคโดย ก็มีได้มีความรังเกียจกินแห่ง
 ต่างคนก็โทมนศได้คาคฤภาพถึงพระเจ้าหงษาคีเป็นอันมาก ที่มกคัญญู
 รัพระคุณก็มายังเมืองของอู ช่วยแต่งการที่จะถวายพระเพลิงเป็นหนัก

หน้า ตางเมืองกมิได้ไปช่วยพระยาของอุ ไปเข้าหาพระยาทะเลอัน
 ส้มเด็จพระนครเพนเจ้าให้อยู่ตำเว็จราชการ เมืองเมาะตมะเมาะตำแดง
 ฝ่ายพระยาของอุครั้นตแต่งการพระศัพพะเจ้าหงษาวดีเด็ร์จแก้ว ก็
 ถวายพระเพลิงโดยราชประเพณีพระมหากษัตริราชเจ้าสืบมา.

๑ ตุลาคม ๙๕๕ ปีมเสงเบญจศกณเดือนยี่ พระยาของอุตั้ง
 ราชทูตอุปทูตตรีทูตคือพระราชดำณ คุมข่างม้าเครื่องราชบรรณาการ
 มาถวายแต่พระบาท ส้มเด็จพระเอกาทศรฐอิศวรบรมนารถพิตรพระพุทธเจ้า
 อยู่หัวณกรุงพระนครศรีอยุธยา ขอพึ่งพระราชสมภารสืบไป ใน
 เดือนยี่พระยาด่านข่างกแต่งราชทูตอุปทูตคือพระราชดำณ แดเครื่อง
 บรรณาการมาถวายบังคมสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ขอพึ่งพระบรม
 โพิธิสมภาร ทรงพระกรุณาให้เบิกทูตานุทูตมาถวายบังคมในพระที่นั่ง
 มังคลาภิเศก ครักพระราชปฏิสันถารตามธรรมเนียมแล้ว ครักให้
 ๕ เลียงดูแขกเมืองแดพระราชทานรางวัลโดยขนาด ในปีมเสงเบญจศก
 เดือนดำนัน ข้าหดวงฝังเมืองเมาะตำแดง จับได้พระยาพะโรดมอญ
 ขบถทงปองอญริมฝั่งน้ำโคงนั้นตั้งมาถวาย แดเมงมอญอันอยู่ในเมือง
 เมาะตำแดงแดเมืองเมาะตมะนกรับคาบไปจนเมืองของอุ.

๑ ตุลาคม ๙๕๖ ปีมเมียศก พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรฐอิศวร
 บรมนารถพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการครักแก่พระยา
 ศรัพิศสุวรรณ ให้สถาปนาพระที่นั่งอรรณพอันอดงกฎจรณา มหิมาด้วย
 แก้วกาญจนพิศดาร จตุรมุขรัตนาคันถนกฎฐาคารบรรด้เรืองรัตนชัชวาท
 มเหศวรด้วยพระขบวนเด็ร์จ จึงตั้งโรงระบำชัยชวา ก็ให้แต่งเรือคัน
 ทงปอง อาทิคือไชยสุพรรณหงษ์พุกุบาทรา วรสุพรรณหงษ์พุกุบาทรา

พระศรีธรรมราชไชย ไกรสรมุขพิมานไชย ไกรจักรรัตน แด่เรือพระครู
 พาหนะ เรือไชย เรือรูปสัตว์ทงปวง แด่เรือสิงโตอินทรีย์ เรือหัดคินทร์
 เรือนรสิงห์ แด่เรือจากพราก แด่เรือแซทของพิฆาฏทอง แด่เรือเตาคา
 อินได้มาแต่เมืองหงสาวดี แด่คกแด่เรือคันทงปวงอันตงกฏจนา
 โภภาคพรรณรายโดยอันคันทงเขือกแด่ปลายเขือก แด่พดผพายทงปวง
 นั้นประดับด้วยเครื่องอาภรณ์เสื่อทองหมวกทองพายทอง แด่ก็ให้แต่ง
 เรือจ่านำท้าวพระยาตามนคราเส่นาบัดมั้นคร่มุขตงทงหลาย หมาย
 เปนอาทคิอราชดีหัดดีหัด แด่เรือไชยท้าวพระยาต่อวรกโลกกำแพงเพชร
 ศุโขไทย แด่เรือไชยจตุศคตมภแด่เห็นอนาทายหน้า แด่เรือจ่านำขุนช่าง
 ขุนมาขุนค้ำวจขุนค้ำบขุนการทหารพดเรือทงปวง ก็ให้ตรวจตราเป
 นคู้แข่งแด่เป็นคู้ขันต่าง ๆ ครนถึงทพพารกาทพระราชพิธอาคด้วยช ก็ให้
 ประดับพระที่นั่งอรรณพด้วยเครื่องอตงการมเหพาพพิจิตรโภภาคชัชวต
 แด่จามรทงปวง จึงให้เอาพระครูพาหนะอันรจนาประคิษฐานพระ
 พิศอกรรมออกคตงฉาน แด่ให้พระราชครูทง ๔ กระทำการพระราช
 พิธอาคด้วย จึงให้คองเรือแห่แด่ให้เทียบเรือคันทงปวงค้ำ
 ขบวน จึงให้เบิกพระราชกุมารแด่พระราชนคิตาแด่ท้าวพระยาตามนคร
 ราชมหาเส่นาบัดทงปวง มาประชุมในหน้าพระที่นั่งอรรณพ แด่ให้
 เบิกทคานทคอินมาแต่เมืองคองอแด่เมืองคานช่างนหมากวายบังคม แด
 ให้เบิกพระตั้งมราชค้ำมวาค้ออัญญาดี แด่พระตั้งมตั้งวาค้อค้ำนั้งใน
 ธรรมาคันที่จะถวายพระพรน้เดร์จ พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัว ก็เดร์จด้วยพระราเชนทรยานมายังพระที่นั่งอรรณพ
 จึงค้ออินทเทร์เป็นประถม พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เดร์จ

ออกในพระที่นั่งครุฑพยุหอันรจนา จึงคืออินทเทวีเป็นทศิวาร ประโคม
 ซ่องถองครุฑยนครทงปวง จึงเบิกเรือคันพระไชยสุพรรณหงษ์ แด
 วรสุพรรณหงษ์พยุหบาตรา ให้นำเรือคันเรือคู่แข่งทงปวงชนมาถวาย
 บังคมพระบาทบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว โดยการพระราชพิธีอาศวยุช
 พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็ประดำทเรือคันไชยสุพรรณ
 หงษ์พยุหบาตรา วรสุพรรณหงษ์พยุหบาตรา แดเรือคันทงปวง พระ
 ราชทานแก่พระดังฆราชคามวาสีอริญวาสี แดพระดังฆมหานาครราชา
 คณะทงปวงอันเข้ามาถวายพระพรนั้น แดวกก็เอาเงินต้นองเรือคันทงปวง
 เป็นเครื่องบูชาสักการบูชาบูชาจิตถานแก่พระดังฆทงหลาย ครนเรือคัน
 แดเรือคู่แข่งทงปวงถวายบังคมแล้ว แดพายชนไปอยู่โดยทำเนียบ
 เทียบเป็นคู่เข้าถนัดที่จะวางเรือหนีไล่ดี จึงยกธงอาศวยุชในหน้าพระที่นั่ง
 ให้เป็นสำคัญ ก็ถนฆ้องไชยวงเรือคันศรีสมรรถไชย ไกรธรมุช
 พายแข่งกันตงมาเป็นอาทิแล้ว ก็วางเรือคู่แข่งทงปวงแข่งกันตงมาโดย
 อันดับ ครนแข่งเรือทงปวงเสร็จแล้วจึงเดยงดูตูกชน แดวกประดำท
 พระราชทานรางวัลแก่ผู้ชนะทงปวงเสร็จ พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวก็เสด็จประเวศยังพระราชมณฑลเชียร ในบัดเดยงนั้น
 ก็มีพระราชโองการตรัสแก่พระยารัตนบาต ให้นำพระพุทธรูปปฏิมา
 ด้มาธิเป็นพระพุทธรูปต้นองพระองค์ห้าพระองค์ องค์หนึ่งบุทองนพคุณ
 ทรงเครื่องมงกุฎกุนชตพาทูร์ดี ย่อมประดับเนาวรัตน์ แดบัดตั้งก
 ษณบุทองจำหัดกประดับเพชรรัตน์ องค์หนึ่งบุทองนพคุณ บัดตั้งกน
 บุทองจำหัดก องค์หนึ่งนนเป็นพระพุทธรูปปฏิมานาคาคันนะ พระพุทธรองค
 ษณรจนาด้วยนากส์วาดี แดเครื่องทรงนทของจำหัดกประดับเนาวรัตน์

แต่บัดถึงกัณห์จรณาด้วยนาคส์วาคี พระพุทธปฏิมาบุเงินสององค์ แด
ฐานเงินจำกัดกัณห์รพวงค์ ครันเด็ร็จพระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระ
พุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการครุฑ์สั่งแก่เจ้าพระยาจักรี ให้แต่ง
การพระราชพิธีไถ่เรือแด่ให้รับพระพุทธปฏิมาอันให้สถาปนานั้น.

๑ ถึง ๑๓ ๑ คำเพตราวังแด้วสองนาฬิกา ให้เอาเรือไชยสุพรรณหงษ์
พยุหบาตรา แด้วรสุพรรณหงษ์พยุหบาตรามาประทับชานาน แดให้
เอาเรือพระครุฑพาหนะออกคังฉาน แดให้เทียบเรือคัณฑ์ครุฑมรรคไชย
ไกรสรมุขพิมานไชยไกรจักรรัตน แดเรือคัณฑ์ปวงโดยชบวนแห่ แด้ว
ก็เทียบเรือจำนำท้าวพระยาตูกขุนทังปวงคังแห่โดยชบวนสรพ จึง
อัญเชิญพระพุทธปฏิมาทองนพคุณทรงเครื่องนั้น ขึ้นข้างคัณฑ์พระคชาธาร
สังหารคชส์หี แดเชิญพระพุทธปฏิมาทองนพคุณองค์หนึ่งเถาขึ้นข้างคัณฑ์
พระศรีไชยคัณฑ์ แดพระคชาธารทังสองนประทับด้วยเครื่องคชาภรณ์
แดผูกเครื่องดำหรับพิไชยสงคราม จึงรับพระพุทธปฏิมาทังสององค์
แต่นำพระราชวังตงไปประทับเกย แดเอาเรือรสุพรรณหงษ์พยุหบาตรา
เดื่อนเข้ามารับพระพุทธปฏิมาทังสองพระองค์ ออกไปคังชตมารคเด็ร็จ
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เด็ดัจตงเรือไชยสุพรรณหงษ์
พยุหบาตรา ครันได้อุดมเพดากัศตายเรือพระทังไชยสุพรรณหงษ์ออก
ไปจากชานาน แดเรือรสุพรรณหงษ์ซึ่งรับพระพุทธปฏิมานั้นไปเบหน้า
แดประทับด้วยเรือแห่จรณาคาคาษ โดยชบวนนำหถึง พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัวก็เด็ดัจพยุหบาตรา ตงไปบรรทับชานานในบางกคาน
คัรวคัให้เดียงท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทังหตายเด็ร็จ ก็ให้เอาเรือ
บรรดาเข้าชบวนแห่ทังปวงออกจับชบวนโดยชนัด แดเรือบรรดาแห่พระ

พุทธเจ้าทรงปวงนมน ก็ไว้ให้พระพุทธเจ้าขึ้นมา ครั้นถึงเพลาช้าย
 แล้วต้องนาฬิกาห้าบาท ส้มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็ทรงเครื่องส่งรพ
 ภาณวโรภุชสีตาทาญจนเสด็จ แล้วเสด็จทรงพระที่นั่งบุษบกวิคันทมหาพิมาน
 อันอดังการเรือไชยสุพรรณหงษ์พยุหบาตรา คดาคัดขึ้นโดยขบวนเสด็จ
 ประเวศมาประทับทำขานานมหาอาตุกรี คอยทอดพระเนตรขบวนแห่พระ
 พุทธปฏิมากร อันมหาพาราณสีเรกด้วยเรือต้นทงปวงนมน ครั้นเรือ
 พระพุทธปฏิมากรบรรทมขานแล้ว ก็อัญเชิญพระพุทธปฏิมากร เสด็จ
 ทรงพระศขาธารแห่งดับไปประดิษฐานไว้ ณ พระศรีสุวรรณเพชคาราม แล้ว
 ให้ตั้งการส้มโภชเดือนมหรศพ ๗ วันมโหฬารยิ่งนัก.

๑ ครั้นวัน ๑ ๕ ๒ คำ ทูตานุทูตเมืองด้านข้างเมืองของอุษาคเนย์
 กราบถวายบังคมตา พระราชทานรางวัลแก่ทูตทั้งสองเมืองเป็นอันมาก
 ฝ่ายทูตานุทูตต่างคนต่างกลับไปเมือง อันพระเกียรติพระยศแผ่ไพศาล
 ไปทุกหนนาประเทศธานีใหญ่่น้อยทั้งปวง ก็เกรงพระเดชเดชาานุภาพเป็น
 อันมาก พระนครศรีอยุธยาครั้งนั้นเกษมสุขสันต์มบูรณ์ยิ่งนัก.

๑ ตุศักราช ๘๕๗ ปีมแมดัดปีศก ทรงแพระกรุณาตั้งพระราชกำหนด
 กฎหมายพระไอยการ แด่ด้วยดีดัดพัฒนากรชนอนคตาด แดพระ
 กิตปนา ถวายเป็นนิตยภัตรแก่ตั้งฆารามคามวาสีอริยวาสีบริบูรณ์
 ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชบุตรสองพระองค์ องค์หนึ่งทรงพระนาม
 เจ้าฟ้าสุทัศน์ พระอนุชาทรงพระนามเจ้าฟ้าศรีเสถียรภักย์ ๗ ประชวร
 พระยอเดี่ยพระเนตรข้างหนึ่ง ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงยกพระราชบุตร
 ๒ ๘๕๕ ๒ พชนเป็นพระมหาอุปราช อยู่มา ๔ เดือนเศษพระมหาอุปราชกราบ
 ทูลพระกรุณาว่า จะขอพิจารณาคนออก ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ครั้นที่ว่าจะเป็นขบถฯ พระมหาอุปราชความกตัญญูพระราชบิดาเป็นกำลัง
ออกจากที่เฝ้าเด็กลงมาพระราชวังบวรสถานมงคล เพลาค่ำด้วยยาพิศม์
ส่งพรรค ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระโหมนั้ได้กาตุรภาพถึงพระราช
โอรสเป็นอันมาก แล้วให้แต่งการพระราชทานเพลิงพระศพตามอย่าง
พระมหาอุปราช ส้มเด็จพระบาทบรมนารายณ์บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว
ตั้งพระไทยมาเพื่งทานการกุศลเป็นอเนกประการ.

๑ ครั้นตุศักราช ๘๖๓ ปีฉลุศรึนศัศ ทรงพระประชวรหนักเด็จส่งพรรค
อยู่ในราชสุมบคได้ ๘ พระพรรษา.

แผ่นดินสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์)

๑ จึ้งท้าวพระยาเด็นามค้มนคร่มุขทงหุดาย พร้มทงพระสังฆราช
คามวาศอรัญวาศปฤกษากันเด็รึจ อัญเชิญเด็จส้มเด็จพระเจ้าลูกเธอ
พระศรีเสาวภาคย์ ซึ่งเด็ยพระเนครข้างหนึ่ง ฆนผ่านพิภพไฮ่สุริย
สวรรยารบิ คิลวดยราชประเพณเด็ยไป ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้แต่ง
การถวายพระเพลิงพระศพส้มเด็จพระราชบิดา โดยราชประเพณ้พระ
มหากษัตริย์เจ้าค้กอน.

๑ ตุศักราช ๘๖๔ ปีชวดจัตวาศก พระศรีศึตบ็บวชอยู่ว้ดระฆัง ฐู
พระไครบ็ฏกถันทค้ ได้ส้มณถานันครเป็นพระพิมถรรวมอนันคปรัชา
ชำนานญทงไครเพทางศด้าครราชศ้าคร มีคึษย์โยมมาก ทงจมน
ศึร์ศึร์รักษกถวยค้วเป็นบุตรเด็ย ครงนนเซยวชานญคนทงหุดายนบถ
มาก จึ้งคคกนกับจมนศึร์ศึร์รักษแต่คึษย์โยมเป็นความถบ ฆ้องส้ม
พรรคพวกได้มากเด็ว ก็บวิวัตรออก เพลาพดบค้ำกัฟากันไปชุม

พดณปรางวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ครั้นได้อุตมณฑลฤกษ์กัณฑ์กวด
 มาพันประทุมมกตสุนทรเข้าไปได้ในท้องสนาม ชุมนางซึ่งนอนเวรเอา
 ความกราบทูล ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวคกพระไทยคระตั้งไปเปนครู จึง
 ตรีที่ว่าเวรแล้วก็ตามเถิด แต่อย่าให้ลำบากเลย พระพมดเจ้าพระ
 ราชวงได้ ก็ให้กุมเอาพระเจ้าแผ่นดินไปให้พันชนาไว้มั่นคง รุ่งขึ้นให้
 นิมนต์พระสงฆ์บั้งสักถร้อยหนึ่ง ให้ชูปเทียนมาแต่อกให้สำเร็จโทษ
 ด้วยท่อนจันทน์ เอาพระศพไปฝังณวัดโลกพระยา พระศรีเสาวภาคย์
 อยู่ในราชสมบัติหนึ่งกับต้องเดือน.

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ ๑ (ทรงธรรม)

๑ ส้มเด็จพระพมดธรรมเสด็จขึ้นผ่านพิภพกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา
 ทรงพระนามสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงธรรมอันมหาประเดริฐ ทรง
 พระกรุณาให้ห่มศีร์ศรัทธาเป็นอุปราช อยู่ ๗ วัน มหาอุปราช
 ประชวรตง ๓ วันสวรรคต ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้แต่งการพระราช
 ทานเพด็จตามอย่างอุปราช.

๑ ครึ่งนหยบุ่นเข้ามาค้าขายหดยด่า ยบุ่นโกรธว่าเด่นาบคิมได้
 เปนธรรม คบคิดกันเข้าด้วยพระพมดฆ่าพระมหากษัตริย์เสีย ยบุ่น
 คุมกันได้ประมาณห้าร้อยยกเข้ามาในท้องสนามหลวง คอยจะกุมเอา
 พระเจ้าอยู่หัวอันเสด็จออกมาฟังพระสงฆ์บอก หนังสือณพระที่นั่งจอมทอง
 ด้วามหลัง ขณะนั้นพอพระสงฆ์วัดประค้โรงธรรมเข้ามาแปดรูป พาเอา
 พระองค์เสด็จออกมาค่อนายบุ่น ครั้นพระสงฆ์พาเสด็จไปแล้ว ยบุ่น
 ร้องอือองชนว่าจะกุมเอาพระองค์แล้วเป็นไรจึงนั่งเสียเต่า ยบุ่นหุง

เถียงกันเป็นโกตาหุด ฝ่ายพระมหาอำมาตย์คุมพดได้ ใ้รับยี่บูนตั้งม้าย
 เป็นอันมาก ยี่บูนแตกไปจากพระราชวังตั้งตำเกาหนีไป ตั้งแต่นั้นมา
 ตำเกาเมืองยี่บูนก็มีได้เข้ามาค้าขายณกรุงเตย พระมหาอำมาตย์
 ให้ไปเชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้าพระราชวัง เพลาเช้าเสด็จ
 ออกท้องพระโรง พร้อมท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลาย
 ทรงพระกรุณาตรัสว่าราชการกรุงนี้ พระมหาอำมาตย์มีความชอบ
 มาก ให้เป็นเจ้าพระยาภักดาโหมสุริวงษ์ พระราชทานเครื่องอุปโภค
 บริโภคเป็นอันมาก แล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการให้ วิเสท
 แต่งกับบิษัณห์หนวดายพระสงฆ์วัดประคู้เป็นนิตยภัตครอัครา.

๑ ศักราช ๘๖๕ ปีเถาะเบญจศก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ชักพระ
 มงคลบพิตรอยู่ฝ่ายควันออกมาไว้ฝ่ายควันตก แล้วให้ก่อพระมรุภ
 ใต้ ในปิ่นหมั่นตั้งเมืองคณาควศรีบอกเข้ามาว่า กองทัพพม่ามอญ
 มาล้อมเมือง ขอพระราชทานกองทัพไปช่วย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ตรัสให้พระยาพิไชยสงครามเป็นแม่ทัพ ยกออกไปถึงเมืองคิงขร นาย
 ทัพนายกองบอกเข้ามาว่าเมืองคณาควศรีเสียแก่ข้าศึกแล้ว สมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวให้หากกองทัพกลับ.

๑ ศักราช ๘๖๘ ปีมีเมียฮัฐศก ทรงพระกรุณาให้พุนดินนำพระ
 วิหารแถบไว้เป็นที่สำหรับถวายพระเพลิง ในปิ่นเมืองสุระบุรีบอก
 มาว่า พรานบุญพรรอยเท้าอันใหญ่บนไหล่เขาเห็นปลาด สมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวดีพระไทย เสด็จด้วยพระที่นั่งเรือไชยพยุหบาตรา พร้อมด้วย
 เรือท้าวพระยาเสนาบดีราชดาสดาโดยขดมารคนทีธารประทับท่าเรือ รุ่ง
 ๕ ๕ เสด็จทรงพระที่นั่งสุวรรณปฤษฎางค์ พร้อมด้วยยศเสนาทนต์นางคนกร

เป็นอันมาก ครั้นนั้นยังมีได้ มีทางสถิตมารค พราณบุญเปนมัคคุเทศ์
 ก็นำตัดคัตตงไปถึงเชิงเขา ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวครีทศอดพระเนตร
 เห็นแท้เป็นรอยพระบรมพุทธรบาท มีตายตักษณกงจักรประกอบด้วย
 อัญสุตรศคมหามงคตร้อยแปดประการส้มด้วยพระบาฬี แล้วต้องกับ
 เมืองตั้งคาบอกเข้ามาว่า กรุงศรีอยุธยาหรือพระพุทธรบาทอยู่เหนือ
 ยอดเขาสุวรรณบรรพต ก็ทรงพระโสมนัสปริธาปราโมทย์ ถวายทักษ์
 เห็นพระอุมางคคีโรตม์ด้วยเบญจางคประดิษฐ์เป็นหลายครา กระทำ
 ตักการบูชาด้วยรูปเทียนคันธรงค์จะนับมิได้ ทงท้าวพระยาเสนาบดีกระวี
 ราชนักปราชบัณฑิตยชาติทั้งหลาย ก็ถวายวันทนประณามน้อมเกล้า
 ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ต่างคนมีจิตโรสมนัสปราโมทย์ ยิ่งนักกระทำ
 ตักการบูชา ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวอุทิศถวายวนาสณฑ์เป็นบริเวณออก
 ไปโยชน์หนึ่งโดยรอบ แล้วทรงพระกรุณาตรัสสั่งให้ข้างจัดการสถาปนา
 เปนมรรฐปสร่วมพระบรมพุทธรบาท แด่สร้างพระอุโบสถพระวิหารการ
 เปรี๊ยญตักกว้านกุฎีตั้งซ้เปนนอกนุประการ แล้วให้ฝรั่งต้องกตองคัต
 ทางสถิตมารคกว้างสิบวาตรงตระตอดถึงท่าเรือ ให้แผ้วถางทูปปราบ
 ให้ รินราบเปนนนหตวงเดรัจ ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับถึงท่า
 เรือ ทรงพระกรุณาตั้งให้คงพระราชนิเวศตำหนักฟากคว้นออก ให้ ซื่อ
 พระตำหนักทำเจ้าต้นกุ ขณะนั้นฝพายเอาดอกเตาปักบักบัวเรือไชย
 ทอดพระเนตรเห็นครีคว่างามดีอยู่ ครั้นเสด็จกลับถึงกรุงตั้งให้แปดง
 บักบัวเรือไชยเปนนเรือกิ่ง ทรงพระกรุณาเร่งรัดให้ข้างสร้างมรรฐป
 พระพุทธรบาทแต่อาวาศบริเวณทั้งปวงสืบจึงสำเร็จ ส้มเด็จพระเจ้าอยู่
 หัวเสด็จขึ้นไปกระทำการฉลอง มิ่งนามหรรคพสมโภชเจ็ดวัน แล้ว

แต่ตั้งกบฏยังกรุงเทพมหานคร ในปีนั้นปรากฏวิมหานาคทำดาบลงจน
ถึงชนครุพนธ์อัญงศ์.

๑ ดุคักราช ๘๘๘ ปีเถาะนพศก ทรงพระกรุณาแต่งพระมหากษัตริย์
คำหุดวง แต่สร้างพระไตรปิฎกธรรมไว้สำหรับพระสวดนาจบบวิภรณ์
ครั้นณวัน ๕ ๖ ๒ คำ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรเดือนหนึ่งกับ
สิบหกวันแต่ตั้งสวรรคต พระเจ้าทรงธรรมอยู่ในราชสมบัติ ๒๕ พระพรรษา
พระองค์มีพระราชบุตรตามพระองค์ พระองค์เป็นประณมนนทรงพระ
นามพระเชษฐาธิราชกุมาร พระองค์ที่ดองนนทรงพระนามพระพันปี
ศรีคีตย์ พระองค์ที่ตามนนทรงพระนามพระอาทิตย์วงศ์.

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ ๒ (พระเชษฐาธิราช)

๑ จึงเสนาพฤตมาตย์ราชปโรหิตาจารย์ทั้งหลาย มีเจ้าพระยา
กตาทิโหมสุริวงษ์เป็นประธาน ปฤกษาพร้อมกัน อัญเชิญสมเด็จพระ
พระเจ้าลูกเธอพระเชษฐาธิราช ขึ้นราชอาภรณ์ ครอง ครอง พระนครกรุงศรี
อยุธยาโดยราชประเพณี อยู่มาได้ ๗ วันพระพันปีศรีคีตย์ผู้เป็นพระ
อนุชาทรงพระโกรธว่ามุขมนตรีมีไต่ยกราชสมบัติให้ ก็พาพรรคพวก
ของพระองค์ลอบหนีไปยังเมืองเพชรบุรี ซ่องสุมพวกพดจะยกเข้ามา
สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินตรัสทราบเหตุให้แต่งกองทัพออกไป พระพันปี
ศรีคีตย์มีทันได้จัดแจง กองทัพล้อมจับได้กุมเอามาถวาย ทรงพระ
กรุณาให้ประหารชีวิตตรีเดียนวัดโคกพระยา แต่ชาวเมืองเพชรบุรีที่พอใจ
เข้าด้วยพระพันปีศรีคีตย์นั้น ให้เอาตัวเป็นตะพุ่นญ้างข้างท้องขึ้น อยู่มา
๔ เดือนเศษมารดาเจ้าพระยากตาทิโหมถึงแก่กาตกรรมา แต่งการศพเสร็จ

แล้วเจ้าพระยาตากโทมสุวีรังษ์ออกไปตั้งการปลงศพณวัดกุฎฐ ข้าราชการ
ฝ่ายทหารพลเรือนผู้ใหญ่ผู้น้อยออกไปช่วย นอนค้างอยู่เป็นอันมาก
ฝ่ายข้า้หตวงเดิมพระเจ้าอยู่หัวกรรบาทมยุงเป็นความลับว่า เจ้าพระยา
ตากโทมสุวีรังษ์ทำการครองใหญ่หตวงนัก หากเขาการศพเข้ามาบังไว้
เห็นที่จะคิดประทุษร้ายคือพระองค์เป็นมั่นคง ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้
มีวิจารณ์ให้ลองแท้ ตกพระไทย ครค้ให้ชาวบ้อมด้อมพระราชวัง
ชนประจำนำที่แถวเตรียมทหารในไว้เป็นกองกอง จึงดำรงค์ให้ขุนมหา
มนตรีออกไปหาตัวเจ้าพระยาตากโทมสุวีรังษ์เข้ามา ขณะนั้น
สรรเพชภักดีดัดหนังสือฉบับไปก่อนว่า พระโองการจะให้เข้า
คุมวย บัดนี้เตรียมไว้พร้อมอยู่แล้ว เมื่อเจ้าคุณจะเข้ามาให้คาด
เชือกเข้ามาทีเดียว ครนขุนหมามาออกไปถึงกรรบาทเรียนว่า พระ
โองการให้หา เจ้าพระยาตากโทมสุวีรังษ์แจ้งการซึ่งจมนสรรเพชภักดี
บอกไปสิ้นอยู่แล้ว จึงว่าชนท่ามกตางขุนนางทั้งปวงว่า เราทำ
ราชการคณัญแต่ครั้งพระพุทธเจ้าหตวงมา ท่านทั้งปวงก็แจ้งอยู่
แต่เมื่อพระพุทธเจ้าหตวงสวรรคตแล้ว ถ้าเรารักราชสมบัติท่านทั้งปวง
เห็นจะพ้นเราเจียวฤ ขุนนางทั้งปวงกรรบาทแล้วจึงว่าราชการทั้งปวง
ก็ตั้งชชาติอยู่แก่เทพระกรณาดัน ที่จะมผู้ใดขัดขวางนี้ ข้าพเจ้า
ทั้งปวงเห็นไม่มีตัวแล้ว เจ้าพระยาตากโทมสุวีรังษ์จึงว่าท่านทั้งปวงจง
เห็นจริงด้วยเราเถิด เราคณัญคิดว่าเป็นลูกเจ้าเข้าแดง จึงเป็นคณ
คิดอ่านปฤกษามิให้เสียราชประเพณี ยกราชสมบัติถวายแล้วยังห้าม
ความคิดไม่ ฟังแต่คำคนยุยงกตบจะมาทำร้ายเราผู้มีความชอบต่อ
แผ่นดินอีกเถา ท่านทั้งปวงจะทำราชการไปข้างหน้าจงเร่งคิดเถิด ขุนนาง

๒๒ ทงนกราบแล้วว่าอันพระกรุณาว่านั้ควรหนักหนา เจ้าพระยากตาโหม
 ๒๓ สूरังษัตที่ทงนนางทงปวงเห็นยังไ้อารมณเป็นกตาง อยู่มีตงใจเป็นแท้
 ๒๔ จังร้องตังทตวงพันให้กุมเอาตอชุนมหามนตรีแต่ไพร่ซึ่งพายเรือมา นัน
 ๒๕ ใ้ให้ตื่น ทตวงพันก็กรุกันจับเอาชุนมหามนตรีแต่ไพร่ไปคุมไว้ ชุนนาง
 ๒๖ ทงปวงเห็นดงนนั้นตางคนตกใจหน้าช้ตตงทุกคน เจ้าพระยากตาโหม
 ๒๗ สूरังษัตเห็นดงนนั้นจึงว่า บคันพระเจ้าแผ่นดินว่าเราทำการประชุมชุนนาง
 ๒๘ พรอมมุตตงนคคการกระบด ก็ทำนทงปวงซึ่งมาช่วยเราโดยสूरังษัตจะ
 ๒๙ มิพตอยเป็นกระบดด้วยฤา ชุนนางทงปวงพรอมกันกราบเรียนว่า เป็น
 ๓๐ ชรรมาคอยู่แต่ัว อปุระมาเหมือนนิตานบรมโพธิสัตว์เป็นนายดำเภา
 ๓๑ คนทงหลายโดยสำไปค้ำ ใ้ไบไปถึงท่ามกตางมหาสมุทรค้องพยุใหญ่
 ๓๒ ดำเภาจะอับปางอยู่แต่ัว บรมโพธิสัตว์จึงคิดว่ถ้าจะนั่งอยู่ดงนนี้จะพา
 ๓๓ กันตายเสียดงนทงดำเภา จึงตงสัคยอริษฐานว่ถ้าอาตมาจะดำเภาแก่
 ๓๔ พระบรมโพธิญาณ ขออย่าให้ดำเภาอับปางในท้องพระมหาสมุทรเดย
 ๓๕ เดชะานุภาพบารมีบรมโพธิสัตว์ ดำเภาก็มีได้จตางต ด้นด่งไป
 ๓๖ ถึงประเทศธานีซึ่งจะไปค่านัน ก็เหมือนกาดอนเป็นคองน ถ้าเท้าพระ
 ๓๗ กรุณานั่งตายคนทงหลายก็จะพตอยตายด้วย ถ้าเท้าพระกรุณาคคการ
 ๓๘ รอดจากความตายคนทงปวงก็จะรอดด้วย เจ้าพระยากตาโหมสूरังษัต
 ๓๙ ได้ฟังชุนนางว่ดงนนั้นหิวเราะ แต่ัวเจ้าแผ่นดินว่าเราเป็นกระบดแต่ัวเรา
 ๔๐ จะทำตามรับตัง ท่านทงปวงจะว่ประการโต ชุนนางทงปวงกราบแต่ัว
 ๔๑ จึงว่า ถ้าเท้าพระกรุณาจะทำการใหญ่จริง ข้าพเจ้าทงปวงจะขอเอา
 ๔๒ ช้ชีวิตรสของพระคุณตายก่อน เจ้าพระยากตาโหมสूरังษัตเห็นชุนนาง
 ๔๓ ตงใจพรอมโดยสूरังษัต ก็จัดแจงเป็นหมวดเป็นกองกำหนดคททหมายกัน

มั่นคง ครั้นเพลาชายดำมโหมงเศษจุดเพลิงเผาศพเสร็จแล้ว ได้
 อุดมฤกษ์เวตา เจ้าพระยาตากโหมงสุริวงษ์ก็ตั้งเรือพร้อมด้วยเรือขุนนาง
 ทั้งปวงลี้ภัยดำ คณประมาณสามพันเศษตั้งรพด้วยเครื่องสำตราดู
 ต้องมาชนประตูไชย วันนั้นเปนเสาร์วาร เจ้าพระยาตากโหมงสุริวงษ์
 ได้เสด็จ कांगเงงดำซี้มำดำ ขุนนางแต่ไพร่ตามมาเป็นอันมาก ครั้นถึงหน้า
 พระกาตจึงตงจากมำตั้งตั้งอริษฐานว่า ข้าพเจ้าปรารถนาพระโพธิญาณ
 ถ้าจะเสร็จแก่พระพุทธสัมบัคเป็นแท้ จะยกเข้าไปตังผู้เอาตั้งขอให้
 ดำเร็จตังปรารถนา เสร็จอริษฐานแล้วเวตาตบคำจึงมาตังชุมพลอยู่
 ณวัดสุทธาวาศ ครั้นเพลา ๘ ทุ่มนั่งคอยฤกษ์พร้อมกันเห็นพระดำริรักษา
 เสด็จมาแต่บัจจิมทิศผ่านไปปาจิมทิศ ได้ นิมิตรเปนมหามงคลฤกษ์อัน
 ประเสริฐ ก็ยกพลมาเข้าประตุมงคลสุนทร ให้ทหารเอาขานพันประตู
 เข้าไปได้ด้วยเดชฤกษ์ภูพานิหารใหญ่ยิ่ง ห้ามผู้ใดจะออกต่อค้ำมิได้
 ก็กรุกกันเข้าไปถึงห้องสำนามใน ข้าหดวงเดิมซึ่งนอนเวรประจำของร้อง
 กราบทูลเข้าไป ว่าเจ้าพระยาตากโหมงสุริวงษ์ยกเข้ามาได้แล้ว พระเจ้า
 แผ่นดินได้ฟังตงพระไทยนักษิได้ คิดอ่านที่จะตั้งผู้ ออกจากพระราชวัง
 กับพวกข้าหดวงเดิมตงเรือพระที่นั่งหนึ่งไป เจ้าพระยาตากโหมงเข้าไป
 พระราชวังได้ รู้ว่าพระเจ้าแผ่นดินหนี ตั้งให้พระยาเดโช พระยาท้ายน้ำ
 ไปตามแต่ในเพลาตงคั้นวันนั้น รุ่งชนเข้าพระยาเดโช พระยาท้ายน้ำ
 ทนพระเจ้าแผ่นดินปากโมกน้อยด้อมจับมาได้ เจ้าพระยาตากโหมง
 สุริวงษ์ตั้งให้เขาไปดำเร็จโทษตามประเพณีกระษัตริย์ พระเชษฐาธิราช
 อยู่ในราชสมบัติหนึ่งกับเจ็ดเดือน.

แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศโลก

๑ ฝ่ายเสนาพฤตมาคยราชปโรหิตทงหลาย จึงเอาเครื่องเบญจราช
 กกุฎภัณฑ์ไปถวาย เจ้าพระยาตากโหมสุริวงษ์มีได้รับ ว่าเราทำการ
 ครองจะชิงเอาราชสมบัติได้ เพราะไทยมาถึงตัวแล้วก็จำเป็น พระ
 เอกาทศโลกซึ่งเป็นพระราชาบรมพระมหากษัตริย์นัยยังมีอยู่ ควรจะ
 ยกพระเอกาทศโลกขึ้นผ่านสมบัติโดยราชประเพณีจึงจะชอบ ปฤกษา
 เสด็จมาตั้งปวงพร้อมแล้ว ก็ราชภิเศกพระเอกาทศโลกขึ้นผ่านพิภพกรุง
 พระนครศรีอยุธยา พระเอกาทศโลกได้ผ่านสมบัติครองพระชนม์ได้
 ๘ พรรษา ยังทรงพระเยาว์ราชอยู่นัก มิได้รู้ที่จะว่าราชการตั้งใด มีแต่
 เทียบประพาศจับแพะจับแกะเล่น เจ้าพนักงานต้องนำเครื่องทรงแตรเครื่อง
 เสวยตามไปถวายทุกแห่ง แต่ทำดังนี้เป็นนิจนิตนได้ประมาณ ๖ เดือน
 มุขมนตรีทั้งปวงปรึกษากันว่า พระมหากษัตริย์เป็นดังนี้การแผ่นดิน
 จะเสียไป จำจะยกพระเอกาทศโลกตั้งเสวยจากเสวยตวันตร ควรจะ
 เอาราชสมบัติถวายเจ้าพระยาตากโหมสุริวงษ์ ปฤกษากันแล้วก็นำ
 เอาเครื่องเบญจราชกกุฎภัณฑ์มาถวายเจ้าพระยาตากโหมสุริวงษ์ ทูล
 ประพาศให้เชิญพระเอกาทศโลกจะครองแผ่นดินไปมิได้ ข้าพระพุทธเจ้า
 ทงหลายขอถวายราชสมบัติแก่พระองค์ จึงทรงพระกรุณาธิบัพทานำ
 สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎร์ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินจะได้ยู่เย็นเป็นสุข
 เพราะพระเดชเดชาภาพของพระองค์นเกิด. ๗